

INWENTARYZACJA ZASOBÓW NATURALNYCH I KULTUROWYCH DO SZLAKU KULTURY WOŁOSKIEJ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

**Część II, Inwentaryzacja dziedzictwa kulturowego - Architektura,
(Zagadnienie kultury materialnej, architektury, ruralistyki, krajo-
brazu naturalno-kulturowego).**

**Wykonano na Politechnice Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki,
w Instytucie Architektury Krajobrazu, w Zakładzie Krajobrazu
Otwartego i Budowli Inżynierskich,
na zlecenie Małopolskiego Urzędu Marszałkowskiego**

**Dyrektor Instytutu Architektury Krajobrazu
dr hab. inż. arch. Agata Zachariasz, profesor PK,
Kierownik Zakładu Krajobrazu Otwartego i Budowli Inżynierskich
dr hab. inż. arch. Zbigniew Myczkowski, profesor PK**

**Zespół autorski:
dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus
dr inż. arch. Krzysztof Wielgus**

Pracę tę dedykujemy
Tym, Którzy zaprosili nas w Góry,
uczyli nas Ich i pozwolili wśród Nich pozostać,
Rodzinom z Gorców; dziś - naszej Wielkiej Rodzinie:

Marii i Marianowi Krzyśkom,
Hance i Zdzisławowi Błachutom,
Irenie i Józefowi Królczykom,
Małgorzacie i Jarosławowi Buczkom,
Monice i Krzysztofowi Dobrzyńskim,
Janinie i Stanisławowi Królom,
Annie i Józefowi Czajkom,
Jadwidze i Jackowi Czajkom,
Anecie i Wojciechowi Smreczkom,
Mirostawie Zaziąbło-Hubiak i Tomaszowi Hubiakowi,
Krystynie i Januszowi Tomaszewiczom,
Annie i Markowi Kurzejom,
Natalii i Wojciechowi Muletom;

oraz:

Wojciechowi Śliwińskiemu, Robertowi Kowalskiemu,
Krzysztofowi Marchewce, Michałowi Maciaszkowi.

W naszej wdzięcznej pamięci pozostają Ci, co się minęli,
śp. Jan Masiarczyk, śp. Franciszek Krzyśko, śp. Stanisław Sędzimir, śp. Marian Kacwin.

Bez Nich nie byłoby tego opracowania. Autorzy.

INWENTARYZACJA ZASOBÓW NATURALNYCH I KULTUROWYCH DO SZLAKU KULTURY WOŁOSKIEJ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

**Część II. Inwentaryzacja dziedzictwa kulturowego - Architektura,
(Zagadnienie kultury materialnej, architektury, ruralistyki, krajobrazu naturalno-
kulturowego).**

Wykonano na Politechnice Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki,
w Instytucie Architektury Krajobrazu, w Zakładzie Krajobrazu Otwartego i Budowli
Inżynierskich,
na zlecenie Małopolskiego Urzędu Marszałkowskiego

Dyrektor Instytutu Architektury Krajobrazu

dr hab. inż. arch. Agata Zachariasz, profesor PK,

Kierownik Zakładu Krajobrazu Otwartego i Budowli Inżynierskich

dr hab. inż. arch. Zbigniew Myczkowski, profesor PK

Zespół autorski:

dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus

dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

Kraków, 2018

INWENTARYZACJA ZASOBÓW NATURALNYCH I KULTUROWYCH DO SZLAKU KULTURY WOŁOSKIEJ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Inwentaryzacja dziedzictwa kulturowego - architektura,

SPIS TREŚCI

OPIS

I. Wstęp	5
I.1. "Na nowo wołoskim szlakiem". Cel, zakres, przedmiot, układ opracowania.....	5
I.2. "Syćka po wałasku" - metoda opracowania, uzasadnienie wyboru obszarów i obiektów inwentaryzacji.....	6
I.3. "Droga za nami" - czyli zarys stanu badań.....	9
II. Wołoskie ślady w architekturze i krajobrazie Małopolski	15
II.1 "Wołoskie wędrowanie - wołoskie budowanie". Wzorce i kryteria inwentaryzacji.....	15
II.1.1. Wołosi w Karpatach i Małopolsce, zarys informacji o wędrownictwie i osadnictwie wołoskim.....	15
II.1.2 Układy wsi.....	18
II.1.3. Układy zabudowy.....	19
II.1.4. Formy budowli.....	21
II.1.5. Formy zdobnicze.....	31
II.1.6. Specjalne formy krajobrazowe.....	41
II.1.7. Czy istnieje "wołoski krajobraz?" - w poszukiwaniu śladów wołoskiego krajobrazu naturalno-kulturowego.....	44
II.2. Kartoteka "wołoskiego krajobrazu"	46
II.2.1. Jak to działa? - rodzaje i zawartość kart.....	46
II.2.2. Komentarz do kartoteki - przegląd wsi.....	48

Powiat gorlicki	48
Bodaki , Gmina Sękowa.....	48
Obiekty w Skansenie im. Prof. Reinfussa w Szymbarku , Gmina Gorlice.	50
Powiat nowosądecki	50
Powroźnik , Gmina Muszyna.....	50
Wierchomla , Gmina Piwniczna-Zdrój.....	50
Obiekty w Skansenie Etnograficznym w Nowym Sączu , gmina Nowy Sącz.....	51
Powiat nowotarski	51
Łapsze Niżne , Gmina Łapsze Niżne.....	51
Łapsze Wyżne , Gmina Łapsze Niżne.....	51
Trybsz , Gmina Łapsze Niżne.....	52
Ochotnica Dolna , Gmina Ochotnica Dolna.....	52
Ochotnica Górna , Gmina Ochotnica Dolna.....	52
Tylmanowa (Klempy, Króle) , Gmina Ochotnica Dolna.....	53
Zubrzyca Górna i Dolna , Gmina Jabłonka.....	54
Lipnica Wielka , Gmina Lipnica Wielka.....	54
Lipnica Mała , Gmina Jabłonka.....	54
Kiczory , Gmina Lipnica Wielka.....	55
Obiekty w Skansenie Etnograficznym w Zubrzycy Górnej , Gmina Jabłonka.....	56
Powiat tatrzański	56
Czarna Góra , Gmina Bukowina Tatrzańska.....	56
Powiat suski	57
Białka , Gmina Maków Podhalański.....	57

Skawica, Gmina Zawoja.....	57
Zawoja, Gmina Zawoja.....	57
III. Podsumowanie. "Chadzali Walasi" - wołoskie echa i ślady w krajobrazie Małopolski.....	58
III.1. Poszukiwane treści i kryteria ich wyboru (synteza).	58
III.2. Poszukiwane formy i uzasadnienie ich wyboru (synteza).	60
III.3. Poszukiwane lokalizacje i kryteria ich wyboru. (synteza).	61
III.4. Najcenniejsze przykłady zespołów zabudowy w krajobrazie.....	64
III.5. Wnioski.....	66
III. Zhrnutie - "chádzali Valaši" (podsumowanie w języku słowackim).....	67
Aneks.....	75
1. Spis obiektów wpisanych do rejestru zabytków.....	75
2. Dostępność obiektów w parkach etnograficznych	81
3. Literatura.....	82
KATALOG KART INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO -	
ARCHITEKTURY, NA SZLAKU KULTURY WOŁOSKIEJ	

I. Wstęp

I.1. "Na nowo wołoskim szlakiem". Cel, zakres, przedmiot, układ opracowania.

Ftorendy przejdą owiecki - przejdą i Wałasi

Ftorendy przešli Wałasi - pójdziemy i My

Szlak Kultury Wołoskiej realizowany w ramach Programu Interreg V-A Polska – Słowacja 2014 - 2020, jest jednym z etapów koncepcji odbudowy wspólnoty Karpat w oparciu o fenomen migracji i osadnictwa wołoskiego które przez około 500 lat stanowiło środek i równocześnie przyczynę zagospodarowywania jednego z najważniejszych pasm górskich Europy. Przenoszenie szeroko rozumianej kultury, unikatowej swą ponadetnicznością; oddziaływanie indukcyjne - wzbudzanie nowych zjawisk i inspiracji bez dosłownej, dokonywanej przymocą fizyczną lub ekonomiczną aplikacji wzorców, raczej drogą ich atrakcyjności i dobrych przykładów - to niezwykle cenne cechy dawnej wołoskiej transhumancji. Uczy ona wartości integracji. Myśl ta towarzyszyła od prawie 20 lat twórcom pierwszych koncepcji łączenia odnowy pasterstwa, turystyki kulturowej, ochrony krajobrazu naturalno-kulturowego w formie współczesnego wcielenia wołoskiego wędrowania. Jest nim szlak turystyki kulturowej, początkowo sprawdzony w postaci wyznakowania 19-kilometrowego odcina w Ochotnicy Górnej, obecnie rozwijany w nieco innej postaci do skali trzech województw w Polsce i dwóch ich odpowiedników - krajów - na Słowacji. Być może inicjatywa, u której początków leży intelektualny zaczyn prekursorów i żarliwych orędowników wołoskiej tradycji - Jana Fudali i Teofila Wałacha, przyczyni się w przyszłości do stworzenia transkarpackiego szlaku o znaczeniu europejskim. Zanim to nastąpi, konieczne jest rozeznanie, ile, w jakiej postaci i w jakim stanie zachowało się z pierwotnego, wołoskiego dziedzictwa. Rozpoznanie takie, będące działaniem przybliżonym, poszlakowym jest w pewnym sensie poszukiwaniem echa, odbić, pochodnych, nie zaś dosłownych zjawisk czy artefaktów. Rozpoznanie, obarczone na pewno wielu błędami, aproksymatywne i niepełne, jest jednak niezbędne dla tworzenia osnowy szlaku, czy może szerzej - budowy przestrzeni tożsamości, mianującej i definiującej oblicze państw i regionów karpaccich.

Taki jest cel inwentaryzacji zasobów przyrodniczych i kulturowych w Małopolsce związanych z kulturą wołoską. Celem niniejszego opracowania, będącego częścią wspomnianej inwentaryzacji, jest zarejestrowanie istniejących dzieł architektury, tworzących formy krajobrazowe wsi w województwie małopolskim, których cechy można uznać za "wołoskie", to znaczy zawierające pierwiastki przyniesione wraz ze sposobem gospodarowania, budowania, zdobienia; wierzeniami i zwyczajami osadników wołoskich. Rejestrowane formy są przyrównywane do wybranych wzorców - modeli cech pierwotnych i wtórnych (przekształconych). Rejestracja jest przede wszystkim wybiórczym materiałem

źródłowym dla dalszych prac, głównie kształtowania polityki ochrony i udostępniania rozpoznanego zasobu w ramach powstającego szlaku. Istnieje jednak i cel strategiczny - ukazanie konieczności systemowej ochrony architektury drewnianej i zespołów krajobrazowych, polan, łąk, hal wraz z ich zabudową. Jest to zadanie trudne i niestety, w całości niewykonalne, jednak raport o stanie krajobrazu, którym jest niniejsze oracowanie, dzięki cechom przeglądowności i porównawczości staje się argumentem dla zintensyfikowania działań konserwatorskich, promocyjnych, a w wybranych przypadkach - interwencyjnych, dotyczących zanikającej znów w przyspieszonym tempie architektury drewnianej małopolskich, beskidzkich wsi.

Zakresem terytorialnym opracowania jest województwo małopolskie w granicach Programu Interreg V-A Polska – Słowacja 2014 - 2020: powiaty tatrzański, nowotarski, gorlicki, nowosądecki i suski.

Przedmiotem opracowania są formy architektoniczne i krajobrazowe, tworzone przez budowlę mieszkalne, gospodarcze (w zabudowie siedliskowej całotroczonej i sezonowej), sakralne, inżynieryjne; przez charakterystyczne formy kształtowania krajobrazu (hale, polany, żarębki, ukształtowanie granic rolno-leśnych) - traktowane jako rezultat wpływów wołoskich, aplikowanych w mniej lub bardziej odległej przeszłości.

Układ opracowania to dwie główne części - opisowa i katalogowa, będąca kartoteką kart ewidencyjnych zabudowy, świątyń i form kształtowania wsi.

Część opisowa składa się ze wstępu, dwóch rozdziałów - opisującego warunki i przyjęte kryteria rejestracji oraz stanowiącego przegląd badanych wsi oraz z podsumowania, będącego skrótem, syntezą pracy wraz z podstawowymi wnioskami i wytycznymi.

Część katalogowa odnosi się do 17 wsi oraz 3 zespołów skansenowych, w których wybrano obiekty reprezentujące pierwotne lub wtórne (w istocie - mniej lub bardziej przekształcone) cechy, mogące być uważane za "wołoskie"

I.2. "Syćka po wałasku" - metoda opracowania, uzasadnienie wyboru obszarów i obiektów inwentaryzacji.

"Na naszym sałasku

Syćka po wałasku,

Na wasym sałasku

Syćka po dziadosku!"

...po wałasku - oznacza tu: dobrze, porządnie, starannie, zgodnie z tradycją; bogato. Te cechy na ogół nie kojarzą się z dawnymi osadnikami Karpat; w obrazie wsi góralskich raczej zwykło się podkreślać biedę, przeludnienie, prymitywne i ciężkie warunki bytowania, twarde, czasem nieludzkie stosunki społeczne. Ten, głównie literacki, obraz wsi stworzony został w wieku XIX, a więc bardzo późno, już po załamaniu się podstaw ekonomicznych

pierwotnego i rozwiniętego osadnictwa w Karpatach, w czasie kształtowania się nowożytnych form gospodarowania. Tymczasem sposoby i wzorce bytowania i gospodarowania w górach, przynieszone i rozwijane przez Wołochów, były w swych czasach synonimem sprawności, zaradności i nowoczesności. W szczególnie silny sposób przejawiały się w sposobie przygotowywania warunków przetrwania i rozwoju społeczności w środowisku górskim - którego podstawą było zorganizowanie schronienia, domostwa, miejsca przebywania ludzi i zwierząt domowych oraz przechowywania zapasów. Cechy strukturalne, formalne, przestrzenne architektury karpackiej są wybitnym, ewolucyjnym osiągnięciem, wynikiem trudnej optymalizacji - wyważenia dostępnych sił, środków, narzędzi, materiałów, w konfrontacji z warunkami atmosferycznymi, w tym termicznymi, wiatrowymi, opadowymi, trudnymi warunkami posadowienia budynków i transportu materiałów. W takim rozumieniu - architekturę Karpat rozumieć należy jako osiągnięcie cywilizacyjne, łączące użyteczność, trwałość i piękno, mające potężny zasięg i siłę oddziaływania. Poszukiwanie prawzorów architektury którą można by określić jako "wołoską" czy "ogólnokarpacką" jest tematem wymagającym szczegółowych badań porównawczych z dziedziny historii architektury, ruralistyki, etnografii, architektury krajobrazu na terenie co najmniej 5 krajów Europy Środkowo-wschodniej, w oparciu o gruntowną i krytyczną analizę stanu badań. Niniejsze opracowanie nie usurpuje sobie prawa do statusu monografii, gdyż sporządzone w krótkim czasie i dla doraźnych celów - warunków takich spełniać nie może. Jest ono rodzajem wybiórczego, choć opartego na naukowych podstawach, bardzo ogólnego rozpoznania i raportu, co do występowania form architektonicznych (budowli) i architektoniczno-krajobrazowych (zespołów) o cechach mogących być uważanych za "wołoskie" (co przekłada się na pierwotne, ogólnokarpackie) w górskich wsiach małopolskich. Zgodnie z założeniami zlecenia przyjęto preselekcyjną, waloryzacyjną, statystyczną, nie zaś totalną metodykę inwentaryzacji i rejestracji. Nie dokonano więc inwentaryzacji wszystkich wiodących form tradycyjnej architektury drewnianej w południowej Małopolsce, z którego to zasobu wyodrębniono w miarę kompletny zbiór budowli i zespołów, reprezentujących poszukiwane cechy. Taka metoda, prawidłowa i bezpieczniejsza w zakresie uzyskanych danych, wymagałaby jednak znacznie dłuższego czasu realizacji zadania i większego zespołu autorskiego. Idąc w ślad warunków zlecenia (zobowiązujących do uwzględnienia minimum wybór 10 wsi) wybrano 17 wsi o udokumentowanym lokowaniu na prawie wołoskim. Jest to:

KRYTERIUM GENETYCZNE (historyczne) czyli udokumentowane wołoskie pochodzenie wsi, rozumiane jako ich lokowanie na prawie wołoskim i pochodzenie pierwszych osadników.

Następnie wzięto pod uwagę zachowanie choćby w pewnym zakresie pierwotnego układu osadniczego (układ łańcuchówki wołoskiej); stopień zachowania rozłogu pól, występowania charakterystycznej granicy rolno-leśnej, charakterystycznej dla tradycyjnej formy gospodarowania w Karpatach, występowanie zarębków, osiedli samotniczych i sezonowej zabudowy polaniarskiej lub halnej. Wzięto też pod uwagę bieżące występowanie gospodarki pasterskiej - wypasu owiec i bydła oraz istnienie "sałasza" - tradycyjnego wypasu stad i wykonywania produktów z mleka owczego i krowiego bezpośrednio w miejscach

wypasu. Przyjęto więc warunek zachowania nie tylko wybranych cech budowli, lecz szerzej rozumianego krajobrazu, który roboczo i w ogromnym uproszczeniu nazwać można "wołoskim". Tak określono drugie z kryteriów doboru miejsc inwentaryzacji:

KRYTERIUM KONTYNUACYJNE (współczesne) - zachowanie tradycyjnego układu wsi i prowadzenie tradycyjnych form gospodarowania, przede wszystkim wypasu.

W oparciu o literaturę (patrz - stan badań) i rozpoznanie terenowe wybrano następujące wsie - wymienione tu (oraz w indeksach kart inwentaryzacyjnych) w przybliżonej kolejności ich lokowania. Są to: Bodaki, Powroźnik, Wierchomla, Ochotnica Dolna, Ochotnica Górna, Tylmanowa (wieś powstała na prawie niemieckim, lecz uwzględniona w swych częściach o wyraźnie innej proveniencji), Łapsze Niżne, Łapsze Wyżne, Trybsz, Zubrzyca, Lipnica Wielka i Lipnica Mała, Kiczory oraz Zawoja z wyodrębnionymi później - Skawicą i Białką. Uwzględniono też trzy zespoły skansenowe, gdzie zgromadzono większość (choć nie wyłącznie!) cennych, zachowanych budowli. Dla terenu Beskidu Niskiego i Pogórza jest to Skansen Wsi Pogórzańskiej w Szymbarku, dla Beskidu Sądeckiego po północne, zagórzańskie stoki Gorców i południowo-wschodnie - Beskidu Wyspowego jest to Sądecki Park Etnograficzny, dla Orawy - Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej. Dokonano więc rozpoznania w 20 zespołach wiejskich, w tym trzech - sztucznych, lecz odtwarzających zbliżone do historycznych struktury.

W miejscach tych wykonano wizję terenową, wsparto się też rozpoznaniem zdjęć archiwalnych, kart adresowych i białych kart ewidencji zabytków budownictwa i architektury (w zasobach Wojewódzkiego Małopolskiego Konserwatora Zabytków), a także kart i dokumentacji fotograficznej wykonywanych przez autorów od lat 80. XX wieku. Poszukiwanie budowli i zespołów krajobrazowych oparte było na dopasowywaniu odnajdywanych relikwów architektury drewnianej do przyjętych wzorców - modelowych cech, zabudowy, konstrukcji i proporcji budowli oraz ich zdobienia i wykończenia uznanych za "karpackie"; odznaczające się długotrwałością, zasięgiem i uniwersalnością występowania. Podkreślając, iż dobór cech probierczych może być obciążony błędem, wybrano jednak kilkanaście cech wiodących, których zestawienia pozwoliły na wyodrębnienie swoistych "przymiarów" z którymi pojechano w teren, nazwanych modelami porównawczymi.

Wyodrębniono 10 modeli porównawczych form budynków, 7 modeli porównawczych typów zabudowy działki siedliskowej (wzajemnego położenia budynków mieszkalnych i gospodarczych) 6 modeli porównawczych detali budynków - które zestawiono we wzorze "Karty inwentaryzacji dziedzictwa kulturowego architektury - zabudowy siedliskowej i polaniarskiej, mieszkalnej i gospodarczej", nazywanej dalej w skrócie "Kartą zabudowy" i oznaczanej w indeksacji literą **Z**.

Wyodrębniono następnie w oparciu o literaturę 15 modeli porównawczych typów świątyń drewnianych spotykanych we wsiach w Karpatach polskich, (5 typów kościołów

rzymskokatolickich, 10 typów cerkwi prawosławnych i grekokatolickich). Z uwagi na olbrzymie straty w drewnianych synagogach we wsiach (miateczkach) karpackich i słabo jeszcze rozpoznany jeszcze wpływ pierwotnych karpackich cech na budowę bożnic - w tym etapie inwentaryzacji nie ujęto świątyń wyznania mojżeszowego. Modele porównawcze zestawiono we wzorze "Karty inwentaryzacji dziedzictwa kulturowego architektury - typów świątyń", nazywanej dalej w skrócie "Kartą świątyń" i oznaczanej w indeksacji literą **S**.

Przygotowano też 10 modeli porównawczych kształtowania zabudowy wsi, ukazujących podstawowe układy działek siedliskowych - całorocznych i sezonowych, jako charakterystycznych, elementarnych wewnątrz architektoniczno-krajobrazowych, ukazujących ukształtowanie działek, ich położenie w stosunku do dróg, potoków; ich kształt, pokrycie, rozmieszczenie budowli, ogrodzeń, sadów, ogrodów przydomowych i innych. Modele porównawcze zestawiono we wzorze ""Karty inwentaryzacji dziedzictwa kulturowego architektury - układu wsi", nazywanej dalej w skrócie "Kartą wsi" i oznaczanej w indeksacji literą **W**.

Podczas prac terenowych, gdy skierowano się do wsi wybranych opisaną metodą (geneza wołoska, choćby częściowo zachowany archaiczny układ wsi - łańcuchówka wołoska, specyficzny układ gruntów, występujące ślady gospodarki polaniarskiej, istniejący wypas), poszukiwano więc budowli i ich układów wg przygotowanych wzorów, odnotowując ich położenie i nasycenie określonymi wcześniej cechami.

Opracowanie zostało więc przygotowane z silnie określoną hipotezą iż można zidentyfikować układy wsi, formy zabudowy, a nawet detali architektonicznych, mogących być traktowanymi jako odbicie i kontynuacja wspólnego, wołoskiego dziedzictwa Karpat; iż możliwe jest zdefiniowanie pewnych ich wzorców a następnie intencjonalne poszukiwanie z ich pomocą istniejących reliktywów form architektoniczno-krajobrazowych a następnie waloryzacja tychże w zależności od stopnia responsywności w stosunku do przyjętych form modelowych. .

I.3. "Droga za nami" - czyli zarys stanu badań.

Dobór wsi do badań, przygotowanie materiału porównawczego oraz gradacja znaczenia wybranych cech modelowych (jako podstawa waloryzacji zinwentaryzowanych obiektów) oparte zostały na stanie badań, na pewno niekompletnym, zgromadzonym w miarę możliwości terminowych oraz zasad zlecenia, odwołującego się do wiedzy i intuicji autorów - w istocie określających kryteria wyboru, wybierających i oceniających obiekty i zespoły o wołoskich cechach - bez konieczności prowadzenia badań podstaw. Nie istnieje bowiem znana monografia ani rodzaj gotowego "przewodnika", pozwalającego na identyfikację wołoskiego dziedzictwa w krajobrazie i architekturze Małopolski. Zarys takiego "przewodnika" (czy słuszny?) przygotowano w oparciu o źródła i opracowania z czterech zasadniczych grup badań. Ich koniunkcja dała podstawy do ograniczenia marginesu błędu

przy tworzeniu kryteriów, poszukiwaniu i ocenie budowli i zespołów, spełniających warunki "wołoskości". Stan badań scharakteryzowano zgodnie z czterema grupami. Są to: badania dotyczące problematyki regionalizmu, badania dotyczące osadnictwa wołoskiego, badania nad rozwojem pasterstwa w Karpatach oraz, najbliższe tematyce niniejszego opracowania - badania nad rozwojem i przekształceniami architektury tradycyjnej i pasterskiej.

Badania dotyczące problematyki regionalizmu które dotyczyły wyodrębnienia rejonów wyróżniających się charakterystycznym układem zabudowy i odmiennymi cechami architektonicznymi w Polsce datują się na połowę XIX wieku. Jan Karłowicz apelował o zapisywanie architektury regionalnej: "*Gdyby każdy w swojej okolicy postarał się o rysunek i plan oraz sporządził dokładny opis całej siedziby wieśniaczej, złożyłoby się z tego piękne pamiątkowe dzieło*"¹. Poszukiwanie korzeni i tożsamości kulturowej prowadzili nie tylko architekci, lecz pisarze (J. I. Kraszewski²), etnografowie, m.in. O. Kolberg, Z. Gloger³, a nawet lekarze, czego przykładem jest W. Matlakowski⁴.

W połowie XIX wieku wybitnym badaczem architektury był L. Delavaux⁵, L. Puszet⁶ A. Stadnicki⁷.

Okres powojenny zaowocował wznowieniem badań nad regionalizmem. Wyodrębnieniem grup etnicznych i określeniem ich cech charakterystycznych zajmował się Z. Kamocki⁸. Analiza charakterystycznych cech architektury drewnianej w różnych regionach Polski⁹ została zestawiona w monograficznych opracowaniach¹⁰ oraz publikacjach książkowych J. Tłoczka¹¹, M. Pokropka¹², W. Krassowskiego¹³ oraz opublikowane w latach 70. prace M. Gładyszowej dotyczące przekształceń w budownictwie ludowym w latach 1946-67¹⁴.

Trzeci etap badań nad regionalizmem przypada na lata przełom lat 70. i 80. XX wieku. Zaowocował rozważaniami nad regionalizmem architektury wiejskiej i pytaniami o rozumienie swojskości w architekturze. Wśród autorów monografii i publikacji o charakterze przekrojowym należy wymienić J. Bogdanowskiego¹⁵, W. Kosińskiego¹⁶, G.

¹ Szewczyk J., *Regionalizm w teorii i praktyce architektonicznej*, [w:] "Teki Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr". – OL PAN, 2006, 96-109.

² Witanowski M.R., *Józef Ignacy Kraszewski jako krajoznawca*. [w:] "Ziemia", Tyg. Krajozn. Ilustr. nr 40, 1912, s. 642-644.

³ Gloger Z., *Budownictwo drzewne i wyroby z drzewa w dawnej Polsce*, tom I, Warszawa, 1907.

⁴ Wł. Matlakowski *Budownictwo ludowe na Podhalu*, 1892.

⁵ Delavaux L., (L.D.), *Górale Beskidowi zachodniego pasma Karpat*, Kraków, 1851.

⁶ Puszet L., *Studia nad Polskim Budownictwem Drewnianym*, Kraków, 1903.

⁷ Stadnicki A., *O wsiach tak zwanych wołoskich na północnym stoku Karpat*, 1848.

⁸ Kamocki Z., *Zarys grup etnograficznych w Polsce*, [w:] "Ziemia", 1965.

⁹ M.in. Ruśniaczek J. W., *Karol Pietschka Archidukalis Maior Geometra* [w:] "Karta Groni", IV/89.

¹⁰ Szablowski J. (red) *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, tom I, Województwo Krakowskie, 1947

¹¹ Tłoczek J., *Chałupy polskie*, Warszawa, 1958.

¹² Pokropek M., *Budownictwo Ludowe w Polsce*, 1976.

¹³ Krassowski W., *Problem regionalizacji w studiach nad zabudową wsi* [w:] "Ze studiów nad budownictwem wiejskim", Warszawa, 1957.

¹⁴ Gładyszowa M., *Przeobrażenia w budownictwie ludowym w latach 1946-67 na przykładzie Beskidu Śląskiego*, [w:] "Ethnographica Carpatica", 1972,

¹⁵ Bogdanowski J., *Regionalizm architektoniczny wsi Kotliny Żywieckiej*, [w:] "Teki Komisji Urbanistyki i Architektury O/PAN Kraków", tom XXI/1987, tom XXII/1989

¹⁶ Kosiński W., *Regionalizm* [w:] "Architektura" tom. 1, 1981., s.88-93.

Ciołka¹⁷,

J. Wł. Rączkę¹⁸, Z. Radziewanowskiego¹⁹, Kurzątkowskiego²⁰ T. Chrzanowskiego M., Korneckiego²¹.

Bezcennym źródłem informacji są także materiały niepublikowane w posiadaniu Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków²², i dyrekcjach Parków Krajobrazowych²³.

Badania osadnictwa wołoskiego - W badaniach nad osadnictwem wołoskim można wyodrębnić trzy zasadnicze okresy. Pierwszy to połowa XIX wieku i pierwsza ćwierć XX wieku. Zaowocował uznanymi za klasyczne i podstawowe dla przedmiotu badania publikacje : G. Weiganda²⁴, A. Wace'a i M. Thomsona²⁵ K. Kadlec²⁶ (badania regionalne), oraz polskie badania A. Stadnickiego²⁷ i J.T. Lubomirskiego²⁸. Drugi okres zainteresowania przypada na lata 30. XX wieku i okres powojenny. Duży postęp w badaniach przyniosły studia regionalne prowadzone przez m.in. przez V. Chaloupecký'ego²⁹, J. Macůrek³⁰, D. Krandžalov³¹.

W okresie międzywojennym w Polsce problematyką tą zajmowali się m.in. T. Modelski³², K. Dobrowolski³³ oraz P. Dąbkowski³⁴. Po drugiej wojnie światowej studia w tym zakresie kontynuował nadal K. Dobrowolski, oraz J. Reychman i K. Wolski³⁵.

¹⁷ Ciołek G., *Regionalizm w budownictwie wiejskim w Polsce*, [w:] Politechnika Krakowska, Monografie nr 24, tom I i II, pod red. J. W. Rączki, Kraków 1989.

¹⁸ Rączka J.W., *Rodzimy krajobraz wsi* [w:] "Architektura", tom 3, 1985, s. 22-23.

¹⁹ Radziewanowski Z., 1985. *Logika architektury regionalnej*. [w:] "Architektura", tom 3, 1985, s. 58-61.

²⁰ Kurzątkowski M., *Architecture vernaculaire - architektura rodzima?* [w:] "Ochrona Zabytków" 1(148), 1985, s. 3-16.

²¹ Chrzanowski T., Kornecki M., *Sztuka Ziemi Krakowskiej*, Kraków, 1982,

²² Dziegiel J., Kydryńska A., Majka M., "Karty Zielone" i karty adresowe do wsi beskidzkich, 1959-1967, Archiwum Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, także Śląskiego W.K.Z.,

²³ Wielgus K., Holewiński M., pod kierownictwem naukowym prof. dr hab. inż. arch. Marii Łuczyńskiej-Bruzdy, *Uproszczona informacja dla jednostek nadzoru architektoniczno-budowlanego o kształtowaniu zabudowy wsi w regionie żywieckim, wsie: Jeleśnia, Krzyżowa, Korbielów*; Politechnika Krakowska, 1991-92, materiał w archiwum Dyrekcji Żywieckiego Parku Krajobrazowego.

²⁴ Weigand G., *Die Aromunen. Ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen über das Volk der sogenannten Makedo-Romanen oder Zinzare*, Band 1:Land und Leute, bericht des Verfassers über seine Reisen in der in der südwestlichen Balkanhalbinsel, Leipzig. 1895.

²⁵ Wace A., Thomson M., *The Nomads of the Balkans: an account of life and customs among the Vlachs of Northern Pindus*, London, 1914.

²⁶ Kadlec K., *Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských: s úvodem podávajícím přehled teorii o vzniku rumunského národa*, Praha, 1916.

²⁷ Stadnicki A., *O wsiach tak zwanych wołoskich na północnym stoku Karpat*, Lwów. 1848; tegoż: *O kniaźtwach we wsiach wołoskich z poglądem na wójtostwa we wsiach namagdeburkim prawie osadzonych*. Lwów, 1853.

²⁸ Lubomirski J.T., *Północno-wschodnie wołoskie osady*, [w:] „Biblioteka Warszawska”, 4, s. 1–56.1855,

²⁹ Chaloupecký V., *Valaši na Slovensku*, Praha.1947,

³⁰ Macůrek J., *Valaši v západních Karpatech v 15.–18. století*, Ostrava, 1959.

³¹ Krandžalov D., *Valaši na Moravě: Materiály, problémy, metody*, Praha,1963.

³² Modelski T., *Kolonizacja wołosko-ruska na polskim Pogórzu i Podhalu*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, 1924, 1, s. 24–26.

³³ Dobrowolski K., *Migracje wołoskie na ziemiach polskich. Pamiętnik V Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Warszawie*, Lwów, 1930, s. 135–152, tegoż: *Studia nad pochodzeniem ludności pasterskiej w Karpatach Zachodnich*, „Sprawozdania z Czynności Posiedzeń PAU”, 6, 1951, s. 478–486; tegoż: *Studia nad kulturą pasterską w Karpatach Północnych. Typologia wędrowek pasterskich od XIV–XX w.*, [w:] „Wierchy”, 29, s. 1960, 7–51, *Migracje wołoskie na ziemiach dawnego państwa polskiego*, [w:] Antoniewicz W. (red.), [w:] "Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala", t. 4, Wrocław, s. 89–121; tegoż: *Najstarsze osadnictwo Podhala*, 1935; tegoż: *Studia nad teorią kultury ludowej*, [w:] "Emografia Polska", t. 4, 1966.

³⁴ Dąbkowski P., *Wołosi i wołoskie prawo w dawnej Polsce*, [w:] "Studia historyczne ku czci S. Kutrzeby", t. 1, Kraków, 1938, s.105–118.

Renesans zainteresowania osadnictwem wołoskim i kulturą wołoską przypada na pierwszą dekadę XXI wieku, przynosząc liczne publikacje oraz realizację projektów o ponadregionalnym znaczeniu jak Redyk 2013 oraz badania ogniskujące się wokół koncepcji Szlaku Kultury Wołoskiej z lat 2007-2015. Do publikacji kluczowych należy zaliczyć monografię J. Štiki³⁶, oraz publikacje J. Czajkowskiego³⁷, G. Jawora³⁸, T. Olszańskiego³⁹, T. Figlusa⁴⁰ oraz P. Kłapyty⁴¹.

Badania nad rozwojem pasterstwa. Pasterstwo, migracje pasterskie oraz budownictwo związane z wypasem było przedmiotem badań które na szerszą skalę rozpoczął: L. Sawicki⁴². W okresie międzywojennym kontynuowane były przez K. Dobrowolskiego⁴³, W. Kubijnowicza⁴⁴, S. Leszczyckiego⁴⁵ i Z. Hałub-Pacewiczową⁴⁶. W latach późniejszych badania na Orawie prowadziła W. Jostowa⁴⁷, zaś w zakresie pasterstwa wędrownego - S. Berezowski⁴⁸. Klasyfikację typów pasterstwa wprowadziła B. Kopczyńska-Jaworska⁴⁹, zajmująca się szeroko rozumianą kulturą karpacką. Współczesnymi aspektami i ich nawiązaniem do tradycji zajmuje się w swoich publikacjach M. Rembierz⁵⁰. Pozyskiwaniem przestrzeni dla upraw i pasterstwa polaniarskiego zajmowała się A. Kowalska-Lewicka⁵¹. Badania te, wspólnie z badaniami Dobrowolskiego pozwoliły na

³⁵ Wolski K., *Stan polskich badań nad osadnictwem wołoskim na północ od Karpat* [w:] „Rocznik Przemyski”, 9 (1), 1958, s. 211–225.

³⁶ Štika J., *Valaši a Valaško. O původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valaška a také o karpatských salaších*, Rožnov, 2007.

³⁷ Czajkowski J., *Dzieje osadnictwa historycznego na Podkarpaciu i jego odzwierciedlenie w grupach etnicznych*, [w:] Czajkowski J. (red.), „Łemkowie w historii i kulturze Karpat”, cz. 1, Rzeszów, 1992, s. 27–166; tegoż: *Studia nad Łemkowszczyzną*, Sanok, 1999; tegoż: *Czy Wołosi to Włosi?*, [w:] Cząstka-Kłapyta J. (red.), „Huculi, Bojkowie, Łemkowie – tradycja i współczesność”, Kraków, 2008, s. 13–28.

³⁸ Jawor G., *Strungi i zbory. Instytucje organizacji społecznej wsi na prawie wołoskim w średniowiecznej Polsce* [w:] „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 45 (2), 1997, s. 179–186; tegoż, *Osady prawa wołoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w późnym średniowieczu*, Lublin, 2004, tegoż: *Le pastoralisme valaque dans les Carpates Polonaises au XVème et XVIème siècle (l'exemple de Bieszczady)* [w:] „Banatica”, 24, 2014, s. 151–166; tegoż: *Ethnic aspects of settlement in Ius Valachicum in medieval Poland (from the 14th to the beginning of the 16th century)*, [w:] „Balcanica Posnaniensia”, 22 (1), 2015, s. 47–55.

³⁹ Olszański T., *Wołosi – zapomniany lud Bałkanów*, [w:] „Płaj”, 2000, 2001, s. 73–90.

⁴⁰ Figlus T., *Villae iuris valachici. Z problematyki rozwoju osadnictwa wołoskiego w Polsce na przykładzie ziemi sanockiej* [w:] „Studia z Geografii Politycznej i Historycznej”, 2005, s. 11–37.

⁴¹ Kłapyta P., *Wołosi – Nomadzi Bałkanów*, [w:] Kiereś M., Rosiek B. i in. (red.) „Pasterstwo w Karpatach. Tradycja a współczesność. Szkice”, Kraków 2013, s. 29–37; tegoż: *Wołoskie osadnictwo w Karpatach w aspekcie historyczno-geograficznym*, [w:] Janicka-Krzywdy U. (red.), „Kultura pasterska łuku Karpat i jej oddziaływanie na kulturę Babiogórców”, Zawoja, 2014, s. 9–26.

⁴² Sawicki L., *Wędrówki pasterskie w Karpatach. I. Odbitka ze sprawozdań z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Wydział Nauk Antropologicznych, Społecznych, Historii i Filozofii, posiedzenie z dnia 13 czerwca 1911, rok IV, zeszyt 6*, Warszawa, 1911.

⁴³ Dobrowolski K., *Badania nad ugrupowaniami etnograficznymi w Karpatach Zachodnich* [w:] „Sprawozdania z czynności i posiedzeń PAU”, t. 43, nr 5, 1938, s. 181–184; tegoż: *Studia nad kulturą pasterską w Karpatach północnych. Typologia wędrówek pasterskich od XV do XX wieku* [w:] „Wierchy”, r. 29, 1960.

⁴⁴ Kubijnowicz W., *Życie pasterskie w Beskidach Wschodnich* [w:] „Prace Instytutu Geograficznego UJ”, 5, 1926, s. 1–140.

⁴⁵ Leszczycki S., *Osadnictwo sezonowe w Beskidzie Niskim*, „Wiadomości Geograficzne”, r. 13, 1935, z. 1–2, s. 17–18.

⁴⁶ Hałub-Pacewiczowa Z., *Osadnictwo pasterskie i wędrówki w Tatrach i na Podtatrzu*, Kraków, 1931.

⁴⁷ Jostowa W., *Pasterstwo na Polskiej Orawie*, 1972; tejsze: *Materiały do zagadnienia gospodarki chłopskiej w „borach” orawskich*, [w:] „Zagadnienia kultury ludowej Podhala, Spisza i Orawy”, 1986.

⁴⁸ Berezowski S., *Problemy geograficzne pasterstwa wędrownego* [w:] „Fizjografia i geografii pasterstwa Tatr Polskich i Podhala”, (red.) W. Antoniewicz, T. 1, 1959, s. 77–146.

⁴⁹ Kopczyńska-Jaworska B., *Próba klasyfikacji i typów pasterstwa karpackiego*, strony od EP_XI-6.pdf

⁵⁰ Rembierz M., *O kulturowym dziedzictwie wypasania owiec i symbolice pasterskiej oraz o kunszcie kucharskim i dobrym smaku* [w:] „Studia Etnologiczne i Antropologiczne” nr 14, 2014, s. 82–108.

⁵¹ Kowalska-Lewicka A., *Gospodarka i trzebież żarowa w Karpatach Polskich XIX i XX w. Uprawa krzycy*, [w:] „Etnografia Polska”, t. V, 1961, s. 101–116.

weryfikację kolejności pozyskiwania gruntów w pionierskiej gospodarce żarowej, udowodniono iż pierwotne wypalanie lasów miało najpierw na celu pozyskanie gruntów rolnych, które dopiero w momencie wyjałowienia stawały się polanami paśnymi. Spotykane było także szalaństwo rolne we wsiach łanowo-leśnych. Dobrowolski nazywa je „wypasem stad owczych w obrębie wielkich wsi pasterskich”⁵².

Badania nad rozwojem i przekształceniami architektury tradycyjnej i pasterskiej. Brak jest kompleksowych studiów na budownictwem tradycyjnym i pasterskim polskich Karpat, jest natomiast duża ilość publikacji i opracowań dotyczących poszczególnych regionów, czy grup etnicznych.

Najbardziej zbliżona do monografii ogólnej jest część wielotomowego, monumentalnego opracowania pod red. W. Antoniewicza, dotyczącego Tatr i Podhala; jeden jego tom jest poświęcony architekturze i zdobnictwu, związanym z pasterstwem⁵³. Bardzo istotne, dla szerszej, ponadregionalnej skali, są prace M. Gładyszowej⁵⁴ i U. Janickiej-Krzywdy⁵⁵. Natomiast w skali regionalnej, aczkolwiek w odniesieniu do szerszego tła, budownictwu pasterskiemu poświęcili swe prace, kolejno: Tatrom T. P. Szafer⁵⁶, R. Śmiałowski⁵⁷ oraz autorzy wydawnictw Tatrzańskiego Parku Narodowego⁵⁸; Gorcom - W. Śliwiński⁵⁹, R. Śmiałowski⁶⁰, E. Dąbska, A. Nikodemowicz⁶¹ zaś Beskidowi Małemu - Janusz Łach⁶².

Nowym nurtem badań i publikacji jest integralnie traktowany krajobraz ukształtowany przez przyrodę gór i gospodarkę górską, w tym pasterstwo, jako wartość poznawcza - osnowa turystyki kulturowej. Walory turystyczne krajobrazów pasterskich, wraz z zabudową, żywą historią i współczesnym wypasem znajdują odzwierciedlenie oraz innych opracowaniach naukowych m.in. E. Tyran⁶³, E. Kuźnickiej⁶⁴, J. i K. Wielgusów, Z. Błachuta, M. Maciaś⁶⁵, J. Łach, i M. Musiał⁶⁶. Tak ujęty problem staje się też coraz

⁵² Dobrowolski K. *Studia nad kulturą pasterską w Karpatach Północnych*, s. 38-42.

⁵³ Antoniewicz W., Dobrowolska M., Szafer T.P., *Architektura i zabudowa pasterska Tatr Polskich i Podhala oraz góralska sztuka plastyczna* [w:] "Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala", t. VI, Wrocław, 1966.

⁵⁴ Gładyszowa M., *Budownictwo i struktura osadnicza*, [w:] "Etnografia Polska", t. XXVIII, z. 1, 1984 s. 35-71

⁵⁵ Janicka-Krzywda U., *Pasterskie szalasy* http://etnomuzeum.eu/index.php?action=viewItem,requiem_2

⁵⁶ Szafer T.P., *Tatrzańskie szalasy pasterskie*, Warszawa, 1961.

⁵⁷ Śmiałowski R., *Architektura i budownictwo pasterskie w Tatrach Polskich*, Kraków, 1959.

⁵⁸ m.in. <https://tpn.pl/filebrowser/files/Foldery/tatrzańskie%20szalasy.pdf>

⁵⁹ Śliwiński W., *Szalasy w Gorcach czyli krajobrazy utracone*, Nowy Sącz, 2016.

⁶⁰ Śmiałowski R., *Architektura i budownictwo pasterskie w Tatrach Polskich*, Kraków, 1959.

⁶¹ Dąbska E., Nikodemowicz A., *Ze studiów nad drewnianym budownictwem pasterskim w Gorcach*, Zakopane, 1981; tychże: *Budownictwo pasterskie w Gorcach*, red. J. Kurek, Kraków 2014.

⁶² Łach J., *Kamienne szopy pasterskie jako ginący element krajobrazu Beskidu Małego* [w:] *Czasopismo Naukowe „Kultura i Historia”*, 2011-02-19, [dostęp 2016-02-03].

⁶³ Tyran E., *Owca w turystyce* [w:] "Wiadomości Zootechniczne", T. XLV, z. 4, 2007, s.11–15.

⁶⁴ Kuźnicka E., *Możliwości wykorzystania owiec w celu uatrakcyjnienia wiejskiej przestrzeni turystycznej*. Instytut Botaniki PAN, Kraków, 2004 s. 21–23.

⁶⁵ Środulska-Wielgus J., Maciaś M., *Szlak kultury włoskiej. Ochotnica – początek drogi* [w:] "Rozwój turystyki kulturowej i przyrodniczej na pograniczu polsko-słowackim", red. nauk. Sadowski P., PWSZ, Nowy Targ 2012, s.153-16; Środulska-Wielgus J., *Kształtowanie krajobrazu poprzez zrównoważoną turystykę kulturową na przykładzie idei szlaku kultury włoskiej* [w:] "TeKa Kom. Arch. Urb. Studia Krajobrazowe" OL PAN, 2012 VII/2, s.120-135, Lublin, 2012; Środulska-Wielgus J., Błachut Z., Wielgus K., *Eksploatacja przestrzeni historycznej Gorców dla potrzeb turystyki kulturowej* [w:] "Polskie krajobrazy wiejskie dawne i współczesne", Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego Nr 12 Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec, 2009; s.233-247, Środulska-Wielgus J., Wielgus K., *Droga Knurowska – Gościniec Barabów* [w:] "Turystyka przyjazna środowisku. Poradnik wdrażania w Polskich Karpatach", Wyd. UNDEP-GRID, Stow. Ekopsychologia,

popularniejszym tematem prac dyplomowych, m.in. K. Zubíckovej⁶⁷ E. Uznańskiej⁶⁸, A. Szczepanik⁶⁹, K. Piskorskiej⁷⁰ i innych.

Spomiedzy wielu opracowań niepublikowanych wymienić należy to, które rozpoczęło cykl przygotowań do stworzenia Szlaku Kultury Wołoskiej. Wykonane w latach 2007-2008 stanowiło pierwszą, metodyczną inwentaryzacją architektoniczno-krajobrazową polan gorczańskich jako charakterystycznych wnętrz, pod kątem wytyczenia przez nie szlaku turystyki kulturowej. Inwentaryzację wykonali pracownicy i studenci Politechniki Krakowskiej⁷¹.

Trzy lata później wykonano uzupełnienie, będące częścią wnioskową i projektową, której wyniki pozwoliły na stworzenie metod i elementów urządzenia zarówno odcinka pilotażowego Szlaku Kultury Wołoskiej, zrealizowanego w roku 2015 w Ochothnicy Górnej, jak i realizowanego obecnie, w ramach Programu Interreg Polska-Słowacja⁷².

Zabytkowe szałas pasterskie na polanach gorczańskich (Gorc Troszacki, Gorc Lubomirski, Stawieniec) zostały wpisane do rejestru zabytków podobnie jak szałas tatrzańskie co potwierdza ich wysoką wartość.

Warszawa-Kraków, 2009, s 46-47; Śródulska-Wielgus J., Wielgus K., *Szlak Kultury Wołoskiej* [w:] Turystyka przyjazna środowisku Poradnik wdrażania w Polskich Karpatach, Wyd. UNDEP-GRID, Stow. Ekopsychologia, Warszawa-Kraków, 2009, s.78-79; Śródulska-Wielgus J., *Szlaki turystyki kulturowej jako sposoby ochrony i udostępniania krajobrazu* [w:] "Nauka Przyroda Technologie", tom 3 zeszyt 1 ISSN 1897-7820 <http://www.npt.up-poznan.net> Dział: Ogrodnictwo Copyright, Poznań 2009, #52, s.6; Śródulska-Wielgus J., Wielgus K., *Szlak Kultury Wołoskiej w Gorcach, teoria i praktyka*, 22-23 września 2014, Spała, II Międzynarodowa Konferencja Naukowa Kulturowa i cywilizacyjna tożsamość Polaków - osiągnięcia i sukcesy - pod patronatem Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego – 25-lecie Wolności, Śródulska-Wielgus J., Wielgus K., *Przemiany krajobrazu wsi gorczańskich – na przykładzie Ochothnicy w 600-lecie lokacji*, XVIII Forum Architektury Krajobrazu "Tożsamość krajobrazu".

⁶⁶ Łach J., Musiał M., *Przeszłość i znaczenie tradycji dla współczesnego oblicza kulturowego góralszczyzny Beskidu Małego - zapis w krajobrazie*, Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, 2015.

⁶⁷ Zubícková K., *Valašsko jako turistická destinace*, Vedoucí práce (promotor): Mgr. Miroslav Marada, Jihlava 2011

⁶⁸ Uznańska E., *Magurki - Dziedzictwo kultury pasterskiej*, Politechnika Krakowska, Instytut Architektury Krajobrazu, promotor: dr inż. arch. J. Śródulska-Wielgus, 2012 r.

⁶⁹ Szczepanik A., *Zagospodarowanie polany pod Magurką według wytycznych programu Szlaku Kultury Wołoskiej*, PK, IAK, promotor dr inż. arch. J. Śródulska-Wielgus, 2012 r.

⁷⁰ Piskorska K. *Na wołoskim szlaku. Zagospodarowanie hali pod Przehybą*, PK, IAK, promotor dr inż. arch. J. Śródulska-Wielgus, 2012 r.

⁷¹ *Szlak wołoski*. (Inwentaryzacja form architektoniczno-krajobrazowych). Wykonano dla Lokalnej Grupy Działania "Gorce-Pieniny" w Instytucie Architektury Krajobrazu na Politechnice Krakowskiej, pod kierunkiem dr. hab. inż. arch. Z. Myczkowskiego; dr. inż. arch. J. Śródulska-Wielgus, dr inż. arch. K. Wielgus, mgr inż. arch. W. Rymsza-Mazur, oraz P. Cieślík, M. Skinderowicz, K. Jakubowski, K. Martyna, M. Brzeska, J. Marchewczyk, J. Kocieniewski, M. Sagan, B. Radziszewska, E. Burzymowska, K. Danyłuk, M. Rurarz, J. Mojżeszek, J. Jakubek, A. Wyszyńska, A. Szczygieł, 2007-2008.

⁷² Szlak Kultury Wołoskiej. (Koncepcje projektowe elementów szlaku). Wykonano dla Wiejskiego Ośrodka Kultury w Ochothnicy Górnej w IAK PK. Autorzy: dr inż. arch. J. Śródulska-Wielgus, dr inż. arch. K. Wielgus, mgr inż. arch. krajobr. K. Latusek, A. Lotocka, A. Szczepanik, K. Tondera, E. Uznańska, L. Majerczak, K. Rogowska, E. Sypek, K. Węzyk. 2011-12.

II. Wołoskie ślady w architekturze i krajobrazie Małopolski

II.1 "Wołoskie wędrowanie - wołoskie budowanie". Wzorce i kryteria inwentaryzacji

II.1.1. Wołosi w Karpatach i Małopolsce, zarys informacji o wędrownkach i osadnictwie wołoskim.

Pojęcie wołoskości odwołuje się do dorobku, tożsamości i kultury środkowo- i wschodnio- europejskich ludów pasterskich, które, migrując, stawały się nośnikiem wartości. Współcześnie znajduje swe odzwierciedlenie we wspólnych cechach górali łuku Karpat, w nazewnictwa, architekturze, muzyce; w krajobrazie – w systemie osiedleńczym wsi, rozłogach pól, polanach wraz z szałasami, a także w realizowaniu współcześnie działalności spółdzielczej, wspólnotowej, nawiązującej do organizacji wołoskiego szałasza – wspólnego gospodarowania.

Kolonizacja wołoska pozostawiła niezatarte ślady zarówno w tradycjach, jak m.in. układzie przestrzennym wielu małopolskich wsi, m.in. Ochotnicy, Zawoji czy Zubrzyca. Jest nim m.in. trwające do dziś, rozdzielenie działek siedliskowych od pól uprawnych i hal i praktykowane do niedawna sezonowe przenoszenie się całych rodzin z dobytkiem na sezon letni do wysoko położonych, drugich gospodarstw (szalasów, szop, stajni). W przypadku obfitości zgromadzonej paszy, pozostawiano tam część stad pod dozorem także na zimę. Przeważnie stada sprowadzano na Św. Marcina, czyli 11 listopada, co było symbolicznym zakończeniem roku aktywności rolniczej i pasterskiej. Mechanizmem warunkującym i normującym osadnictwo, sposób gospodarowania i formy przestrzenne osad było prawo wołoskie

Prawo wołoskie było to prawo osadnicze - zbiór norm regulujący stosunki pomiędzy właścicielem a osadnikami (najczęściej byli to Wołosi, Rusini, Bojkowie, Huculi). W Polsce prawo wołoskie upowszechniło się końcem XV wieku. Lokowanie wsi na tym prawie było procesem społecznym, a nie etnicznym. Osady tego typu lokowano na trudnych w gospodarowaniu terenach górzystych. Mieszkańcy wsi lokowanych na prawie wołoskim płacili czynsz w naturze, oddając panu między innymi po jednej owcy z każdej hodowanej dwudziestki, istniała też większa wolność w przemieszczaniu się i zmiany osady). Ze względu na trudne warunki oraz zakładanie osad na „surowym korzeniu” okres wolnizny wynosił od 20 do 32 lat.

Wędrownki i osadnictwo wołoskie. Jako jedną z kolebek Wołochów autorzy podają Epir co tłumaczyłoby wątki albańskie w języku. Tam po rozbiciu przez Normanów Cesarstwa w Konstantynopolu powstaje Wielka Walachia . W XII wieku zostali stamtąd wyparci. Presja zajmowania Bałkanów przez Turków skłoniła część Wołochów do podjęcia wędrownki na

tereny dzisiejszej Polski, Ukrainy, Węgier, Czech, Słowacji. Prawdziwych Wołochów wg P. Nowickiego można też spotkać w Grecji m.in. okolic gór Pindos na granicy z Albanią.

Najstarszą wzmiankę o Wołochach znajdujemy w źródłach bizantyńskich, ok. r. 900. Dotyczy pogranicza grecko-macedońsko-albańskiego, kolejne zaś z roku 976 - okolic Jeziora Ochrydzkiego, zaś z 980 - Tesalii. Z innych miejsc informacje są późniejsze, w paśmie Bałkanu odnotowano ich w 1094 r., w północnej Dobrudży w 1164, w Karpatach Południowych dopiero w 1202 r. Zanim jednak jeszcze wzmiankowano sam lud, w VIII w. grecki (bizantyński) autor odnotował miejscowość Vlahorihini w Macedonii Egejskiej. Od XII wieku Wołosi zamieszkujący tereny na południe od Dunaju przemieszczali się na północ i zachód. Migracje wymuszało zajmowanie Bałkanów przez Turków, poszukiwanie nowych terenów wypasowych, osiedlali się zatem na terenach obecnej Ukrainy, Polski, Węgier, Słowacji i Czech⁷

Istotą gospodarki wołoskiej była droga. Rozumiana zarówno jako wielki szlak wędrówki łukiem Karpat, jak i jako coroczne lub sezonowe przenosiny z pomiędzy terenami zamieszkania a terenami wypasów. Transhumancja jest najwyższą formą wędrówek pasterskich. Najprymitywniejszą jej formą jest nomadyzm, w którym ludność nie posiada stałej siedziby i ciągle wędruje wraz ze stadami. Ta romantyczna wizja "Nomadów Karpat" nie odpowiada jednak istocie wędrówek wołoskich. Ich rzeczywista ekspansja, w znaczeniu osadniczym była stosunkowo powolna, natomiast szybki, intensywny i dalekosiężny był ruch sezonowy ich stad, doglądanych jednak nie przez całą ludność, a wybranych i obdarzonych zaufaniem, odpowiedzialnych za powierzone dobro, niejako "doborowych" specjalistów. Transhumancja [od franc. *La transhumance*] oznacza więc wędrówkę samych stad wraz z dozorującymi pasterzami, podczas gdy właściwa ludność prowadzi osiadłe życie zajmując się uprawą ziemi. Typowym zjawiskiem dla tego sposobu gospodarowania jest przesuwanie się pastwisk w miarę wegetacji traw. Transhumancja nie znaczyła ruchu stada jedynie w pionie, w obrębie tego samego pasma górskiego. Np. pasterze mołdawscy pędzili stada liczące kilkanaście tysięcy owiec wiosną na teren Siedmiogrodu, wędrówka trwała około 2 tygodni. Pasterze wołoscy z Beskidów byli w stanie spędzać stada na zimę aż w Kotlinę Sandomierską. W czasach historycznych drogi pasterskie nie pokrywały się z drogami handlowymi i miały szerokość nawet do 40 metrów. Typowy dla Wołochów model pasterstwa polegał na wysyłaniu wiosną grup młodych mężczyzn, jako opiekunów stad, w góry. Trzodę trzymano tam całe lato, zaś późną jesienią powracano w doliny. Odpowiada to ściśle modelowi transhumacji. W ramach systemu przestrzennego występowały oddzielne zespoły osadnicze zwane „kutami”, nie były one samodzielne, lecz tworzyły przysiółki. Prowadzono gospodarkę wypaleniskową, kopieniacką, rolniczą w systemie dwópolowki. Rolnictwo rozwijało się na wysokości nawet do 1500 m.n. p. Poza pasterstwem Wołosi przynosili kulturę kowalską, wytopu szkła, budow młynów, foluszy, blechów oraz ślusarstwa i rusznikarstwa.

Śladem gospodarowania Wołochów są nie tylko osady, polany i hale także drogi pasterskie. Drogi pasterskie dostosowane były do potrzeb i możliwości rodzaju pasionych

zwierząt. Inny stopień nachylenia odpowiadał wypasowi bydła rogatego, inny owiec, zupełnie inne kryteria musiały spełniać pastwiska dla owiec nie dojonych – które trzymano na oddalonych pastwiskach kilka tygodni gdyż nie trzeba ich było pędzić na dojenie dwa razy w ciągu dnia. Drogi pasterskie polegały na wyrąbanym przejściu przez gęstwinę leśną, lub w miejscach szczególnych zbudowaniu mostku, choć zazwyczaj zwierzęta korzystały z brodu. Umacniano także osuwające się ścieżki przykładem może być pasterska ścieżka wybudowana na zboczach Kominiarskiego Wierchu ponad Żlebem Żeleźniakiem w Tatrach Zachodnich. Drogi pasterskie wykorzystywali później górnicy.

Wołosi na terenie Małopolski. Czynnikiem który zdecydował o szansie rozwoju osadnictwa wołoskiego na ziemiach polskich było przyłączenie Rusi Halickiej do Polski przez Kazimierza Wielkiego w 1340 r. oraz polityka Jagiellonów⁸. Wołosi dotarli w rejon Pogórza Karpackiego w drugiej połowie XIV w. i rozwijając sieć osadniczą w XV i XVI w.

W połowie XIV wieku kolonizacja wołoska dotarła w okolice Pogórza Dynowskiego, a więc na tereny dzisiejszego Województwa Podkarpackiego. Na teren dzisiejszego Województwa Małopolskiego Wołosi zaczęli docierać w początkach wieku XV. Wtedy właśnie osadnictwo wołoskie dotarło do Beskidów Zachodnich, Starego Sącza i w Gorców (np. Ochotnica w 1416 r.) oraz Tatr. Nie znaczy to jednak, iż osadnictwo obejmowało równomiernie całość terenu i przesunęło się południkowo na zachód; obszary trudniejsze do zasiedlenia, położone wyżej, w obrębie pozostałości Puszczy Karpackiej zajmowane były później, także w wieku XVI i XVII. Pod koniec XV w. kolonizacja wołoska dotarła do Żywiecczyzny oraz na Spisz znajdujący się znacznie bardziej na wschód, niż ziemia żywiecka⁹. Także w wieku XVI w. Wołosi zamieszkali Beskid Sądecki (np. wsie Szczawnik, Zubrzyk, Krynica, Izby), czyli także tereny dzisiejszej Małopolski oraz znajdujący się znacznie dalej na zachód, lecz lepiej dostępny Beskid Śląski, gdzie pierwszą osadą pasterską były powstałe w 1590 r. Mosty Jabłonkowskie¹⁰.

W XVI i XVII wieku migracja zatrzymała się na pograniczu słowacko-morawskim w regionie Kysuc i w tzw. Wołoszczyźnie Morawskiej na północnych Morawach. W Polsce osadnictwo wołoskie objęło np. Zawoję, Jeleśnię, Rycerkę, wdzierając się w trudno dostępne i wysoko położone ostępy u stóp Pilska i Babiej Góry.

Jednak im dalej na zachód, tym słabszy stawał się element wołoski, zaś coraz większą część składu ludnościowego kolonizacji tworzyli Rusini, a nawet pasterze polscy bądź słowaccy

Warto jednak zaznaczyć, że kolonizacji wołoskiej nie można jedynie utożsamiać z powstawaniem osad bazujących wyłącznie na pasterstwie, lokowanych na wcześniej niezagospodarowanym obszarze podgórskim. Jest to bowiem obraz niepełny i stereotypowy. Często bowiem, co znajduje odzwierciedlenie w materiale źródłowym, powstawały wsie wołoskie o charakterze *stricte* rolniczym, rozwijające się na terenie podlegającym wcześniej zasiedleniu. Przyczyną zaprzestania migracji było umocnienie systemu feudalnego,

zaawansowane procesy asymilacyjne, zastępowanie prawa osadnictwa wołoskiego prawem miejscowym itp. Migracje te nie doprowadziły jednak do zaniku kultury wołoskiej.

II.1.2 Układy wsi

Typem wsi wołoskiej była wieś łąnowo-leśna (czasem o cechach pośrednich z układem niwowym) w formie łańcuchówki. Była to wieś powstała na karczunkach leśnych, w której osadnicy otrzymywali nadział ziemi w kształcie pasma prostopadłego do drogi i rzeki, które stanowiły oś doliny. W ten sposób każdy osadnik posiadał w swoim nadziale zarówno urodzajne ziemie w dnie doliny, grunta na stoku, jak i las. Wsie takie zakładano głównie w XIV i XV w. Osady śródleśne, polaniarskie, przynależne do wsi łańcuchowej to tzw. zarębki, huby, kąty, majdany. Ich charakter zachował się do dziś w nazwach miejscowości. Powstawały jako rozwinięcie letnich (sezonowych) domostw, szałasów oraz jako wyniki karczowania lasu bez zgody właściciela i prowadzenia tam, do pewnego nielegalnej gospodarki rolnej. Wsie o układzie leśno-łąnowym utraciły częściowo swój układ w wyniku podziałów wtórnych. Łany dzielono między dzieci tak, aby każde z nich otrzymało część urodzajnej ziemi w dnie doliny, część łąk i część lasu. Najgęstszy możliwy podział łąnu pozwalał na wyznaczenie ośmiu wąskich pasów. Jeżeli dzieci było więcej, niektóre otrzymywały całe polany i zarębki; przekształcając miejsca sezonowego gospodarowania na siedziby całoroczne. Stąd wokół rdzenia wsi, zabudowy w dnie doliny powstawała, konstelacja wysoko położonych przysiółków a nawet gospodarstw samotniczych. Powtórzeniem sposobu budowy w dnie walnej doliny były mniejsze, często oddzielone struktury w dnach dopływów, zwane "potokami". Nazwa ta oznaczała tu nie tylko sam ciek wodny, lecz osiedle, zazwyczaj budowane z jednej strony głęboko wciętej doliny dopływu. Zabudowa potoku nie miała charakteru ciągłego, skupiała się w pobliżu tzw. "rówieńek", gdzie łatwiej było wygospodarować niewielkie pola uprawne.

Najczęściej spotykaną formą rozplanowania wsi wołoskiej była tzw. łańcuchówka, z luźną zabudową wzdłuż osi doliny oraz indywidualnymi pasmami rozłogów usytuowanymi poprzecznie do osi siedliskowej, w kierunku wyżej położonych terenów objętych granicami wsi. Sporadycznie wsie wołoskie wykazywały charakter małych przysiółków lub zwartych osad z rozłogami w formie pośredniej między układem niwowym a leśno-łąnowym⁷³.

Łańcuchówka jest typem wsi zakładanej w średniowieczu na prawie niemieckim (Waldhufendorf, osadnictwo saksońskie) oraz wołoskim, na zalesionych obszarach górskich, spotykana w przedkarkonoskiej części Śląska, południowej Małopolski oraz Rusi Halickiej. Zabudowa znajdowała się po obu stronach drogi, która przebiegała zazwyczaj dnem doliny. Każda zagroda zbudowana była na własnym łąnie wykarczowanego pola, który dochodził od głównej drogi. Na terenie własności gospodarza znajdował się także las (stąd wsie nazywano leśno-łąnowymi), który biegł aż do działu wód stanowiącego granicę wsi. Forma ta upowszechniła się w Polsce od XV wieku. Również w okresie tzw. kolonizacji józefińskiej

73 Figlus T., *Villae iuris valachici. Z problematyki rozwoju osadnictwa wołoskiego w Polsce na przykładzie ziemi sanockiej*, [w:] "Studia z Geografii Politycznej i Historycznej". t. 5 (2016), s. 11–37 <http://dx.doi.org/10.18778/2300-0562.05.02>

(XVIII/XIX wieku) osady zakładane są wsie układzie łańcuchowej zabudowy wsi. charakteryzowała duża długość zabudowy dlatego wsie często dzieliły się na dwie wsie (górna - dolna, mała - duża). W przypadku łańcuchowi wołoskiej zabudowa często gromadzona była na jednej stronie rzeki. Ich zabudowa nie jest zwarta, osiedla rzeczywiście przypominają ogniwa łańcucha, spajane odcinkami pozbawionymi zabudowy, często w miejscach zakrętów i bystrzy na rzece. Wsie charakteryzowało powstawanie przysiółków, zarębków i gospodarstw samotniczych w szczytowych partiach gór. Gwarowo osady śródleśne to huby, kąty, majdany.

II.1.3. Układy zabudowy

Badania wstępne, oparte na studium literatury oraz wynikach wcześniejszych prospekcji terenowych, przede wszystkim na terenie Beskidu Żywieckiego i Śląskiego, a także wsi, Zawoja, Ochotnica Górna i Dolna; na Orawie, w Beskidzie Małym, Wyspowym i Niskim wtypowano 10 modelowych form zespołów zabudowy działek, będących tworzywem zabudowy wsi. Wzajemny układ budynków, ich forma, usytuowanie wobec drogi, rzeki, spadku terenu, relacje wysokościowe budowli, lokalizacja ogrodów przydomowych i sadów decydują o charakterystycznych cechach owych wnętrz i zespołów wnętrz architektoniczno-krajobrazowych. Zaproponowano ich modele porównawcze, zestawione jako uproszczona ilustracja dominujących form kształtowania układów zabudowy w kartach poszczególnych wsi.

Zabudowa samotnicza pojedynczymi budynkami o połączonej funkcji mieszkalno-gospodarczej, stosowana na halach, polanach i zarębkach. Uznana za **model pierwotny, archetypiczny**.

Zabudowa szczytowa, równoległa niewielkimi ("krótkimi") blisko położonymi budynkami, umieszczonymi na wąskiej działce. Budynki mogły być przesunięte równolegle. Forma uznana za **model pierwotny, archetypiczny**.

Zabudowa kątowa, budynkiem mieszkalnym "krótkim" (jedobitowym) ustawionym szczytowo do drogi i budynkiem gospodarczym, stojącym

kalenicowo. Przed domem mieszkalnym wielki jesion, za stajnią i stodołą - sad. Forma uznana za **model pierwotny, archetypiczny**.

Zabudowa budynkami jednodachowymi, łączącymi funkcje mieszkalne i gospodarcze, ustawionymi kalenicowo wzdłuż drogi. Uznana za wczesny **model pierwotny, ewolucyjny**.

Zabudowa prostopadła budynkami długimi, dom jednodachowy, łączący funkcje mieszkalne i gospodarcze urzutowany wgłąb długiej działki, ustawiony szczytowo do drogi, oświetlony wielkim jesionem, po drugiej stronie drogi, ustawiona kalenicowo długa stodoła. Przykład zwartej zabudowy, uznanej za **model pierwotny ewolucyjny**.

Zabudowa kalenicowa równoległa, zrealizowana za pomocą wydłużonych budynków - dwuizbowego domu mieszkalnego oraz stajni, chlewa, i stodoły z przejazdową sienią ("boiskiem"), za którą zlokalizowano sad. Przed domem mieszkalnym - ogródek przydomowy i drzewo owocowe. Przykład zwartej zabudowy, uznanej za **model pierwotny ewolucyjny**.

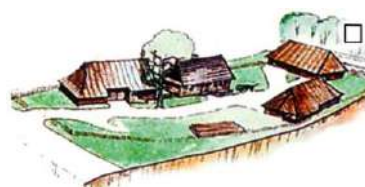
Zabudowa kątowna z rozbudowanym, wieloizbowym budynkiem mieszkalnym, ustawionym szczytowo do drogi i dostawionym do niego pod kątem prostym budynkiem gospodarczym, za nim sad. Przed szczytem budynku mieszkalnego niewielki przedogródek. **Forma uznana za model wtórny, ewolucyjny**.

Zabudowa kątowa z budynkiem mieszkalnym, ustawionym kalenicowo do drogi, zestawionym kątowo z gospodarczym i z dostawionym pod kątem prostym kolejnym budynkiem gospodarczym. **Model wtórny, synkretyczny.**

Zabudowa kątowa z dużym, wieloizbowym domem mieszkalnym, połączonym jednym dachem z częścią gospodarczą. **Model wtórny, synkretyczny.**

Zabudowa mieszana, z izolowanymi budynkami - mieszkalnym oraz gospodarczymi, urzutowanymi wgłęb działki, o różnym ustawieniu w stosunku do drogi i rzeki. Rzadki **model wtórny** powstały na skutek nawarstwień ewolucyjnych.

II.1.4. Formy budowli

Odnalezienie i wskazanie budowli o cechach wołoskich, 300 lat po zakończeniu wędrówek wołoskich i 65 lat po ostatecznym załamaniu budownictwa drewnianego na małopolskich wsiach (co było związane z ustawą przeciwpożarową z początku lat 50. XX w.) ma charakter postępowania poszlakowego. Obarczone może być dużym błędem, biorąc pod uwagę krótki czas i warunki przygotowania niniejszego raportu. Zdefiniowano więc wstępnie a następnie poszukiwano w terenie cechy przyjęte za wołoskie - będące w istocie dalekim i jedynie przybliżonym odbiciem sposobów budowania i zdobienia, przyniesionych przez osadników wołoskich; owe pierwotne cechy też były wynikiem nawarstwień, zapożyczeń i swoistego synkryzmu architektury Karpat. Spróbowano jednak wyekstrahować starsze i wyjątkowo trwałe cechy, powtarzane w swej absolutnej większości już nie przez potomków etnicznych Wołochów, lecz przez "budorzy" (budowniczych) podhalańskich, żywieckich, śląskich, zagórzańskich, łemkowskich i to do lat 30. a nawet... 50. XX w. Oparto się na opisach architektury wołoskiej, np. J. Stachewicza, uważającego za wiodącą cechę wołoską formę dachu: „Różni się ona od wysokich dachów osad polskich, nie jest też związana z wysokimi dachami niemieckimi. Wyróżnia się od nich swą stromością i krótkością linii wierzchołka dachu, przez co dach w profilu uzyskuje kształt ostrego stożka. Drugą cechą dachu domów wołoskich jest tworzenie okapu, „krokwie oparte są na belkach poziomych,

silnie poza ścianę wysuniętych, tworząc dookoła domu występujący okap, zaszalowany od spodu deskami”⁷⁴.

Ażeby przygotować rodzaj "probierza", określonego w postaci modeli porównawczych, (zestawionych następnie w częściach stałych kart inwentaryzacji), starano się oprzeć na trzech źródłach: na opisach i ikonografii dawnych budowli, utrwalonych przez etnografów wszystkim z XIX wieku; na analogiach z innych terenów Karpat oraz na przykładach, odnotowywalnych na terenie polskich Karpat u schyłku budownictwa drewnianego w Polsce. Raz jeszcze podkreślić należy, iż w każdej z tych kategorii badania należałoby rozwijać i kontynuować.

Zainteresowanie badaczy z końca XIX wieku koncentrowało się głównie na drewnianym budownictwie podhalańskim. Tym cenniejsze są świadectwa Ludwika Delavaux z Rycerki, dotyczące innego obszaru, a więc Beskidu Śląskiego i Żywieckiego i mieszkających tam "Górali Beskidowych". W opracowaniu niniejszym autorzy poszli w jego ślady. Zwrócono szczególną uwagę na tereny, do których migracje wołoskie dotarły stosunkowo najpóźniej, a więc w XVI i XVII wieku. Pomimo, iż przyniesiona tam kultura była już wtedy precedzona i przesycona dziedzictwem mieszkańców ziem, przez które Wołosi przechodzili i trudno mówić wprost o jakimś "zachodniobeskidzkim mateczniku czystej wołoszczyzny", dystans czasowy dzielący nas od rzeczywistej aktywności wołoskiej jest na Śląsku i Żywiecczyźnie stosunkowo najkrótszy. Można było więc uznać iż pozostał tam "jeszcze ciepły", choć mocno eklektyczny i przekształcony wołoski depozyt. W miejscach, gdzie osadnicy wołoscy dotarli wcześniej, tam dłużej i silniej działały też zewnętrzne wpływy; dłużej trwała integracja, tworząca nowe wartości, lecz i zacierająca wiele cech pierwotnych. W przypadku architektury, a precyzyjniej, jej osiągalnych możliwościami badawczymi przykładów nie sposób mówić, także w przypadku Beskidu Śląskiego i Żywieckiego, o dosłownych przykładach budownictwa Wołochów, a jedynie o rezultatach swoistej indukcji, o cechach sukcesyjnych. Wynika to z ograniczonej trwałości budownictwa drewnianego, w ciągu ostatniego wieku skracanej dramatycznymi wydarzeniami. W przypadku Żywiecczyzny to m.in. nazistowska "Aktion Saybusch", połączona z wysiedleniami, przesiedleniami i niszczeniem domostw, walki w 1945 r., a od lat 50. XX w. - seryjna eksterminacja budownictwa drewnianego w oparciu o kolejne przepisy przeciwpożarowe. Cezurę lat 50. podkreśla w swym opracowaniu M. Gładyszowa⁷⁵. Przy wszystkich, odnotowanych tu zastrzeżeniach, koncentracja właśnie w najbardziej na zachód wysuniętej części polskich Beskidów - form architektonicznych spotykanych do dziś np. w Rumni i a z drugiej strony - na Morawach, upoważnia do potraktowania ich jako istotnego źródła probierczego dla stworzenia modeli porównawczych. Sięgnięto przy tym do dwóch dostępnych, wiarygodnych raportów, dotyczących zachodnich rubieży dawnej wołoskiej penetracji, leżących na terenie Polski. Jedną z owych prospekcyj, szczególnie ważną dokonana została przez 60 laty, przez pracowników ówczesnych służb konserwatorskich (między innymi mgr Marię Majkę i mgr

⁷⁴ Stachiewicz J., *Skarby Podkarpackie* 1(26)/2011.

⁷⁵ Gładyszowa M., *Przeobrażenia w budownictwie ludowym w latach 1946-67 na przykładzie Beskidu Śląskiego*, [w:] "Ethnographica Carpathica", 1972.

Alinę Kydryńską, wykonujących, w ramach rozpoznania konserwatorskiego serię kart adresowych, oraz tzw. "Kart Zielonych" (uproszczonych kart ewidencji zabytków architektury i budownictwa)⁷⁶. Bogaty i niepodzielony zespół tych dokumentów jeszcze w początkach lat 90. XX w. znajdował się w archiwum ówczesnego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Bielsku-Białej. Wtedy właśnie wykonano ich przegląd i weryfikacji terenowej (z udziałem autora niniejszego opracowania) dla potrzeb zarządu Żywieckiego Parku Krajobrazowego; zostało to później wykorzystane dla opracowań, będących próbą promowania właściwych wzorców zabudowy we wsiach, leżących na terenie ŻPK⁷⁷. Opracowanie z lat 1991-92 ujawniły też bogate, niepublikowane materiały z praktyk studenckich, wykonywanych w Zakładzie Architektury Krajobrazu Instytutu Urbanistyki i Planowania Przestrzennego w latach 70. XX wieku, dotyczące tegoż samego regionu. Dodać należy, iż każda z akcji ewidencji drewnianej architektury spod Pilska i Baraniej Góry wykonywana była w krytycznych punktach kolejnych faz jej "wielkiego wymierania". Wczesne lata 60. ("Zielony Karty" Majki, Kydryńskiej i Dzięgiela) to okres masowego zastępowania architektury drewnianej - formami murowanymi pod naciskami modernizacyjnymi i przeciwpożarowymi, wdrażanymi przez władze PRL. Ograniczona zamożność właścicieli, czy dogmatyczne erodowanie własności prywatnej na wsi w latach realnego socjalizmu z wszystkimi tego konsekwencjami ograniczały inwazję murowanego budownictwa i pozwoliło przetrwać pierwszy jego atak stosunkowo dużej jeszcze ilości drewnianych chałup i budowli gospodarskich. Kilkuletnia, relatywna poprawa warunków materialnych w początkach lat 70. XX w. oraz brutalna implantacja ośrodków wypoczynkowych (zwłaszcza górniczych i zjednoczeń przemysłu ciężkiego) spowodowały kolejny okres gwałtownej atrofii architektury drewnianej w Beskidach. Spowolniony przez dekadę kryzysu lat 80. proces "wydziedziczenia" i "deformodernizacji" krajobrazu górskich wsi wybuchnął na nowo ze zdwojoną siłą w latach 90. w szczególności zaś w latach ok. 2003-2005, po wprowadzeniu nowej ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Stan badanych wsi zachodniobeskidzkich został więc uchwycony po wielkiej czystce lat 70., okresie mizerności lat 80. i w początkach liberalnej dekompozycji zespołów wiejskich. Oprócz typologii budynków, o proveniencji sięgającej połowy XIX w., choć i późniejszych, uchwycono także zarysy procesów przekształceń tej architektury. Tym samym uzyskano w miarę wiarygodne podstawy określenia modeli porównawczych dla inwentaryzacji architektonicznych śladów wołoskich (czy raczej - postwołoskich) w Małopolsce - z wykorzystaniem przykładów z terenów dzisiejszego Województwa Śląskiego - choć dawniej w większości należących do historycznej Małopolski. W poniższej tabeli ukazano proces formułowania modeli porównawczych form architektonicznych, które mogą być uważane za kontynuację "cech wołoskich" (przyniesionych lub wygenerowanych drogą indukcji przez osadników wołoskich) na podstawie reprezentatywnego, w miarę kompletnego, możliwego do

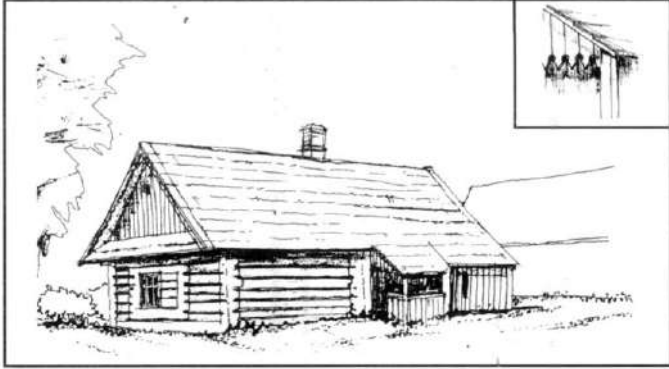

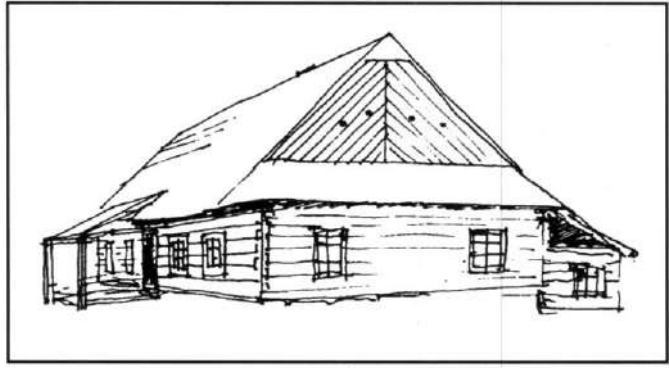

⁷⁶ Dzięgiel J., Kydryńska A., Majka M., "Karty Zielone" i karty adresowe do wsi beskidzkich, 1959-1967, Archiwum Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, także Śląskiego W.K.Z.,

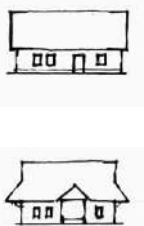

⁷⁷ Wielgus K., Holewiński M., pod kierownictwem naukowym prof. dr hab. inż. arch. Marii Łuczyńskiej-Bruzdy, *Uproszczona informacja dla jednostek nadzoru architektoniczno-budowlanego o kształtowaniu zabudowy wsi w regionie żywieckim, wsie: Jeleśnia, Krzyżowa, Korbielów*; Politechnika Krakowska, 1991-92.

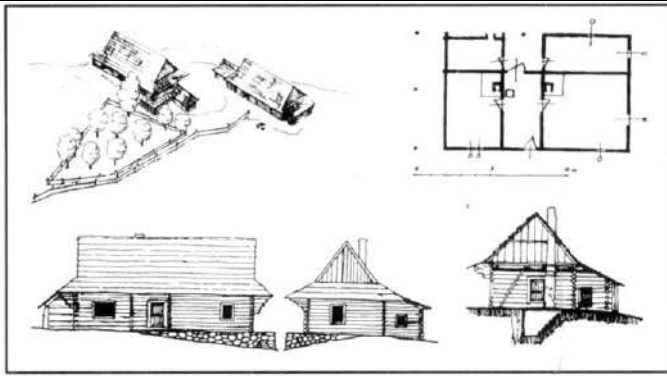
uchwycenia jako pewna całość, możliwego do uchwycenia w osiągalnej historycznie oraz poznawczo perspektywie - przykładu śląsko-żywieckiego.

Przykładowe rysunki budynków eksponujących istotne cechy pierwotne i wtórne, związane z dziedzictwem wołoskim, odnotowane na przełomie lat 50. i 60. XX w., zweryfikowane w latach 90. XX w.	Opis	Schematy porównawcze modelowych typów budowl, zastosowane w kartach inwentaryzacji
 <p data-bbox="331 1133 730 1160">Dom Kupczoka z Korbielowa (d. nr 166)</p>	<p data-bbox="901 719 1220 1211">Dom o niesymetrycznym, krótkim rzucie, jednoizbowy, z komorą; o wysokim, stromym dachu, z okapami w przyczółkach nadającymi mu postać zbliżoną do dachu czterospadowego. Konstrukcja zrębowa; dach oparty na wysuniętych ostatnich belkach zrębu ("rysiach"). Dach kryty pierwotnie gontem. Domy takie dotwały do lat 60. XX w. często w postaci całkowicie bielonej. Budynek gospodarczy ustawiony osobno; dom stanowi pojedynczą, zwartą bryłę. Przyjęty jako model pierwotny, archetypiczny.</p>	<p data-bbox="1374 725 1414 748">P □</p> <p data-bbox="1246 927 1430 1122">Dom krótki, jednoizbowy ze stromym dachem przyczółkowym zbliżonym do 4-spadowego. Model pierwotny archetypiczny</p>
 <p data-bbox="347 1659 715 1686">Dom Basika z Korbielowa (d. nr 255)</p>	<p data-bbox="901 1238 1220 1541">Dom o bardzo podobnych cechach jak pisany powyżej, lecz zestawiony w jednej linii, choć nie pod jednym dachem z budynkiem gospodarczym (a często z kolejnym budynkiem mieszkalnym). Być może ślad formowania się jednodachowych tzw. "chałup długich". Przyjęty jako model pierwotny, archetypiczny.</p>	<p data-bbox="1374 1245 1414 1267">P □</p> <p data-bbox="1246 1447 1430 1641">Dom krótki, jednoizbowy ze stromym dachem przyczółkowym zbliżonym do 4-spadowego. Model pierwotny archetypiczny</p>

	<p>Przykład domu mieszkalnego, jednoizbowego (tu - sezonowego), połączonego pod jednym dachem z budynkiem gospodarczym. Długi dach z nieco mniejszymi okapami i przedłużonymi połaciami. Przyjęty jako model pierwotny, ewolucyjny.</p>	<p>P □</p> <p>Dom długi - część mieszkalna jednoizbowa połączona z częścią gospodarczą, dach o niewielkich okapach w przyczółkach. Model pierwotny, ewolucyjny.</p>
	<p>Przykład domu mieszkalnego dwuizbowego, o niesymetrycznym rzucie i elewacji połączonego pod jednym dachem z budynkiem gospodarczym lub rozbudowaną częścią mieszkalną. Częsty przykład "chałupy długiej" Długi dach z nieco mniejszymi przyczółkami i przedłużonymi połaciami. Przyjęty jako model pierwotny, ewolucyjny.</p>	<p>P □</p> <p>Dom długi - część mieszkalna dwuizbowa, asymetryczna połączona z częścią gospodarczą, dach o niewielkich okapach. Model pierwotny, ewolucyjny.</p>
	<p>Bardzo popularny i do dziś czytelny przykład dwuizbowego domu mieszkalnego o niesymetrycznym układzie rzutu, tutaj z wysokim dachem na rysiach i dawnym układzie okien 1+1. W większej izbie często pojawiało się okno zdwojone. Na konkretnym przykładzie domu Widza z Krzyżówek widoczne osoblive, częściowe bielienie wokół okien, często przechodzące w motyw wielkich kropek, krzyżyków, poprzecznych prążków. Wszystkie te cechy upoważniają do określenia modelu jako pierwotny, ewolucyjny.</p>	<p>P □</p> <p>Dom mieszkalny dwuizbowy, asymetryczny ze stromym dachem przyczółkowym Model pierwotny, ewolucyjny.</p>

 <p style="text-align: center;">Dom Pasterów z Jelesni (d. nr 242)</p>	<p>Przykład dwuizbowego domu mieszkalnego o niesymetrycznym układzie rzutu, tutaj z nieco niższym dachem na rysiach i mniejszymi okapami, przykład wykazany z uwagi na sposób zadaszenia wejścia przez ganek, utworzony pod przedłużoną połącią nazywany zapożyczonym "rusnackim" (rusińskim) słowem "pidganie". Widoczne bielenie węglów i wokół okien. Model pierwotny, ewolucyjny.</p>	<p style="text-align: right;">P □</p> <p>Dom mieszkalny dwuizbowy, asymetryczny ze stromym dachem przyczółkowym Model pierwotny, ewolucyjny.</p>
 <p style="text-align: center;">Dom Wrony z Korbielowa (d. nr 173)</p>	<p>Przykład dwuizbowego domu mieszkalnego o układzie zbliżonym do symetrycznego. Stromy dach z przyczółkami i okapami. Widoczne bielenie węglów i wokół okien. Model pierwotny, ewolucyjny.</p>	<p style="text-align: right;">P □</p> <p>Dom mieszkalny dwuizbowy, z pojedynczymi oknami, symetryczny ze stromym dachem przyczółkowym Model pierwotny, ewolucyjny</p>
 <p>"Chata górali polskich od źródeł rzeki Wisły na Śląsku austriackim" wg fotografii Umińskiego i Warchałowskiego z pocz. XX w., za: Gloger Z., <i>Budownictwo...</i>, t.1., s. 177; przerys K.W.</p>	<p>Przykład bogatego dwuizbowego domu mieszkalnego, zapewne z połowy XIX w., o układzie symetrycznym. Stromy dach z przyczółkami i wielkimi okapami, wejście osłonięte przedłużoną połącią dachową, motyw deskowania "w jodełkę" na szczytach; nad szczytami małe "koszyczki". Brak bielenia węglów i wokół okien. Model wtórny, ewolucyjny.</p>	<p style="text-align: right;">W □</p> <p>Dom mieszkalny dwuizbowy (wieloizbowy), ze zdwojonymi oknami, symetryczny z dachem przyczółkowym o mniejszym nachyleniu Model wtórny, ewolucyjny</p>

 <p style="text-align: center;">Dom z gankiem z Krzyżowej</p>	<p>Przykład niesymetrycznego domu mieszkalnego (po przebudowie), z wejściem osłoniętym bogato zdobionym gankiem; ganki takie były wyraźnym zapożyczeniem z regionu krakowskiego, zaś zdobienie "laubzegenwerkem" - wyrzynaniem - być może dość wczesną (już od lat 40. XIX w.!) naleciałością austriacką. Model wtórny, synkretyczny.</p>	<p style="text-align: right;">W □</p> <p>Dom mieszkalny dwuizbowy z niskim dachem i gankiem. Model wtórny, synkretyczny</p>
 <p style="text-align: center;">Dom Suchona z Jeleśni (d. nr 673/13)</p>	<p>Przykład symetrycznego domu mieszkalnego, z dwupiętrowym gankiem-werandą, z dwuspadowym, niskim dachem, z nadwieszonymi szczytami, zdobionymi na wzór tyrolsko-szwajcarski. Jest to silna implantacja wzorów obcych; zarówno "kostium" tyrolski jak i zakopiański jest w takich domach równie obcą, wtórną, intencjonalną implantacją. Model wtórny, synkretyczny.</p>	<p style="text-align: right;">W □</p> <p>Dom mieszkalny wieloizbowy symetryczny z niskim dachem i gankiem (werandą) z facjatkami. Model wtórny, synkretyczny</p>
 <p style="text-align: center;">Dom mieszkalny ze sklepem z Krzyżowej</p>	<p>Przykład symetrycznego domu mieszkalno-handlowego, z dwupiętrowym gankiem-werandą, z dwuspadowym, niskim dachem, z nadwieszonymi szczytami, zdobionymi na wzór tyrolsko-szwajcarski. Model wtórny, synkretyczny.</p>	<p style="text-align: right;">W □</p> <p>Dom mieszkalny wieloizbowy, symetryczny z niskim dachem i gankiem (werandą) z facjatkami. Model wtórny, synkretyczny</p>

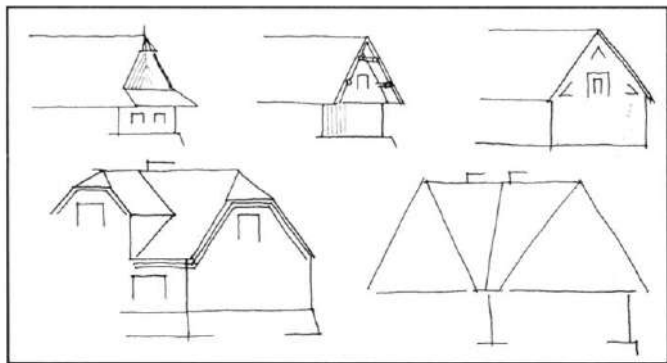
Za: Ciołek G., *Regionalizm w budownictwie wiejskim w Polsce...* ryc.115, przerys K.W.

Uznany przez G. Ciołka za modelowy przykład dawnego domu z Beskidu Śląskiego (Istebna), mogący być traktowany jako stosunkowo bliski sukcesor budownictwa wołoskiego, jednak w udoskonalonej, ewolucyjnej formie. Rzut i elewacja asymetryczne, zdwojone okno w mniejszej izbie, sień między izbami, choć nie centralnie, za izbami - komory. Dach z dużymi przyczółkami i okapami, wysuniętymi o ok. 1,2 m, wspartymi na wielkich rysiach. Ustawienie na działce - równoległe z przesunięciem, w stosunku do budynku gospodarczego (stodoły, stajni).

P □

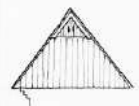
Model pierwotny, ewolucyjny.

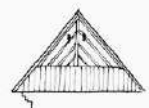
Za M. Gładyszową, *Przeobrażenia w budownictwie ludowym w latach 1947-66, na przykładzie Beskidu Śląskiego*, [w:] "Ethnographica Carpathica", 1972.

Ewolucja formy dachu - od wysokiego dachu przyczółkowego (do lat 90. XIX w.), przez dachy niskie z nadwieszonym szczytem (przełom wieków po lata 50. XX w.), z wyraźnym jego odcięciem, przez domy ze szczytem włączonym w płaszczyznę ściany (lata 50. XX w.), po formy z lat 60. i 70. XX w., zrywające z ciągłością tradycji architektury drewnianej. Obok - modele szczytów - górny - **pierwotny, archetypiczny**, poniżej dwa - **pierwotne, ewolucyjne**.

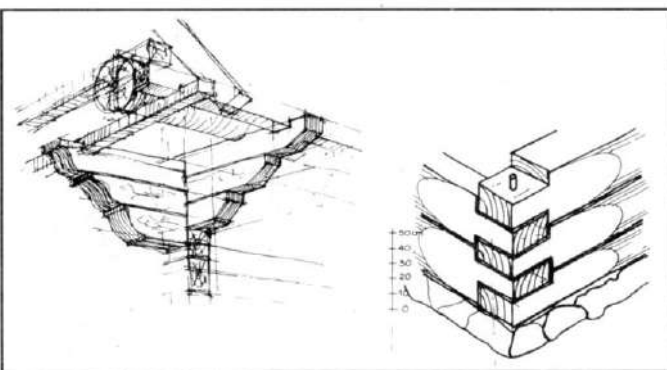
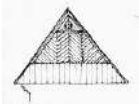
P □

P □

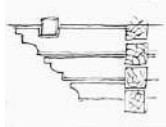
P □

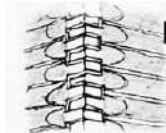
Sposób oparcia krokwi na przepustach - "rysiach" na przykładzie chałupy z Ujsolów, z 1794 r., - wg Tłoczek. J., *Chałupy polskie*, 1958 przerys K.W., obok zrzęb domu beskidzkiego wg Ciołek G., *Regionalizm w budownictwie wiejskim...*

Istotne elementy konstrukcyjne domów występujących w Beskidzie Żywieckim i Śląskim - oparcie krokwi na belkach, podpartych wspornikowo wysuniętymi belkami zrębu, zwanych "rysiami" oraz konstrukcja zrębu z belek (płazów) połączonych dzięki zamkom i czopom na gładko, bez pozostawiania ostatków i bielonych. **"Rysie"** zakwalifikowane jako **model pierwotny archetypiczny**, **zrąb bez ostatków** - jako **model pierwotny, ewolucyjny**.

P □

P □

Niezwykle cennym zbiorem zachowanych chałup z Beskidu Śląskiego znajdują się w Górnos Śląskim Parku Etnograficznym w Chorzowie

Chałupa z Bażanowic z 1772, ze Śląska Cieszyńskiego, o niesymetrycznym układzie, z dachem o wielkich okapach oraz zadaszeniem w postaci przedłużonej połaci, podpartym słupami ("pidganie", "pidgań", "pawłaczka")

Istotne elementy konstrukcyjne domów występujących w Beskidzie Żywieckim i Śląskim - oparcie krokwi na belkach, podpartych wspornikowo wysuniętymi belkami zrębu, zwanych "rysiami". Chałupa z Istebnej z 1876 r.

Bogato zdobione belki (przepustowe, wypustowe) w tzw. "rysiach" w chałupie z Istebnej z 1876 r. w Górnos Śląskim Parku Etnograficznym". Widoczne karpackie motywy - w tym linie łamane - "wilcze zęby".

Poniżej podano kilka przykładowych zestawień form domów mieszkalnych z terenów Rumunii oraz form zidentyfikowanych w czasie inwentaryzacji w roku 2018. Wskazują one na pokrewieństwo źródeł ewolucji form budowli, pochodzących generalnie z wieku XIX (wyjątki, być może z XVIII w.) i początków wieku XX. Jest to kolejne, przybliżone potwierdzenie przyjętych modeli porównawczych.

Pokrewieństwo form dachu - dach zbliżony do czterospadowego na chałupie z rumuńskiej Bukowiny

Dach o podobnych proporcjach w zabytkowej chałupie, Wontorczyka z Lipnicy Małej z ok. 1858 r., prezentowanej w Orawskim Parku Etnograficznym.

Pokrewieństwo form rzutu budynku i proporcji elewacji, rozkład okien w rytmie 1+2 w zabytkowej chałupie na Bukowinie

Identyczny rozkład okien w niesymetrycznej chałupie ze Skawicy

Niesymetryczny rzut chałupy jednoizbowej z komorą, z układem okien 2+0 z rumuńskiej Bukowiny.

Niesymetryczna chałupa o układzie okien 2+0, Białka 217

Zbieżny kierunek ewolucji - chałupa asymetryczna w zabudowie zespolonej, kątowej. Dom o zrębie mszonym i malowanym na kolor siwozielony, okna w szczycie, dach o

Podobny dom w Tylmanowej (Os. Kłępy), mszenie wylepione gliną i malowane ("bielone") na kolor

niedużym kącie nachylenia ze szczytkowym przyczółkiem, z nadwieszonymi połaciami i pazdurem na sposób tyrolski. Bukowina, Rumunia.	siwoniebieski.
--	----------------

II.1.5. Formy zdobnicze

Formy zdobnicze o rodowodzie wołoskim można podzielić na dwa typy pierwsze: wzorowane były na formach występujących w naturze, drugie to formy geometryczne. Mieczysław Gładysz w monografii "Góralskie zdobnictwo drzewne na Śląsku" Kraków, 1935, podaje nazwy podstawowych zdobień: "skiby", "mirwa", "gadzik", "smążka", "serca", "oko", "smreki", "daszki". W kompozycjach powstałych z tych elementów dominuje rytm, częste są układy symetryczne, zasada kontrastu pomiędzy elementami⁷⁸. Wzory miały magiczne funkcje miały zapewniać mieszkańcom domów, noszącym ubranie – pomyślność, zdrowie, dostatek.

Wśród motywów zdobniczych można wyróżnić figury geometryczne: trójkąty, romby, kwadraty, łuki, krzyże, gwiazdy oraz wici i linie faliste: gwiazdy, parzenice, pazdury, gadziki, mirwy; ozdabiają ściany chałupy, drzewne statki, miski, kubki i ubranie górala. Zamysłowanie do ornamentu przejawia się w zdobnictwie owczych serów i wyciskanie w ryzowanych formach kaczek, parzenic i oszczypków⁷⁹

Stylizowane, uproszczone, geometryzowane miały jednak w intencji snycerzy związek z naturą. Mieczysław Gładysz w monografii Góralskie zdobnictwo drzewne na Śląsku Kraków 1935, podaje świadczące o tym nazwy, jak: "skiby", "mirwa", "gadzik", "smążka", "serca", "oko", "smreki", "daszki". W kompozycjach powstałych z tych elementów dominuje rytm, częste są układy symetryczne, stosowane są kontrasty⁸⁰.

Współcześnie w meblarstwie motywy dekoracyjne oparte są na tradycyjnych, mają wzbogacony rysunek i kompozycję.

Najważniejsze motywy, które uznać można za wspólne dziedzictwo Karpat to:

- **rozeta (cyrhlica, gwiazda)** – wpisany w koło sześciodzielny kwiat w otoku często złożony z kilku przenikających się rozet; Motyw pojawia się także w elementach spinek a ich motywy: guzy, głowy ptasie, oka ptasie, krzyżyki, ząbki krawędziowe, trójdzielne wyrostki dolne, motywy geometryczne, figury słońca, gwiazd, księżycy czy koło jako symbol słoneczny⁸¹ Gwiazda najczęściej stosowany motyw sosrębu chałupy;
- **łamanina** – łamana trójkątnie linia; zwana ząbkowaniem oraz pokrewne jej:

⁷⁸ <https://sosreb.wordpress.com/2013/05/03>

⁷⁹ E. Radzikowski, *Styl zakopiański*, Kraków 1901, <https://polona.pl/archive?uid=964213&cid=964210>

⁸⁰ <https://sosreb.wordpress.com/2013/05/03>

⁸¹ W. Antoniewicz, M. Dobrowolska, T.P. Szafer, *Architektura i zabudowa pasterska Tatr Polskich i Podhala...*, jw., s. 341.

- **mirwa** – ukośna kratka; Wzór stosowany także w elementach stroju ludowego np. na Spiszu dla podkreślenia linii stroju i ozdobienia brzegów, wyszywano go sznurkiem układającym się w drobną „mirwę” lub „gadzik”⁸².
- **recica** – ażurowa kratka; stosowana często w meblarstwie, oraz najprawdopodobniej najstarsze, uważane za obdarzone mocą magiczną
- **wilcze zęby** – jeden z najstarszych motywów, odnaleziono na stanowisku archeologicznym na Morawach, kultura pucharów lejkowatych, ozdobił elementy wyposażenia takie jak skrzynie, ławy, ale także szczyty domów. Motyw rozpowszechniony w zdobnictwie na terenie Karpat'

oraz:

- **szyszka** – owalna, migdałowata lub romboidalna figura wypełniona ornamentem;
- **parzenica** – motyw zbliżony do serca wypełniony ornamentami;
- **gaje** – lekko wygięta gałązka z podłużnymi listkami,
- **leluja** – kwiat lilii złotogłowiu w formie zwijanej wici z lancetowatymi liśćmi i bogato ukształtowanym kwiatem; Wzór pojawiał się jako ornament stroju męskiego i kobiecego powtarzanym motywem był kwiat tulipana i lilii. Gorsy kobiece zdobione tzw „rajskimi kwiatami” czyli różami, serduszką okazałą oraz kwiatami wyimaginowanymi..

1. Rozeta inaczej: gwiazda, cyrhlica, gwiazda heksapentalna to ornament geometryczny w formie rozety sześcioramiennej, w wielu kulturach uważany za symbol magiczny. Nazywana też kwiatem życia, rozetą karpacką, rozetą podhalańską, rozetą sześcioramienną⁸³. Jest to wpisany w koło sześciodzielny kwiat w otoku często złożony z kilku przenikających się rozet. Motyw pojawia się na sosrębach chałup, na meblach, a także w elementach spinek, współtworząc: guzy, głowy ptasie, oka ptasie, krzyżyki, ząbki krawędziowe, trójdzielne wyrostki dolne, motywy geometryczne, figury słońca, gwiazd, księżycy czy koła jako symbol słoneczny⁸⁴ Władysław Matlakowski badacz Podhala pisał, iż: *„Gwiazda – nazywana już najniewłaściwiej przez młodych tutejszych (podhalańskich) rzeźbiarzy z cudzoziemska rozetą”*⁸⁵. Ten motyw ornamentalny i symboliczny, znany był już w czasach prehistorycznych i antycznych w różnych postaciach i na różnych kontynentach. m.in. na kamiennym ossuarium z okresu Drugiej Świątyni jerozolimskiej. W zmultiplikowanej formie, w wyniku nałożenia na siebie okręgów, rozeta nazywana jest "Kwiatem życia" (Flower of Life). Do najsłynniejszych przedstawień należy wyobrażenie na

⁸² Żołądek J., *Strój spiski*, [w:] „Na Spiszu” nr 3 (60) 2006, s. 41.

⁸³ Polska sztuka ludowa, PISz. t. 11, 1952.

⁸⁴ W. Antoniewicz, M. Dobrowolska, T.P. Szafer, *Architektura i zabudowa pasterska Tatr Polskich i Podhala...*, jw., s. 341.

⁸⁵ Matlakowski. *Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu: zarysy życia ludowego* Warszawa 1915, s.23.

filarze egipskiej świątyni Ozyrysa w Abydos. Symboliczne przedstawienie w armeńskim symbolu wieczności oraz popularnych w Pensylwanii hex signs – motywach umieszczanych na stodołach, którym także przypisywano magiczne właściwości.

Na terenach polskich gwiazda heksapentalna spotykana jest w znaleziskach archeologicznych kultury przeworskiej jako element zdobniczy pasów i klamer. Od czasów średniowiecznych motyw ten używany był na drzwiach, belkach stropowych, krzyżach, elementach gzymsów i kapiteli, herbach, przedmiotach domowego użytku, częściach garderoby oraz na wycinankach i pisankach.

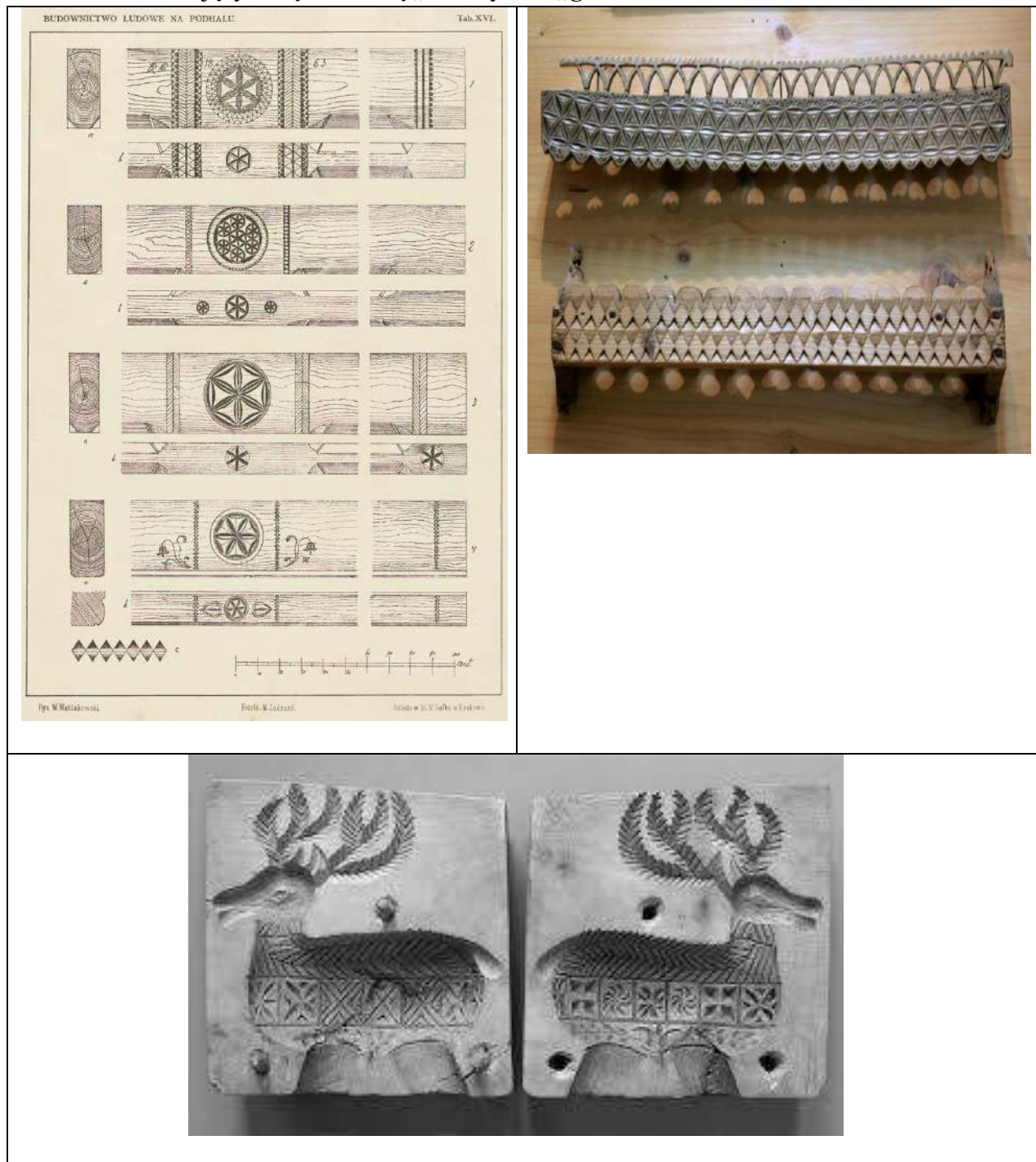
Rozeta ("Gwiazda") to symboliczny motyw zdobniczy znany w całych Karpatach, dlatego użycie nazwy "**rozeta karpacka**", lub "**karpacka gwiazda**" nie wydaje się nauźyciem. Zalicza się do jednych z najtrwalszych i odpornych na historyczne zmiany symboli religijnych, będących posłańcem dawnych epok kulturowych. Ten archaiczny plastyczny symbol solarny wiązał się najpierw z dawnymi przedchrześcijańskimi, a później z chrześcijańskimi wierzeniami. We wczesnej tradycji chrześcijańskiej interpretowany był przez pryzmat mitycznego porządkowania świata oraz wierzeń poprzedzających chrześcijaństwo, które wiązały się z kultem Niezwycięzonego Boga Słońca (*Sol Invictus*), czyli jako Chrystusa, którego symbolizować miało „Słońce prawdziwe” (*Sol Verus*). Od tysięcy lat znak ten był z wielką czcią i precyzją ryty w drewnie, wykuwany w murach starych świątyń i na płytach nagrobnych przez ludzi, którzy wierzyli wówczas że jest magicznym znakiem, symbolem światła, wszechwiecznego Dobra – Boga; znakiem mającym zabezpieczyć ich przed złem i przynoszącym im zdrowie, płodność i wszelką pomyślność. Najstarsze ślady zastosowania tego motywu świadczą o tym, że początkowo był wykorzystywany tylko na obiektach szczególnie związanych z kultem religijnym i dopiero w późniejszym czasie przeszedł wraz z zachowaniem swojej sakralnej funkcji do przedmiotów codziennego użytku. Według górali od piękniejszego sposobu przedstawienia rozety, jej bogatszego przyozdobienia, jej starannego wykonania zależy powodzenie w życiu: „*czim szumniejszo jes ta gwiazda tósz szie lepsi wiedzie*” (Gładysz 1935: s. 30). Dziś zatracił swoją dawną magiczno-religijną funkcję i przyjął już niemal wyłącznie funkcję zdobniczą⁸⁶.

⁸⁶ Cząstka-Kłapyta J. *Rozeta, znak odległych kultur*, <https://www.karpackadusza.pl/single-post/2017/12/06/ROZETA-%E2%80%93-znak-odleg%C5%82ych-kultur>

Motyw rozety karpackiej ("gwiazdy", gwiazdy heksapentalnej). Po lewej: karta z pracy: *Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu. Zarysy życia ludowego*, W. Matlakowskiego, po prawej na górze: rozeta na sosrębie chałupy ze skansenu w Zubrzycy Górnej, poniżej: współczesna interpretacja rozety, zdobny róg stołu, Ochothnica Górna, J. Królczyk.

2. Linie łamane: nazywane łamaniną zwana także ząbkowaniem, mirwą, gadzikiem, wilczymi zębami, choć motyw ten wymaga osobnego omówienia. Łamanina - to łamane trójkątne linie; **mirwa** to ukośna kratka. Wzory te stosowane także w elementach stroju ludowego np. na Spiszu dla podkreślenia linii stroju i ozdobienia brzegów, wyszywano go sznurkiem układającym się w drobną „mirwę” lub „gadzik”⁸⁷.

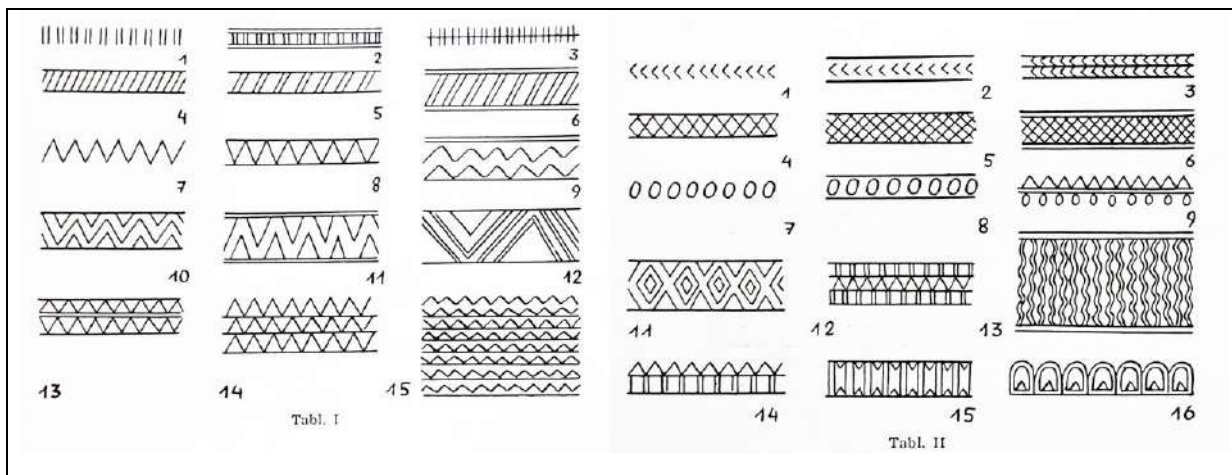

⁸⁷J. Żołądek, *Strój spiski*, „Na Spiszu” nr 3 (60) 2006, s. 41.

Motyw linii łamanych. Po lewej: karta z pracy pt. *Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu. Zarysy życia ludowego*, W. Matlakowskiego, po prawej na górze: ozdobne łyżniki – górny w rozety, dolny we wzory geometryczne, za www.zakopane.com, Ochrotnica Górna, poniżej: forma na redykołki we wzory geometryczne [w:] W. Węgrzynowicz *Zdobienie serów owczych...*

3. Wilcze zęby – jeden z najstarszych ornamentów, charakterystyczny dla łuku Karpat. Najstarsze udokumentowane wzory pochodzą z okresu kultury pucharów lejkowatych. Rodzaj geometrycznego wzoru o powtarzalnym motywie, specyficzna odmiana linii łamanych, charakterystyczna poprzez zestawienie kontrastujących, przeciwstawnych motywów trójkątnych, wypełnionych multiplikowanymi, powiększającymi się trójkątami lub przeciwstawnymi liniami równoległymi., powiększających się trójkątów lub przeciwstawnych linii równoległych Występujący przy dekoracji sosrębów, skrzyń posagowych (np. skrzyni w Muzeum Beskidzkim w Wiśle); motyw zygzaka uzyskiwany również poprzez naprzemienne, ukośne bicie desek w szalowaniu szczytów w stosunkowo późnym budownictwie XIX- i XX-wiecznym. Znaczenie wilczych zębów, pojawiających się w szczególności w zdobieniu symbolicznym laski wołoskiej, wymaga głębszych badań; wydaje się że motyw wilczych zębów w swej uniwersalności, archaiczności i znaczeniu magicznym nie jest jeszcze właściwie doceniony.

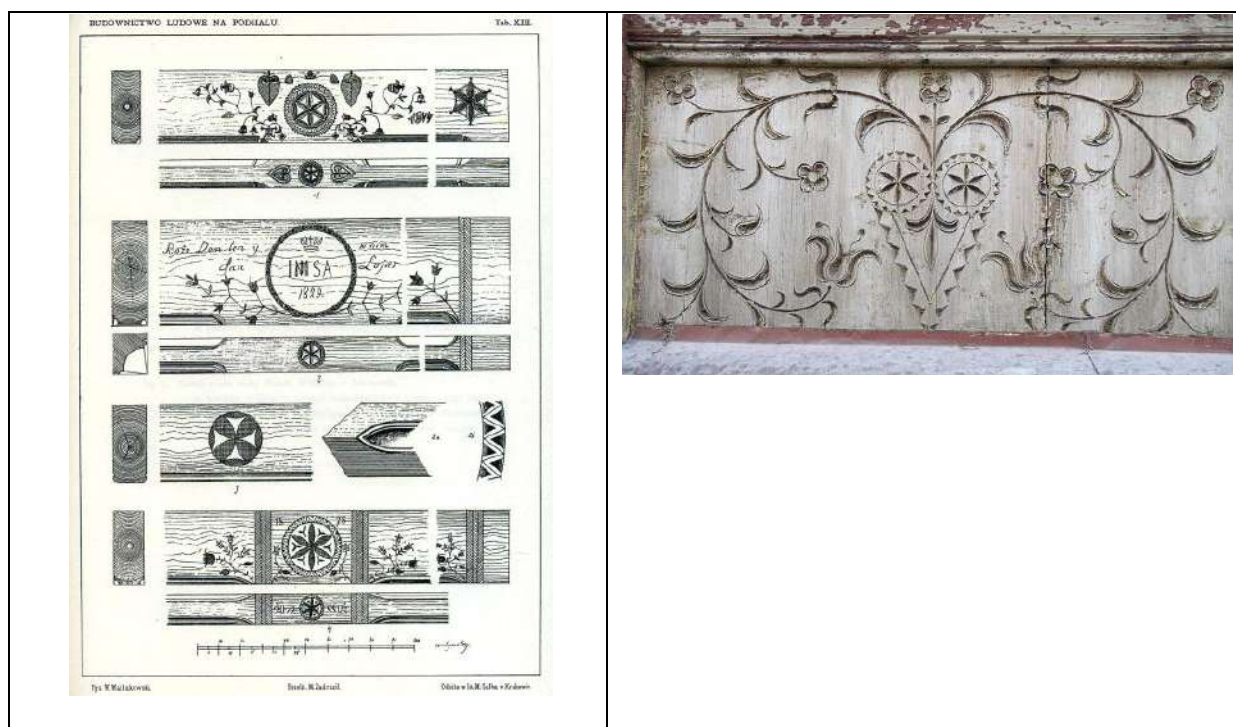

Motyw wilczych zębów. U góry, po lewej, po lewej: zdobny sosręb we współczesnym zdobnictwie oparty na dawnych wzorach, J.I. Królczykowie, Ochotnica Górna Jamne, po prawej: zdobienie sprzętu gospodarczego za www.zakopane.com, poniżej: zdobienie tradycyjne boków przęślic z obozowisk pasterskich na Górze Xhumag w okolicach Boboshticy w Albanii. Za: J. Petera: *Zdobnictwo przedmiotów drewnianych u pasterzy Arumunów w Albanii* [w:] "Polska Sztuka Ludowa" 18/1, 1964, s. 39-49, 55-56. Na dole - wczesny i oryginalny przykład wilczych zębów na wieku skrzyni wianowej w Muzeum Beskidzkim w Wiśle (prawdopodobnie wiek XVII, data 1691 ?), Fot. J. Wielgus.

4. **Motywy roślinne – gaje i leluje** – lgaje to lekko wygięta gałązka z podłużnymi listkami,

leluja – kwiat lilii złotogłowi w formie zwijanej wici z lancetowatymi liśćmi i bogato ukształtowanym kwiatem; Wzór pojawiał się jako ornament stroju męskiego i kobiecego powtarzającym motywem był kwiat tulipana i lilii. Gorsety kobiece zdobione tzw „rajskimi kwiatami” czyli różami, serduszką okazałą oraz kwiatami wymyślnymi. W dekoracjach spotkać można także motyw dziewięcisiła, którego obecność należy wiązać z kulturą pasterską. Korzeń dziewięcisiła jest jadalny ma działanie przeciwbakteryjne, napotne, moczopędne i przeciwgorączkowe.

Motyw lelui. Po lewej: karta z pracy: *Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu. Zarysy życia ludowego*, W. Matlakowskiego, po prawej na górze: zdobienie ganku w Zakopanem, poniżej: współczesna interpretacja motywu lelui, kredens Ochotnica Górna, J. Królczyk

5. Parzenica – motyw pojawiający się w elementach stroju góralskiego, lecz także na sosenbach chałup i na sprzętach gospodarstwa domowego. Nazwa pochodzi najprawdopodobniej od *parznąć*, *parznąć* (brudzić, zanieczyszczać)⁸⁸. Nazwa dotyczyła także drewnianych form do odciskania sera oraz snycerskich motywów w kształcie serca⁸⁹. Istnieje hipoteza że wzór przyszedł na tereny polskie z Węgier⁹⁰. W II połowie XIX wieku parzenice miały wygląd prostych pętlic sznurkowych, którymi wzmacniano rozcięcia – „przypory” na przedzie spodni sukiennych. Spełniały na początku praktyczne funkcje – chroniły sukno przed strzępieniem. Współcześnie znany wzór parzenic to zasługa krawców, którzy zaczęli używać w wyszyciu sznura w kolorze czerwonym lub granatowym, zwiększali też liczbę pętli. Poprzednio stosowaną aplikację zastąpiono haftem, a dostępność różnokolorowej włóczki wełnianej wzbogaciła kolorystykę parzenicy. Początkowo „portki”, nazywane „wałaskimi” nie były haftowane, posiadały jedynie nieliczne dekoracje w okolicach rozporów oraz na linii szwów bocznych i kieszeni. Potem zarówno kolorystyka jak i wzór uległ rozbudowaniu. Określenie portki cyfrowane biorą swój rodowód od sposobu wyrabiania i zdobienia oszczyпка, obejmą do odciskania wzoru, charakterystyczne dla każdego regionu i każdego bacy, w Gorcach zwany cechą, na Podhalu cyfrą.

⁸⁸Joanna Dziadowiec, *Zeszyty Naukowe TDUI2010*, Paulina Tendera (red.), 2010, s. 87.

⁸⁹Stanisława Trebunia – Staszal, *Strój górali podhalańskich*, Fundacja Braci Golec, 2010, s.250,

⁹⁰Jill Condra, *Encyclopedia of National Dress: Traditional Clothing Around the World*, t. 2, ABC-CLIO, 2013, s. 600

Ilustracje: Kołyska zdobiona motywami parzenicy w zbiorach, Muzeum Etnograficznego w Krakowie, po prawej :karta katalogowa wyszywanych zdobień strojów góralskich, poniżej: forma na ser - parzenica z 1813 r. i jej wieczko Ze zbioru p.p. Dembowskich.

II.1.6. Specjalne formy krajobrazowe

W krajobrazie karpackim występują specyficzne, osobliwe formacje skalne, współtworzące naturalny i kulturowy krajobraz gór. Z uwagi na ich znaczenie dla tworzenia krajobrazu i znaczenie kulturowe - ten znany jako elementy, lecz niedoceniany jako karpacka specjalność turystyczna fenomen przywołany jest w opracowaniu dotyczącym głównie architektury. Występujące w Karpatach piaskowce i zlepieńce podlegające specyficznym procesom wietrzenia, tworzą specyficzne formy skalne często o cechach antropomorficznych i zoomorficznych. Niektóre z nich są na tyle dosłowne i niesamowite iż uzasadniają pytania o możliwy udział człowieka w ich częściowym przynajmniej kształtowaniu. Pozostawiając odpowiedź archeologom i geologom, podkreślić należy ważną rolę w tworzeniu się wierzeń, zwyczajów i tradycji mieszkańców lub użytkowników okolicznych terenów. W zbiorowej świadomości mieszkańców Karpat, transmitowanej i rozwijanej dzięki wędorówkom wołoskim - tajemnicze formy skalne zyskały sobie trwałe miejsce, ewoluując w czasach współczesnych w formie rozprzestrzenianych drogą internetową najbardziej osobliwych "urban legends"; jest to zjawisko kulturowe które należy odnotować i przysposobić do promocji wspólnego dziedzictwa Karpat - także w ramach Szlaku Kultury Wołoskiej. Istnieje bowiem wielki reprezentant owych tajemniczych form skalnych - święta góra pasterzy rumuńskich, potomków Wołochów, znany na całym świecie Karpacki Sfinks w masywie Bucegi. W lokalnej skali podobną rolę odgrywały i odgrywają formy skalne rozsiane w Beskidach. Wśród niezliczonych form skałkowych, które mają szczególne znaczenie w kulturze pasterskiej, wymienić można m.in. Krzakowską Skałę na Kobyli, Dorkową Skałę na Szarculi (wraz z legendą o córce bacy, walczącej o tereny wypasowe) czy Skałę na Gańczorce w Beskidzie Śląskim. W Małopolsce odnajdujemy Skały w Rezerwacji Kornuty w Beskidzie Niskim oraz niezwykle liczne, choć mało znane formy skałkowe w Gorcach.

Obecnie zarośnięte, często w głębokim lesie, w przeszłości były znakiem krajobrazowym według którego można było się orientować w górskim krajobrazie. Z każdą z nich wiąże się legenda lub magiczna funkcja.

Poniżej podano wybór najciekawszych, specyficznych form krajobrazowych, zestawiając je z "królem" ich wszystkich - Karpackim Sfinksem z Gór Bucegi, nieopodal Braszowa w Karpatach Południowych.

1. Karpacki Sfinks znajduje się on na rozległym płaskowyżu położonym na wysokości ponad 2000 m. n.p.m. w południowej części Karpat, na szczycie masywu Bucegi, na terenie

Rumunii. Oprócz niego znajdują się tam inne kamienne formacje o nazwach takich jak Babele (Skała Starej Baby), szczyt Omu, "Brodata Twarz" czy też "Pojawiająca się głowa". Karpacki Sfinks jest miejscem szczególnym dla pasterzy rumuńskich, był też miejscem kultu sięgającym tradycją czasów antycznych. W dzisiejszej kulturze popularnej Karpacki Sfinks i jego otoczenie uznawane są za miejsca szczególne, znane z opowieści o doświadczeniu wirów energetycznych zjawisk nadprzyrodzonych, również o przejściach w odmienne stany świadomości. Abstrahując od prawdziwości i wiarygodności owych coraz liczniejszych publikacji paranukowych, należy podkreślić siłę owej "nowej inkulturacji" niezwyklej, największej i najwyżej położonej skalnej osobliwości Karpat.

2. Kudłoński Baca. Skamieniały Baca to wysoki na kilkanaście metrów ostaniec na północnych zboczach Kudłonia w Gorcach. Zbudowany jest z odpornych na wietrzenie gruboławicowych piaskowców i zlepieńców. Ze skałą tą związana jest legenda, według której jest ona skamieniałym bacą, który niegdyś gospodarował na gorczańskich polanach. Skamieniał, ponieważ był złym człowiekiem, źle traktował juhasów. Inna wersja opowieści mówi że kamień pozostawił diabeł, chcący zniszczyć kościół w Lubomierzu.

3. Antropomorficzna skała pod Skalistym Gronikiem ponad potokiem Jaszce w Ochotnicy Górnej. Położona na niedostępnym, południowo-zachodnim zboczu Skalistego Gronika formacja skalna - rodzaj skalnego cyrku z wybitną antropomorficzną postacią, zlokalizowana przez autora w czerwcu 2013 r., zinwentaryzowana przez Wojciecha Muleta w lipcu 2018 r., mogąca być utożsamiana ze skałą, pojawiającą się we wspomnieniach gazdów ochotnickich jako "Skola Ónego", lub "Óna skola"; obiekt wymagający dalszych badań.

4. Skała Sypki Barnasa w Rezerwacie Kornuty w Beskidzie Niskim. Niezwykła forma skalna łączona legendą z postacią łemkowskiego zbójnika Sypki Barnasa, który w swych wyprawach docierał do Koszyc, Budy i Pesztu na Węgrzech, skąd przyniesione wielkie skarby zakopał pod skałami na Kornutach. Na jednej z wypraw Sypko Barnas został ujęty pod Krakowem, gdzie po ucięciu mu głowy, ciało jego rozerwano końmi. Zwłoki jednak jego, wprowadzając bez głowy, zebrali towarzysze zbójceckich wypraw i zakopali również pod skałami na Kornutach.

Karpacki Sfinks - w masywie Gór Bucegi w Karpatach Południowych, o którego naturalne lub antropogeniczne pochodzenie naukowcy spierają się od połowy XIX w. Najprawdopodobniej naturalna formacja skalna o wielkim znaczeniu kulturowym, uważana za świętą górę Daków oraz Wołochów; najważniejsze miejsce pasterzy rumuńskich, czytelny także i dziś symbol tajemniczości Karpat.

Po lewej "Kudłoński Baca" - forma skalna w masywie Kudłonia w Gorcach, po prawej antropomorficzna skała na południowo-zachodnim stoku Skalistego Gronika nad potokiem Jaszczce w Ochojniczy Górnej (fot. Wojciech Mulet, 2018).

*Skala Sypki Barnasa, rozbójnika lemko-
skiego na Kornutach.*

Skala Sypki Barnasa w Rezerwacie Kornuty w Beskidzie Niskim (Gmina Sękowa).

II.1.7. Czy istnieje "wołoski krajobraz?" - w poszukiwaniu śladów wołoskiego krajobrazu naturalno-kulturowego

Przeгляд form zabudowy, układów wsi w tym pól, kształtu i rozkładu polan - pozwoliło na sformułowanie spostrzeżenia, iż istnieje specyficzna odmiana górskiego krajobrazu naturalno-kulturowego, który umownie nazwać można "wołoskim". Jest to oczywiście pewien skrót, pojęciowy, charakteryzujący sukcesyjny krajobraz, będący rezultatem kilkusetletniej gospodarki, wprowadzonej dzięki osadnictwu wołoskiemu. Oczywistym jest fakt, że w miejscach intensywnej zabudowy wiejskiej trudno mówić o wołoskim, historycznym krajobrazie. Układ wsi (podziałów gruntowych) bywa w części zachowany, lecz budowle zostały całkowicie wymienione - zaś w ciągu ostatnich 60 lat ich skala prawie dwukrotnie wzrosła. Wzajemne proporcje, układ budynków, ich ulokowanie na działkach w większości uległy zmianie. Paradoksalnie więc - działalność człowieka, wpisująca w krajobraz od 600 lat została lepiej i wiarygodniej utrwalona nie w centrach wsi, lecz na terenach rolnych, rolno-leśnych i wypasowych. Formowane przez stulecia tereny rolne, tarasowane, obsadzone wzdłuż miedz zadrzewieniami śródpolnymi, odcinane zębatymi liniami granic rolno-leśnych są w istocie najtrwalszymi świadectwami wielusetletniej tradycji "uprawy" górskiego krajobrazu. W poniższej tabeli zestawiono, wraz z komentarzem, najbardziej typowe krajobrazy, zawierające cechy dawnego gospodarowania. Są one niezwykle cenne, z historycznego, dokumentacyjnego i dydaktycznego punktu widzenia. Można je nazwać, ze świadomością pewnego uproszczenia - "krajobrazami wołoskimi".

Krajobraz zachodnich stoków Skalistego Gronika ponad doliną Potoku Jaszce w Ochojniczy Górnej. Bardzo czytelna granica rolno-leśna, wycięta zgodnie z rozłogiem długich działek, prostopadłych do stoku oraz zadrzewienia śródpolne, rysujący granice własności. Poniżej - zadrzewienia dna doliny, kryjące zabudowę osiedla. Bliżej - polana z pastwiskami, z kolibami (szałasami) wzdłuż dolnej krawędzi polany. Modelowy przykład "wołoskiego" - w istocie - postwołoskiego - krajobrazu.

Polana Borysówka w Górcach - widoczny układ polan wyrobionych w lasach, ich geometryczne granice i "zawieszenie" powyżej dna doliny oraz elementy wyposażenia - szopy i koliby związane z tradycyjną gospodarką sezonową. Modelowy przykład krajobrazu pozostałego po kilkusetletniej gospodarce opartej na wołoskich tradycjach.

Odzyskana polana na Magurkach w Górcach. Dzięki wykaszaniu i wypasowi które pozwoliły na utrzymanie widoku na Tatry oraz odwróceniu koliby w archaicznej formie, nawiązującej do wzorów wołoskich - jeden z najpiękniejszych, modelowych przykładów wołoskiego krajobrazu.

	<p>Polana na Przechybie w Górcach w trakcie przepędzania kierdła owiec. Zachowana granica lasu, otwarcia widokowe, ślady po dawnych kolibach, przedeptane trakty, gunkcjonujące tu od dziesiątków na zapewne setek lat, otwarcia widokowe i charakterystyczny ślad po przejściu owiec - ikoniczny krajobraz karpacki.</p>
	<p>Rysunek ukazujący zasady kształtowania naturalno-kulturowego, pastersko-rolniczo-leśnego krajobrazu, wskazującego sposoby gospodarowania o źródłach wołoskich. Polany podszczytowe i wyrabiane polany śródleśnie, intensywne zalesienia w partiach grzbietowych oraz stosunkowo nisko, nad dnem doliny, częściowo zgeometryzowana granica rolnicza, zadrzewienia śródpolne, zadrzewienia międz i dróg. Rys. syntetyczny - J. Śródulska-Wielgus</p>

II.2. Kartoteka "wołoskiego krajobrazu"

II.2.1. Jak to działa? - rodzaje i zawartość kart

Formy budowli i krajobrazu zanotowano w postaci kart. Opracowano wzory kart: typu zabudowy wsi (określonych literą W), typów budowli (Z) i typów świątyń (S). Każda z kart posiada część, pozwalającą na szybką identyfikację - indykator w prawym górnym rogu, zawierający nazwę wsi, określenie typu karty i jej kolejny numer. Poniżej umieszczono indeks badanych miejscowości oraz zespołów skansenowych. Wskaźnik w kolorze czerwonym oznacza wieś (jedną z 17) lub zespół skansenowy (jeden z 3) którego dotyczy.

W górnej części karty umieszczono w formie pasa informacje lokalizacyjne (nazwa wsi, gmina, powiat, pozycja geograficzna wg GPS). Umieszczono tam także indeks waloryzacyjny - gdzie umieszczono oznaczenia - od 1 do 4 - wartości badanego zespołu lub budowli. Jest to subiektywna, choć oparta o analizę porównawczą, ocena autorów,

wskazująca, na ile układ zabudowy; forma, konstrukcja i zdobienie budowli zachowuje cechy, uznane jako archetypiczne lub wczesne cechy, uznane za wołoskie, tzn. rozpowszechnione w Karpatach, charakterystyczne dla starszych zachowanych, lub znanych ze źródeł - przykładów. Umownym wyznacznikiem wartości jest symbol laski wołoskiej.

Przyznanie jednej - oznacza śladowe, przekształcone i zmieszane z innymi - cechy, a więc dalekie echa wołoskiego dziedzictwa.

Przyznanie dwóch - oznacza zachowanie przekształconych lecz czytelnych śladów cech uznanych za wołoskie. Większość z odnalezionych, w żywych zespołach wiejskich (a więc nie w zespołach skansenowych) budowli prezentuje taki właśnie poziom wartości.

Przyznanie trzech - oznacza zachowanie większości cech, zarówno uznanych za pierwotne (archetypiczne) jak i cech przekształconych, zachowanych w równowadze. Są to wyjątkowo cenne przykłady sukcesji cech ogólnokarpaccich, uznawanych za wołoskie.

Przyznanie czterech - oznacza zachowanie większości cech z przewagą cech pierwotnych, archetypicznych, z mniejszością cech uznanych za przekształcone i wtórne. Są to najcenniejsze z badanych obiektów i zespołów.

We wszystkich kartach w centralnej ich części umieszczono podstawowe informacje graficzne. W kartach typów zabudowy wsi (W) jest to współczesny planik wsi; w kartach typów budowli (Z) i kartach typów świątyń (S) jest to zdjęcie, w miarę możliwości doprowadzone do ujęcia elewacyjnego, pozwalającego na ujęcie całej budowli. Obok znajduje się pole komentarza opisowego lub opisowego i graficznego. Zestawiono tam krótkie opisy, wskazujące na cechy charakterystyczne zespołu lub obiektu a także, w miarę potrzeby, zdjęcia uzupełniające.

Poniżej umieszczono materiał porównawczy, inny dla każdego rodzaju kart. Dla typów zabudowy wsi (karty W) jest to 10 sposobów formowania działek siedliskowych. Wskazanie za pomocą znacznika czerwonego oznacza dominujący w danej wsi tradycyjny sposób formowania zabudowy, wskazanie kolorem zielonym - określa sposoby formowania zauważalne, czytelne, jednak nie dominujące.

Dla typów zabudowy (Z) i świątyń (S) wykazano odpowiednio - 10 typów form budowli, 7 typów form ich zestawiania i 6 typów detali (w kartach Z) oraz 15 typów form świątyń (w kartach S). I tutaj, znaczniki czerwone oznaczają określenie cech dominujących w inwentaryzowanej budowlu, zaś zielone - cechy zauważalne.

Możliwie najpełniejsze ukazanie ikonograficzne badanej budowli lub zespołu, krótki komentarz słowny oraz przypisanie mu ideogramu rysunkowego pozwala na stosunkowo szybkie określenie - na ile spełnia on kryterium zachowania i "przeniesienia" do współczesności cech, uznanych za wołoskie, ogólnokarpackie, prymarne dla kształtowania krajobrazu naturalno-kulturowego polskich Karpat - w tym przypadku w zakresie Województwa Małopolskiego.

II.2.2. Komentarz do kartoteki - przegląd wsi

Powiat gorlicki

Bodaki, Gmina Sękowa

Bodaki były pierwotnie przysiółkiem wsi Przegonina. Zapis z ilustracji królewskich z 1581 wykazuje, że Przegonina była lokowana na prawie wołoskim, posiadała sołectwo i dwa półdworzyszcza. W 1589 wyodrębniony został drugi większy przysiółek, Pstrążne. Bodaki jako przysiółek Przegoniny po raz pierwszy odnotowano w dokumentach w 1794⁹¹. W okresie międzywojennym w Przegoninie było 120 gospodarstw, w tym w Bodakach 23, a w Pstrążnem 38⁹². W 1948 Bodaki uzyskały status wsi, w wyniku wysiedleń dokonanych w roku 1947.(akcja „Wisła”)

Bodaki, podobnie jak Bartne słynęły z kamieniarstwa wyrabiano krzyże także pokutne, nagrobków, koła młyńskie, brusy do ostrzenia siekier i osełki do kos, kamienne blatów i płyty chodnikowe. I chociaż Bodaki zamieszkiwane są obecnie przez Łemków i Bodak to po łemkowsku... oset polny, to nazwa pochodzi od nazwiska rodu Bodaków, którzy zamieszkują wieś do dnia dzisiejszego. Pod koniec XIX wieku próbowano na terenie Przegoniny i Bodaków wydobywać ropę naftową. Niewielka jej kopalnia funkcjonowała tu do początków XX wieku.

Wieś ma charakter rozciągniętej łańcuchówki z licznymi przysiółkami. Tradycyjny wypas głównie bydła rogatego, w szczególności wołów jest kontynuowany, Nazwa rezerwatu Kornuta (rezerwat form skalnych) oraz pobliskiego szczytu jest pochodzenia wołoskiego, po rumuńsku *corn* oznacza róg, pasterze wołoscy określali słowem kornuta owcę z zakrzywionymi rogami. Rozwój wsi nastąpił dopiero po roku 1987, kiedy doprowadzono drogę z Ropicy Górnej.

⁹¹Michalak J., *Gorlice Biecz i okolice*, Roksana, Krosno 1998, s.114.

⁹²Krukar W., Stanisław K. i inni, *Beskid Niski. Przewodnik*, Oficyna Wydawnicza "Rewasz", Pruszków 1999, s. 252,253.

Wykaz dóbr kultury znajdujących się w ewidencji służby ochrony zabytków – chronionych na mocy ustawy (wymaga aktualizacji)

1. Budynek mieszkalny nr 20, wł. W. Perdo, drewniany, l. 20-te XX w.
2. Budynek mieszkalny nr 25, wł. M. Dokła, drewniany, ok. 1900 r.
3. Piwnica przy budynku nr 25, wł. M. Dokła, kamienna, ok. 1900 r.
4. Budynek mieszkalny nr 27, wł. B. Frenczyk, drewniany, l. 20-te XX w.
5. Budynek mieszkalny nr 38, drewniany, l. 20-30-te XX w.
6. Budynek gospodarczy nr 28, wł. K. Zając, drewniany, 1934 r.
7. Budynek gospodarczy nr 28, wł. K. Zając, drewniany, l. 20-30-te XX w.
8. Budynek mieszkalny nr 30, wł. J. Mikos, drewniany, l. 20-30-te XX w.
9. Budynek mieszkalny nr 32, wł. E. Zając, drewniany, l. 20-te XX w.
10. Piwnica przy budynku nr 32, wł. E. Zając, murowano/kamienna, l. 20-te XX w.
11. Budynek mieszkalny nr 36, wł. A. Kołtko, drewniany, l. 20-te XX w.
12. Budynek mieszkalny (b. n-ru), wł. W. Struś, drewniany, 4 ćw. XX w.
13. Kapliczka przy domu nr 16, murowana, 4 ćw. XIX w.
14. Kapliczka obok mostu, murowana, 1879 r.
15. Kapliczka przy domu nr 16, przed mostem, murowano/kamienna, 4 ćw. XIX w.
16. Kapliczka-krzyż, murowano/metalowa, 1879 r.
17. Kapliczka-krzyż na początku wsi, murowano/drewniana, 1898 r.
18. Kapliczka-krzyż naprzeciw domu nr 16, murowano/metalowa, 1900-1910 r.
19. Kapliczka-krzyż przy domu nr 13, murowano/metalowa, 4 ćw. XIX w.
20. Kapliczka-krzyż przy domu nr 16, murowana, 1908 r.
21. Kapliczka-krzyż obok szkoły, murowano/metalowa, 1891 r.
22. Figura MB obok cerkwi, murowana, 1910 r.
23. Krzyż obok cerkwi, murowany, 1888 r.

Zabudowa wsi Bodaki - zarówno zachowane w różnym stanie chałupy, cerkwie, kaplice, rozkład pól, granic rolno-leśnych jest wyjątkowym przykładem karpackiego "wołoskiego", w tym przypadku lemkowskiego krajobrazu. Miejsce niezbędne do włączenia do Szlaku Kultury Wołoskiej.

Obiekty w "Skansenie Wsi Pogórzańskiej" im. prof. Romana Reinfussa w Szymbarku, Gmina Gorlice

Chałupa z Gródka, Chałupa z Szymbarku, chałupa dymna z Siar

Skansen prezentuje budowle o mieszanych cechach, pierwotnych oraz wtórnych. Niezwykle cenna jest malowana chałupa z Gródka, o proporcjach, z elementami konstrukcyjnymi oraz ze zdobieniem podobnym jak w chałupach w Beskidzie Żywieckim i Śląskim, które traktowane być mogą jako relikty dla architektury Beskidów Zachodnich, Karpat, czy, szerzej, architektury dziedzictwa Wołochów. Istotny element potencjalny Szlaku Kultury Wołoskiej.

Powiat nowosądecki

Powroźnik, Gmina Muszyna

Pierwsza wzmianka historyczna o Powroźniku pochodzi z aktu darowizny wydanego przez króla Władysława Jagiełłę w 1391 r. Kolejna wzmianka pochodzi z 1565 r. i mówi o wsi ruskiej lokowanej na prawie wołoskim przez biskupa krakowskiego Filipa Padniewskiego. W 1637 r. erygowano w Powroźniku parafię unicką. Po przesiedleniach w 1940 roku i 1947 na teren Powroźnika przybyli górale z okolic Łącka, Kamienicy i okolic Piwnicznej oraz Rytra.

Wieś ma charakter łańcuchówki.

Układ i okolice wsi zdecydowanie należą do dziedzictwa wołoskiego. Jednak charakter jej współczesnej zabudowy nie pozwala określić jej jako przykładu modelowego czy "przetrwalnika" architektury "karpackiej" czy też "wołoskiej". Cerkiew wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO jest niepomijalnym punktem na Szlaku Kultury Wołoskiej, jednak zachowane budynki mieszkalne i inwentarskie prezentują bardzo późne odmiany architektury drewnianej z mocno przekształconymi cechami "wołoskimi".

Wierchomla, Gmina Piwniczna-Zdrój

Wierchomla Wielka (łem. Wierchomla) lokowana była na prawie wołoskim w 1595 przez kardynała Jerzego Radziwiłła. Zasadźcą był Mikuta Zubrzycki z Zubrzyka. Osadnikami byli pasterze wołoscy, którzy otrzymali aż 30 lat wolnizny. Po likwidacji muszyńskiego państwa biskupów krakowskich (1781) stanowiła dobra kameralne (K.k. Muszyner Cameral Verwaltung). W XIX w osiedlili się tutaj również Polacy i Żydzi. W 1843 w Wierchomli Wielkiej przyszedł na świat Wołodymyr Chylak, ksiądz, łemkowski pisarz tworzący w języku polskim i rosyjskim. Po wysiedleniach w 1947 r. wieś została zasiedlona przez ludność polską

z okolic Piwnicznej. Poddasze cerkwi św Michała Archanioła jest chronionym siedliskiem najrzadszych w Europie nietoperzy – podkowca małego oraz nocka orzęsionego.

W Wierchomli znaczną rolę odgrywa dobrze zachowany krajobraz rolno-leśny, dość dobrze dokumentujący "wołoski" sposób gospodarowania. Oprócz później, malowniczej cerkwi brak jest cennych zespołów zabudowy drewnianej o dawnych cechach. Zachowane reprezentują późne i wtórne cechy, i są izolowane pośród współczesnej zabudowy. Praktycznie jedno obejście (Wierchomla 72) spełnia warunki cennego, choć nawarstwionego, niejednolitego przykładu zespołu o cechach "wołoskich".

Obiekty w Sądeckim Parku Etnograficznym w Nowym Sączu, gmina Nowy Sącz

Obiekty prezentujące cenne cechy karpackie, "wołoskie" to chałupa biedniacka z Lipnicy Wielkiej, gospodarstwo z Wierchomli, chałupa z Wierchomli, chlewik wolnostojący z Wierchomli, łamus plebański z Wierchomli Wielkiej, budynek gospodarczy z Wierchomli Wielkiej, krzyż kamienny z Bodaków, chałupa z Królowej Górnej (d.Ruskiej), budynek gospodarczy z Królowej Górnej (d.Ruskiej), chałupa z Obidzy i jednobudynkowa zagroda L-kształtna z Kamienicy.

Obiekty w Sądeckim Parku Etnograficznym bardzo dobrze prezentują archaiczne cechy, które mogą być traktowane jako pierwotne - wołoskie. Niezwykle cenna jest chałupa z Lipnicy Wielkiej o niesymetrycznym rzucie, kryta jednak strzechą oraz chałupa tzw. "biedniacka" o podobnych cechach, lecz kryta gontem, pochodząca najprawdopodobniej z Królowej Ruskiej. Mimo różnic regionalnych, układ, skala i proporcje budynków są zbliżone do siebie. Skansen w Nowym Sączu obligatoryjnie znaleźć się powinien Szlaku Kultury Wołoskiej.

Powiat nowotarski

Łapsze Niżne, Gmina Łapsze Niżne. Pierwsze wzmianki o wsi Łapsze pochodzą z lat 1340, 1463 i 1469. Wieś założona została na początku XIV wieku przez Kokosza Berzewiczego, który ok. 1314 roku przekazał ją polskiemu zakonowi bożogrobców z Miechowa. Ok. 1310 roku z fundacji Kokosza Berzewiczego powstał kościół pod wezwaniem św. Kwiryna. Do zabytków Łapsz Niżnych zaliczyć należy również XVIII-wieczną barokową kaplicę cmentarną pw. św. Rodziny oraz nieco późniejsze kaplice: św. Floriana i św. Antoniego. Do II wojny światowej na terenie miejscowości znajdował się dwór obronny rodziny Horwathów z przełomu XVI i XVII wieku. Nazwa wsi ma pochodzenie węgierskie (po węgiersku "láros" oznacza mokradło, jednak według innych źródeł nazwa ta

mogła mieć zmienione znaczenie przez Wołochów - w języku używanym przez Wołochów *lapse* oznacza "upływ"⁹³).

Łapsze Wyżne,

Łapsze Wyżne były wsią założoną przez Wołochów. Opuścili ją z niewyjaśnionych przyczyn z końcem XVII w. Dzisiejsza postać układu i zabudowy wsi to wynik repolonizacji (i remadziaryzacji) wsi. Dowodzi tego dogęszczenie zabudowy w mieszanym, szczytowym i kalenicowym układzie. W większości są one wynikiem wymiany zabudowy po roku 1920, gdy wielki pożar, który zniszczył 80 domów. Wielu mieszkańców wsi wtedy wyemigrowało. Po pożarze wzniesiono murowane domy, stojące do dziś wzdłuż głównej ulicy. 1 września 1939 Łapsze zostały włączone do Słowacji. Latem 1944 wybudowano drogę, zaś jesienią Niemcy rozpoczęli budowę umocnień, które brały udział w walkach w styczniu 1945.

W centrum Łapsz Wyżnych, pomiędzy późniejszą zabudową zachowanych jest kilka dość późnych budowli, prezentujących przekształcone cechy "wołoskie". Wyjątkowo cenne są dwa odmienne budynki: stojący kalenicowo dom przy ul. Św. Floriana 40 i stojący szczytowo - przy tejże ulicy nr. 87. Obie wsie powinny znaleźć się na trasie Szlaku Kultury Wołoskiej, prezentujące ewolucyjne formy architektury drewnianej, pod warunkiem jej zachowania.

Trybsz, Gmina Łapsze Niżne

Trybsz wzmiankowany jest od XVI wieku, kiedy to należał do właścicieli zamku Dunajec (obecnie Niedzica). Wieś założona została przez spolonizowanych osadników z Frydmana. w 1845 roku urodził się tu Franz Denes, wybitny badacz Pienin i Tatr. Trybsz posiada prawdziwą perłę architektury sakralnej na polskim Spiszu – drewniany kościółek pod wezwaniem św. Elżbiety Węgierskiej, wybudowany najprawdopodobniej w 1567 roku.

Oprócz kościoła św. Elżbiety, niejako samoistnie aplikującego Trybsz do Szlaku Kultury Wołoskiej, odnaleźć można na terenie wsi kilka budynków drewnianych; najciekawszy to obiekt przy ul. Św. Elżbiety 30, znajdujący się jednak w stanie rozpoczynającej się destrukcji.

Ochotnica Dolna, Gmina Ochotnica Dolna

Ochotnica Górna, Gmina Ochotnica Dolna

Początkowo Ochotnica Dolna i Ochotnica Górna stanowiły jedną wieś, której dokument lokacyjny w 1416r. wydał Władysław Jagiełło. Jej pierwszym sołtysem był Dawid

⁹³ Figiel S.: *Polski Spisz*, PTTK „Kraj”, Warszawa.

Wołoch. Wieś nosiła wtedy nazwę Ochodnicza i składała się z dwóch osad, polskiej i wołoskiej (ruskiej). Pierwsza nazwa Ochotnicy (Ochodnicza) wywodzi się z tego, że stanowiła ścieżkę umożliwiającą obejście dla kupców z Nowego Targu wędrujących na Sądecczyznę. Nazwa wsi w obecnej postaci występuje od połowy XVI w., kiedy w dolinie Nazwa wsi w obecnej postaci występuje od połowy XVI w., kiedy w dolinie Ochotnicy powstała wieś Babieniec (obecnie Ochotnica Górna). Nazwa ta w języku serbskim oznacza hałę wypasową, co sugeruje, że było to wcześniej miejsce wypasu używane przez pasterzy wołoskich. Ochotnicy powstała wieś Babieniec (obecnie Ochotnica Górna). Nazwa ta w języku serbskim oznacza hałę wypasową, co sugeruje, że było to wcześniej miejsce wypasu używane przez pasterzy wołoskich. W XVIII w. z powodu napływu osadników polskich Wołosi i Rusini stanowili już w Ochotnicy mniejszość. W 1910 r. powstała druga parafia i Ochotnica została formalnie podzielona na Górną i Dolną.

Ochotnica uważana za "najbardziej wołoską wieś w Polsce" jest obowiązkowym punktem Szlaku Kultury Wołoskiej. Największą wartością jest tutaj zachowany i częściowo przywracany krajobraz polan z zabudową szałasową a także samotnicze osady na wyrobionych w lasach zarębkach. Charakter zabudowy wewnątrz wsi uległ znacznej wymianie, zaś liczne jeszcze obiekty, szczególnie w Ochotnicy Dolnej prezentują późny, ewolucyjny model architektury. Natomiast zachowane relikty zabudowy polaniarskiej, w tym "Kurnytowa Koliba" w Dolinie Forendówek w Ochotnicy Górnej czy też koliby Królczyków (stara i nowa) na Magurkach to wspaniałe przykłady archaicznych cech wołoskich. W Ochotnicy uczyniono jak dotąd najwięcej dla prezentacji wołoskiego dziedzictwa, tworząc 19-km odcinek pilotażowy Szlaku. Znajdują się tam cenne ekspozycje - w Wiejskim Ośrodku Kultury oraz w prywatnym skansenie na Studzionkach. Niezwykle cennym aspektem utrzymania polan jest powrót wypasania i wykaszania polan, z wzorową działalnością ochotnickich gazdów - Józefa Królczyzna na Magurkach oraz Jarosława Buczka - w masywie Skalistego Gronika, Przechyby i Przysłopa, przywracających wołoskie sposoby gospodarowania.

Tylmanowa (Klempy, Króle), Gmina Ochotnica Dolna

Wieś założona przez Piotra Tylmana w 1336. Wieś rozciąga się na przestrzeni kilku kilometrów w dolinie Dunajca, przy drodze Nowy Targ-Krościenko-Nowy Sącz. Położona pomiędzy gorczańskim pasmem Lubania i Beskidem Sądeckim. W miejscowości znajdują się kościół drewniany z 1756 oraz dwór z 1840.

Od późniejszych, węgierskich osadników o nazwisku Ligosz, powstało w Tylmanowej osiedle Ligasy. Według Jana Długosza, parafia w Tylmanowej istniała przed 1350 r. W połowie XV w. stał we wsi drewniany kościół pod wezwaniem św. Mikołaja, ufundowany przez Klaryski. Do parafii należała wieś Kłodne, oraz cała Ochotnica. We wsi już od 1596 roku prowadzona była szkoła parafialna. Na stokach Błyszczka i Dzwonkówki, w wąwozach Kłodnego, w średniowieczu poszukiwano złota, o czym wspomina tenże Jan Długosz. Zabudowa wsi kształtowała się jako zespół dwóch łańcuchówek wzdłuż dolin

Dunajca i Ochotnicy oraz kilku przysiółków o zabudowie wielodrożnej i łańcuchowej. W niespokojnych czasach końca wieku XVI i całego wieku XVII, z Tylmanowej wyszło kilku, budzących grozę zbójników, m.in. Bródka i Łazarczyk oraz prowodyr buntów chłopskich, Jan Czczuga. W wieku XVIII działał tu najsłynniejszy zbójnik Podhala, Józef Baczyński. Wieś wchodziła w skład starostwa czorsztyńskiego, które od 1770 r. włączone zostało, drogą zaboru, w obręb cesarstwa austriackiego. W roku 1811 starostwo przestało istnieć i wieś przeszła w posiadanie skarbu austriackiego, tzw. „dóbr kameralnych”. Trudna sytuacja finansowa zmusiła Austriaków do ich wyprzedazy i w ten sposób w 1830 r. Tylmanowa znalazła się w rękach rodziny Berskich. Oni właśnie postavili, istniejący do dziś, piękny, klasycystyczny dwór. W XIX w. w Tylmanowej powstały kuźnice żelaza. Od połowy XIX wieku datują się początki ruchu turystycznego i letniskowego. Rozwinął go w latach 60 i 70. XX stulecia krakowski „Mostostal”. Działalności tej firmy zawdzięczać należy uratowanie dworu, z drugiej jednak strony zeszpecenie krajobrazu wielkim ośrodkiem wypoczynkowym.

Tylmanowa jest wsią o innej genezie niż osadnictwo wołoskie. Jednak w jej części południowo-wschodniej, leżącej po stronie Beskidu Sądeckiego odnaleźć można cenne zespoły architektury drewnianej, prezentujące w malowniczy sposób wtórne cechy karpackie - są to osiedla Klempy i Króle. Architektura ta zagrożona jest przekształceniami. Owe "gniazda" architektury drewnianej powinny podlegać ochronie i stanowić powinny element Szlaku Kultury Wołoskiej.

Zubrzyca Górna i Dolna, Gmina Jabłonka

Zubrzyca Górna (słow. *Vyšná Zubrica*, węg. *Felsőzubrica*) –Wieś założona w XVI wieku przez Wołochów, wędrujących przez Karpaty i polskich osadników uciekających przed pańszczyzną na rzecz polskich magnatów. Pochodzili oni prawdopodobnie z dóbr suskich, żywieckich i kalwaryjskich, na co wskazują najstarsze występujące tutaj nazwiska.

Hala Śmietanowa, zwana też Halą Śmietanową Zubrzycką, jest malowniczą halą rozciągniętą w dolnej części stoku opadającego spod Przełęczy Krowiarki na południowo-wschód. Jeszcze na początku XIX w. jej powierzchnia wynosiła 52 ha. Obecnie ma 15 ha. Nazwy wywodzi się od Śmietanów – sołtysiego rodu z Lipnicy. Po raz pierwszy wymieniana jest w dokumentach już w 1769 r. Pierwotnie dzierżawiła ją od dominium orawskiego Zubrzyca Dolna, a po 1864 r. przeszła na własność wsi. Od wieków prowadzono tu wypas wołów i owiec (w XX w. tylko owiec). Ze względów ekonomicznych wypasu zaniechano w 1999 r., ale reaktywowano w 2005 r. Z górnej części hali roztacza się rozległy widok na większą część polskiej Orawy z Tatrami w tle. Prowadzenie wypasu owiec na Hali Śmietanowej i innych polanach zabezpiecza przed zakrzaczeniem terenu i prowadzi do zachowania bioróżnorodności przyrodniczej.

Układ wsi Zubrzyca Wlk. a także powrót pasterstwa i lokalizacja Orawskiego Parku Etnograficznego włącza tę wieś do Szlaku Kultury Wołoskiej. Jednak zachowanych tam, po za skansenem, reliktyw architektury drewnianej nie jest dużo; czytelny jest

pierwotny układ zabudowy, szczytowy, z długimi, jednodachowymi zespołami, lecz domy takie, połączone ze stajniami i stodołami znajdują się obecnie w większości w stanie rozpadu lub daleko idących przemian.

Lipnica Mała, Gmina Jabłonka (węg. *Felső-Lipnicza*) – wieś w Polsce położona w województwie małopolskim, w powiecie nowotarskim, w gminie Jabłonka. Wieś leży niedaleko Babiej Góry, na terenie Orawy.

Lipnica Wielka to miejscowość założona na prawie wołoskim w 1606 roku przez sołtysa Michała Śmietanę wraz z 9 wołoskimi osadnikami. Miał on wypasać 400 owiec. We wsi swoją siedzibę ma parafia św. Stefana, która została założona w 1919 roku. W Lipnicy po dzień dzisiejszy oglądać można przykłady dawnego budownictwa orawskiego i wołoskiego. Według ludowych podań nazwa miejscowości wzięła się od lip, które kiedyś występowały tam w wielkich ilościach. Po podziale Orawy między Polskę i Czechosłowację w 1920 część wsi Lipnica Wielka pozostała w Czechosłowacji. Do Polski przyłączono dopiero w 1924, na zasadzie wymiany terytoriów – Polska oddała wsie Głodówka (Hladovka) i Sucha Góra (Sucha Hora).

Ponad 5500 mieszkańców osadziło się wzdłuż potoku Lipniczanka na przestrzeni 16 kilometrów. Dolna część miejscowości sięga Jeziora Orawskiego.

Nazwa polany Stańcowa wywodzi się zapewne od nazwy polany, przy hali, wykarczowanej przez osadnika nazwiskiem Stanco. Nazwisko Stančo występuje w spisie osadników wsi Uście (słow. Ústie) z 1624 roku na roli Stańcowa. Powierzchnia pastwisk wynosiła w 1829 roku 257 ha, zaś powierzchnia lasu, w którym wypas był dozwolony 402 ha. Co ciekawe, na polanie znajdowało się również 3,4 ha ziemi ornej. Lipnica Wielka Hałę Stańcową dzierżawi od Komposesoratu Orawskiego dopiero od 1760 roku i wypasa tu 175 owiec dojnych, 230 jałowych (razem 405 szt.) oraz 100 wołów. Warto tu zaznaczyć, że na pastwiskach użytkowanych przez wieś według urbarza z 1619 roku, (przypomnijmy, urbarz, urbarium to spis powinności gruntowych obowiązujących poddanych wobec pana) w Lipnicy hodowano 1800 szt. owiec. Wieś oddawała Zamkowi 90 owiec rocznie jako tzw. dań baranią, a także sery i gunie. W tym czasie na Orawie było około 24 000 owiec. Stan ten ulega zmniejszeniu z początkiem XVIII w. na rzecz hodowli zagrodowej i uprawy ziemi. Po 1849 roku zgodnie z planem regulacji lasów, część polany została zalesiona, a pozostałą z małymi przerwami dzierżawiła nadal wieś od Dominium Orawskiego do 1918 roku. Oprócz Stańcowej obecnie są na tym terenie małe polanki śródleśne: Wolarki Wyżnie, Wolarki Niżnie, Meszków Bór, Lizakówka, Zosiakowa Polana. Teren Stańcowej obejmuje obszar od granicy państwa do potoku Wyłamanej Rzeki (tędy zeszła onegdaj lawina i wyłamała las).

Kiczory, Gmina Lipnica Wielka

Kiczory – wieś w Polsce położona w województwie małopolskim, w powiecie nowotarskim, w gminie Lipnica Wielka. Nazwa pochodzi od *chica* "włosy, zarost", *chicera* "zarośnięta

góra"; występuje często w Karpatach od Siedmiogrodu aż po morawską Wołoszczyznę: Kiczera, Kiczora, Kyczer, itp. Wieś leży u południowych podnóży masywu Babiej Góry, w dolinie potoku Kiczorka. Do kwietnia 1991 r. Kiczory były częścią Lipnicy Wielkiej. We wsi zachowało się kilka reliktywów drewnianego budownictwa ludowego: chałupy mieszkalne, zabudowania gospodarcze, stara kuźnia oraz dzwonnica loretańska.

Lipnica Wielka i Mała oraz Kiczory to dawny zespół wsi o podobnym, wołoskim rodowodzie, z uwagi na układ zabudowy, cechy krajobrazu oraz powrót pasterstwa znaleźć się powinien na Szlaku Kultury Wołoskiej. Wymiana zabudowy wsi następuje tu ewolucyjnie, nawet w centrum Lipnicy Wielkiej spotkać można przebudowane i współczesne domy, zachowujące charakterystyczny układ zabudowy - szczytowy, na wąskich działkach prostopadłych do drogi. Unikatowy jest zespół starych budowli w Lipnicy Małej z bardzo dobrze zachowanym, nadającym się do ochrony konserwatorskiej budynkiem nr 119.

Obiekty w Orawskim Parku Etnograficznym w Zubrzycy Górnej, Gmina Jabłonka

Obiekty które reprezentują pierwotne i wtórne cechy wołoskie to: chałupa Wontorczyka z Lipnicy Małej 1858, budynek gospodarczy Solawy z lat 40. XIX w, zestawione w układzie L; chałupa Światlaka z Zubrzycy Górnej; szałas pasterskie z Orawy; chałupa asymetryczna z Zubrzycy Górnej; chałupa Czarniaka z Zubrzycy Górnej; szkoła z Lipnicy Wielkiej; chałupa Anny Pawlik z Piekelnika; chałupa Dziurczaka z Zubrzycy Górnej; chałupa Jaśkowca z Zubrzycy Górnej; chałupa biedniacka Podszkle

Orawski Park Etnograficzny prezentuje najwięcej, spośród inwentaryzowanych zespołów, budynków o cechach wołoskich, zgromadzonych i dostępnych na niewielkim obszarze. Najcenniejszym z nich wydaje się chałupa Wontorczyka (Wątorczyka) z 1858 roku, o formach pokrewnych do budowli na rumuńskiej Bukowinie.

Powiat tatrzański

Czarna Góra, Gmina Bukowina Tatrzańska

Czarna Góra jest jedną z czternastu wsi Polskiego Spisza. Nazwa wsi pochodzi od wyglądu góry, porośniętej kiedyś gęstym lasem świerkowym, która oddziela wioskę od koryta rzeki Białki. Według przekazów ustnych pod koniec XV wieku przybyła tu grupa Wołochów uchodzących z południowej Europy przed nawałnicą turecką. Pierwotni osadnicy byli ludźmi lasu, drwalami, myśliwymi i pasterzami. Z zachowanej najstarszej, księgi metrykalnej parafii Łapsze Wyżne (z roku 1655) wynika, że oprócz rodzin bałkańskich osiedlali się w Czarnej Górze również przybysze z sąsiedniego Podhala, którzy stali się wkrótce grupą dominującą. Ważnym zajęciem mieszkańców było pasterstwo, gdyż gleba i

położenie mało sprzyjały uprawom rolniczym. Dzięki osiedlaniu się nowych osadników wieś powoli się rozrastała – w 1772 liczyła 64 gospodarstwa, w 1831 – 77 gospodarstw, w 1867 – 89 gospodarstw. Do dziś zachował się pasterski charakter wsi, widoczny jeszcze w zabudowie wsi, układzie pól oraz pozostałościach pasterskiej gospodarki rolnej.

Czarna Góra zachowała układ zabudowy, choć większość zabudowy uległa wymianie. Jednak zachowana zagroda Alojzego Korkosza (Zagóra 86), będąca dziś filialną ekspozycją Muzeum Tatrzańskiego wraz z sąsiednim, niestety zdegradowanym budynkiem mieszkalnym, tworzą ciekawy zespół, uzasadniający do włączenia do Szlaku Kultury Wołoskiej.

Powiat suski

Białka, Gmina Maków Podhalański

Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1564 r. gdy została wymieniona razem z innymi miejscowościami starostwa lanckorońskiego podczas ich lustracji przez starostę Stanisława Wolskiego. W przeszłości mieszkańcy wsi utrzymywali się głównie z pasterstwa i rolnictwa. Obecnie szereg osób znajduje zatrudnienie w miejscowych zakładach rzemieślniczych zajmujących się głównie obróbką drewna wytwarzając m.in. szachy i galanterię drewnianą.

Założona w XV w. jako jedna ze wsi starostwa lanckorońskiego (inne źródła podają rok 1562). Wcześniej występuje pod nazwą *Zabielna* lub *Biała*. Po rozbiorach wieś przeszła, podobnie jak okoliczne wsie, na własność rządu austriackiego. W 1839 wystawił je na sprzedaż jako tzw. klucz makowski. Zakupił ją hrabia Saint-Genois. W latach 70. XIX wieku zakupił ją Habsburgowie z Żywca.

Skawica, Gmina Zawoja

Zawoja wraz z wsią Skawica, położone są w dolinie Skawicy niosącej wody spod Babiej Góry do Skawy, powstały one w wyniku naporu osadniczego torującego sobie drogę w pierwotnej puszczy karpackiej. Pierwsze wzmianki o Skawicy, jako o wsi istniejącej, pochodzą sprzed 1593. Przez długi czas wsie Zawoja i Skawica traktowane były jako jedna i określane mianem Skawica. Przez cały okres staropolski wsie należały do starostwa lanckorońskiego i pozostały we władaniu kolejnych dzierżawców królewskiej.

Zawoja, Gmina Zawoja

Nazwa Zawoi pochodzi prawdopodobnie z języka wołoskich pasterzy i oznacza *zavoi* "nadrzeczny zagajnik", *zavoia* "park" „zawój”, czyli zakręt rzeki lub las nad rzeką. Wieś istniała już w XV wieku, lecz nazywała się wtedy Skawce lub Skawica. Już wtedy była

długa, przedzielono ją więc na pół, części północnej pozostawiając starą nazwę, część południową zaś nazywając Zawoją. Okolicę zamieszkiwali głównie wolni myśliwi, dzielni, bitni i nie zawsze posłuszni staroście lanckorońskiemu, któremu podlegały te ziemie. W XVI wieku pod Babią Górę dotarli Wołosi – pasterze owiec i bydła, wędrujący z Karpat Wschodnich na zachód. Przynieśli tu nowe obyczaje, pieśni i sposób życia. W XVII wieku Zawoja przeszła w ręce Komorowskich, potem Wielopolskich i wreszcie została skonfiskowana przez Austriaków. Działo tu wielu zbójników, w tym słynny Jurek Proćpak, ostatni zbójnik Żywiecczyzny, zdradzony na koniec i powieszony. W XIX wieku odkryto turystyczne walory Zawoi, która z wolna zaczęła zmieniać się w urokliwe i popularne letnisko. I, oczywiście, cały czas rosła, a właściwie się wydłużała. Dziś Zawoja ma ok. 20 km długości (i wciąż się rozwija). Składa się z sześciu sołectw, 170 nazwanych przysiółków i dwóch osad. Mieszka tu 6563 osób, a wieś – poza długością – szczyci się największą w Polsce powierzchnią. Warto tu zwiedzić XIX-wieczny kościół św. Klemensa, piękne kapliczki (zwłaszcza zbójnicką) i drewnianą dzwonnice loretańską. Turyści wyruszają stąd na Babią Górę (najwyższy polski szczyt poza Tatrami).

Hala Barankowa, to polana związana z tradycyjną gospodarką pasterską. Miejsce będące zabytkiem archeologicznym kultury babiogórskiej, często porównywany jest do starówek starych miast. Na polanie nadal praktykuje się sezonowy (kwiecień - wrzesień) wypas owiec. Ponadto znajduje się tam pasterski szałas, w którym bacia przedstawia odwiedzającym, tradycyjny sposób przyrządzania serów z mleka owczego. Można tam spróbować i zakupić produkty takie jak: bunc, żentyca, czy znany wszystkim oscypek. Hala znajduje się w Zawoi Górnej, na stokach Jałowca, do której można dotrzeć czarnym szlakiem.

Zawoja, Skawica i Białka to wsie, tworzące niemal ciągłą linię zabudowę wzdłuż potoków Jaworzyna i Skawica. Wielki i cenny zespół wsi, osiedli i przysiółków o tradycyjnym układzie w niezwykle cennym, "wołoskim" krajobrazie kilku pasm górskich - Babiej Góry, Policy i Jałowca, z powracającym wypasem na Hali Barankowej wymaga do włączenia do Szlaku Kultury Wołoskiej. Zabudowa nie została w całości wymieniona - w Zawoju, Skawicy i Białce zachowało się co najmniej 40 budynków drewnianych, część z nich ciągle jest zamieszkałych, niektóre są dostosowane do funkcji letniskowych, przeszły swoistą "gentryfikację". Kilka starszych budynków zachowuje cechy uznane za "wołoskie", nawet te starsze, archaiczne. Grupy i poszczególne egzemplarze starszej zabudowy znajdują się w rozproszeniu, wymagają oznaczenia i połączenia szlakiem.

III. Podsumowanie - "chadzali Walasi"

"Hań na Wierch Babieniec chadzali Walasi

Hej, co se budowali bez drewna sałasi"

(piosenka z Ochotnicy Górnej)

III.1. Poszukiwane treści i kryteria ich wyboru (synteza).

Inwentaryzacja terenowa form architektury oraz architektoniczno-krajobrazowych o cechach uznanych jako wołoskie, wykonana w roku 2018 dla potrzeb tworzenia Szlaku Kultury Wołoskiej na terenie Małopolski miała charakter weryfikacji przyjętych założeń. Oparto je na opracowaniach z dziedziny etnografii, architektury i architektury krajobrazu, generalnie z trzech istotnych okresów: końca wieku XIX, okresu międzywojennego (nurt ten można przedłużyć do lat 70. XX w. z uwagi na podobną metodykę i osoby badaczy) oraz z czasów współczesnych.

Krótki okres niniejszych badań i ich cel, który można określić jako orientacyjno-użytkowy, nie pozwala na stworzenie pełnej ewidencji form architektury drewnianej o cechach ogólnokarpaccich na terenie Małopolski. Ma jednak charakter wiarygodnego i aktualnego raportu o stanie, dostępności, rokowaniach oraz o przydatności i podatności na adaptację do celów turystyki kulturowej wybranego, reprezentatywnego zasobu obiektów budownictwa drewnianego wraz z ich aspektem krajobrazowym.

Opracowanie stanowi próbę, której jak dotąd nie podjęli na większą skalę znani autorzy, zajmujący się dziedzictwem architektury drewnianej w Małopolsce czy też, szerzej w Polsce Południowej. Eksperyment polegał na poszukiwaniu pośród zachowanych jeszcze relikwów zabudowy drewnianej, układów wsi czy rozłogu pól cech, które mogłyby być uznane za kontynuację cech pierwotnych, przyniesionych dzięki migracjom i osadnictwu wołoskiemu, i rozwiniętych jeszcze w okresie średniowiecza lub z początkiem nowożytności. Jest to więc wybór pomiędzy bliższymi i dalszymi, lecz generalnie bardzo odległymi czasowo pochodnymi oddziaływania kulturowego pierwotnych osadników wołoskich, przy braku możliwości pracy na materiale oryginalnym. Wołochów pamiętają bowiem jedynie unikatowe drewniane kościoły i cerkwie, brak jest jednak zachowanych domostw starszych niż ok. 200 lat. Te zachowane w strukturze wsi, nie zaś w skansenach, mają w większości średnio 70-80 lat, gdy za kres wędrówek wołoskich przyjmuje się czasy pięciokrotnie odleglejsze. Badania miały więc poniekąd poszlakowy charakter, polegający na poszukiwaniu i interpretacji śladów niebezpośrednich wołoskiej wiedzy, umiejętności i zwyczajów, odcisniętych jednak już w innym, późniejszym tworzywie. Rolą autorów nie jest rozstrzygnięcie czy transmisja wzorców gospodarowania w górach odbyła się drogą etniczną (bezpośredniego dziedziczenia, wraz z pochodzeniem od wołoskich przodków), czy poprzez naśladownictwo wzorców, czy też, co najbardziej prawdopodobne, obydwoma tymi drogami. Istotną dla sensu opracowania jest natomiast próba wskazania, które z zachowanych form budownictwa czy zagospodarowania przestrzeni są bliższe, które zaś dalsze hipotetycznym, lecz opartymi na dostępnym stanie badań, wzorcom.

Przy pełnym szacunku dla uznanych za głęboko zakorzenione w tradycji Podhala (a także Orawy czy Beskidu Żywieckiego), rozwiniętych, bogatych form budownictwa góralskiego, z wiodącym przykładem Chochołowa, autorzy poszukiwali form o mniejszych naleciałościach zarówno polskich, z ziemi krakowskiej; niemieckich przybyłych z osadnictwem józefińskim, tyrolsko-szwajcarskich, przybyłych zarówno z gospodarowaniem Habsburgów jak i powstawaniem uzdrowisk, oraz polskich neo-stylów, interpretujących regionalizm na inteligentną i patriotyczną nutę, i kształtujących, na zasadzie sprzężenia zwrotnego, architekturę wsi od I połowy XX wieku.

Pomiędzy tym bogatym dziedzictwem autorzy starali się zidentyfikować formy może skromniejsze i pozornie mniej efektowne, lecz bardzo spójne, mimo różnic mikroregionalnych; co więcej, występujące także m.in. na terenie Rumunii (Maramuresz, Bukowina) jak i Ukrainy, Słowacji

oraz Czech. W polskich Karpatach największe skupienie takich budowli występowało jeszcze w latach 70. i 80. XX wieku na terenie Beskidu Żywieckiego i Śląskiego (po za zakresem niniejszego opracowania) - tam, gdzie osadnictwo wołoskie dotarło najpóźniej, praktycznie w wieku XVI i XVII. Mimo, iż wołoskie wzorce dotarły tam najsilniej przekształcone, przesycone naleciałościami ruskimi i polskim, przetrwały najlepiej, gdyż pojawiły się stosunkowo najbliżej naszym czasom. Na terenach Małopolski, na które osadnictwo wołoskie przyszło o niemal dwa wieki wcześniej, śladów należało szukać tam, gdzie osadzać było się najtrudniej, gdzie wsie powstawały najpóźniej a ich egzystencja przebiegała w pewnej izolacji z uwagi na trudny dostęp. Wydaje się, iż takie nisze przetrwania można wskazać - w Beskidzie Niskim, Gorcach i u stóp Babiej Góry. Tam, niby światło odległych, nieraz dawno zmarłych gwiazd, promieniuje najsilniej, zakłete w krajobrazie, dziedzictwo Wołochów. Nie jest istotne, czy traktowanych etnicznie, czy też jako społeczność stwarzana z różnych ludów - przez góry i dla gór.

III.2. Poszukiwane formy i uzasadnienie ich wyboru

Jako poszukiwany, hipotetyczny model budowli najbliższej wczesnym, wołoskim wzorcom przyjęto **chałupę o asymetrycznym rzucie i elewacji**, wywodzącą się od jednoizbowego domu z komorą; bądź wolnostojącej, z oddzielnym budynkiem gospodarczym, bądź połączonej z nim pod jednym dachem jako tzw. "chałupa długa", bądź zespolona w nim w sposób kątowy. **Układ okien i drzwi w charakterystycznym rytmie okien 1+2.**

Jako kolejną cechę wiodącą uznano **znaczne nadwieszenia okapów**, opartych na wypuszczonych górnych belkach zrębu (tzw. "rysiach"); w Beskidzie Śląskim sięgała ona do 1,2 m, w małopolskiej części Beskidów okapy te rzadko przekraczają 0,9 m⁹⁴.

Zwrócono następnie uwagę na **znaczną wysokość stromych okapów - przyczółków dachowych, przybliżających proporcje półszczytowego dachu niemal do dachu czterospadowego o krótkiej kalenicy**. *"Domy budowane przez Wołochów miały charakterystyczną architekturę, elementem odróżniającym je od domów budowanych we wsiach lokowanych na prawie polskim czy niemieckim, jest forma dachu. „Różni się ona od wysokich dachów osad polskich, nie jest też związana z wysokimi dachami niemieckimi. Wyróżnia się od nich swą stromością i krótkością linii wierzchołka dachu, przez co dach w profilu uzyskuje kształt ostrego stożka”⁹⁵*. W świetle tak zdefiniowanych cech dachów, zarówno chałupy, stodoły jak i szałas o krótkim okapie pod szczytem (typowe dla "skalnego Podhala"), jak i te o szczytach prostych, bez okapów, często nadwieszonych, i zdobionych wyrzynaniem traktować należy jako wynik późniejszych naleciałości.

Jako kolejne poszukiwane cechy uznano **zdobienie szczytów układem desek w jodelkę a czasem wręcz w motyw zygzaka**, zbliżony do charakterystycznych dla Karpat "wilczych zębów". Rozpowszechnione na Podhalu "słoneczko" w szczycie budynku jest więc znacznie późniejszą naleciałością. Cechą najprawdopodobniej zapożyczoną z krakowskiego były ganki z trójkątnym

⁹⁴ „Krokwie oparte są na belkach poziomych, silnie poza ścianę wysuniętych, tworząc dookoła domu występujący okap, zaszalowany od spodu deskami”, za: J. Stachiewicz, *Skarby Podkarpackie* 1(26)/2011.

⁹⁵ Tamże.

szczytem. Tak więc za cechę "wołoską" uznano **brak ganków z własnym szczytem a czasem zasłonięcie wejścia przedłużonym okapem dachu.**

Jednym z podstawowych elementów zdobniczych, poszukiwanych głównie we wnętrzach budowli oraz nad drzwiami wejściowymi jest **rozeta karpacka**. Jest to symboliczny motyw zdobniczy znany w całych Karpatach, znany jednak od czasów przedhistorycznych różnych kultur (m.in. kultury przeworskiej). Zalicza się do jednych z najtrwalszych i odpornych na historyczne zmiany symboli religijnych. Ten archaiczny symbol solarny wiązał się najpierw z dawnymi przedchrześcijańskimi, a później z chrześcijańskimi wierzeniami. We wczesnej tradycji chrześcijańskiej interpretowany był przez pryzmat mitycznego porządkowania świata oraz wierzeń poprzedzających chrześcijaństwo, które wiązały się z kultem Niezwycięzonego Boga Słońca (*Sol Invictus*), czyli jako Chrystusa, którego symbolizować miało „Słońce prawdziwe” (*Sol Verus*). Od tysięcy lat znak ten był z wielką czcią i precyzją ryty w drewnie, wykuwany w murach starych świątyń i na płytach nagrobnych przez ludzi, którzy wierzyli wówczas że jest magicznym znakiem, symbolem światła, Odwiecznego Dobra – Boga, mającym zabezpieczyć ich przed złem i przynoszącym im zdrowie, płodność oraz wszelką pomyślność. Znak ten był początkowo wykorzystywany tylko na obiektach szczególnie związanych z kultem religijnym i dopiero w późniejszym czasie przeszedł wraz z zachowaniem swojej sakralnej funkcji do przedmiotów codziennego użytku. Według górali od piękna, sposobu przedstawienia rozety, jej bogatszego przyozdobienia i starannego wykonania zależało powodzenie w życiu.⁹⁶

Wymienione cechy to hipotetyczny probierz w poszukiwaniu wołoskich, ogólnokarpackich wątków w architekturze górskich regionów Małopolski, stosunkowo jeszcze licznych tam, gdzie Wołosi dotarli najpóźniej, a więc w zachodniej części polskich Karpat i pozostawione wcześniej w trudno dostępnych "niszach", takich jak Bodaki w Beskidzie Niskim, czy Ochotnica w Gorcach.

Próba wskazania istniejących pochodnych wołoskiego dziedzictwa może być obarczona błędami, stanowi jednak punkt wyjścia nie tylko do podjęcia kolejnej dyskusji nad wartościami uniwersalnymi i wyjątkowymi drewnianej architektury oraz, szerzej, naturalno-kulturowych krajobrazów polskich Karpat, lecz do podjęcia szybkich, realnych działań ratunkowych i udostępniających.

III.3. Poszukiwane lokalizacje i kryteria ich wyboru.

Wybór zakresu terytorialnego badań oparto na dwóch, niejako skrajnych kryteriach wiodących. Jest to:

- **kryterium genetyczne (historyczne)** - udokumentowane wołoskie pochodzenie wsi, rozumiane jako ich lokowanie na prawie wołoskim i pochodzenie pierwszych osadników;

oraz

⁹⁶ Za: Cząstka-Kłapyta J. *Rozeta, znak odległych kultur*, <https://www.karpackadusza.pl/single-post/2017/12/06/ROZETA-%E2%80%93-znak-odleg%C5%82ych-kultur>

-kryterium kontynuacyjne (współczesne) - fakt zachowania układu wsi i prowadzenia tradycyjnych form gospodarowania, przede wszystkim wypasu.

Kryterium genetyczne (lokowanie na prawie wołoskim jako wynik wędrówek i osadnictwa wołoskiego).

Według kryterium genetycznego zestawiono wsie chronologicznie pod względem okoliczności lokacji na **prawie wołoskim**. Było to prawo osadnicze - zbiór norm regulujący stosunki pomiędzy właścicielem a osadnikami (najczęściej byli to Wołosi, Rusini, Bojkowie, Huculi). W Polsce prawo wołoskie upowszechniło się z końcem XV wieku. Lokowanie wsi na tym prawie było procesem społecznym, a nie etnicznym. Osady tego typu lokowano na trudnych w gospodarowaniu terenach górzystych⁹⁷. Mieszkańcy wsi lokowanych na prawie wołoskim płacili czynsz w naturze, oddając panu między innymi po jednej owcy z każdej hodowanej dwudziestki, istniała też większa wolność w przemieszczaniu się i zmiany osady). Ze względu na trudne warunki oraz zakładanie osad na „surowym korzeniu” okres wolnizny wynosił od 20 do 32 lat⁹⁸.

Wędrówki i osadnictwo wołoskie. Najstarszą wzmiankę o Wołochach znajdujemy w źródłach bizantyńskich, ok. r. 900. Dotyczy pogranicza grecko-macedońsko-albańskiego, kolejne zaś z roku 976 - okolic Jeziora Ochrydzkiego, zaś z 980 - Tesalii. Z innych miejsc informacje są późniejsze, w paśmie Bałkanu odnotowano ich w 1094 r., w północnej Dobrudży w 1164, w Karpatach Południowych dopiero w 1202 r. Zanim jednak jeszcze wzmiankowano sam lud, w VIII w. grecki (bizantyński) autor odnotował miejscowość Vlahorihini w Macedonii Egejskiej⁹⁹. Od XII wieku Wołosi zamieszkujący tereny na południe od Dunaju przemieszczali się na północ i zachód. Migracje wymuszało zajmowanie Bałkanów przez Turków, poszukiwanie nowym terenów wypasowych, osiedlali się zatem na terenach obecnej Ukrainy, Polski, Węgier, Słowacji i Czech¹⁰⁰.

Czynnikiem który zdecydował o szansie rozwoju osadnictwa wołoskiego było przyłączenie Rusi Halickiej do Polski przez Kazimierza Wielkiego w 1340 r. oraz polityka Jagiellonów¹⁰¹. Wołosi dotarli w rejon Pogórza Karpackiego w drugiej połowie XIV w, rozwijając sieć osadniczą w XV i XVI w.

W połowie XIV wieku kolonizacja wołoska dotarła w okolice Pogórza Dynowskiego, a więc na tereny dzisiejszego Województwa Podkarpackiego. Na teren dzisiejszego Województwa Małopolskiego Wołosi zaczęli docierać w początkach wieku XV. Wtedy właśnie osadnictwo wołoskie dotarło do Beskidów Zachodnich, Starego Sącza i w Gorców (np. Ochotnica w 1416 r.) oraz Tatr. Nie znaczy to jednak, iż osadnictwo obejmowało równomiernie całość terenu i przesuwało się południkowo na zachód; obszary trudniejsze do zasiedlenia, położone wyżej, w obrębie pozostałości

⁹⁷Czajkowski J., *Dzieje osadnictwa historycznego na Podkarpaciu i jego odzwierciedlenie w grupach etnicznych* [w:] "Łemkowie w historii i kulturze Karpat", 1992 Rzeszów

⁹⁸ Kadlec K., *Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských*, 1916.

⁹⁹ Olszański T.A., *Wołosi - zapomniany lud Bałkanów*, [w:] "Płaj" Nr 21, oraz: Demel J., *Historia Rumunii*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich - Wydawnictwo, Wrocław - Warszawa - Kraków, 1970.

¹⁰⁰ Nalepa J., *Lemkowie, Wołosi i Biali Chorwaci. Uwagi dotyczące kwestii genezy osadnictwa ruskiego na polskim Podkarpaciu*, „Acta Archeologica Carpathica”, s. 136. Grzegorz Jawor, *Etniczne oblicze osad prawa wołoskiego na przedpolu Karpat w Małopolsce i Rusi Czerwonej (XIV-XV)*, w: Michał Parczewski, Sylwester Czopek (red.) *Początki sąsiedztwa. Pogranicze etniczne polsko-rusko-słowackie w średniowieczu*, Muzeum Okręgowe w Rzeszowie,

¹⁰¹e:///C:/Users/HP/Desktop/tom/villae-iuris-valachici-the-problems-of-the-development-of-vlach-settlement-in-poland-in-the-case-of-sanok-region_Content%20File-PDF%20(1).pd

Puszczy Karpackiej zajmowane były później, także w wieku XVI i XVII. Pod koniec XV w. kolonizacja wołoska dotarła do Żywiecczyny oraz na Spisz znajdujący się znacznie bardziej na wschód, niż ziemia żywiecka¹⁰². Także w wieku XVI w. Wołosi zamieszkali Beskid Sądecki (np. wsie Szczawnik, Zubrzyk, Krynica, Izby), czyli także tereny dzisiejszej Małopolski oraz znajdujący się znacznie dalej na zachód, lecz lepiej dostępny Beskid Śląski, gdzie pierwszą osadą pasterską były powstałe w 1590 r. Mosty Jabłonkowskie¹⁰³.

W XVI i XVII wieku migracja zatrzymała się na pograniczu słowacko-morawskim w regionie Kysuce i w tzw. Wołoszczyźnie Morawskiej na północnych Morawach. W Polsce osadnictwo wołoskie objęło np. Zawoję, Jeleśnię, Rycerkę, wdzierając się w trudno dostępne i wysoko położone ostępy u stóp Pilska i Babiej Góry.

Jednak im dalej na zachód, tym słabszy stawał się element wołoski, zaś coraz większą część składu ludnościowego kolonizacji tworzyli Rusini, a nawet pasterze polscy bądź słowaccy¹⁰⁴.

Warto jednak zaznaczyć, że kolonizacji wołoskiej nie można jedynie utożsamiać z powstawaniem osad bazujących wyłącznie na pasterstwie, lokowanych na wcześniej niezagospodarowanym obszarze podgórskim. Jest to bowiem obraz niepełny i stereotypowy. Często bowiem, co znajduje odzwierciedlenie w materiale źródłowym, powstawały wsie wołoskie o charakterze *stricte* rolniczym, rozwijające się na terenie podlegającym wcześniej zasiedleniu.¹⁰⁵

Przyczyną zaprzestania migracji było umocnienie systemu feudalnego, zaawansowane procesy asymilacyjne, zastępowanie prawa osadnictwa wołoskiego prawem miejscowym itp. Migracje te nie doprowadziły jednak do zaniku kultury wołoskiej.

Kryterium kontynuacyjne (układ wsi, podtrzymywanie tradycyjnej gospodarki)

Drugie kryterium okazało się sprawdzianem nie tylko trwałości podziałów własność ale i determinacji mieszkańców, pragnących podtrzymać lub odtworzyć historyczne formy gospodarowania, i zachowania odpowiednich warunków krajobrazowych, umożliwiających wypas. Wsie o rodowodzie wołoskim, z zachowanym, przynajmniej częściowo, krajobrazie (granicy rolno-leśnej, polanach, układzie zabudowy) umożliwiających wypas uszeregowano pod względem chronologicznym i geograficznym, wytyczając trasę badań terenowych a następnie potencjalnego szlaku turytyki kulturowej. Kryteria spełniło 17 wsi z 5 powiatów, ponadto przeanalizowano obiekty z 3 skansenów etnograficznych i jednej prywatnej kolekcji skansenowej; zgromadzone tam cenne obiekty pochodzą generalnie z wsi wybranych w opisanej selekcji. Zidentyfikowano około 100 obiektów we wsiach: Bodaki, Powroźnik, Wierchomla, Ochotnica Dolna, Ochotnica Górna,

¹⁰² Dobrowolski K., *Migracje wołoskie na ziemiach dawnego państwa polskiego*, [w:] Antoniewicz W. (red.), "Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala", t. 4, Wrocław 1962, s. 89–121; także: Figlus T., *Villae iuris valachici Z problematyki rozwoju osadnictwa wołoskiego w Polsce na przykładzie ziemi sanockiej*, [w:] "Studia z Geografii Politycznej i Historycznej", tom 5 (2016), s. 11–37 <http://dx.doi.org/10.18778/2300-0562.05.02>

¹⁰³ Popiołek F., *Historia osadnictwa w Beskidzie Śląskim*, Katowice (1939);Kopczyńska-Jaworska B., 1950/1951, *Gospodarka pasterska w Beskidzie Śląskim*, „Prace i Materiały Etnograficzne”, 8–9, s. 155–322; Tomasz Figlus *Villae iuris valachici Z problematyki rozwoju osadnictwa wołoskiego w Polsce na przykładzie ziemi sanockiej* Studia z Geografii Politycznej i Historycznej tom 5 (2016), s. 11–37 <http://dx.doi.org/10.18778/2300-0562.05.02>

¹⁰⁴ Figlus T., *Villae iuris valachici...*

¹⁰⁵ [file:///C:/Users/HP/Desktop/tom/villae-iuris-valachici-the-problems-of-the-development-of-vlach-settlement-in-poland-in-the-case-of-sanok-region_Content%20File-PDF%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Desktop/tom/villae-iuris-valachici-the-problems-of-the-development-of-vlach-settlement-in-poland-in-the-case-of-sanok-region_Content%20File-PDF%20(1).pdf)

Tylmanowa, Trybsz, Łapsze Wyżne i Niżne, Czarna Góra, Lipnica Wielka i Mała, Kiczory, Zubrzyca Górna, Białka, Skawica i Zawoja a także w skansenach w Nowym Sączu, Zubrzycy Górnej, Szymbarku oraz w ekspozycji prywatnej na Studzionkach w Ochotnicy Górnej. Zlustrowano też 9 polan głównie w obrębie Ochotnicy Górnej oraz Zubrzycy Górnej.

Wszystkie z wymienionych wsi zachowują układ ruralistyczny charakterystyczny dla osadnictwa wołoskiego z dwiema najdłuższymi wsiami łańcuchówkami w Polsce - Ochotnicą i Zawoją na czele.

Układ wsi. Typem wsi wołoskiej była wieś łańcuchowa (czasem o cechach pośrednich z układem niwowym¹⁰⁶) w formie łańcuchówki. Była to wieś powstała na karczunkach leśnych, w której osadnicy otrzymywali nadział ziemi w kształcie pasma prostopadłego do drogi i rzeki, które stanowiły oś doliny. W ten sposób każdy osadnik posiadał w swoim nadziale zarówno urodzajne ziemie w dnie doliny, grunta na stoku, jak i las. Wsie takie zakładano głównie w XIV i XV w. Osady śródleśne, polaniarskie, przynależne do wsi łańcuchowej to tzw. zarębki, huby, kąty, majdany. Ich charakter zachował się do dziś w nazwach miejscowości. Powstawały jako rozwinięcie letnich (sezonowych) domostw, szałasów oraz jako wyniki karczowania lasu bez zgody właściciela i prowadzenia tam, do pewnego nielegalnej gospodarki rolnej¹⁰⁷.

Wsie leśno-łańcuchowe utraciły częściowo swój układ w wyniku podziałów wtórnych. Łany dzielono między dzieci tak, aby każde z nich otrzymało część urodzajnej ziemi w dnie doliny, część łąk i część lasu. Najgęstszy możliwy podział łąki pozwalał na wyznaczenie ośmiu wąskich pasów. Jeżeli dzieci było więcej, niektóre otrzymywały całe polany i zarębki; przekształcając miejsca sezonowego gospodarowania na siedziby całoroczne. Stąd wokół rdzenia wsi, zabudowy w dnie doliny powstawała, konstelacja wysoko położonych przysiółków a nawet gospodarstw samotniczych. Powtórzeniem sposobu budowy w dnie doliny były mniejsze, często oddzielone struktury w dnach dopływów, zwane "potokami". Nazwa ta oznaczała tu nie tylko sam ciek wodny, lecz osiedle, zazwyczaj budowane z jednej strony głęboko wciętej doliny dopływu. Zabudowa potoku nie miała charakteru ciągłego, skupiała się w pobliżu tzw. "rówieńek", gdzie łatwiej było wygospodarować niewielkie pola uprawne.

Praktycznie wszystkie badane wsie zachowały przynajmniej część swoich pierwotnych cech. Nie znaczy to, iż zabudowa tradycyjna jest tam dominująca; raczej stanowi formy reliktowe, izolowane pomiędzy współczesnymi budynkami. Układ wsi czytelny jest poprzez rozmieszczenie współczesnej zabudowy, formalnie zazwyczaj nie mającej wiele wspólnego z wzorami regionalnymi. Tym cenniejsze są wsie lub ich fragmenty które traktować można jako zespoły architektoniczno-krajobrazowe, zawierające budynki mieszkalne i gospodarcze na tradycyjnie zagospodarowanych działkach; kuźnie, budowle sakralne, zaś na polanach - koliby (szalasy mieszkalne i związane z wytwarzaniem serów) oraz szopy a także te wsie, gdzie ciągle występują przebudowane, lecz zachowujące proporcje budynki sprzed 50-100 lat. Istotną rolę odgrywa zachowanie świątyni lub przynajmniej jej tradycyjnej lokalizacji. Układ wsi to także zachowana lub czytelna granica rolno-leśna, rozmieszczenie zadrzewień śródleśnych, określających granice użytków a także występowanie izolowanych (nie połączonych zabudową) dawnych zarębków i osad polaniarskich, położonych wysoko nad zabudową w dolinie rzecznej.

¹⁰⁶ Figlus T., *Villae iuris valachici...*

¹⁰⁷ Broda J., *Chłopskie karczunki wypaleniskowe na Żywiecczyźnie w okresie gospodarki folwznej* [w:] "Wierchy" t. XXIV, 1955.

Tradycyjna gospodarka. Powrót gospodarowania w tym wypasu owiec i bydła nie jest niestety zjawiskiem powszechnym, jednak zauważalnym. Pojawia się ono w Beskidzie Niskim, na południowych stokach Gorców, w masywie Babiej Góry. Pionierską rolę odgrywa tu Ochotnica Górna. Fenomenem jest utrzymanie wypasu bydła w Bodakach w Gminie Sękowa. Ważną rolę odgrywa tutaj Zubrzyca Górna oraz Zawoja. Istotną rolę odgrywa też wypas kulturowy w parkach narodowych, Działania te podejmowane zazwyczaj przez młodych, dobrze wykształconych i zdeterminowanych baców są gwarantem utrzymania i zachowania przynajmniej części krajobrazu naturalno - kulturowego małopolskiej części Karpat.

III.4. Najcenniejsze przykłady zespołów zabudowy w krajobrazie

Za jeden najcenniejszych zespołów należy uznać wieś **Bodaki w Gminie Sękowa**, w powiecie gorlickim, gdzie występuje kilkanaście budowli o pierwotnych i wtórnych cechach, mogących być uznanych za "wołoskie", gdzie czytelny jest układ działek, całej wsi, widoczna struktura gruntów i granic rolno leśnych, zaś wypas bydła oraz owiec trwa nadal. Różny stan techniczny i własnościowy budowli w porównaniu z wartością edukacyjną, dokumentacyjną wsi, dobra dostępność i koncentracja wartości powinny otworzyć programy wsparcia dla wypromowania tej niezwyklej łemkowskiej wsi. Dobrym prognostykiem jest współpraca i rola samorządu gminy w zadaniach związanych z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego. Niezwykłym faktorem zwiększającym szanse i motywacje uczynienia z Bodaków jednego z lokalnych centrów Szlaku Kultury Wołoskiej jest wspólne występowanie na terenie Gminy Sękowa już dwóch obiektów, wpisanych na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO - kościoła świętych Filipa i Jakuba w Sękowej oraz cerkwi Opieki Matki Bożej w Owczarach. Są to wyjątkowe przykłady architektury drewnianej, zwierającej także wątki ogólnokarpackie.

Kolejnym wyjątkowym zespołem o charakterze potencjalnego centrum jest **Ochotnica**, a właściwie kilka zespołów we wsiach Ochotnica Dolna, Ochotnica Górna a także sołectwa Młynne oraz wsi Tylmanowa - wszystkie w Gminie Ochotnica Dolna, w powiecie Nowy Targ. W gminie tej narodziła się idea szlaku Kultury Wołoskiej, tam zorganizowano pilotażowy 19-kilometrowy odcinek oznakowanego, wyposażonego w tablice edukacyjne, ławki i słupki orientacyjne szlaku. Jest on jednym z najbogatszych w skali kraju pod względem czytelności i jakości krajobrazowej spuścizny archaicznej gospodarki, bazującej na dawnych tradycjach i zwyczajach wołoskich. Jest to wynikiem stosunkowo bardzo niedawnego porzucenia tradycyjnej gospodarki (nastąpiło to około 50 lat temu). Odcinek szlaku przebiega w masywie Magurek, Skalistego Gronika, Przechyby i Przysłopa w Ochotnicy Górnej. Zespoły cennej zabudowy drewnianej zachowały się jeszcze w osiedlach Klempy i Króle w Tylmanowej, Gardonie, Gorcowe, w potoku Lubańskim, i Skrodne, w Ochotnicy Dolnej; w osiedlu Gołdyny w potoku Młynne, w potoku Jamne i Forendówki oraz w osiedlu Zagroniówka - w Ochotnicy Górnej. Fenomenem jest położone ponad Ochotnicą Górną osiedle Studzionki w prywatną ekspozycją typu skansenowego, gdzie w niedalekiej przyszłości prezentowana będzie przeniesiona z osiedla Chrycyki w Gorcowym unikatowa kurna chata z ok. 1796 r.

Cechy zespołu posiada też górna część spiskiej wsi Łapsze - **Łapsze Wyżne** - o wołoskim rodowodzie. Wiele budowli, zlokalizowanych w niewielkiej odległości od siebie, w znacznej części nieco przekształconych lecz jeszcze użytkowanych i zadbanych tworzy przegląd ciekawych, dość archaicznych form. W mniejszej ilości, obiekty takie występują w sąsiednim

Trybszu. Sąsiedztwo zabytkowego XVI-wiecznego drewnianego kościoła p.w. św. Elżbiety Węgierskiej podnosi wartość spiskiego przyczółka potencjalnego Szlaku Kultury Wołoskiej.

Pomimo kilkudziesięciu cennych, lecz rozproszonych budowli, usytuowanych w Zawoi (a także w Białce i Skawicy), Sidzinie a także w Czarnej Górze - cechy zespołu odnaleźć można jeszcze jedynie we fragmentach orawskiej **Lipnicy Małej**.

Bardzo istotne dla celów poznawczych są wybrane budowle, przeniesione do **skansenów w Nowym Sączu, Szymbarku i Zubrzycy Górnej**. Są one pozbawione kontekstu krajobrazowego, jednak znakomicie prezentują poszukiwane cechy.

Dyskusyjna pozostaje rola największego zespołu architektury drewnianej w Małopolsce - Chochołowa. Wspaniały zespół architektury drewnianej reprezentuje w większości przekształcone, bogate formy chałup o symetrycznym układzie, zazwyczaj z centralnie umieszczonymi gankami. Odchodzą one dość daleko od, uznanego za bardziej pierwotny, układu asymetrycznego, wywodzącego się od jednoizbowej chałupy z komorą. Chochołów jest krytycznie zagrożony ruchem tranzytowym na drodze wojewódzkiej, przebiegającym przez środek wsi. Utrudnia on percepcję turystyczną tej wyjątkowo cennej wsi. Z tych powodów w niniejszym opracowaniu zespół chochołowski nie jest wykazywany.

Najcenniejszy zespół zabudowy szalańniczej w Małopolsce, a zapewne i w całym kraju to gmina Ochotnica Dolna i sąsiednie gminy gorczańskie - Nowy Targ, Kamienica, Niedźwiedź, Mszana Dolna w tym znajdujący się na ich terenie Gorczański Park Narodowy. Znakomite przykłady, szczęśliwie powracające do funkcji pasterskich to koliby w masywie Magurek, Przysłopa, Skalistego Gronika, Borysówki, Kudłonia ale także na Hali Długiej, na Polanie Stawieniec i na kilkunastu innych polanach gorczańskich. Wyjątkowym reliktywnym przykładem dawnej siedliskowej architektury polaniarskiej jest Kurnytowa Polana wraz z zabytkową chałupą prawdopodobnie z 1839 r., Połączenie walorów widokowych polan, zwłaszcza tych, które podlegają wypasowi z wartościami przyrodniczymi i architektonicznymi zabudowy pasterskiej oraz tradycyjnymi formami gospodarki stanowi niezwykle atut ich wszechstronnej atrakcyjności poznawczej. Polany wraz z ich zabudową a czasem i żywą gospodarką pasterską występują też w Beskidzie Sądeckim, Niskim oraz w Paśmie Babiej Góry z najlepiej znaną Halą Barankową.

III.5. Wnioski

Przeгляд około 100 obiektów w 17 wsiach wykazał iż większość z nich to obiekty do niedawna zamieszkałe, znajdujące się w relatywnie dobrym, lub dość dobrym stanie, lecz mimo tego skazane przez obecnych właścicieli na wyburzenie, lub w najlepszym wypadku na sprzedaż i przeniesienie. Niewielka ilość badanego zasobu (ok. 8%) znajduje się w rejestrze zabytków lub w gminnej ewidencji zabytków, kilka zaledwie obiektów nierejestrowych znajduje się pod opieką samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych i w rękach świadomych ich wartości właścicieli. Rozpoznanie kilkudziesięciu ciągle istniejących, łatwo dostępnych, znajdujących się w dość dobrym stanie, cennych budowli i zespołów reprezentujących wyjątkowe i uniwersalne wartości, będące niejako "wizytówką karpackości" przyniosło jedno istotne spostrzeżenie.

Cenne przykłady zabudowy siedliskowej są zagrożone jako grupa, na skutek gwałtownego odchodzenia "pokolenia dziadków", utożsamiającego się z tymi obiektami; ich zbędność, kłopotliwość dla obecnych właścicieli, fakt nie tyle strukturalnego, co "moralnego", gwałtownego starzenia się

pustoszejących na naszych oczach chałup skłania do jak najrychlejszego podjęcia działań ratunkowych, zarówno promujących dobre przykłady wykorzystania takich obiektów przez prywatnych właścicieli jak i typowanie ich do wykupów i wykorzystania dla celów kultury, jednakże w miarę możliwości bez przenoszenia i tworzenia zespołów skansenowych. Na tym tle utrzymanie, wypasanie, wykaszanie polan i hal a także odbudowa kolib i szałasów jest znakomitym, zaawansowanym i dobrze rokującym elementem struktury Szlaku Kultury Wołoskiej. Paradoksalnie, na niektórych halach i polanach, tam, gdzie wraca pasterstwo, drewniane koliby i szopy są bezpieczniejsze, niż ciągle jeszcze wymalowane, posiadające firanki i pęki sztucznych kwiatów w oknach pustych izb - drewniane chałupy w centrach wsi. Stoją, niechciane, na działkach, w głębi których pobudowały się dzieci i wnuki którym stare chałupy stały się nagle ciężarem...

Autorzy niniejszego opracowania podkreślają wartość i znaczenie aktywnej ochrony tych zanikających zespołów krajobrazowych poprzez wykorzystanie turystyki zrównoważonej jako środka i warunku ich ratowania; synergii, nie zaś organiczny konflikt pomiędzy ochroną wartości historycznego krajobrazu a jego turystycznym a także gospodarczym wykorzystaniem.

Wpisuje się to ściśle w misję projektu "Szlak Kultury Wołoskiej", dofinansowanego ze środków Programu Współpracy Terytorialnej Interreg V-A Polska Słowacja na lata 2014 – 2020.

III. Zhrnutie - "chádzali Valaši" (Podsumowanie, w języku słowackim)

tlm.: „*Tam na Vrch Babieniec chádzali Valaši*

Hej, čo si stavali bez dreva salaše”

(pesnička z Hornej Ohotnice)

orig.: "*Hań na Wierch Babieniec chadzali Walasi*

Hej, co se budowali bez drewna salaši"

(piosenka z Ochołnicy Górnej)

III.1. Vyhľadávanie obsahu a uzásadnenie jej výberu

Terénna inventarizácia architektonických a architektonicko-krajiných foriem s charakteristikou uznanou za valašskú, vytvorená v roku 2018 na účely vytvorenia valašskej kultúrnej trasy na území Małopolského vojvodstva, bola overením prijatých predpokladov. Bola založená na štúdiách v oblasti etnografie, architektúry a krajinnej architektúry, zvyčajne z troch dôležitých období: koniec 19. storočia, medzivojnového obdobia (tento trend možno rozšíriť až do 70. rokov vďaka podobnej metodológii a výskumníkom) a súčasnej doby.

Krátke obdobie tohto výskumu a jeho účel, ktorý možno opísať ako orientačno - úžitkový, neumožňuje vytvorenie úplného záznamu drevených architektonických foriem so všeobecnými karpatskými vlastnosťami v oblasti Małopolska. Je však dôveryhodný a týka sa súčasnej správy

o stave, dostupnosti, rokovaníach a vhodnosti a náchylnosti na adaptáciu kultúrneho cestovného ruchu vybraného reprezentatívneho zdroja drevených stavebných objektov spolu s ich krajinným aspektom.

Vypracovanie stanoví test, ktorý doteraz vo veľkom rozsahu neuskutočnili žiadni známi autori zaoberajúci sa dedičstvom drevenej architektúry v Malopoľsku alebo v širšom zmysle v južnom Poľsku. Experiment spočíval v hľadaní medzi ešte zachovanými pamiatkami drevených budov, usporiadaním obcí alebo súborom poľných prvkov, ktoré by sa mohli považovať za pokračovanie pôvodných črt, ktoré prinieslo vďaka migrácii a osídleniam Valašska a ktoré sa rozvíjali už v stredoveku alebo na začiatku modernity. Je to možnosť výberu medzi bližším a vzdialeným, ale vo všeobecnosti časovo veľmi vzdialenými faktormi kultúrneho vplyvu pôvodných valašských osadníkov, pri absencii príležitosti pracovať s pôvodným materiálom. Valachov si dnes pamätajú len jedinečné drevené kostoly a cerkvi, keďže sa nezachovali žiadne hospodárstva a domy staršie ako 200 rokov. Tie, ktoré sa zachovali v štruktúre obce, nie v múzeách a skanzénoch, majú vo väčšine v priemere 70-80 rokov, kedy časy valašských presunov sú päťkrát vzdialenejšie. Výskum mal preto trochu intuitívny charakter, spočívajúci vo vyhľadávaní a interpretácii stôp nepriamych vedomostí, zručností a zvykov, odtlačených na inom neskoršom materiále. Úlohou autorov nie je rozhodnúť, či sa vysielanie hospodárskych vzorov v horách uskutočnilo na základe etnickej príslušnosti (priame dedičstvo spolu s pôvodom od valašských predkov), či už imitáciou vzorov, alebo s najväčšou pravdepodobnosťou oboma stranami. Hlavné je pokúsiť sa určiť, ktoré z zachovaných foriem výstavby alebo územného rozvoja sú bližšie k bodu, ktorý je ďalej hypotetický, ale na základe dostupného stavu výskumu a vzorov, je dôležitý pre zmysel štúdie.

Pri rešpektovaní hlboko zakoreneného v tradícii Podhala (ako aj Orawy a Beskydu Żywieckiego) sa rozvíjali bohaté formy horského stavebníctva s popredným príkladom Chocholowa kde autori hľadali formy s menším vplyvom poľštiny z krakovskej oblasti; nemeckých prisťahovalcov osídlených v jozefinskom, tyrolsko-švajčiarskom, a taktiež s hospodárením Habsburgovcov a vznikom kúpeľných stredísk a poľských neo-štýlov, interpretujúcich regionalizmus pre inteligenciu a vlasteneckú nôtu a na základe spätnej väzby tvorili architektúru dediny z prvej polovice dvadsiateho storočia.

Medzi týmto bohatým dedičstvom sa autori snažili identifikovať formy, ktoré môžu byť skromnejšie a zdanlivo menej príťažlivé, ale veľmi koherentné napriek mikroregionálnym rozdielom; čo viac, aj medzi inými v Rumunsku (Maramures, Bukovina), ako aj na Ukrajine, na Slovensku a v Čechách. V poľských Karpatoch sa najväčšia koncentrácia týchto budov vyskytovala ešte v 70. a 80. rokoch XX. storočia v Żywieckých a Slezských Beskydách (mimo rozsah tejto štúdie) - kde valašské osadníctvo prišlo najneskôr, prakticky v XVI. a XVII. storočí. Napriek tomu, že tam valašské normy dosiahli najväčšiu transformáciu, nasýtené rusínskymi a poľskými vplyvmi, prežili najlepšie, pretože sa objavili relatívne najbližšie k našim časom. Na teréne Malopoľska, kde valašské osadníctvo prišlo takmer o dve storočia skôr, by sa mali hľadať stopy tam, kde sa bolo najťažšie usadiť, kde boli najdlhšie zriadené dediny a ich existencia prebiehala v izolácii kvôli ťažkému prístupu. Zdá sa, že takéto výklenky prežitia možno nájsť - v oblasti Nízkych Beskyd, Gorce a na úpätí Babie Hory. Tam, ako svetlo vzdialených, niekedy aj dlho mŕtvych hviezd, vyžaruje najsilnejšie, očarené v krajobrazu dedičstvo Valachov. Nie je dôležité, či sa s nimi zaobchádza etnicky alebo ako komunita vytvorená [z rôznych národov - po horách a pre hory.

III.2. Hľadanie formy a uzásadnenie jej výberu

Ako vyhľadávaný hypotetický model budovy najbližšej k raným valašským modelom bola prijatá **chalupa s asymetrickým plánom a výškou**, ktorá pochádza z jednoizbového domu s komorou; alebo voľne stojaca, s samostatnou prístavbou, alebo s ňou spojená pod jednou strechou ako tzv "dlhá chalupa", alebo kombinované spoločne v uhol. **Usporiadanie okien a dverí v charakteristickom rytme okien 1 + 2.**

Za ďalší charakteristický bod bol uzaný **značne podvešané odkvapy**, opreté na vypustených horných stĺpoch zrubu (tzv. "rysach"); v Slezských Beskydách dosahoval výšku do 1,2 m, v údolí Malokarpatskej Beskydy tieto odkvapy zriedka prekročili 0,9 m¹⁰⁸.

Následne je treba upriamiť pozornosť **značnej výške strmých strešných okrajov, ktoré sa približujú k podielu pološtítovej strechy takmer až k štyrospádovej streche s krátkym hrebeňom**. „Domy postavené Valachami mali charakteristickú architektúru, ktorá ich odlišuje od domov postavených v dedinách nachádzajúcich sa na poľskom alebo nemeckom práve, hlavne je to forma strechy." *Od vysokých striech poľských osád sa líši a nie je spojená s vysokými nemeckými strechami. s ich strmosťou a sklonom hornej časti strechy, vďaka čomu strecha v profile má tvar ostrého kužela*”¹⁰⁹. Vo svetle takto definovaných strešných prvkov by mali byť v dôsledku neskorších nárastov ošetrené aj chalupy, stodoly a salaše s krátkym odkrytím pod vrcholom (typické pre "skalné Podhale"), ako aj tie s rovnými vrcholmi bez odkvapu, často previsnuté a zdobené pílením.

Za ďalšiu vyhľadávanú črtu bola považovaná **dekorácia vrcholov uloženými doskami vo forme jedličky a niekedy aj cikcakovým motívom**, podobne ako "vlčie zuby" charakteristické pre Karpaty. Rozšírené v Podhale "slniečko" v hornej časti budovy je charakteristické pre oveľa neskoršiu dobu. Funkcia, ktorá sa s najväčšou pravdepodobnosťou vypožičala z Krakova, boli verandy (gánky) s trojuholníkovým štítom. A tak „Valašským” charakteristickým črtom bol **nedostatok veránd s vlastným vrcholom a niekedy zakrytý vstup s rozšíreným strešným odkvapom**.

Jednou zo základných dekoratívnych prvkov, hľadaných hlavne v interiéroch budovy a nad vstupnými dverami, je **karpatská rozeta**. Je to symbolický dekoratívny motív známy v Karpatoch, známy už od predhistorických čias rôznych kultúr (vrátane kultúry Przeworskej). Patrí k jedným z najodolnejších a najtrvalejších historickým zmenám náboženských symbolov. Tento archaický solárny symbol bol najprv spojený s predkresťanskými a neskôr s kresťanskými presvedčeniami. V rannej kresťanskej tradícii bol interpretovaný cez prizmu mýtického usporiadania sveta a viery pred kresťanstvom, ktoré sa spájali s kultom Neporazeného Boha Slnka (*Sol Invictus*), teda Krista, ktorého malo symbolizovať „pravé Slnko” (*Sol Verus*). Už tisícky rokov bolo toto znamenie s veľkou úctou a presnosťou vyryté v dreve, vytesané v stenách starých chrámov a náhrobných kameňov ľuďmi, ktorí verili, že je to čarovné znamenie, symbol svetla, Večného Dobra –Boha, ktorý mal ich ochraňovať pred zlom a prinášať pre nich zdravie, plodnosť a celého dobrobytu. Toto označenie sa pôvodne používalo iba na objektoch, ktoré súviseli najmä s náboženským bohoslužbami, a v neskorších časoch

¹⁰⁸ „Krokvy sú založené na horizontálnych nosníkoch, silne mimo steny, vytvárajúc okolité odkvapy, obložené pod doskami", pre: J. Stachiewicz, *Skarby Podkarpackie 1(26)/2011*.

¹⁰⁹ Tamže.

zachovanie ich posvätnej funkcie pre každodenné predmety. Podľa gorálov krásy, spôsobu prezentácie ružice, jej bohatšieho zdobenia a dôkladného dokončenia záležal úspech v živote.¹¹⁰

Tieto charakteristické črty sú hypotetickým pilierom pri hľadaní valašských a všeobecne karpatských nití v architektúre horských oblastí Małopolska, v relatívne veľkom počte tam, kde Valaši prišli najneskôr, teda v západnej časti poľských Karpát a predtým ponechaných do ťažko prístupných "nížinach", ako sú Bodaki v Nízkych Beskydách, alebo Ochotnica v Gorcach.

Pokus o označenie existujúcich vzorov valašského dedičstva môže byť plný chýb, ale je východiskovým bodom nielen aby sa mohla uskutočniť ďalšia diskusia o univerzálnych a jedinečných hodnotách drevenej architektúry a všeobecnejšie o prírodnej kultúrnej krajine poľských Karpát, ale taktiež o rýchlych, skutočných záchranných a prístupných činnostiach.

III.3. Hľadané miesta a kritériá pre ich výber.

Voľba územného rozsahu výskumu bola založená na dvoch, nejako skrajných vedúcich kritériách.

Genetické (historické) kritérium – je to zdokumentovaný valašský pôvod dediny, chápaný ako ich umiestnenie na valašskom práve a pôvod prvých osadníkov.

Pokračujúce kritérium (súčasný) – je to skutočnosť zachovania rozloženia obce a uskutočňovania tradičných foriem chovu, najmä pasenia.

Genetické kritérium. Podľa genetického kritéria boli dediny chronologicky zoradené z hľadiska umiestnenia lokality podľa valašského práva.

Valašské právo bol osadnícky zákon o vysporiadaní - súbor noriem upravujúcich vzťahy medzi majiteľom a osadníkmi (najčastejšie to boli Valaši, Rusíni, Bojkovia, Huculi). V Poľsku sa valašský zákon stal populárnym na konci 15. storočia. Umiestnenie obce podľa tohto zákona bolo sociálnym procesom, nie etnickým. Osady tohto typu sa nachádzali v náročných horských oblastiach.¹¹¹ Obyvatelia dedín nachádzajúcich sa vo valašskom zákone platili vecné nájomné, dávajúc pánom, okrem iného, jednu ovcu z každej dvadsiatej v stáde, jestvovala taktiež väčšia sloboda pri presúvaní a zmene sídla). Kvôli ťažkým podmienkam a zriadeniu osád na "surovom koreňi" čas „voľnizny“ bol stanovený na 20 až 32 rokov¹¹².

Putovanie a valašské osadníctvo. Najstaršia zmienka o Valachoch sa nachádza v byzantských prameňoch, okolo roku 900. Týka sa grécko-macedónsko-albánskej pohraničia a ďalšia z roku 976 - oblasti okolo Ochridského jazera, a od roku 980 - Tesálie. Z iných miest nájdeme dostupné informácie v balkánskom regióne v roku 1094, v severnej Dobrudži v roku 1164, v južných Karpatoch až v roku 1202. Avšak pred spomínaným ľudom v 8. storočí grécky (byzantský) autor zaznamenal

¹¹⁰ Za: Czajka-Kłapyta J. *Rozeta, znak odległych kultur*, <https://www.karpackadusza.pl/single-post/2017/12/06/ROZETA-%E2%80%93-znak-odleg%C5%82ych-kultur>

¹¹¹ Czajkowski J., *Dzieje osadnictwa historycznego na Podkarpaciu i jego odzwierciedlenie w grupach etnicznych* [w:] "Łemkowie w historii i kulturze Karpat", Rzeszów, 1992.

¹¹² Kadlec K., *Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských*, 1916.

mesto Vlahorihini v Egejskom Macedónsku¹¹³. Od 12. storočia sa Valaši, ktorí žili v oblastiach južne od Dunaja, sa začali premiestňovať na sever a na západ. Migráciu vynútilo zajatie Balkánu Turkami, hľadanie nových pasienkov a tak sa usadili na teréne dnešnej Ukrajiny, Poľska, Maďarska, na Slovensku a v Českej republike. 114

Faktom, ktorý určoval šancu na rozvoj valašskej osady, bolo pripojenie Halickej Rusi k Poľsku Kazimierzom Veľkým v roku 1340 a politika Jagellonovcov¹¹⁵. Valaši sa dostali do oblasti Karpatských predhorí v druhej polovici 14. storočia a v 15. a 16. storočí rozvíjali osídľovaciu sieť.

V polovici 14. storočia dosiahla valašská kolonizácia oblasť Dynowského Podhoria, teda oblasť dnešného Podkarpatského vojvodstva. Na území dnešného Malopoľského vojvodstva začali Valaši prichádzať na začiatku 15. storočia. Až vtedajší valašskí osadníci dosiahli západné Beskydy, Starý Sącz a Gorce (napr. Ochotnica v roku 1416) a Tatry. To však neznamená, že osadníctvo pokrývalo celú oblasť rovnomerne a presuvalo sa rovnomerne na západ; ťažšie zložité oblasti, ktoré sa nachádzajú vyššie, pozostatky Karpatského lesa boli neskôr obsadené, aj v 16. a 17. storočí. Na konci 15. storočia valašská kolonizácia dosiahla Żywiec a Spiš, ktoré sa nachádzali oveľa ďalej na východe ako żywiecka zem¹¹⁶.

Aj v 16. storočí Valaši obývali Beskid Sadecki (napr. Obce Szczawnik, Zubrzyk, Krynica, Izby), čo je aj oblasť dnešného Małopolska a nachádzajúce sa ďaleko na západe, ale lepšie prístupný sliezske Beskydy, kde v roku 1590 bola zriadená prvá pastierska osada Mosty Jabłonkowskie¹¹⁷.

V 16. a 17. storočí sa migrácia zastavila na slovensko-moravskej hranici v regióne Kysuce av tzv. Moravskom Valašsku na severnej Morave. V Poľsku valašská osada zahŕňala napr. Zawoja, Jeleśnia a Rycerku, ktoré prenikali do ťažko dostupných a vysoko položených splavov na úpätí Pilska a Babiej Góry.

Jednak čím ďalej na západ, tým slabší bol valašský prvok, zatiaľ čo Rusíni a dokonca aj poľskí alebo slovenskí pastieri tvorili rastúcu časť zloženia populácie kolonizácie¹¹⁸.

Stojí za zmienku však podotknúť, že valašskú kolonizáciu nemôžeme iba stotožňovať zo vznikom osád založených výlučne na pastierstve, ktoré sa nachádzali na predtým nevyužitej horskej oblasti. Je to totižto neúplný a stereotypný obraz. Často, čo sa odráža v zdrojovom materiáli, boli

¹¹³ Olszański T.A., *Włosi - zapomniani lud Balkanów*, [w:] "Płaj" Nr 21, oraz: Demel J., *Historia Rumunii*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich - Wydawnictwo, Wrocław - Warszawa - Kraków, 1970.

¹¹⁴ Nalepa J., *Lemkowie, Włosi i Biali Chorwaci. Uwagi dotyczące kwestii genezy osadnictwa ruskiego na polskim Podkarpaciu*, „Acta Archeologica Carpathica”, s. 136. Grzegorz Jawor, *Etniczne oblicze osad prawa włoskiego na przedpolu Karpat w Małopolsce i Rusi Czerwonej (XIV-XV)*, w: Parczewski M., Czopek S. (red.) *Początki sąsiedztwa. Pogranicze etniczne polsko-rusko-słowackie w średniowieczu*, Muzeum Okręgowe w Rzeszowie,

¹¹⁵ e:///C:/Users/HP/Desktop/tom/villae-iuris-valachici-the-problems-of-the-development-of-vlach-settlement-in-poland-in-the-case-of-sanok-region_Content%20File-PDF%20(1).pd

¹¹⁶ Dobrowolski K., *Migracje włoskie na ziemiach dawnego państwa polskiego*, [w:] Antoniewicz W. (red.), "Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala", t. 4, Wrocław 1962, s. 89–121; także: Figlus T., *Villae iuris valachici Z problematyki rozwoju osadnictwa włoskiego w Polsce na przykładzie ziemi sanockiej*, [w:] "Studia z Geografii Politycznej i Historycznej", tom 5 (2016), s. 11–37 <http://dx.doi.org/10.18778/2300-0562.05.02>

¹¹⁷ Popiołek F., *Historia osadnictwa w Beskidzie Śląskim, Katowice* (1939);Kopczyńska-Jaworska B., 1950/1951, *Gospodarka pasterska w Beskidzie Śląskim*, „Prace i Materiały Etnograficzne”, 8–9, s. 155–322; Figlus T., *Villae iuris valachici. Z problematyki rozwoju osadnictwa włoskiego w Polsce na przykładzie ziemi sanockiej*, [w:] "Studia z Geografii Politycznej i Historycznej", t. 5 (2016), s. 11–37, <http://dx.doi.org/10.18778/2300-0562.05.02>.

¹¹⁸ Figlus T., *Villae iuris valachici...*

valašské dediny vytvorené s *stricte* poľnohospodárskym charakterom, ktoré sa rozvíjali v oblasti, ktorá bola predtým obývaná.¹¹⁹

Dôvodom na zastavenie migrácie bolo posilnenie feudálneho systému, pokročilé procesy asimilácie, nahradenie zákona valašského osídlenia miestnym právom atď. Tieto migrácie však nevedli k zmiznutiu valašskej kultúry.

Pokračujúce kritérium

Druhé kritérium sa ukázalo byť skúškou nielen trvanlivosti vlastníckych podielov, ale aj určenia obyvateľov, ktorí chcú zachovať alebo obnoviť historické formy hospodárenia a udržiavať vhodné podmienky krajiny, umožňujúce pastvu. Obce valašského pôvodu s aspoň čiastočne zachovanou krajinou (poľnohospodársko-lesné hranice, pastviska, rozmiestnenie budov) umožňujúce pastvu boli usporiadané chronologicky a geograficky, vymedzujúc trasu terénneho výskumu a potom potenciálnu kultúrnu turistickú cestu. Kritériá spĺňalo 17 dedín z 5 okresov, okrem toho boli analyzované predmety zo skanzénov a jednej súkromnej skanzénnej zbierky: cenné predmety tam nahromadené pochádzajú všeobecne z dedín vybraných v opísanom výbere. Okolo 100 objektov bolo identifikovaných v obciach: Bodaki, Powroźnik, Wierchomla, Ochotnica Dolna, Ochotnica Górna, Tylmanowa, Trybsz, Łapsze Wyżne a Niżne, Czarna Góra, Lipnica Wielka a Mała, Kiczory, Zubrzyca Górna, Białka, Skawica a Zawoja v Nowy Sącz, Zubrzyca Górna, Szymbark a v súkromnej expozícii v Studzionkach v Ochotnici Górnej. Skontrolované zostalo taktiež 9 poľan nachádzajúcich sa hlavne v Ochotnici Górnej a Zubrzyce Górnej.

Všetky vyššie spomenuté dediny zachovávajú charakter vidieckeho charakteru valašského osídlenia na čele s dvoma najdlhšími dedinami v Poľsku - Ochotnicou a Zawoju.

Rozloženie dediny. Typom valašskej dediny bola roľno - lesná dedina (niekedy so strednými črtami s nivovým systémom) vo forme reťazca. Bola to dedina založená na vyklčovaní lesa, v ktorej osadníci dostali podiel zeme v tvare pásma kolmého na cestu a rieku, ktorá tvorila os údolia. Týmto spôsobom každý usadlík mal podľa jeho názoru úrodnú pôdu na dne údolia, pozemok na svahu a les.¹²⁰) Takéto dediny vznikli hlavne v 14. a 15. storočí. Osady uprostred lesa, polanské osady patriace k obci reťazca sú tzv. zárubky, huby, kúty, majdany. Ich charakter sa dodnes zachoval v názvoch miest. Boli založené ako vývoj letných (sezónnych) hospodárstiev, salašov a ako výsledok vyklčovania lesa bez súhlasu majiteľa a udržiavania svojho spôsobu nelegálneho lesného hospodárstva.^{121.}

Obce s roľno - lesným usporiadaním čiastočne stratili svoje usporiadanie v dôsledku sekundárnych rozdelení. Roľa bola rozdelená medzi deti, takže každá z nich dostala časť úrodnej pôdy na dne údolia, časť lúk a časť lesa. Najhustejšie možné rozdelenie umožňovalo označenie ôsmich úzkych pásov. Ak by bolo viac detí, niektoré by dostali celú roľu a zárubok; transformujúc miesta sezónneho hospodárstva do celoročných sídiel. Preto sa okolo jadra dediny objavili budovy na dne doliny, zoskupenie vysoko položených osad a dokonca osamelých hospodárstiev. Opakovanie stavebnéj

¹¹⁹ file:///C:/Users/HP/Desktop/tom/villae-iuris-valachici-the-problems-of-the-development-of-vlach-settlement-in-poland-in-the-case-of-sanok-region_Content%20File-PDF%20(1).pdf

¹²⁰ Figlus T., *Villae iuris valachici...*

¹²¹ Broda J., *Chlopskie karczunki wypaleniskowe na Żywiecczyźnie w okresie gospodarki folwznej* [w:] "Wierchy" t. XXIV, 1955.

metódy na dne hlavného údolia boli menšie, často oddelené konštrukcie v dno prítokov, nazývané "potokami". Tento názov znamenal nielen samotný vodný tok, ale aj sídlisko, zvyčajne postavené na jednej strane hlboko rozrezaného vstupného údolia. Konštrukcia toku nebola kontinuálna, bola sústredená v blízkosti tzv "roviniek", kde bolo ľahšie vyhospodáriť malé orné polia.

Prakticky všetky skúmané dediny si zachovali aspoň časť pôvodných vlastností. To neznamená, že tam dominujú tradičné budovy; skôr je to reliktná forma, izolovaná medzi súčasnými budovami. Rozloženie obce je čitateľné prostredníctvom rozmiestnenia moderných budov, ktoré zvyčajne nemajú veľa spoločného s regionálnym vzorom. Tým cennejšie sú dediny alebo ich časti, ktoré možno považovať za architektonické a krajinné komplexy, ktoré obsahujú obytné a komerčné budovy na tradične rozvinutých pozemkoch; kováčské dielne, sakrálne budovy a na poľanach - koliby (obytné salaše súvisiace s produkciou syrov) a šopy a tiež dediny, kde ešte nájdeme zrekonštruované ale zachovalé proporcie budov z pred 50-100 rokmi. Dôležitú úlohu zohráva zachovanie chrámu alebo aspoň jeho tradičná poloha. V rozloženie dediny je tiež zachovaná alebo čitateľná agrolesná hranica, rozloženie zalesňovania v strede poľa, vymedzenie hraníc krajiny a výskyt izolovaných (tých ktoré nie su spojené z osadou) dávnych zárubkov a poľných osád nachádzajúcich sa vysoko nad budovami v údolí rieky.

Tradičné hospodárenie. Návrat hospodárenia, vrátane pasenia oviec a hovädzieho dobytku, bohužiaľ nie je bežný jav, ale je viditeľný. Objavuje sa v Nízkyh Beskýdách, na južných svahoch Gorców, v masíve Babia Hora. Priekopnícku úlohu zohráva Ochotnica Horná. Fenoménom je držať pasenie hovädzieho dobytku v Bodakoch v okrese Sękowa. Dôležitú úlohu zohrávajú taktiež Zubrzyca Horna a Zawoja. Dôležitú úlohu zohráva aj kultúrna pastierstva v národných parkoch, ktoré sú zvyčajne realizované mladými, vzdelanými a odhodlanými pastiermi, sú zárukou zachovania a udržiavania aspoň časti prírodnej a kultúrnej krajiny Malopoľskej časti Karpát.

III.4. Najcennejšie príklady

Za jeden z najcennejších zoskupení môžeme uznať dedinku **Bodaki v okrese Sękowa** v Gorlickom okrese, kde je niekoľko budov s primárnymi a sekundárnymi vlastnosťami, ktoré možno považovať za "Valašské", kde je jasné rozloženie pozemkov, celá dedina má viditeľnú štruktúru pôdy a roľno lesné hranice, zatiaľ čo pasenie hovädzieho dobytku a oviec pokračuje. Rôzny technický a proprietárny stav budov v porovnaní so vzdelávacou, dokumentačnou hodnotou obce, dobrou dostupnosťou a zoskupením hodnôť by mali otvoriť dvere programom na podporu tejto jedinečnej rusínskej obce. Dobrou prognózou je spolupráca a úloha samosprávy obcí v úlohách súvisiacich s ochranou a propagáciou kultúrneho dedičstva. Neobyčajným faktorom zvyšujúcim šance a motiváciu urobiť z Bodaku jedno z miestnych centier valašskej kultúrnej trasy je spoločný výskyt dvoch objektov v obci Sękowa, zapísaných na zozname svetového dedičstva UNESCO - kostol sv. Filipa a Jakuba v Sękovej a kostol Starostlivosti Bohorodičky v Owczarach. Jedná sa o unikátne príklady drevenej architektúry, vrátane všetkých karpatských charakteristických črt.

Ďalšou jedinečnou skupinou potenciálnych centier je Ochotnica, alebo vlastne niekoľko zoskupení v dedinách Ochotnica Dolna, Ochotnica Horna, ako aj obec Młynne a obec Tylmanowa - všetko v obci Ochotnica Dolna, v okrese Nowy Targ. V tejto obci sa narodila myšlienka chodníka valašskej kultúry, práve tam bol zorganizovaný pilotný 19-kilometrový označený úsek, vybavený výukovými tabuľami, lavicami a orientačnými stĺpmi trasy. Obec je jednou z najbohatších v rámci

štátu z hľadiska čitateľnosti a kvality krajinného dedičstva archaickej ekonomiky založenej na starých tradíciách a valašských zvykoch. Je to výsledok pomerne nedávneho opustenia tradičného hospodárenia (spred 50. rokov). Časť trasy prechádza v masíve Magurka, Skalistého Groniku, Przechyby a Przysłopu v Ochotnici Hornej. V obciach Klempy a Króle v Tylmanowe, Gardone, Gorcowe, v Lubańskom potoku a Skrodnom v Ochotnici Dolnej ďalej v obci Gołdyny v potoku Młynne, v zátokách Jamne a Forendówki a v sídlisku Zagroniówka v Ochotnici Hornej sa zachovali skupiská cenných drevených budov. Fenoménom je časť Studzionka, ktorá sa nachádza nad Ochotnicou Hornou v súkromnej expozícii skanzenového typu, kde sa v blízkej budúcnosti predstaví prenesená z časti Chryca v Gorcovom unikátna stodola z obdobia okolo roku 1796.

Vlastnosti zoskupenia má aj horná časť spišskej obce - **Lapsze Wyżne** - o valašskom rodokmeni. Mnohé budovy, nachádzajúce sa v malej vzdialenosti od seba, vo veľkej časti trochu premenenej, ale ešte používanej a zadbanej, vytvárajú prehľad zaujímavých, dosť archaických foriem. V menšom množstve sa tieto objekty vyskytujú v susednej Tribszy. Neďaleko historického dreveného kostola z 16. storočia. Svätej Elžbiety Węgierska zvyšuje hodnotu spišského predmestia potenciálnej Valašskej Kultúrnej Trasy.

Napriek desiatkam cenných, ale rozptýlených budov nachádzajúcich sa v Zawoji (rovnako ako v Białce a Skawici), Sidzine a tiež v Czarnej Górze - rysy skupiny sa nachádzajú iba v útržkoch **Lipnice Malej** na Orave.

Ochotnica a susedné gorčanské obce (Nowy Targ, Kamienica, Niedźwiedź, Mszana Dolna) a nachádzajúci sa na ich teréne Národný park Gorczański, sú aj napriek ich poškodeniu najhodnotnejším stavebným komplexom v Małopolsku a pravdepodobne v celej krajine. Vynikajúcimi príkladmi, ktoré sa šťastne vracajú do pastierskych funkcií, sú koliby v masíve Magurek, Przysłop, Skalistého Groniku, Borysówki, Kudlona, ale aj v Haly Długej, Polane Stawieniecek a taktiež na iných gorčanských poľanách. Výnimočným reliktným príkladom bývalej biotopovej polanskej architektúry je Kurnytowa Polana spolu s historickou chalúpkou pravdepodobne z roku 1839. Kombinácia malebných hodnôt poľan, najmä tých, ktoré tradujú na prirodzených a architektonických hodnotách pastierskej architektúry a tradičných formách hospodárenia, je mimoriadnym prínosom ich všeobecného atraktívneho poznania. Výnimočným reliktným príkladom bývalej polanskej architektúry je Kurnytowa Polana spoločne s ich budovami a niekedy živým pastierskom hospodárstvom, ktoré sa vyskytujú aj v Beskide Sądecki, Niski a v oblasti Babia Hory s najznámejšou Barankovou Halou.

Veľmi dôležité pre poznávacie účely sú vybrané budovy, prenášané do skanzénov v Nowom Sączu, Szymbarku a Zubrzyci Górnej. Sú zbavené krajinného kontextu, ale dokonale prezentujú požadované vlastnosti.

Úloha najväčšieho zoskupenia drevenej architektúry zostáva diskutabilná v Małopolsku - Chochołowa. Veľkolepé drevené architektonické zoskupenie predstavuje väčšinou premenené, bohaté formy chalúp o symetrickom usporiadaní, zvyčajne s centrálnymi umiestnenými verandami. Držia sa pomerne ďaleko od asymetrického systému považovaného za prvotný, ktorý pochádza z jednoizbovej chalupy s komorou. Chochołów je kriticky ohrozený tranzitnou dopravou na okresnej ceste, ktorá prechádza stredom dediny. Prekáža turistickému vnímaniu tejto mimoriadne hodnotnej obce. Z týchto dôvodov nie je v tejto štúdií uvedená Chochołowské zoskupenie.

III.5. Záver

Preskúmanie približne 100 objektov v 17 obciach ukázalo, že väčšina z nich donedávna obývané, ktoré sa nachádzajú v pomerne dobrom stave alebo v dost' dobrom stave, ale napriek tomu odsúdené súčasnými majiteľmi do demolácie alebo v najlepšom prípade na predaj a prevoz. Malé množstvo výskumného zdroja (približne 8%) je v registri pamiatok alebo v mestskej pamäti, iba niekoľko neregistrovaní je pod správou miestnych samospráv, mimovládnych organizácií a v rukách vedomých ich hodnôt majiteľov. Uznanie desiatok stále existujúcich, ľahko prístupných, v dobrom stave, cenných budov a zoskupení, ktoré predstavujú jedinečné a univerzálne hodnoty sú svojim spôsobom "vizitkou karpackosti", prinieslo jedno dôležité pozorovanie.

Cenné príklady osídlenia sú ohrozené ako skupina, v dôsledku rýchleho odchodu "generácie starých rodičov", ktoré sa identifikujú s týmito objektami; ich nadbytočnosť, problematickosť pre súčasných majiteľov, skutočnosť, že nie sú také štrukturálne ako "morálne" , rýchle starnutie prázdnych chalúp pred našimi očami, nás vyzýva, aby sme čo najskôr prijali záchranné opatrenia, a to taktiež podporou dobrých príkladov využívania takýchto zariadení súkromnými majiteľmi a ich výberom na spätné odkúpenie a využitie na kultúrne účely, ak je to možné, bez premiestnenia a vytvárania skanzénov. Za týchto okolností je údržba, pasenie, čistenie poľan a holi, ako aj rekonštrukcia chalúp a chatrčí veľkým, pokročilým a dobre sľubným prvkom štruktúry Valašského Kultúrneho chodníka. Paradoxne v niektorých hoľach a poľanách, tam kde sa vracajú pastieri, sú drevené chalupy a prístrešky bezpečnejšie, ako stále namaľované, s oknami a umelými kvetami v oknách prázdnych miestností - drevených chatkách v centre obce. Stoja, nežiaduce, na pozemkoch, v hĺbkach ktorých sa vybudovali domy deti a vnúčat, kde sa staré chaty stávajú náhle bremenom ...

Autori tejto štúdie zdôrazňujú hodnotu a dôležitosť aktívnej ochrany týchto zaniknutých krajinných komplexov využívaním trvalo udržateľného cestovného ruchu ako prostriedku a podmienok ich záchrany; synergie, ale nie organického konfliktu medzi ochranou historickej krajiny a jej turistickým a hospodárskym využívaním.

Vpisuje sa to striktné v súlade s poslaním projektu "Trasy Valašskej Kultúry", ktorý je spolufinancovaný Programom územnej spolupráce Interreg V-A Poľsko Slovensko na roky 2014 - 2020.

ANEKS

1. Spis obiektów wpisanych do rejestru zabytków (za spisem WKZ)

Bodaki/Bartne gm Bartne gm. Sękowa – kapliczka przy domu nr 57, A-256/78 z
Sękowa 28.04.1978(NSz)

Bartne gm. Sękowa – zagroda nr 1 (24): dom, spichrz, A-233/78
z 28.04.1978 (NSz)

Bartne gm. Sękowa – dom (chałupa) nr 5, A-237/78 z

28.04.1978 (NSz)

Bartne gm. Sękowa – dom (chałupa) nr 9, piwnica, A-239/78 z
28.04.1978 (NSz)

Bartne gm. Sękowa – budynek gospodarczy nr 11, A-240/78 z
28.04.1978 (NSz)

Bartne gm. Sękowa – spichlerz z piwnicą nr 18, A-243/78 z
28.04.1978 (NSz)

Bartne gm. Sękowa – dom nr 22, A-244/78 z 28.04.1978 (NSz)

Bartne gm. Sękowa – dom mieszkalno - gospodarczy nr 24, A-
245/78 z 28.04.1978 (NSz)

Bartne gm. Sękowa – zagroda nr 27: dom, spichlerz, piwnica, A-
246/78 z 28.04.1978 (NSz) .

Bartne gm. Sękowa – dom mieszkalno - gospodarczy nr 38, A-
249/78 z 28.04.1978 (NSz) .

Bartne gm. Sękowa – dom mieszkalno - gospodarczy nr 40,
spichlerz, A-250/78 z 28.04.1978 (NSz)

Bartne gm. Sękowa – budynek gospodarczy nr 42, spichlerz z
piwnicą, A-251/78 z 28.04.1978

Bartne gm. Sękowa – zagroda nr 44: bud. mieszkalno -

gospodarczy, spichlerz, A-252/78 z 28.04.1978

Bartne gm. Sękowa – chałupa nr 54, spichlerz z piwnicą, A-254/78 z 28.04.1978 (NSz)

Bartne gm. Sękowa – chałupa nr 56, piwnica, A-255/78 z 28.04.1978 (NSz) 4

BODAKI

Bartne gm. Sękowa – dom mieszkalno - gospodarczy nr 2, A-234/78 z 28.04.1978 – przeniesiony w 1985 r. do miejscowości **Bodaki**, zmiana treści decyzji z dnia 20.06.2011 r. [A-1244/M] .

Bodaki gm. Sękowa – cerkiew p.w. św. Dymitra, ob. kościół fil., A-774 z 20.04.1995 (NSz)

Bodaki gm. Sękowa - cerkiew prawosławna p.w. Św. Dymitra A-45/M z 03.03.2006(NSz)

Bodaki gm. Sękowa – cmentarz z I wojny światowej nr 69, A-565 z 29.06.1988 (NSz) [A-1253/M]

Bodaki gm Sękowa – drewniany budynek mieszkalny /d. mieszkalno - gospodarczy nr 2, A-234/78 z 28.04.1978/, [A-1244/M] z 20.06.2011

Zawoja

2864. Zawoja gm. Zawoja – kościół par. p.w. św. Klemensa, A-414 z 26.09.1973, A-450/86 z 18.04.1986 (B)[A1162/M]

Zawoja Policzne gm. Zawoja - kapliczka Św. Jana Chrzciciela, A-1142/M 2866. Zawoja gm. Zawoja – stara karczma nr 121a, A-449/86 z 17.04.1986 (B)[A-1160/M]

Zawoja gm. Zawoja – d. budynek nadleśnictwa nr 1028 oraz

- bud. gosp., A-609/89 z 03.10.1989 [A-1161/M]
- Zawoja gm. Zawoja – dom nr 467 z oborą, A-508 z 20.06.1987 (B)[A-1158/M]
- Zawoja , gm Zawoja – zespół budownictwa drewnianego na Markowych Rówienkach -A-89/M z 10.05.2007
- Zawoja gm. Zawoja – budynek mieszk-gosp. nr 776, A-506 z 10.06.1987 (B)
- Zubrzyca Górna Zubrzyca Dolna gm. Jabłonka – zagroda nr 291, A-183 z 07.03.1985 [A-1165/M]-skreślony decyzja z dnia 15.03.2005 r., przeniesiona do skansenu w Zubrzycy Górnej
- Zubrzyca Górna gm. Jabłonka – zagroda nr 231 (przys.Zimna Dziura), A-182 z 03.07.1985 [A-1166/M]
- Zubrzyca Górna gm. Jabłonka – zagroda nr 268, A-428 z 17.02.1975 [A-1167/M] 2560. Zubrzyca Górna gm. Jabłonka – zagroda nr 450, A-184 z 20.02.1985 [A-1168/M] – przeniesiona do skansenu w Zubrzycy Górnej – skreślony decyzją z dnia 26.09.2016 r.
- Zubrzyca Górna gm. Jabłonka – drewniany budynek gospodarczy nr 158, A-155/M z 28.07.2008 r. – skreślony decyzją z dnia 26.09.2016 r
- Ochotnica Ochotnica Dolna gm. Ochotnica Dolna – tartak, młyn, chałupa, spichlerz, Młynne 1, A-181 z 17.11.1984 [A-942/M]
- Ochotnica Górna-Forędówki gm. Ochotnica Dolna – chałupa kurna, A-360 z 10.11.1983 [A-943/M]
- Tylmanowa gm. Ochotnica Dolna – dwór, A-625 z 28.05.1991 [A-1087/M]
- Tylmanowa, Ochotnica Dolna – kościół pw. Św. Mikołaja , A-666/M z 11.05.2009 r
- Łapsze Wyżnie Łapsze Wyżne gm. Łapsze Niżne - kościół parafialny p.w. śś. Piotra i Pawła, st. rej. nr 521 z 20.10.1936.
- Łapsze Wyżne , gm. Łapsze Niżne kościół parafialny A—1006/M , 30.07.2010

- Lipnica Mała Wielka Lipnica Mała gm. Jabłonka – dom nr 13, A-488 z 02.04.1987 [A-911/M] -skreślony decyzją z dnia 15.11.2011r.
- Lipnica Mała gm. Jabłonka – dom nr 25, A-489 z 02.04.1987 [A-912/M]-skreślony decyzją z dnia 15.11.2011r.
- Lipnica Wielka gm. Lipnica Wielka – kościół Św. Łukasza wraz z cmentarzem , [A-74/M] z 02.02.2007
- Powroźnik Powroźnik gm. Muszyna, cerkiew, ob. kościół par. p.w. św. Jakuba, A-46 z 26.06.1961, zmiana decyzji 29.06.2010[A-1213/M]
- Wierchomla Wielka Wierchomla gm. Piwniczna – cerkiew, ob. kościół par. p.w. św. Michała Archanioła, A-136 z 05.09.1964 (NSz)
- Lubomierz -
- Czarna Góra Czarna Góra gm. Bukowina Tatrzańska – zagroda „Korkoszów” (Za Górą 86) - ob. filia Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem, A-703 z 26.10.1993 [A-816/M]
- Szałaszy
- Tatry – schronisko im. St. Staszica nad Morskim Okiem - nowe, A-210/76 z 24.12.1976 [A-1085/M]
- Tatry – stare schronisko nad Morskim Okiem drewn., A-211 z 24.12.1976 [A-1086/M]
- Tatry – szałas (3) Polana Stoły w Dolinie Kościeliskiej, A-201 z 11.11.1970 (NS) oraz A- 219/77 z 15.06.1977
- Tatry – szałas (14) Polana Kopieniec, A-215/79 z 15.07.1977 i uzupełnienie z 01.06.1979
- Tatry – szałas (3) Polana Przysłop Kominiarski, A-216/77 z 25.05.1977
- Tatry – szałas (2) Polana Strażyska, A-217/77 z 15.06.1977
- Tatry – szałas Polana Nowa Roztoka, A-218/77 z 15.06.1977
- Tatry – szałas Dolina Pięciu Stawów, A-220/77 z 15.07.1977
- Tatry – szałas (4) Polana Jaworzynka, A-221/77 z 30.05.1977
- Tatry – szałas (3) Polana Stawiańskie Rówienki, A-222/77 z

30.05.1977

Tatry – szałas (7) Polana Waksmundzka, A-223/77 z 30.05.1977
Tatry – szałas (5) Polana Niżna Kominiarska, A-224/77 z 25.05.1977

Tatry – szałas (20) Polana Chochołowska, A-225/77 z 25.05.1977
Tatry – szałas (3) Polana Iwanówka, A-258/78 z 27.06.1978
3164. Tatry – szałas Polana Rówień za Wodą, A-259/78 z 29.06.1978

Tatry – szałas (3) Polana Pańszczyca, A-260/78 z 11.07.1978
Tatry – szałas Polana Jaworzynka Lejowa, A-261/78 z 01.07.1978

Tatry – szałas (3) Polana Królowa Niżnia, A-262/78 z 11.07.1978
Tatry – szałas Polana Kondratowa, A-263/78 z 11.07.1978

Tatry – szałas (3) Polana Olczyska, A-264/78 z 11.07.1978

Tatry – szałas Polana Huty Lejowe, A-266/78 z 01.07.1978

Tatry – szałas Polana Długa, A-267/78 z 27.06.1978

Tatry – szałas Polana Jamy, A-268/78 z 27.06.1978

Tatry – szałas (7) Polana Rusinowa, A-269/78 z 10.07.1978

Tatry – szałas (2) Polana Płaśnia, A-270/78 z 11.07.1978

Tatry – szałas Polana Pod Jaworki, A-271/78 z 27.06.1978

Tatry – szałas Polana Kryta, A-272/78 z 27.06.1978

Tatry – szałas (5) Polana Przysłop (w Dolinie Chochołowskiej), A-273/78 z 29.06.1978

Tatry – szałas (3) Polana Jaworzyna Pod Furkaską, A-274/78 z 29.06.1978

Tatry – szałas Polana Jarząbcze Rówienki, A-275/78 z 26.06.1978
Tatry – bacówka Polana Upłaz, A-276/78 z 24.07.1978

Tatry – szałas (2) Polana Wyżnia Rówień Dudowa, A-277/78 z 26.06.1978

Tatry – szałas (2) Polana Szałasiska (Hale Sołtysie Kopy), A-

278/78 z 11.07.1978

Tatry – szałas (2) Polana Kira Miętusia, A-279/78 z 20.07.1978

Tatry – szałas Polana Pisana, A-280/78 z 26.06.1978

Szałas

Gorce – szałas:

Gorce – zespół szałasów na polanie Mostownica, A-321/82

Gorce – szałas na Polanie Przysłop, A-314 z 14.12.1982

Gorce – zespół szałasów na Polanie Stawieniec, A-315 z 14.12.

Gorce - zespół 5 szałasów na Polanie Chowańcowej, A-316 z 14.12.1

Gorce - zespół szałasów na Polanie Kałużna, A-317 z 14.12.

Gorce – szałas na Polanie Zbulina (Zbólkowa) na pd.stokach Obidowca, A-319 z 18.12.1982 [A-830/M] 1

Gorce – szałas na Polanie Stusy nad Obidową wsią, A-332 z 27.12.1982

Gorce – szałas na Polanie Średniak, A-318 z 14.12.1982

Gorce – 2 szałas na Polanie Jadamówka, A-320 z 18.12.1982

Gorce – zespół szałasów na Polanie Mostownica, A-321 z 18.12.1982 Gorce – 3 szałas na Polanie Podskały, A-323 z 18.12.1982 1934. Gorce – 3 szałas na Polanie Gorc Troszacki, A-325 z 18.12.1982 Gorce – 3 szałas na Polanie Gorc Lubomierski, A-326 z 18.12.1982 Gorce – zespół szałasów na Polanie Jaworzyna Kamieniecka, A-327 z 18.12.1982

Gorce - Polana Jaworzynka Kamienicka, kapliczka kamienna , A-331 z 27.12.1982

Gorce – szałas na Polanie Podmostownica, A-328 z 27.12.1982

2. Dostępność skansenów i parków etnograficznych

Skansen Wsi Pogorzańskiej im. prof. Romana Reinfussa w Szymbarku

38-311 Szymbark

skansen.szymbark@gmail.com tel. fax 18 351 10 18

ZWIEDZANIE

Sezon letni: maj – wrzesień
poniedziałek- piątek od 9 do 17
soboty i niedziele od 9 do 18
Sezon zimowy: październik – kwiecień
codziennie od 9 do 15

Muzeum – Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej

34-484 Zubrzyca Górna, gmina Jabłonka, powiat nowotarski

tel. 18 28 527 09

e-mail: biuro@orawa.eu

Godziny otwarcia:

od listopada do marca: 8.30 – 14.30

kwiecień, październik: 8.00 – 16.00

maj, czerwiec, wrzesień: 9.00 – 17.00

lipiec, sierpień: 10.00 – 18.00

Ostatnie wejście na teren skansenu jest na godzinę przed zamknięciem.

Sądecki Park Etnograficzny

Zwiedzanie Wejście tylko od ul. B. Wieniawy-Długoszowskiego 83 B

kasape@muzeum.sacz.pl

skansen@muzeum.sacz.pl

1 maja – 15 października

wtorek – niedziela / 10.00 – 18.00 (ostatnie wejście o godz. 16)

Oprowadzanie rozpoczyna się o godz.: 10.00, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00

Literatura

1. Antoniewicz W., Dobrowolska M., Szafer T.P., *Architektura i zabudowa pasterska Tatr Polskich i Podhala oraz góralska sztuka plastyczna* [w:] "Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala", t. VI, Wrocław, 1966.
2. Berezowski S., *Problemy geograficzne pasterstwa wędrownego* [w:] "Fizjografia i geografii pasterstwa Tatr Polskich i Podhala" (red.): W. Antoniewicz, t. 1, 1959 s. 77-146.

3. Bogdanowski J., *Regionalizm architektoniczny wsi Kotliny Żywieckiej*, [w:] "Tekna Komisji i Urbanistyki i Architektury O/PAN Kraków", t. XXI, 1987; t. XXII, 1989.
4. Chaloupecký V., *Valaši na Slovensku*, Praha.1947.
5. Ciołek G., *Regionalizm w budownictwie wiejskim w Polsce*, [w:] Politechnika Krakowska, Monografie nr 24, t. I i II, pod red. J. W. Rączki, Kraków, 1989.
6. Condra J., *Encyclopedia of National Dress, Traditional Clothing Around the World*, t. 2, ABC-CLIO, s. 600, 2013,
7. Chrzanowski T., Kornecki M., *Sztuka Ziemi Krakowskiej*, Kraków 1982,
8. Czajkowski J., *Dzieje osadnictwa historycznego na Podkarpaciu i jego odzwierciedlenie w grupach etnicznych*, [w:] Czajkowski J. (red.), "Łemkowie w historii i kulturze Karpat", cz. 1, Rzeszów, 1992, s. 27–166.
9. Czajkowski J., *Studia nad Łemkowszczyzną*, Sanok.1999
10. Czajkowski J., *Czy Wołosi to Włosi?*, [w:] Cząstka-Kłapyta J. (red.), "Huculi, Bojkowie, Łemkowie – tradycja i współczesność", Kraków, 2008, s. 13–28.
11. Cząstka-Kłapyta J., *Rozeta, znak odległych kultur*,
<https://www.karpackadusza.pl/single-post/2017/12/06/ROZETA-%E2%80%93-znak-odleg%C5%82ych-kultur>
12. Dąbkowski P., *Wołosi i wołoskie prawo w dawnej Polsce*, [w:] "Studia historyczne ku czci S. Kutrzeby", t. 1, Kraków,1938, s. 105–118.
13. Dąbkowski P., *Wołosi i wołoskie prawo w dawnej Polsce*, [w:] "Studia historyczne ku czci S. Kutrzeby", t. 1, Kraków,1938, s. 105–118.
14. Dąbska E., Nikodemowicz A., *Ze studiów nad drewnianym budownictwem pasterskim w Gorcach*, Zakopane, 1981.
15. Dąbska E., Nikodemowicz A., *Budownictwo pasterskie w Gorcach*, red. J. Kurek, Kraków, 2014.
16. Delavaux L., (L.D.), *Górale Beskidowi zachodniego pasma Karpat*, Kraków, 1851.
17. Dobrowolski K. *Badania nad ugrupowaniami etnograficznymi w Karpatach Zachodnich*, [w:] „Sprawozdania z czynności i posiedzeń PAU”, t. 43, nr 5, 1938, s. 181-184.
18. Dobrowolski K. 1960. Studia nad kulturą pasterską w Karpatach północnych. Typologia wędrówek pasterskich od XV do XX wieku. „Wierchy”, R. 29.
19. Dobrowolski K., *Studia nad kulturą pasterską w Karpatach Północnych*, s. 38—42.

20. Dobrowolski K., *Migracje wołoskie na ziemiach dawnego państwa polskiego*, [w:] Antoniewicz W. (red.), "Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala", t. 4, Wrocław, s. 89–121.
21. Dobrowolski K., *Migracje wołoskie na ziemiach polskich. Pamiętnik V Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Warszawie*, Lwów, 1930, s. 135–152.
22. Dobrowolski K., *Najstarsze osadnictwo Podhala*, 1935.
23. Dobrowolski K. *Studia nad życiem społecznym i kulturą* [w:] "Studia nad teorią kultury ludowej", [w:] "Etnografia Polska", t. 4., 1966.
24. Dobrowolski K., *Studia nad kulturą pasterską w Karpatach Północnych. Typologia wędrówek pasterskich od XIV—XX w.*, [w:] „Wierchy”, 29, 1960, 1962, s. 7–51.
25. Dobrowolski K., *Studia nad pochodzeniem ludności pasterskiej w Karpatach Zachodnich*, „Sprawozdania z Czynności Posiedzeń PAU”, 6, 1951, s. 478–486.
26. Dziadowiec J., *Zeszyty Naukowe TDUJ2010*, Tendera P. (red.), 2010, s. 87.
27. Figiel S., *Polski Spisz*, [w:] PTTK „Kraj”, Warszawa, 1999.
28. Figlus T., *Villae iuris valachici Z problematyki rozwoju osadnictwa wołoskiego w Polsce na przykładzie ziemi sanockiej* [w:] "Studia z Geografii Politycznej i Historycznej" t.5, 2016, s. 11–37 <http://dx.doi.org/10.18778/2300-0562.05.02>
29. Gloger Z., *Budownictwo drzewne i wyroby z drzewa w dawnej Polsce*, t.I, Warszawa, 1907.
30. Gładyszowa M., *Budownictwo i struktura osadnicza*, [w:] "Etnografia Polska", t. XXVIII, z. 1, 1984 s. 35-71.
31. Gładyszowa M., *Przeobrażenia w budownictwie ludowym w latach 1946-67 na przykładzie Beskidu Śląskiego*, [w:] "Ethnographica Carpatica", 1972.
32. Hałub-Pacewiczowa Z., *Osadnictwo pasterskie i wędrówki w Tatrach i na Podtatrzu*, Kraków, 1931.
33. Janicka-Krzywda U., *Pasterskie szlaki*, http://etnomuzeum.eu/index.php?action=viewItem,requiem_2
34. Jawor G., *Osady prawa wołoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w późnym średniowieczu*, Lublin. 2004.
35. Jawor G., *Le pastoralisme valaque dans les Carpates Polonaises au XVème et XVIème siècle (l'exemple de Bieszczady)*, [w:] „Banatica”, 24, 2014, s. 151–166.
36. Jawor G., *Strungi i zbory. Instytucje organizacji społecznej wsi na prawie wołoskim w średniowiecznej Polsce*, [w:] „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 45 (2), 1997, s. 179–186.

37. Jawor G., *Ethnic aspects of settlement in Ius Valachicum in medieval Poland (from the 14th to the beginning of the 16th century)*, [w:] „Balcanica Posnaniensia”, 22 (1), 2015. s. 47–55.
38. Jostowa W., *Pasterstwo na Polskiej Orawie* (1972)
39. Jostowa W., *Materiały do zagadnienia gospodarki chłopskiej w „borach” orawskich, Zagadnienia kultury ludowej Podhala, Spisza i Orawy* (1986).
40. Kadlec K., *Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských: s úvodem podávajícím přehled theorii o vzniku rumunského národa*, Praha.1916.
41. Kamocki Z., *Zarys grup etnograficznych w Polsce*, [w:] "Ziemia", 1965.
42. Kłapyta P., *Wołosi – Nomadzi Balkanów*, [w:] Kiereś M., Rosiek B. i in. (red.), *Pasterstwo w Karpatach. Tradycja a współczesność. Szkice*, Kraków 2013, s. 29–37.
43. Kłapyta P., *Wołoskie osadnictwo w Karpatach w aspekcie historyczno-geograficznym*, [w:] Janicka-Krzywda U. (red.) "Kultura pasterska łuku Karpat i jej oddziaływanie na kulturę Babiogórców", Zawoja, 2014, s. 9–26.
44. Kosiński W., *Regionalizm*, [w:] "Architektura", 1, 1981, s. 88-93.
45. Kopczyńska-Jaworska B., *Próba klasyfikacji i typów pasterstwa karpackiego*, EP_XI-6.pdf.
46. Kowalska-Lewicka A., *Gospodarka i trzebież żarowa w Karpatach Polskich XIX i XX w. Uprawa krzycy*, [w:] "Etnografia Polska", t. V, 1961. s. 101-116.
47. Krandžalov D., *Valaši na Moravě. Materiály, problémy, metody*, Praha,1963.
48. Krassowski W., *Problem regionalizacji w studiach nad zabudową wsi* [w:] "Ze studiów nad budownictwem wiejskim", Warszawa, 1957.
49. Krukar W., Kryciński S. i inni, *Beskid Niski. Przewodnik*, Oficyna Wydawnicza "Rewasz", Pruszków 1999, s. 252, 253.
50. Kubijowicz W., *Życie pasterskie w Beskidach Wschodnich* [w:] "Prace Instytutu Geograficznego UJ", 5, 1926, s. 1-140.
51. Kurzątkowski M., *Architecture vernaculaire = architektura rodzima?* [w:] "Ochrona Zabytków: 1(148), 1985, s. 3-16.
52. Kuźnicka E., *Możliwości wykorzystania owiec w celu uatrakcyjnienia wiejskiej przestrzeni turystycznej*, Instytut Botaniki PAN, Kraków, 2004, 21–23.
53. Łach J., Musiał M., *Przeszłość i znaczenie tradycji dla współczesnego oblicza kulturowego góralszczyzny Beskidu Małego - zapis w krajobrazie*, Zakład Geografii

Regionalnej i Turystyki, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2015.

54. Łach J., *Kamienne szopy pasterskie jako ginący element krajobrazu Beskidu Małego*, [w:] Czasopismo Naukowe „Kultura i Historia”, 2011-02-19 [dostęp 2016-02-03].

55. Leszczycki S., *Osadnictwo sezonowe w Beskidzie Niskim*, [w:] „Wiadomości Geograficzne”, R. 13: 1935 z. 1-2, s. 17-18.

56. Lubomirski J.T., *Północno-wschodnie wołoskie osady*, „Biblioteka Warszawska”, t.4, Warszawa, 1855, s. 1-56.

57. Macůrek J., *Valaši v západních Karpatech v 15.–18. století*, Ostrava.1959,

58. Matlakowski W., *Budownictwo ludowe na Podhalu*, 1892.

59. Michalak J., *Gorlice Biecz i okolice*, Krosno 1998, s.114.

60. Modelski T., *Kolonizacja wołosko-ruska na polskim Pogórzcu i Podhalu*, [w:] „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, t.1, Lwów, 1924, s. 24–26.

61. Olszański T., *Wołosi – zapomniany lud Bałkanów*, [w:] „Płaj”, 21, 2000, s. 73–90.

62. Pokropek M., *Budownictwo Ludowe w Polsce*, 1976.

63. Puszet L., *Studia nad Polskim Budownictwem Drewnianym*, Kraków, 1903.

64. Radziewanowski Z., *Logika architektury regionalnej* [w:] "Architektura" 3, 1985, s. 58-61.

65. Radzikowski E., *Styl zakopiański*, Kraków 1901, <https://polona.pl/archive?uid=964213&cid=964210>

66. Rączka J.W., *Rodzimy krajobraz wsi* [w:] "Architektura 3, 1985, s.22-23.

67. Rembierz M., *O kulturowym dziedzictwie wypasania owiec i symbolice pasterskiej oraz o kunszcie kucharskim i dobrym smaku* [w:] "Studia Etnologiczne i Antropologiczne", 2014, s. 82-108.

68. Ruśniaczek J. W., *Karol Pietschka, archidukalis Maior Geometra* [w:] "Karta Groni", IV/89, Żywiec, 1989.

69. Sawicki L., *Wędrówki pasterskie w Karpatach. I.*, odbitka ze sprawozdań z posiedzeń towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Wydział Nauk Antropologicznych, Społecznych, Historii i Filozofii, posiedzenie z dnia 13 czerwca 1911, rok IV, zeszyt 6, Warszawa, 1911.

70. Stachiewicz J., *Skarby Podkarpackie 1(26)/2011.*

71. Stadnicki A., *O wsiach tak zwanych wołoskich na północnym stoku Karpat*, Lwów. 1848.

72. Stadnicki A. *O kniaztwach we wsiach wołoskich z poglądem na wójtostwa we wsiach na magdeburskim prawie osadzonych*, Lwów, 1853.
73. Stadnicki A., *O wsiach tak zwanych wołoskich na północnym stoku Karpat*, 1848.
74. Szewczyk J., *Regionalizm w teorii i praktyce architektonicznej*, [w:] "Teki Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. OL PAN", 2006, 96-109.
75. Szablowski J. (red) *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t.I, Województwo Krakowskie, 1947
76. Szafer T.P. (1961), *Tatrzańskie szalasy pasterskie*, Warszawa, 1961.
77. Štika J., *Valaši a Valašsko. O původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších*, Rožnov, 2007.
78. Śliwiński W., *Szalasy w Gorcach czyli krajobrazy utracone*, Nowy Sącz, 2016.
79. Śmiałowski R. *Architektura i budownictwo pasterskie w Tatrach Polskich*, Kraków, 1959.
80. Środulska-Wielgus J., *Kształtowanie krajobrazu poprzez zrównoważoną turystykę kulturową na przykładzie idei szlaku kultury wołoskiej* [w:] "Teki Kom. Arch. Urb. Studia Krajobrazowe OL PAN", VII/2, Lublin, 2012, s.120-135.
81. Środulska-Wielgus J., *Szlaki turystyki kulturowej jako sposoby ochrony i udostępniania krajobrazu* [w:] "Nauka Przyroda Technologie" t.3, z.1, <http://www.npt.up-poznan.net> Dział: Ogrodnictwo Copyright, Poznań 2009, #52, s.6;
82. Środulska-Wielgus J., Wielgus K., *Przemiany krajobrazu wsi gorczańskich – na przykładzie Ochotnicy w 600 lecie lokacji*, XVIII Forum Architektury Krajobrazu "Tożsamość krajobrazu" B
83. Środulska-Wielgus J., Maciaś M., *Szlak kultury wołoskiej. Ochotnica – początek drogi* [w:] "Rozwój turystyki kulturowej i przyrodniczej na pograniczu polsko-słowackim", red. nauk. Sadowski P., PWSZ, Nowy Targ 2012, s.153-16,
84. Tłoczek J., *Chałupy polskie*, Warszawa, 1958,
85. Trybunia – Staszek S., *Strój górali podhalańskich*, Fundacja Braci Golec, 2010, s.250.
86. Tyran E., *Owca w turystyce*. [w:] "Wiadomości Zootechniczne", t. XLV, z. 4, 2007, s. 11–15.
87. Wace A., Thomson M., *The Nomads of the Balkans: an account of life and customs among the Vlachs of Northern Pindus*, London, 1914.
88. Weigand G., *Die Aromunen. Ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen über das Volk der sogenannten Makedo-Romanen oder Zinzare*, Band 1: Land und Leute,

bericht des Verfassers über seine Reisen in der in der südwestlichen Balkanhalbinsel, Leipzig. 1895,

89. Wielgus K., Środulska-Wielgus J., *Droga Knurowska – Gościniec Barabów* [w:] *Turystyka przyjazna środowisku Poradnik wdrażania w Polskich Karpatach*, Wyd. UNDEP-GRID, Stow. Ekopsychologia, Warszawa-Kraków, 2009, s. 46-47;

90. Wielgus K., Środulska-Wielgus J., *Szlak Kultury Wołoskiej* [w:] *"Turystyka przyjazna środowisku. Poradnik wdrażania w Polskich Karpatach"*, Wyd. UNDEP-GRID, Stow. Ekopsychologia, Warszawa-Kraków, 2009, s.78-79.

91. Wielgus K., Środulska-Wielgus J., *Szlak Kultury Wołoskiej w Gorcach, teoria i praktyka*, 22-23 września 2014, Spała, II Międzynarodowa Konferencja Naukowa Kulturowa i cywilizacyjna tożsamość Polaków - osiągnięcia i sukcesy - pod patronatem Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego – 25-lecie Wolności,

92. Wielgus K., Środulska-Wielgus J., Błachut Z., *Eksploracja przestrzeni historycznej Gorców dla potrzeb turystyki kulturowej* [w:] *"Polskie krajobrazy wiejskie dawne i współczesne, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego Nr 12 Komisja Krajobrazu Kulturowego"* PTG, Sosnowiec, 2009, s.233-247.

93. Witanowski M.R., *Józef Ignacy Kraszewski jako krajoznawca*, [w:] *"Ziemia – Tygodnik Krajoznawczy Ilustrowany"* 40, 1912, s. 642-644.

94. Wolski K., *Stan polskich badań nad osadnictwem wołoskim na północ od Karpat*, [w:] *„Rocznik Przemyski”*, 9 (1), 1958, s. 211– 225.

95. Żołądek J., *Strój spiski*, [w:] *„Na Spiszu”* nr 3 (60) 2006, s. 41.

Materiały nie publikowane

1. Dzięgiel J., Kydryńska A., Majka M., *"Karty Zielone"* i karty adresowe do wsi beskidzkich, 1959-1967, Archiwum Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, także Śląskiego W.K.Z.,

2. Wielgus K., Holewiński M., pod kierownictwem naukowym prof. dr hab. inż. arch. Marii Łuczyńskiej-Bruzdy, *Uproszczona informacja dla jednostek nadzoru architektoniczno-budowlanego o kształtowaniu zabudowy wsi w regionie żywieckim, wsie: Jeleśnia, Krzyżowa, Korbielów*; Politechnika Krakowska, 1991-92.

3. Szczepanik A., *Zagospodarowanie polany pod Magurką według wytycznych programu Szlaku Kultury Wołoskiej*, PK, IAK, promotor dr inż. arch. J. Środulska-Wielgus, 2012 r.

4. Piskorska K. *Na wołoskim szlaku. Zagospodarowanie hali pod Przehybą*, PK, IAK, promotor dr inż. arch. J. Środulska-Wielgus, 2012 r.

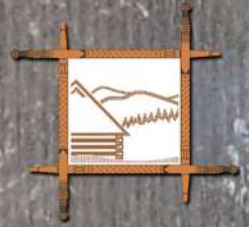
5. *Szlak wołoski*. (Inwentaryzacja form architektoniczno-krajobrazowych). Wykonano dla Lokalnej Grupy Działania "Gorce-Pieniny" w Instytucie Architektury Krajobrazu na Politechnice Krakowskiej, pod kierunkiem dr. hab. inż. arch. Z. Myczkowskiego; dr. inż. arch. J. Środulska-Wielgus, dr inż. arch. K. Wielgus, mgr inż. arch. W. Rymcza-Mazur, oraz P. Cieślik, M. Skinderowicz, K. Jakubowski, K. Martyna, M. Brzeska, J. Marchewczyk, J. Koceniowski, M. Sagan, B. Radziszewska, E. Burzymowska, K. Danyluk, M. Rurarz, J. Mojżeszek, J. Jakubek, A. Wyszynska, A. Szczygieł, Kraków, 2007-2008.

6. *Szlak Kultury Wołoskiej*. (Koncepcje projektowe elementów szlaku). Wykonano dla Wiejskiego Ośrodka Kultury w Ochotnicy Górnej w IAK PK. Autorzy: dr inż. arch. J. Środulska-Wielgus, dr inż. arch. K. Wielgus, mgr inż. arch. krajobr. K. Latusek, A. Łotocka, A. Szczepanik, K. Tondera, E. Uznańska, L. Majerczak, K. Rogowska, E. Sypek, K. Wężyk, Kraków, 2011-12.

7. Zubícková K., *Valašsko jako turistická destinace*, Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Marada Jihlava 2011

INWENTARYZACJA ZASOBÓW NATURALNYCH I KULTUROWYCH

DO SZLAKU KULTURY WOŁOSKIEJ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Część II. Inwentaryzacja dziedzictwa kulturowego - Architektura,
(Zagadnienie kultury materialnej, architektury, ruralistyki, krajobrazu
naturalno-kulturowego)

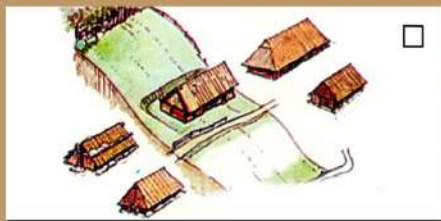
KATALOG FORM ARCHITEKTURY ORAZ KRAJOBRAZU

Metodę zintegrowanego zapisu form budowli, zespołów i krajobrazu opracowano na podstawie "Kart wsi", autorstwa prof. zw. dr hab. inż. arch. **Janusza Bogdanowskiego** i prof. dr hab. inż. arch. **Marli Łuczyńskiej-Bruzdy**.
Adaptacja metody i opracowanie katalogu:

dr hab. inż. arch. **Jadwiga Środulska-Wielgus**
dr inż. arch. **Krzysztof Wielgus**

OBJAŚNIENIA DO KARTY INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA; DOMINUJĄCE FORMY KSZTAŁTOWANIA UKŁADÓW ZABUDOWY W OBRĘBIE WSI; OKREŚLENIE WARTOŚCI

Zabudowa pojedynczymi budynkami, samotnicza, często stosowana na halach, polanach i zarębkach.

Zabudowa prostopadła, dom współdachowy ustawiony szczytowo do drogi, po jej drugiej stronie pas stodoł.

Zabudowa budynkami jednospadowymi, łączącymi funkcje mieszkalne i gospodarcze.

Zabudowa mieszana, z wolnostojącymi budynkami mieszkalnymi i gospodarczymi.

Zabudowa równoległa kalenicowa.

OKREŚLENIE WALORYZACJI ZESPOŁÓW WIEJSKICH ORAZ ZESPOŁÓW BUDOWLI I POJEDYNCZYCH ONIEKTÓW W ICH OBRĘBIE POD KĄTEM ZACHOWANIA CECH PRZYJĘTYCH JAKO "WOŁOSKIE"

Zabudowa równoległa szczytowa.

śladowe, przekształcone i zmieszane z innymi - cechy uznane za pierwotne, ogólnokarpackie, "wołoskie"; dalekie echa wołoskiego dziedzictwa

Zabudowa kątowa, z budynkiem mieszkalnym ustawionym szczytowo do drogi, zaś budynkiem gospodarczym - kalenicowo.

zachowane przekształcone lecz czytelne ślady cech uznanych za wołoskie; większość istniejących zespołów wiejskich i zamieszkałych obiektów prezentuje ten właściwy rodzaj wartości

Zabudowa kątowa, ze scalonym budynkiem mieszkalnym i gospodarczym i kolejnym budynkiem gospodarczym, tworzącymi okół.

zachowana większość cech, zarówno uznanych za pierwotne (archetypiczne) jak i cech przekształconych, pozostających w równowadze. Są to wyjątkowo cenne przykłady sukcesji cech ogólnokarpackich, uznawanych za wołoskie.

Zabudowa kątowa, z budynkiem mieszkalnym i gospodarczym dostawionymi do siebie.

zachowana większości cech z przewagą cech pierwotnych, archetypicznych, z mniejszością cech uznanych za przekształcone i wtórne. Są to najcenniejsze z badanych obiektów i zespołów

Zabudowa kątowa, z budynkiem mieszkalnym i gospodarczym scalonymi pod jednym dachem.

OBJAŚNIENIA DO KARTY INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA, ZABUDOWA SIEDLISKOWA I POLANIARSKA, MIESZKALNA I GOSPODARCZA; część 1.

Identyfikator karty. Powyżej znaku architektury na Szlaku Kultury Wołoskiej - nazwa wsi, poniżej oznacznik karty: Z - karta typów zabudowy siedliskowej i gospodarczej, S - karta typów świątyń, W - karta układów wsi, obok - numer kolejny dla karty danego typu dla danej wsi.

Oznacznik cech dominujących.

Umieszczony na polach typów: elewacji, zabudowy działek, detali architektonicznych; typów świątyń oraz typów układu zabudowy wiejskiej - wskazuje iż obiekt inwentaryzowany zawiera większość cech, przypisanych danemu typowi.

BODAKI	
POWROŹNIK	
WIERCHOMLA	

Indeks wsi, objętych inwentaryzacją. Umieszczony na prawym marginesie karty ułatwia szybkie wyszukiwanie zestawów kart, przynależnych danej wsi.

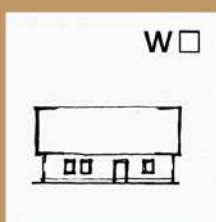

Oznacznik cech uzupełniających.

Umieszczony na polach poszczególnych typów form zabudowy, wskazuje czytelne, lecz drugorzędne cechy reprezentowane przez inwentaryzowane obiekty.

Typ domu o krótkim, prostokątnym rzucie, jednoizbowy z komorą, niesymetryczny, nakryty dachem o stromych przyczółkach. Cechy traktowane jako pierwotne, pojawiające się również w szafasach.

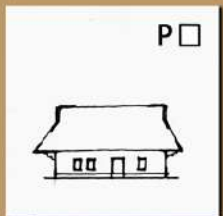
Typ domu o krótkim, prostokątnym rzucie, dwuizbowy, niesymetryczny, nakryty niskim dachem, nadwieszonym nad ścianami szczytowymi, o niewielkich okapach, bez przyczółków. Cechy traktowane jako wtórne, będące wynikiem przekształceń starszych form.

Typ tzw. "chałupy długiej" - zespołu jednodachowego, łączącego jednoizbowy dom mieszkalny z komorą, stodołę i niewielką oborę. Rzut niesymetryczny, wydłużony. Cechy traktowane jako pierwotne.

Typ domu o krótkim, prostokątnym rzucie, dwuizbowy, niesymetryczny, nakryty wysokim dachem z przyczółkami, z wejściem osłoniętym gankiem lub werandą z dwuspadowym dachem. Cechy traktowane jako wtórne.

Typ domu mieszkalnego o prostokątnym, niesymetrycznym rzucie, wywodzący się z domu jednoizbowego, z rytmem okien 2+1, kryty dachem ze stromymi przyczółkami i znacznymi okapami, opartymi na rysiach. Cechy traktowane jako pierwotne.

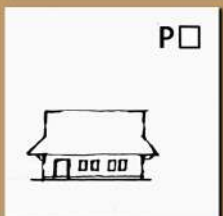
Typ domu o wydłużonym, prostokątnym rzucie, dwuizbowy, symetryczny, z rytmem okien 2+2 z centralnym wejściem do sieni. niezależnie od tego czy nakryty dachem wysokim, przyczółkowym, czy niskim z nadwieszeniami - rozwinięty typ bogatej chałupy, traktowany jako wtórny.

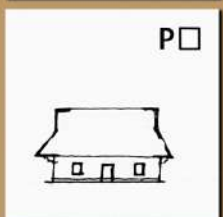
Typ zespołu jednodachowego, łączącego dom mieszkalny o niesymetrycznym układzie, z 2 izbami, wywodzący się z domu jednoizbowego oraz stodołę i oborę. Cechy traktowane jako pierwotne.

Typ domu o wydłużonym, prostokątnym rzucie, wieloizbowy, piętrowy, symetryczny, z werandą. Niezależnie czy wykończony w stylistyce tyrolsko-szwajcarskiej, czy zakopiańskiej ("witkiewiczowskiej") - cechy te traktowane są jako wtórne, będące daleką pochodną pierwotnych cech "wołoskich".

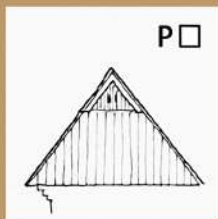

Typ domu mieszkalnego, dwuizbowego, o asymetrycznym rzucie, z sienią umieszczoną z boku; z rytmem okien 2+2, z dachem z przyczółkami i znacznym okapem na rysiach. Cechy traktowane jako pierwotne.

Typ domu mieszkalnego, dwuizbowego, o rzucie prostokątnym zbliżonym do symetrycznego, z sienią umieszczoną centralnie; z rytmem okien 1+1, z dachem z przyczółkami i znacznym okapem na rysiach. Cechy traktowane jako pierwotne, pojawiające się również w szafasach.

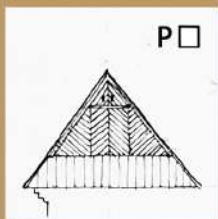
OBJAŚNIENIA DO KARTY INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA, ZABUDOWA SIEDLISKOWA I POLANIARSKA, MIESZKALNA I GOSPODARCZA; część 2.

Typ szczytu z wysokim, stromym przyczółkiem, z niewielkim, trójkątnym polem pod kalenicą. Dachy ze stromymi przyczółkami przybierały nieraz formę zbliżoną do dachów czterospadowych (brogowych). Jest to jedna z wiodących, pierwotnych cech "wołoskiej" architektury Karpat.

Typ szczytu z niższym przyczółkiem, ze szczytem obitym deskami w formie "jodełki", często zdobiona struganymi listwami na spoinach desek. Jest to jedna z wiodących, pierwotnych cech "wołoskiej" architektury Karpat.

Typ szczytu z niskim przyczółkiem, ze szczytem obitym deskami w formie zygzaka, zbliżonego do "wilczych zębów". Cecha mogąca być uważana za pierwotną.

Typ zabudowy samotniczej, zazwyczaj pojawia się w osiedlach polaniarskich, na zarebkach i na halach. Pierwotna cecha kształtowania zabudowy.

Typ zabudowy z osobnymi budynkami: mieszkalnym i gospodarczym, ustawionymi przy sobie, lecz nie pod jednym dachem. Archaiczna, pierwotna forma kształtowania zabudowy na działce.

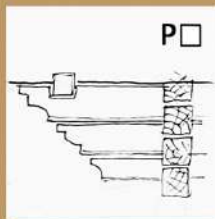
Typ zabudowy jednodachowej, łączącej budynki: mieszkalny i gospodarczy w formie tzw. "chałupy długiej", pod jednym dachem. Cecha pierwotna zabudowy działek.

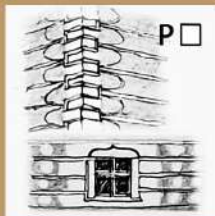
Typ zabudowy równoległej. Budynki: mieszkalny i gospodarczy o niewielkim wydłużeniu, urzutowane włąb działki. Cecha pierwotna zabudowy działek.

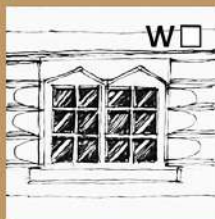
Typ zabudowy kątowej. Budynki: mieszkalny i gospodarczy o niewielkim wydłużeniu, tworzą kąt zbliżony do prostego, lecz nie są połączone. Cecha pierwotna zabudowy działek.

Oparcie okapów dachu na daleko wysuniętych belkach konstrukcyjnych zrębu, tzw. "rysiach", o różnej ilości, różnym stopniu wysunięcia i zdobienia. Jedna z wiodących, pierwotnych cech architektury Karpat, mogąca być uważana za znak wspólnego, wołoskiego dziedzictwa.

Forma i kolorystyka węgła, bielone końcówki belek, łączone na zamki ciesielskie lub z pozostawionymi resztkami. Forma okna z wyrzynanym motywem oślego grzbietu, wylepienie gliną i bielone pasy mszenia, malowanie belek wokół okien, z motywem kropek - cenne pierwotne cechy "wołoskie".

Forma i kolorystyka otoczenia okna. Bielone (malowane) pola nad- i wokół okna, wyrzynane nadokienniki. Ozdobna reminiscencja pierwotnego zdobienia okolic okien - cecha wtórna.

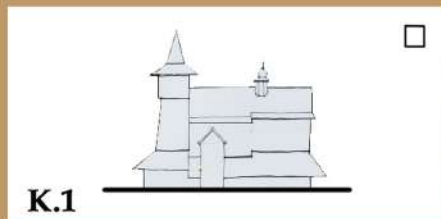

Typ rozwiniętej zabudowy kątowej, dom mieszkalny izolowany, stodoła, obora i często spichlerz pod jednym dachem. Cechy wtórne.

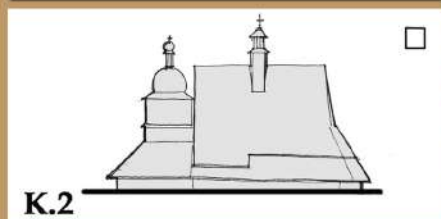
Typ rozwiniętej zabudowy kątowej, uformowanej w trójskrzydłowy okół. Domniemana wczesna forma o znaczeniu obronnym, jednak w zabudowie wiejskiej w obrębie polskich Karpat zachowana jako późna forma kształtowania bogatych gospodarstw. Cechy wtórne.

OBJAŚNIENIA DO KARTY INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA - TYPÓW ŚWIĄTYŃ.

K.1

Małopolski kościół drewniany o charakterze gotyckim, z nawą i prezbiterium pod dachem jednolitej wysokości i wieżą izbicową, XV-XVI wiek.

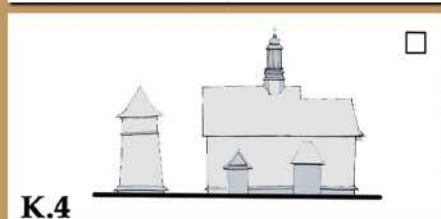
K.2

Małopolski kościół drewniany o charakterze gotyckim, z nawą i prezbiterium pod dachem jednolitej wysokości, wieżą o zwieńczeniu barokowym i sobotami.

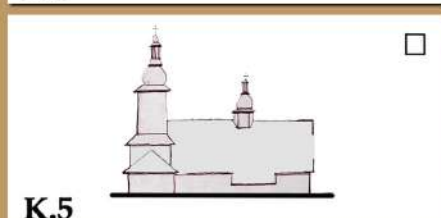
K.3

Małopolski kościół drewniany o charakterze barokowym, z nawą wyższą niż prezbiterium, bez dzwonnicy, XVII-, XIX w.

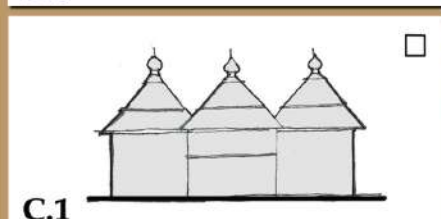
K.4

Małopolski kościół drewniany o charakterze barokowym, z nawą wyższą niż prezbiterium, z dzwonnicy izbicową, wolnostojącą, XVIII, XIX w.

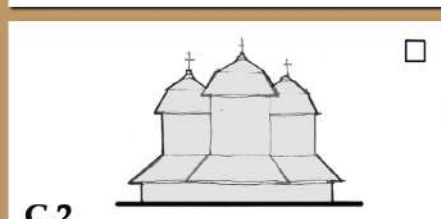
K.5

Małopolski kościół drewniany o charakterze barokowym, z nawą i prezbiterium pod dachem o jednolitej wysokości kalenicy, z przybudowaną dzwonnicy, XIX w.

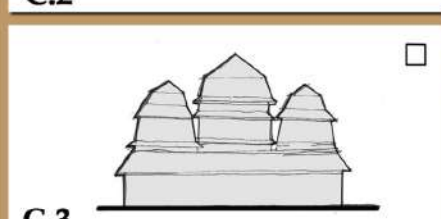
C.1

Cerkiew typu łemkowskiego, północno-wschodniego.

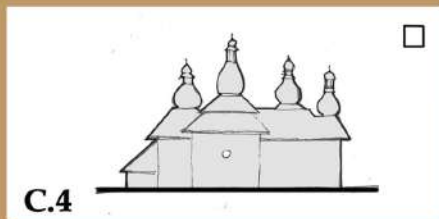
C.2

Cerkiew typu bojkowskiego, pierwszego.

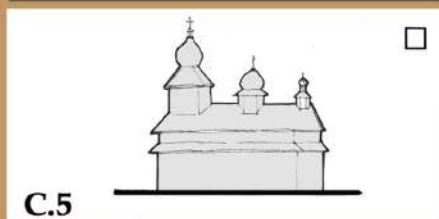
C.3

Cerkiew typu bojkowskiego, drugiego.

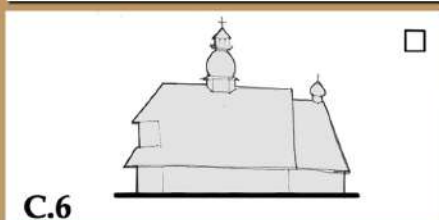
C.4

Cerkiew typu osławskiego.

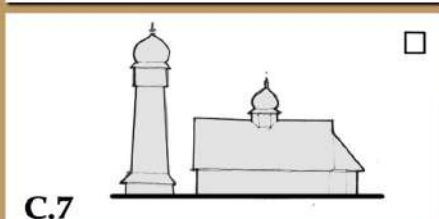
C.5

Cerkiew typu przejsiowego.

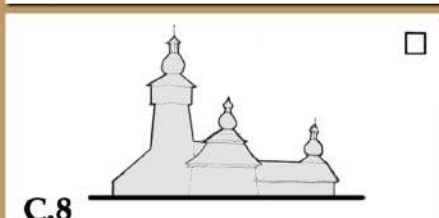
C.6

Cerkiew typu latynizującego, pierwszego, nawiązująca do kościołów barokowych.

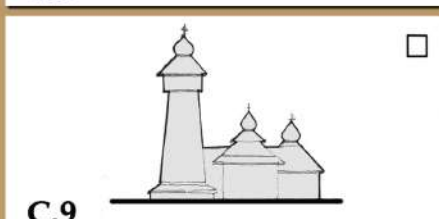
C.7

Cerkiew typu latynizującego, drugiego, nawiązująca do kościołów barokowych, z wolnostojącą dzwonnicy.

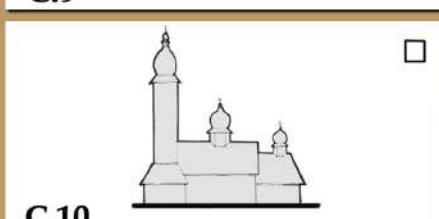
C.8

Cerkiew typu zachodnio-łemkowskiego, odmiana pierwsza.

C.9

Cerkiew typu zachodnio-łemkowskiego, odmiana druga.

C.10

Cerkiew typu południowo-zachodniego, schyłkowego.

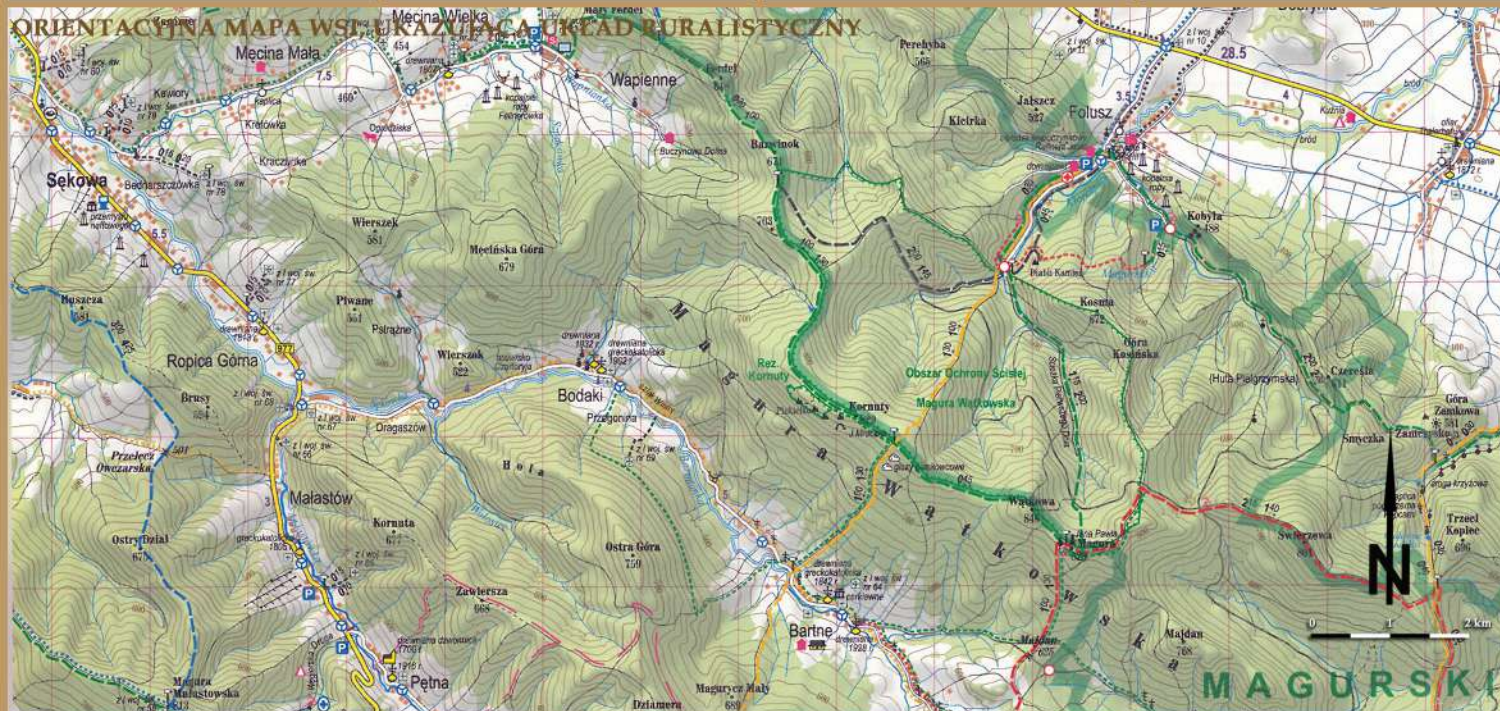
SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Śródulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

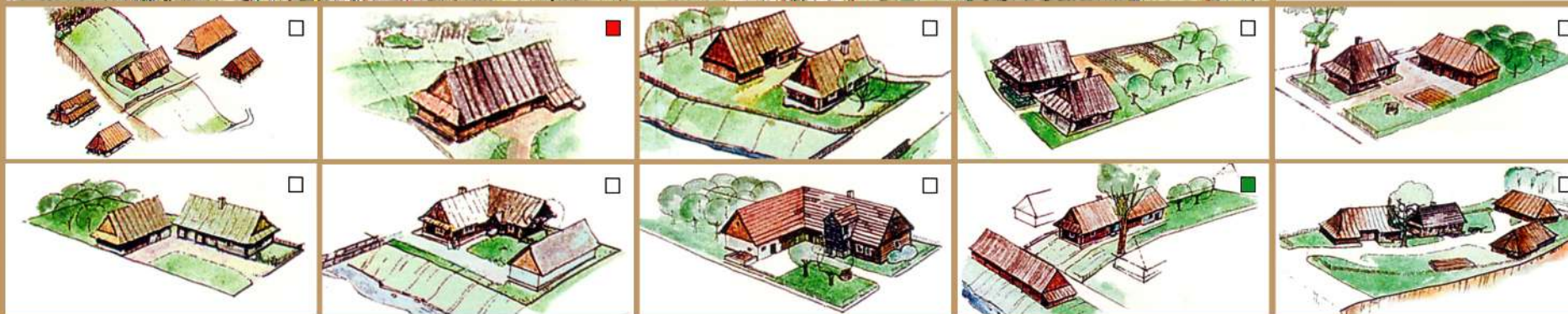
NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
BODAKI	SĘKOWA	GORLICE	łańcuchówka wołoska	

OPIS

Bodaki były pierwotnie przysiółkiem wsi Przegonina. Zapis z lustracji królewskiej z 1581 wykazuje, że Przegonina była lokowana na prawie wołoskim, posiadała sołectwo i dwa półdorzyszczka. W 1589 wyodrębniony został drugi większy przysiółek, Pstrążne. Wieś ma charakter rozciągniętej łańcuchówki z licznymi przysiółkami. Tradycyjny wypas głównie bydła rogatego, w szczególności wołów jest kontynuowany. Rozwój wsi nastąpił dopiero po roku 1987, kiedy doprowadzono drogę z Ropicy Górnej. Zabudowa wsi Bodaki i rozkład pól, granic rolno-leśnych jest wyjątkowym przykładem karpackiego "wołoskiego", w tym przypadku lemковского krajobrazu. Miejsce niezbędne do włączenia do Szlaku Kultury Wołoskiej.

BODAKI	☒
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
BODAKI	SĘKOWA	GORLICE	49° 59' 01,50" N 21° 29' 32,14" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Cerkiew prawosławna pw. św. Dymitra powstała w latach 30. XX wieku, w wyniku konwersji części mieszkańców wsi na prawosławie (schizma tylawska). W latach 1932-1934 znaczna część mieszkańców wsi przeszła na prawosławie. Konstruktorem i budowniczym cerkwi był miejscowy cieśla Wasyl Frencko. Cerkiew typu latynizującego drugiego, późna, drewniana, oszalowana, orientowana, bezwieżowa, trójdzielna. Nawa jest szersza od babińca i prezbiterium. Dach blaszany, z dwiema kopułami (nad nawą i prezbiterium). Wewnątrz znajduje się skromny, drewniany ikonostas. W latach 1945-1947 przeprowadzono akcję wysiedleń miejscowej ludności, a cerkiew została przeznaczona na stodołę. W 1957 r., ponownie zaczęto odprawiać w cerkwi nabożeństwa oraz przystąpiono do jej remontu. Cerkiew została wpisana do rejestru zabytków 3 marca 2006 pod nr A/45/M..

 K.1	 K.2	 K.3	 K.4	 K.5
 C.1	 C.2	 C.3	 C.4	 C.5
 C.6	 C.7	 C.8	 C.9	 C.10

BODAKI	☒
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
BODAKI	SĘKOWA	GORLICE	49° 59' 07,39" N 21° 29' 21,98" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Kościół rzymskokatolicki pw. św. Dymitra - cerkiew, wzniesiona w 1902 z wykorzystaniem elementów wcześniej wzniesionej świątyni z 1742, należy do najmłodszych świątyń typu lemkowski. Po wysiedlenia ludności lemkowej w czasie o klasycznej konstrukcji zrębowej, szalowaną pionowo. Kapliczki w Bodakach wykonane z miejscowych materiałów, wotywnie. Kapliczkę krytą gontem, ufundował Stefan Żełem, który był z zawodu wędrownym szklarzem. Powyżej kapliczka zbudowana z solidnych bloków piaskowca, pokryta blachą. Została ufundowana przez Szkirpana Dożeja.

 K.1	 K.2	 K.3	 K.4	 K.5
 C.1	 C.2	 C.3	 C.4	 C.5
 C.6	 C.7	 C.8	 C.9	 C.10

BODAKI	☒
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
BODAKI	SĘKOWA	GORLICE	45° 59' 10,89" N 21° 28' 62,84" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Chałupa długa, jednodachowa prawdopodobnie z początków XX wieku, jednak prezentująca archaiczne, "wołoskie" cechy - niesymetryczny układ z częścią mieszkalną w postaci jednoizbowej. Dach z dużymi okapami, niewielkimi przyczółkami, na rysiach, kryty wtórnie falistym eternitem. Budynek użytkowany nadal. Cenny przykład sukcesji dawnych, ogólnokarpackich cech, jeden z najcenniejszych przykładów dawnej architektury Karpat w Małopolsce.

☐ P	☒ P	☐ P	☐ P	☐ P	☐ P	☐ W	☐ W	☐ W	☐ W
☐ P	☐ P	☒ P	☐ P	☐ P	☐ W	☐ W	☐ P	☒ P	☐ P
							☒ P	☒ P	☐ W

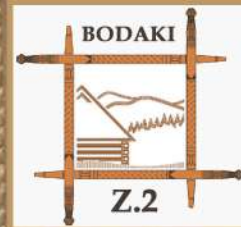
BODAKI	☒
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU

BODAKI

GINA

SĘKOWA

POWIAT

GORLICE

POZYCJA GPS

49° 59' 09,24" N
21° 28' 86,14" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Kolejna jednodachowa, długa chałupa prawdopodobnie z początków XX wieku, prezentująca archaiczne wołoskie cechy - niesymetryczny układ z częścią mieszkalną w postaci jednoizbowej. Dach z dużymi okapami, niewielkimi przyczółkami, na rysiach, kryty wtórnie falistym eternitem. Widoczne wtórne formy okien, niezadowolający stan techniczny. Budynek prezentuje jednak bardzo cenne, archaiczne cechy, mogące być uważane za wołoskie.

P □	P ■	P □	P □	P □	P □	W □	W □	W □	W □
P □	P □	P ■	P □	P □	W □	W □	P ■	P □	P □
							P ■	P ■	W □

BODAKI

POWROŹNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI
POGÓRZAŃSKIEJ
SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SADECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK
ETNOGRAFICZNY

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU

GINA

POWIAT

POZYCJA GPS

OCENA WARTOŚCI

BODAKI

SĘKOWA

GORLICE

49° 59' 94,64" N
21° 29' 49,47" E

BODAKI

POWROŹNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI
POGÓRZAŃSKIEJ
SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SADECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK
ETNOGRAFICZNY

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Kolejna jednodachowa, długa chałupa prawdopodobnie z początków XX wieku, prezentująca archaiczne wołoskie cechy - niesymetryczny układ z częścią mieszkalną w postaci jednoizbowej. Dach z wyraźnymi okapami i przyczółkami, bardzo wyraźnie ukształtowanych na rysiach, kryty wtórnie falistym eternitem. Jeden z najcenniejszych przykładów karpackiej, "wołoskiej" architektury w Małopolsce.

P □	P ■	P □	P □	P □	P □	W □	W □	W □	W □
P □	P □	P ■	P □	P □	W □	W □	P ■	P □	P □
							P ■	P ■	W □

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
BODAKI 37	SĘKOWA	GORLICE	49° 58' 44,74" N 21° 30' 57,53" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dom mieszkalny najprawdopodobniej z początków XX wieku, mocno przekształcony w czasie adaptacji dla współczesnych celów. Dach kryty blachą fałdową, oszalowanie zrębu, jednak ze czytelnymi, wielkimi rysiami obudowanymi drewnem, nowoczesna forma okien. Dach o dużych przyczółkach i okapach, układ bryły niesymetryczny. W proporcjach budynku zachowane dawne cechy "wołoskie", w elementach wykończenia i wyposażenia, już nie. Znak współczesnych przekształceń związanych z sukcesją funkcjonalną.

BODAKI	☒
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU

BODAKI

GMINA

SĘKOWA

POWIAT

GORLICE

POZYCJA GPS

49° 58' 98,16" N
21° 29' 52,89" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Jeden z kilku zachowanych budynków jednodachowych w Bodakach, nadal spełniający funkcje mieszkało-gospodarcze. Obiekt stosunkowo późny, zapewne z 1 połowy XX w., zachowujący jednak charakterystyczne cechy - asymetryczny układ, wywodzący się z domu jednoizbowego, rozszerzonego o część gospodarczą; wysoki dach z przyczółkami i znacznymi okapami, kryty, zapewne wtórnie, falistym eternitem. Cenny, i ciągle żywy przykład kontynuacji cech "wołoski" przedostatniej generacji drewnianego budownictwa w Małopolsce (ostatnia nastąpiła w latach 50. XX w.)

P □	P ■	P □	P □	P □	P □	W □	W □	W □	W □
P □	P ■	P □	P □	P □	W □	W □	P ■	P □	P □
							P ■	P □	W □

BODAKI

POWROŃNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI
POGÓRZAŃSKIEJ
SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SADECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK
ETNOGRAFICZNY

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU

BODAKI

GMINA

SĘKOWA

POWIAT

GORLICE

POZYCJA GPS

49° 59' 98,72" N
21° 29' 32,98" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek który formalnie jest zbliżony do chałupy długiej, jednodachowej, jednak zawierająca tylko funkcje mieszkalne. Budynek stosunkowo późny, o układzie zbliżonym do symetrycznego, niskim, choć przyczółkowym dachu z niewielkimi okapami. Forma pośrednia, prezentująca częściowo starsze, "wołoskie" cechy, jednak z licznymi naleciałościami.

P □	P ■	P □	P □	P □	P ■	W □	W □	W □	W □
P □	P □	P □	P ■	P □	W □	W □	P ■	P □	P □
							P □	P □	W □

BODAKI

POWROŹNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI
POGÓRZAŃSKIEJ
SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SADECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK
ETNOGRAFICZNY

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
BODAKI

GMINA
SĘKOWA

POWIAT
GORLICE

POZYCJA GPS
**49° 59' 06,15" N
21° 29' 25,35" E**

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek gospodarczy, prawdopodobnie z lat 30. XX w., lub późniejszy, zachowujący jednak niektóre cechy zabudowy jednodachowej, długiej, jednak z dachem bez przyczółków, nadal użytkowany dla celów rolniczych. Mimo wtórnych i przekształconych cech karpackich, dobrze wpasowany w sylwetkę wsi, w sąsiedztwie cerkwi.

P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	W ■ 	W □
P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □
			P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	W □

BODAKI	☒
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
BODAKI	SĘKOWA	GORLICE	49° 59' 05,07" N 21° 29' 18,66" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Kolejna jednodachowa, długa chałupa prawdopodobnie z początków XX wieku, prezentująca archaiczne wołoskie cechy - niesymetryczny układ z częścią mieszkalną w postaci jednoizbowej. Dach z niewielkimi okapami i przyczółkami, na niewielkich rysiach, kryty wtórnie falistym eternitem. Budynek posiada cenne cechy, lecz ma zmienioną formę okna i wtórne cechy dachu. Znajduje się w pogarszającym się stanie technicznym.

☐ P	☒ P	☐ P	☐ P	☐ P	☐ P	☐ W	☐ W	☐ W	☐ W
☐ P	☐ P	☒ P	☐ P	☐ P	☐ W	☐ W	☒ P	☐ P	☐ P
			☐ P	☐ P	☐ W	☐ W	☒ P	☒ P	☐ W

BODAKI	☒
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
BODAKI	SĘKOWA	GORLICE	49° 59' 04,18" N 21° 29' 21,35" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Jednodachowa, długa chałupa prawdopodobnie z początków XX wieku, prezentująca archaiczne wołoskie cechy - niesymetryczny układ z częścią mieszkalną w postaci jednoizbowej. Dach z niewielkimi okapami i przyczółkami, na niewielkich rysiach, kryty wtórnie falistym eternitem. Budynek mocno przekształcony, z częścią gospodarską przystosowaną do celów mieszkalnych, zachowuje jednak cenne cechy, choć ma zmienioną formę okien i wtórne cechy dachu. Znajduje się w dobrym stanie technicznym

☐ P	☒ P	☐ P	☐ P	☐ P	☐ P	☐ W	☐ W	☐ W	☐ W
☐ P	☐ P	☒ P	☐ P	☐ P	☐ W	☐ W	☒ P	☐ P	☐ P
							☒ P	☐ P	☐ W

BODAKI	☒
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

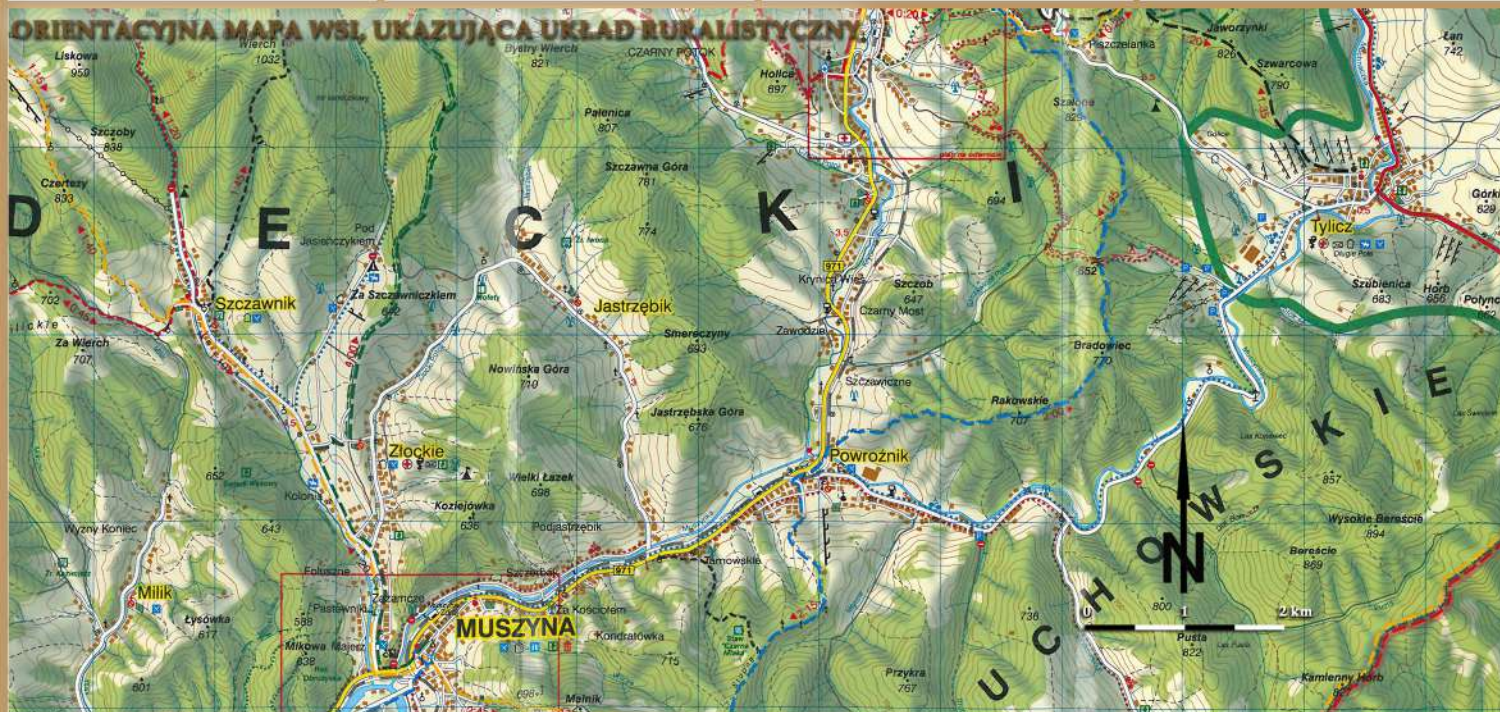
SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

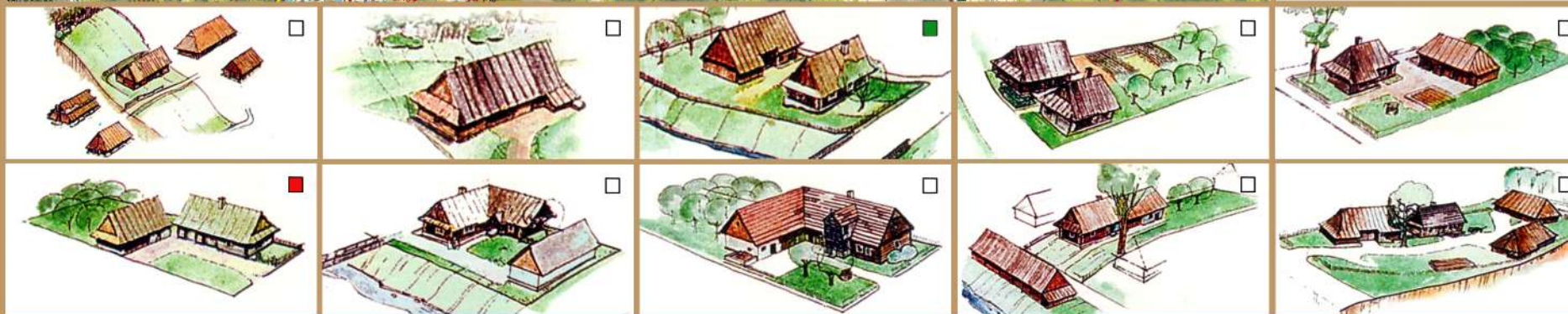

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
POWROŹNIK	MUSZYNA	NOWY SĄCZ	łańcuchówka wołoska	

OPIS

Pierwsza wzmianka historyczna o Powroźniku pochodzi z aktu darowizny wydanej przez króla Władysława Jagiełłę w 1391 r. Kolejna wzmianka pochodzi z 1565 r. i mówi o wsi ruskiej lokowanej na prawie wołoskim przez biskupa krakowskiego Filipa Padniewskiego. W 1637 r. erygowano w Powroźniku parafię unicką. Po przesiedleniach w 1940 roku i 1947 na teren Powroźnika przybyli górale z okolic Łącka, Kamienicy i okolic Piwnicznej oraz Rytra. Wieś ma charakter łańcuchówki. Wieś zdecydowanie należy do dziedzictwa wołoskiego. Charakter jej współczesnej zabudowy nie pozwala określić jej jako przykładu modelowego architektury "wołoskiej", natomiast układ wsi i unikatowa cerkiew, wpisana na Listę UNESCO skłania do wprowadzenia jej do Szlaku Kultury Wołoskiej.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☒
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI POWROŹNIK	GMINA MUSZYNA	POWIAT NOWY SĄCZ	POZYCJA GPS 49° 36' 95,75" N 20° 95' 03,90" E	OCENA WARTOŚCI
------------------------	------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Cerkiew w Powroźniku z 1600, z pierwotnego budynku zachowała się jedynie zakrystia. Obecna postać z XVII a XVIII wiekiem, ostatnia przebudowa w 1813. Cerkiew została wówczas przeniesiona ze względu na zagrożenie powodziowe. Następnie świątynię rozbudowano. Po Akcji „Wisła” obiekt został przejęty przez Kościół łaciński. Cerkiew w Powroźniku jest cerkwią lemkońską, trójdziałną. Cerkiew, co jest typowe dla najstarszych świątyń lemkońskich, posiada okna jedynie od strony południowej. W 2013 roku została wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO wraz z innymi drewnianymi cerkiewiami w Polsce i na Ukrainie. Znajduje się na szlaku architektury drewnianej województwa małopolskiego.

 K.1	 K.2	 K.3	 K.4	 K.5
 C.1	 C.2	 C.3	 C.4	 C.5
 C.6	 C.7	 C.8	 C.9	 C.10

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☒
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU POWROŹNIK	GMINA MUSZYNA	POWIAT NOWY SĄCZ	POZYCJA GPS 49° 36' 71,61" N 20° 96' 60,19" E	OCENA WARTOŚCI
---	-------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Przykład daleko idących przemian w czasie kolejnych adaptacji budynku o cechach, w większości wtórnych, jednak osadzonych w dziedzictwie Karpat. Budynek o układzie niesymetrycznym, o konstrukcji zrębowej, bielonym mszeniu, z dachem o nadwieszonymy szczytach. Widoczna zmiana położenia okien, szalowane ściany, wtórne pokrycie dachu.

 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 W ■	 W □	 W □	 W □
 P □	 P □	 P □	 P ■	 P □	 W □	 W □	 P □	 P □	 P □
 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 W □	 W □	 P □	 P □	 W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☒
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

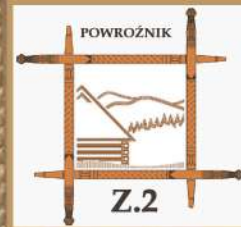

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU POWROŹNIK	GMINA MUSZYNA	POWIAT NOWY SĄCZ	POZYCJA GPS 49° 36' 73,43" N 20° 96' 42,47" E	OCENA WARTOŚCI
---	-------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o wtórnych cechach, będącego bardzo dalekimi i dyskusyjnymi echami cech "wołoskich". Obiekt należy do najpóźniejszej generacji budownictwa drewnianego, powstał zapewne w późnych latach 30. XX w. Rzut, zbliżony do symetrycznego wynika być może z przebudów. Niski dach o niewielkich okapach, bez przyczółków a szczególnie weranda z geometryzującymi zdobieniami są późnymi naleciałościami. Dość staranne szalowanie i malowanie oraz kompletność obejścia to walory tego zespołu.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☒
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU POWROŹNIK	GINA MUSZYNA	POWIAT NOWY SĄCZ	POZYCJA GPS 49° 36' 77,72" N 20° 96' 18,08" E	OCENA WARTOŚCI
---	------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Późny, ewolucyjny przykład drewnianej architektury polskich Karpat - bardzo popularny od początku XX w. po lata 50. Odwołuje się do niesymetrycznej długiej, jednodachowej chałupy, jednak z niskim dachem, z nadwieszonymi i zdobionymi na sposób szwajcarski szczytami. Reprezentuje wtórne cechy, będące, między innymi, echem cech "wołoskich".

P □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W ■ 	W □ 	W ■ 	W □
P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	P ■ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □
							P □ 	P □ 	W □

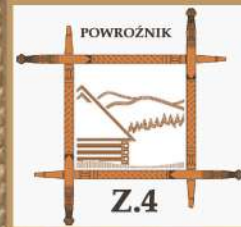
BODAKI	☐
POWROŹNIK	☒
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU POWROŹNIK	GMINA MUSZYNA	POWIAT NOWY SĄCZ	POZYCJA GPS 49° 38' 77,72" N 20° 96' 18,08" E	OCENA WARTOŚCI
---	-------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Zabudowa gospodarcza, w zespole w którym występuje dom mieszkalny, opisany w karcie *Powroźnik/Z.3.* (tożsama pozycja GPS). Stodoły o wydłużonej formie, asymetrycznym rzucie, z dachami bez przyczółków, łączące także funkcje obór i warsztatów jako dziedzictwo jednodachowych kompleksów mieszkalno-gospodarczych. Poniżej - zdjęcie spichlerza z tegoż zespołu o cechach "wołoskich" - z wielkim okapami i czterospadowym dachem.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☒
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU POWROŹNIK	GMINA MUSZYNA	POWIAT NOWY SĄCZ	POZYCJA GPS 49° 36' 10,50" N 20° 96' 13,41" E	OCENA WARTOŚCI
---	-------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Późny przykład ewolucji architektury drewnianej w Beskidzie Sądeckim i, szerzej w polskich Karpatach. Ślady starszych, "wołoskich" cech w niesymetrycznym rzucie budynku i zdobnictwie. Forma dachu, werandy, okien - wtórne. W istocie - eigoanalny przykład zamierającej ciągłości tradycji architektury drewnianej jako nośnika ogólnokarpaccich cech (prawopodobnie późne lata 30, lub nawet 50. XX w.

P □	P ■	P □	P □	P □	P □	W ■	W □	W ■	W □
P □	P ■	P ■	P □	P □	W □	W □	P □	P □	P □
			P □	P □	W □	W □	P □	P □	W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☒
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU POWROŹNIK	GMINA MUSZYNA	POWIAT NOWY SĄCZ	POZYCJA GPS 49° 36' 87,98" N 20° 95' 82,46" E	OCENA WARTOŚCI
---	-------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Przykład ostatniej generacji "żywego" (a więc nie odtwórczego, letniskowego czy eksperymentalnego) budownictwa drewnianego w polskich Karpatach, który kończy się ok. 1953 roku. Dom o tradycyjnej, asymetrycznej formie, lecz z niskim, dwuspadowym dachem bez przyczółków, z połaciami nadwieszonymi nad szczytami. Zwraca uwagę artykułowanie, staranne wykończenie i zdobienie szalowania, wspólne dla całego terenu Beskidów, czytelne też w Krakowskiem i na Podkarpaciu ("cokół" z wyrzynanym "fryzem arkadowym", wyrzynane "łezki" pod deskowaniem szczytu, zróżnicowanie kolorystyczne listew ozdobnych i desek). Ta maniera, wynikająca bardziej z upodobań i zamożności inwestorów niż z kilkusetletniej tradycji - jest być może ostatnią, późną i wtórną, jednak bardzo powszechną emanacją wspólnoty estetycznej przynajmniej części Karpat.

 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 W ■	 W □	 W ■	 W □
 P □	 P □	 P □	 P □	 P ■	 W □	 W □	 P □	 P □	 P □
 P □	 P □	 P □	 P □	 P ■	 W □	 W □	 P □	 P □	 W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☒
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

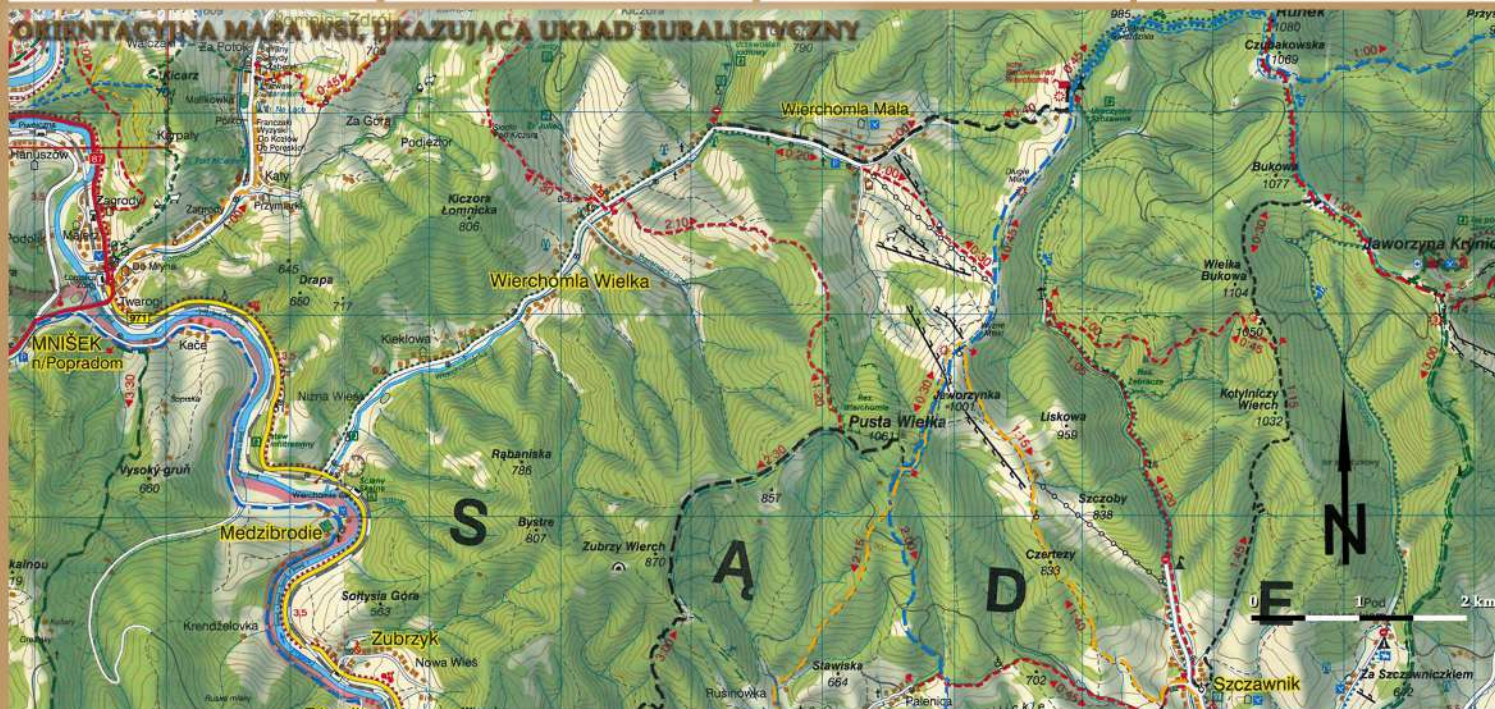
SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

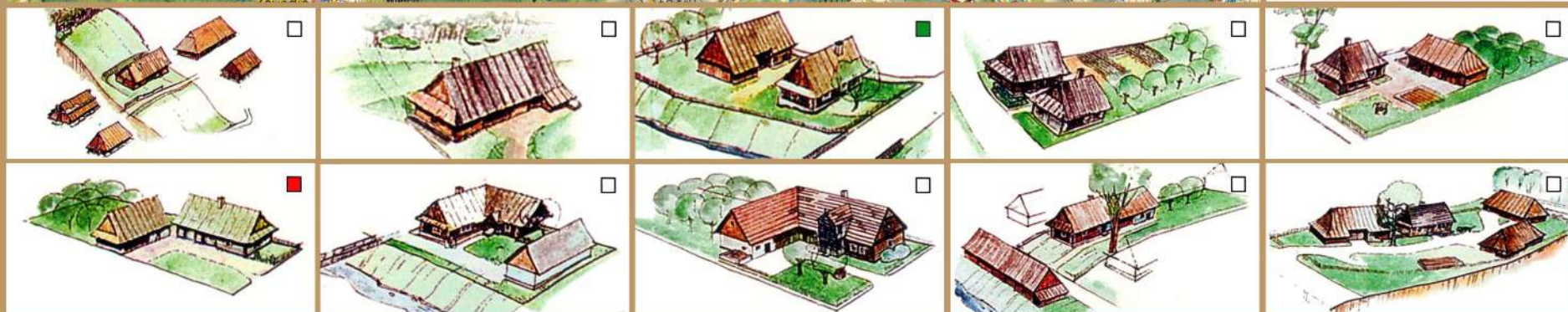

NAZWA WSI WIERCHOMLA MAŁA i WIELKA	GMINA PIWNICZNA ZDRÓJ	POWIAT NOWY SĄCZ	TYP WSI łańcuchówka wołoska	OCENA WARTOŚCI
--	--------------------------	---------------------	--------------------------------	----------------

OPIS
Wierchomla Wielka lokowana na prawie wołoskim w 1595 przez kardynała Jerzego Radziwiła. Zasadzcą był Mikuta Zubrzycki z Zubrzyka. Osadnikami byli pasterze wołoscy, którzy otrzymali aż 30 lat wolnizny. Po likwidacji muszyńskiego państwa biskupów krakowskich (1781) stanowiła dobra kameralne (K.k. Muszyner Cameral Verwaltung). W XIX w osiedlili się tutaj również Polacy i Żydzi. Po wysiedleniach w 1947 r. wieś została zasiedlona przez ludność polską z okolic Piwnicznej. W Wierchomli znaczną rolę odgrywa dobrze zachowany krajobraz rolno-leśny, dobrze dokumentujący "wołoski" sposób gospodarowania. Oprócz później cerkwi brak jest cennych zespołów zabudowy drewnianej o dawnych cechach. Wieś może być włączona do Szlaku Kultury Wołoskiej.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☒
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
WIERCHOMLA	PIWNICZNA ZDRÓJ	NOWY SĄCZ	49° 25' 36,30" N 20° 47' 18,20" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Cerkiew parafialną greckokatolicką św. Michała Archanioła w Wierchomli Wielkiej (obecnie kościół parafialny rzymskokatolicki) zbudowano w 1821 r. Cerkiew nawiązuje do architektury łemkowskiej. Polichromia w tradycji barokowo-klasycystycznej została wykonana lub odnowiona w 1928 r. Teren otoczony jest kamiennym murem, w którym znajdują się trzy z pięciu zachowanych kaplic. Cerkiew jest dwudzielna, ma konstrukcję zrębową, jest orientowana. Świątynia nakryta jest blaszanym dachem o dwóch kalenicach. W dachu znajdują się baniaste wieżyczki z latarniami. Przybudówki zwieńczone są niewielkimi kopułkami. Cerkiew ta nie ma wieży, co jest rzadko spotykane.

K.1 ☐	K.2 ☐	K.3 ☐	K.4 ☐	K.5 ☐
C.1 ☐	C.2 ☐	C.3 ☐	C.4 ☐	C.5 ☐
C.6 ☒	C.7 ☐	C.8 ☐	C.9 ☐	C.10 ☐

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☒
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU

WIERCHOMLA

GINA

PIWNICZNA ZDRÓJ

POWIAT

NOWY SĄCZ

POZYCJA GPS

49° 43' 20,11" N
20° 80' 40,95" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Jeden z przykładów ostatniej generacji "żywego" budownictwa drewnianego w polskich Karpatach. Dom o wydłużonym, asymetrycznym rzucie i elewacji, przypominającej zdeformowaną, karpacką, "wołoską" proporcję okien 2+2, jednak z "karlsbadzką" werandą, pokryt niskim, dwuspadowym dachem bez przyczółków, z połaciami nadwieszonymi nad szczytami. Zwraca uwagę dość staranne wykończenie szalowania. Mieszanina niektórych, dość odległych już cech ogólnokarpaccich, z licznymi naleciałościami i z wtórnymi detalami, jednak w latach obecnych i przyszłych, przy błyskawicznej atrofii budownictwa drewnianego - i te, obecnie 60-80 letnie relikty ostatniej generacji tegoż budownictwa należy traktować jako cenne pamiątki odchodzącej epoki.

BODAKI

POWROŹNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI
POGÓRZAŃSKIEJ
SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SĄDECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK
ETNOGRAFICZNY

P ☐	P ☒	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	W ☒	W ☐	W ☒	W ☐
P ☐	P ☐	P ☒	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	P ☐	P ☐	P ☐
							P ☐	P ☐	W ☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
WIERCHOMLA 72

GMINA
PIWNICZNA ZDRÓJ

POWIAT
NOWY SĄCZ

POZYCJA GPS
49° 42' 79,99" N
20° 79' 45,69" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

Późny lecz cenny dzięki położeniu zespół zabudowy.

P □	P □	P □	P □	P □	P □	W □	W □	W □	W □
P □	P □	P □	P □	P □	W ■	W □	P □	P □	P □

W □	W □	W □	W □	W □	W □	W □	W □	W □
P □	P □	P □	P □	P □	P □	P □	P □	P □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☒
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU

WIERCHOMLA

GMINA

PIWNICZNA ZDRÓJ

POWIAT

NOWY SĄCZ

POZYCJA GPS

49° 42' 78,66" N
20° 79' 43,00" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Niewielki budynek kuźni o zrębowej konstrukcji, ze starannym wykończeniem węglów i archaicznym wzorem na klepkowych drzwiach z układem klepek "w kwadrat". Wydatnie nadwieszony dach (formie bez przyczółków) pozwalał np. na podkuwanie konia w czasie dżeszczu. W belki zrębu wbite produkty kowalskie - ćwieki i podkowy. Malowniczy, choć dość późny przykład rzemiosła obiektu przemysłu wiejskiego o niektórych cechach "wołoskich".

BODAKI

POWROŹNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI
POGÓRZAŃSKIEJ
SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SĄDECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK
ETNOGRAFICZNY

P ☒	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	W ☒	W ☐
P ☒	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	P ☐	P ☐	P ☐
							P ☐	P ☐	W ☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU

WIERCHOMLA

GMINA

PIWNICZNA ZDRÓJ

POWIAT

NOWY SĄCZ

POZYCJA GPS

49° 42' 54,33" N
20° 78' 74,83" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Okazały budynek, będący przykładem przedostatniej generacji architektury drewnianej w Beskidach. Duży, symetryczny obiekt z sienią w środku, z elewacją z rytmem okien 2+2, kryty niskim, dwuspadowym dachem bez przyczółków, z nadwieszonymi połaciami ponad ścianami szczytowymi, jednak z niewielkimi okapami. Jest to przykład architektury, która pojawiła się wraz ze wzrostem zamożności na wsiach galicyjskich na początku XX wieku (m.in. w wyniku splotu środków od emigrantów w USA, reemigrantów oraz dzięki wynikom pracy sezonowej na Węgrzech. Ten typ budynków był też powielany w okresie międzywojennym. W istocie kontynuuje w nieznanym tylko stopniu wzorce ogólnokarpaccie - "wołoskie"; jest jednak bardzo cennym przykładem schyłkowej architektury drewnianej w górach, dziś zanikającej, a więc obiektywnie bardzo cennej.

P □	P □	P □	P □	P □	P □	W □	W □	W ■	W □
P □	P ■	P □	P □	P □	W □	W □	P □	P □	P □
							P □	P □	W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☒
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU

WIERCHOMLA WLK. 107

GINA

PIWNICZNA ZDRÓJ

POWIAT

NOWY SĄCZ

POZYCJA GPS

49° 41' 77,74" N
20° 78' 08,27" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Przykład późnego i zapewne przebudowanego budynku mieszkalnego. Układ oscyluje wokół symetrycznego budynku z sienią po środku, jednak układ okien (bardzo późnych, trójdzielnych) jest niesymetryczny. Niski dach bez przyczółków, za to weranda, być może przypadkowo, nawiązująca do "pidgania" pod przedłużoną połącią dachową. Mszenie było pierwotnie wylepione gliną i zapewne bielone. Budynek mało proporcjonalny i znajdujący się w miernym stanie technicznym, prezentuje jedynie dalekie echa architektury Karpat, jednak jest jednym z ostatnich drewnianych domów mieszkalnych w Wierchomli.

BODAKI

POWROŹNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI
POGÓRZAŃSKIEJ
SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SĄDECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK
ETNOGRAFICZNY

P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	W ☒	W ☐	W ☒	W ☐
P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☒	W ☐	W ☐	P ☐	P ☐	P ☐
							P ☐	P ☐	W ☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ
im. prof. REINFUSSA

GINA
SZYMBARK

POWIAT
GORLICE

POZYCJA GPS
49° 62' 24,97" N
21° 09' 46,55" E

OCENA WARTOŚCI

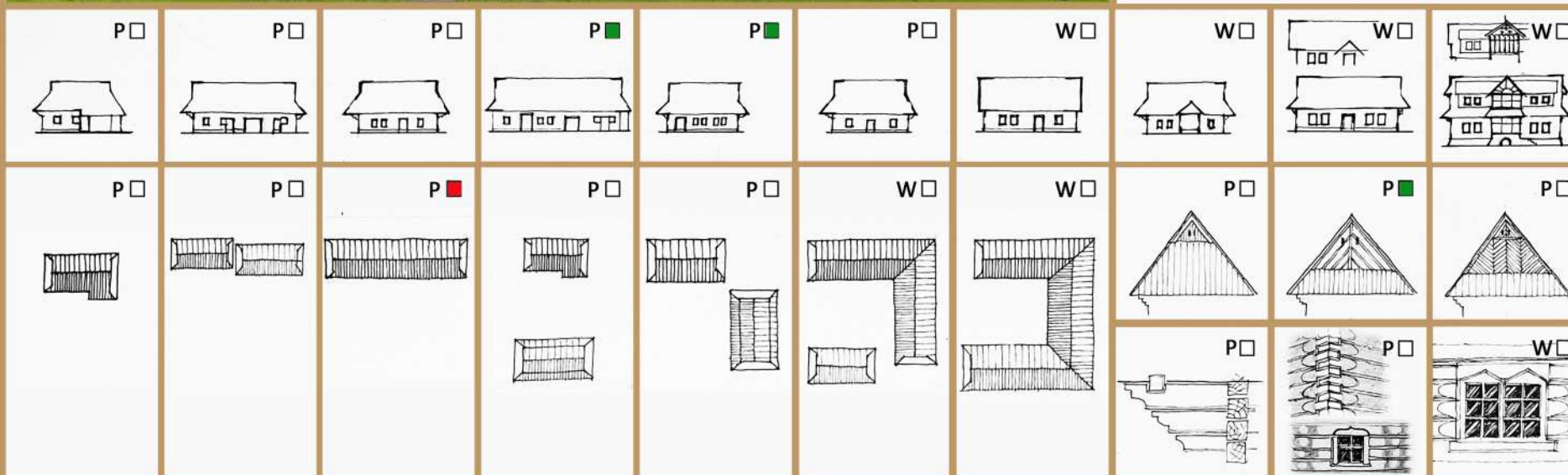

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Chałupa długa, jednodachowa z warsztatem, z 1924 r. wywodząca się z formy jednodachowej chałupy z jednoizbową częścią mieszkalną. Forma późna, jednak z wieloma cechami nawiązującymi do starszych cech "wołoskich". Dach z przyczółkami, niesymetryczny układ, zrąb z węglami łączonymi na zamki, z krótkimi ostatekami. Duże wymiary budynku i potężne wymiary płazów zrębu to późne cechy, wskazujące na znaczną zamożność pierwszych właścicieli oraz powstanie w dobie rozwiniętego przemysłu wiejskiego - tartaków mechanicznych.

BODAKI

POWROŹNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ
im. prof. REINFUSSA

GMINA
SZYMBARK

POWIAT
GORLICE

POZYCJA GPS
49° 62' 24,97" N
21° 09' 46,55" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Chałupa długa, jednodachowa, z 1886 r., przeniesiona z Gródka. Archaiczna forma, wywodząca się od jednoizbowej chałupy, połączonej pod jednym dachem z oborą i stodołą. Dach o niewielkich przy-czołkach i okapach, oparty jednak na niewielkich rysiach, pokrycie mieszane, gontem i strzechą. Niezwykle ciekawe zdobienie zrębu, spotykane także na najstarszych chałupach na Żywiecczyźnie. Być może jest to nieznanne, archaiczne cecha wołoska.

P □	P ■	P □	P □	P □	P □	W □	W □	W □	W □
P □	P □	P ■	P □	P □	W □	W □	P ■	P □	P □
							P ■	P ■	W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☒
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ
im. prof. REINFUSSA

GINA
SZYMBARK

POWIAT
GORLICE

POZYCJA GPS
49° 62' 24,97" N
21° 09' 46,55" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dziewiętnastowieczna stodoła ze Stróżnej. Mimo dachu, pokrytego strzechą, zawiera dużo cech, powtarzających się m.in. w najstarszych szalasach i stodołach gorczańskich. Dach czterospadowy, o dużych okapach na rysiach, przedłużona połać kryje komórkę; asymetryczny układ budowli, znaczne ostatki w węglach - to dawne cechy, mogące być uznawane jako wołoskie. Oryginalne położenie w zabudowie zagrody nieznanne.

BODAKI

POWROŹNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY

P ☒	P ☐	P ☐	P ☒	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	W ☐	W ☐
P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	P ☒	P ☐	P ☐
							P ☒	P ☐	W ☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ
im. prof. REINFUSSA

GINA
SZYMBARK

POWIAT
GORLICE

POZYCJA GPS
49° 62' 24,97" N
21° 09' 46,55" E

OCENA WARTOŚCI

BODAKI

POWROŹNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI
POGÓRZAŃSKIEJ
SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SADECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK
ETNOGRAFICZNY

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Jednodachowa chałupa długa o rozwiniętym układzie, z częścią mieszkalną opartą na niesymetrycznym domu o układzie okien 2+1. Przeniesiona została z Moszczenicy a pochodzi z końca XIX wieku. Forma rozwinięta, zawierająca jednak wiele cech, mogących być uważane za wołoskie. Asymetryczny układ całości, asymetryczny układ części mieszkalnej, czterospadowy dach, kryty jednak sztrzechą, nie zaś gontami. Duże wymiary oraz tarte mechanicznie, wielkie płazy w zrębie wskazują na późniejszy czas powstania budowli.

P ☐	P ☐	P ☐	P ☒	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	W ☐	W ☐
P ☐	P ☐	P ☒	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	P ☒	P ☐	P ☐
							P ☒	P ☐	W ☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

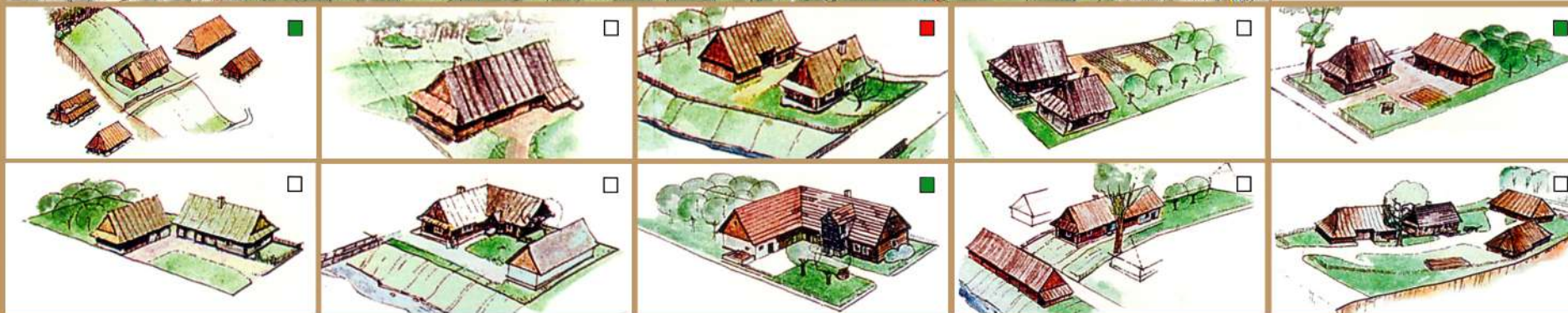
Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI OCHOTNICA DOLNA	GMINA OCHOTNICA DOLNA	POWIAT NOWY TARG	TYP WSI łańcuchówka wołoska wraz z osiedlami	OCENA WARTOŚCI
---------------------------------	-----------------------------	---------------------	--	--------------------

OPIS
Początkowo Ochoćnica Dolna i Ochoćnica Górna stanowiły jedną wieś, której dokument lokacyjny w 1416 r. wydał Władysław Jagiełło. Jej pierwszym sołtysiem był Dawid Wołoch. Wieś nosiła wtedy nazwę Ochoćnicza i składała się z dwóch osad, polskiej i wołoskiej (ruskiej). Nazwa wywodzi się od ścieżki, umożliwiającej obejście dla kupców z Nowego Targu wędrujących na Sudecczyznę. W XVIII w. z powodu napływu osadników polskich Wołosi i Rusini stanowili już w Ochoćnicy mniejszość. W 1910 r. powstała druga parafia i Ochoćnica została formalnie podzielona na Górną i Dolną. Charakter zabudowy uległ znacznej wymianie, liczne jeszcze obiekty, prezentują późny, ewolucyjny model architektury. Układ niezwykle cenny, konieczne wprowadzenie do Szlaku Kultury Wołoskiej.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☒
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI OCHOTNICA DLN., nr 102	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 52' 55,12" N 20° 33' 22,48" E	OCENA WARTOŚCI
--	-------------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Kościół pod wezwaniem Znalezienia Krzyża Świętego w swej obecnej postaci pochodzi z początku wieku XIX, prezentując cechy późnobarokowej świątyni, być może nawiązujące do murowanych kościołów z czasów cesarza Józefa II. W 1566 roku miejscowi chłopci wraz z sołtysem Walentym Ochotnickim zbudowali drewniany kościół. Po pożarze 1 lutego 1813 roku, który zniszczył doszczętnie istniejąca świątynię wybudowano nowy kościół, do którego zakupiono 4 barokowe ołtarze, rzeźby, obrazy, ambonę, dwa dzwony ze Starego Sącza. W 1912 gontowy dach pokryto blachą. Kościół jest budowlą drewnianą, o konstrukcji zrębowej, z wieżą konstrukcji słupowej. Hełm wieży i wieżyczka na sygnaturkę baniaste z latarniami o charakterze barokowym. Kościół otoczony jest wiekowymi lipami, które w roku 1993 zostały uznane za pomniki przyrody. Malowniczy i bardzo dobrze utrzymany zespół, piękny przykład późnych świątyń drewnianych.

 K.1	 K.2	 K.3	 K.4	 K.5
 C.1	 C.2	 C.3	 C.4	 C.5
 C.6	 C.7	 C.8	 C.9	 C.10

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☒
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU UCHOTNICA DLN. GARDONIE	GMINA UCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 52' 51,28" N 20° 31' 66,03" E	OCENA WARTOŚCI
---	--------------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o licznych, lecz wtórnych cechach architektury Karpat, z wieloma późniejszymi naleciałościami. Paradoksalnie, jeden ze starszych obiektów w Ochotnicy Dolnej. Budynek o rzucie symetrycznym, z dwuspadowym dachem zamkniętym nadwieszonymi szczytami, bez przyczołków, za to z wyrzynanymi na sposób szwajcarski ozdobami. Wpływów tych nie sposób łączyć jedynie z oddziaływaniem uzdrowisk (niedaleka Szczawnica), lecz także z wyjazdami mieszkańców Ochotnicy za pracą na Węgry i do miejsc służby poborowych z tej wsi, służących w 20 austro-węgierskim pułku piechoty, detaszowanych do Tyrolu (przełom XIX i XX w.). Budynek być może starszy, rozbudowany przed ok. 110 laty.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □
							P □ 	P □ 	W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
UCHOTNICA D.	☒
UCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU UCHOTNICA DLN. GARDONIE	GMINA UCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 52' 51,28" N 20° 31' 66,03" E	OCENA WARTOŚCI
---	--------------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o licznych, lecz wtórnych cechach architektury Karpat. Rzut symetryczny, elewacja z rytmem okien 2+2, znamionujące późny okres powstania i znaczną zamożność właścicieli. Budynek tego typu pojawiły się w Ochotnicy w większej ilości dopiero w ostatniej ćwierci XIX wieku. Wylepienie gliną i bielenie na kolor błękitny pasów mszenia i bielienie wapnem osadków zrębu to kontynuacja znacznie starszych cech, mogących być uważane za pierwotne, wołoskie. Laubzegowe zdobienie naswietla drzwi wejściowych wskazują na późne, zapewne międzywojenne pochodzenie. Jest to obecnie dominujący typ tradycyjnej zabudowy Ochotnicy Dolnej, niestety bardzo szybko zanikający.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □
							P □ 	P ■ 	W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
UCHOTNICA D.	☒
UCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

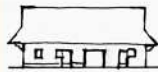
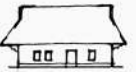
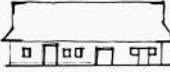

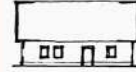

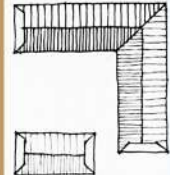
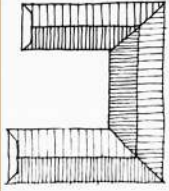
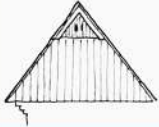
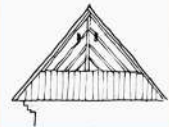
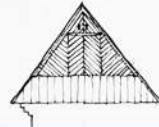
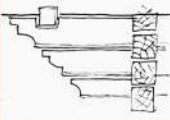
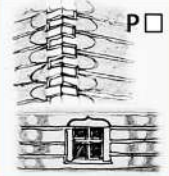
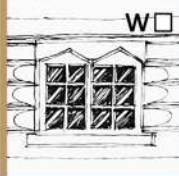
NAZWA WSI, NUMER DOMU UCHOTNICA DLN. GARDONIE	GMINA UCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 52' 51,28" N 20° 31' 66,03" E	OCENA WARTOŚCI
---	--------------------------------	----------------------------	---	---

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o licznych, mieszanych cechach architektury Karpat. Rzut asymetryczny, wywodzący się z dawnego układu domu z izbą i komorą, jednak rozwinięty do standardów, które w Ochothnicy pojawiły się pod koniec wieku XIX. Brak okapów i przyczółków; szczyty zamknięte ozdobnymi stężeniami "z królem", być może pierwotnie "z pazdurem" - na sposób szwajcarski. Budynek oszalowany deskami, bez widocznego zrębu, mszenia i ostatków. Należy do ostatniej generacji budownictwa drewnianego w Ochothnicy, obecnie zanikającego.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W ■ 	W □ 	W ■ 	W □
P □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □
							P □ 	P □ 	W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
UCHOTNICA D.	☒
UCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU UCHOTNICA DLN. POTOK LUBAŃSKI	GMINA UCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 52' 51,53" N 20° 34' 16,26" E	OCENA WARTOŚCI
---	--------------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Wyjątkowo cenny w swej strukturze i formie choć późny zespół zabudowy mieszkalnej i gospodarczej, zamkniętej w niemal pełny okół. Forma budynku mieszkalnego późna, bez przyczółków i okapów. Forma budynków gospodarskich z nadwieszeniem poddaszy, tworzących rodzaj podcienia. Wyjątkowy przykład dbałości o bieleńskie i ostatkowe. Jeden z ostatnich, kompletnych zespołów siedliskowych w Ochotnicy Dolnej.

P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W ■ 	W ■ 	P □ 	P □ 	P □
							P □ 	P □ 	W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
UCHOTNICA D.	☒
UCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU OCHOTNICA DLN. POTOK ROLNICKI	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 52' 67,78" N 20° 35' 84,73" E	OCENA WARTOŚCI
---	-------------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Cenny zespół z włączonym w jego obręb młynem ("Młyn Ptasek"). Budynek mieszkalny, zbliżony do układu symetrycznego, oszalowany, reprezentujący niektóre, wtórne cechy karpackie. Młyn zachowany dotąd z pełnym wyposażeniem; obiekt stosunkowo późny, z połowy XX wieku, jest cennym zabytkiem inżynierii, nie chroniony prawem, zagrożony wyburzeniem lub przekształceniem. Archaiczna forma drzwi, deskowanych w jodełkę. Zespół o dużych walorach krajobrazowych i poznawczych.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W ■ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W ■ 	W □ 	P □ 	P □
								P □ 	P □
									W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☒
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU OCHOTNICA DLN. POTOK GORCOWY	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 54' 37,04" N 20° 28' 19,09" E	OCENA WARTOŚCI
--	-------------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Cenny zespół, prezentujący generalnie wtórne cechy, będące pochodnymi dawnych, wołoskich cech ogólnokarpaccich, jednakże z późniejszymi naleciałościami. Budynek mieszkalny o niesymetrycznym rzucie, wywodzącym się z dawnej, jednoizbowej chałupy z komorą, jednak z późnym w swej formie dachem bez znacznych okapów i przyczółków, ze szczytami zamkniętymi na sposób szwajcarski. Zachowe wylepienie gliną i bielenie pasów mszenia. Cenny krajobrazowo, choć wtórny zespół.

P □	P □	P □	P □	P □	P □	P □	W ■	W □	W □	W □
P □	P □	P □	P ■	P □	W □	W □	P □	P □	P □	P □
P □	P □	P □	P □	P □	W □	W □	P □	P □	W □	W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☒
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
OCHOTNICA DLN. POTOK
GORCOWY, nowa lokalizacja
OCHOTNICA GRN. STUDZIONKI

GINA
OCHOTNICA DLN.

POWIAT
NOWY TARG

POZYCJA GPS
49° 49' 78,44" N
20° 21' 46,89" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Najcenniezy zespół odnaleziony na terenie Ochotnicy Dolnej, w Osiedlu Chrycyki w Potoku Gorcowym. Chałupa o archaicznym układzie jednoizbowym, jednodachowym i większością pierwotnych wołoskich cech. Wg danych lokalnych, chałupa pochodzi z ok. 1796 r., jest prawdopodobnie pochodzenie z wieku XVIII. Zagrożona wyburzeniem, odkupiona do skansenu Studzionki (GPS nowa lokalizacja).

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☒
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU OCHOTNICA DLN. POTOK MĘYNNÉ, OSIEDLE GOŁDYNY	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 54' 69,12" N 20° 31' 21,03" E	OCENA WARTOŚCI
--	-------------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek i zespół reprezentujący późne, przekształcone cechy wołoskie wraz z naleciałościami. Rzut symetryczny, dach o niedużym kącie nachylenia połaci, szczyty bez przyczółków i znacznych okapów. Być może budynek jest wynikiem rozbudowy, lewa strona posiada wypuszczone belki stropowe, przewidziane zapewne do podparcia większego okapu. Zespół o znacznych wartościach zabytkowych i krajozrazowych, wraz z budynkiem gospodarczym i sąsiednimi obiektami, prezentujący jednak późny sposób budowania w Ochotnicy.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □
							P □ 	P □ 	W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☒
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU OCHOTNICA DLN. POTOK MŁYNNY, OSIEDLE GOŁDYNY	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 54' 70,11" N 20° 31' 28,90" E	OCENA WARTOŚCI
---	--------------------------------	----------------------------	--	---------------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek w cennym krajobrazowo osiedlu Gołdyny w dolinie potoku Młynne, będącym jednym z 4 sołectw Gminy Ochotnica Dolna. Obiekt oparty na niesymetrycznym rzucie, ukazuje mieszaninę pierwotnych i wtórnych cech które można uznać za wspólne, wołoskie dziedzictwo Karpat. Bielenie pasów mszenia i płazów w węglach i niesymetryczny układ rzutu i elewacji uznają można za starsze cechy; dach o małym kącie nachylenia, niewielkie okapy i szczyty bez przyczółków - jako cechy późne i wtórne. Całość zespołu, mimo iż prezentuje późne formy budownictwa drewnianego w Ochotnicy (przełom XIX i XX wieku) - wymaga ochrony, promocji i zachowania.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W ■ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □
							P □ 	P □ 	W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☒
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

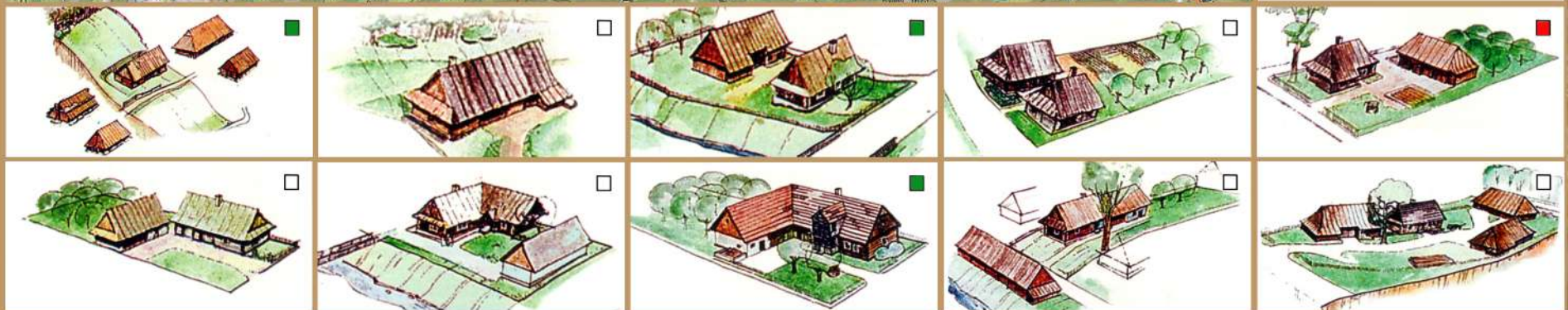
Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI UCHOTNICA GÓRNA	GMINA UCHOTNICA DOLNA	POWIAT NOWY TARG	TYP WSI łańcuchówka wołoska wraz z osiedlami	OCENA WARTOŚCI
--	--	-----------------------------------	---	---------------------------

OPIS
 Początkowo Ochoćnica stanowiła jedną wieś, której dokument lokacyjny w 1416 r. wydał Władysław Jagiełło. W połowie XVI w., w Dolinie Ochoćnicy powstała wieś Babieniec (obecnie Ochoćnica Górna). Nazwa ta w języku serbskim oznacza hałę wypasową, co sugeruje, że było to wcześniej miejsce wypasu używane przez pasterzy wołoskich. Ochoćnica uważana za "najbardziej wołoską wieś w Polsce" jest obowiązkowym punktem Szlaku Kultury Wołoskiej. Największą wartością jest tutaj zachowany i częściowo przywracany krajobraz pól z zabudową szalasową a także samotnicze osady na wyrobionych w lasach zarębkach. Zachowane relikty zabudowy polaniarskiej (Pod Magurką, Kurnytowa Polana i inne) w otoczeniu historycznie określonych pól to wspaniałe przykłady archaicznych cech wołoskich.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
UCHOTNICA D.	☐
UCHOTNICA G.	☒
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
ŚADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
OCHOTNICA GRN.	OCHOTNICA DLN.	NOWY TARG	49° 51' 75,70" N 20° 26' 14,07" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek prezentuje daleko przekształcone i wtórne cechy - w stosunku do architektonicznego dziedzictwa wołoskiego. Jest jednak przykładem ostatniego etapu drewnianej architektury Gorców. Pochodzi z lat 30. lub nawet 50. XX w. Symetryczny układ rzutu i elewacji budynku, podkreślony dwupiętrową werandą o wyjątkowo pięknym zdobieniu laubzegowym ora o oknach z gęstymi podziałami. Proporcje dachów i sposób zamknięcia szczytów - "szwajcarski", jednak motywy zdobienia są karpackie, np. z wielokrotnym powtórzeniem formy "oślego grzbietu" oraz motywu "lelui". Synkretyczny przykład scalenia miejscowych tradycji budowania z motywami szwajcarskimi (tyrolskimi) oraz uzdrowiskowymi ("karlsbadzkimi"). Efektowny i zanikający typ budowli drewnianych, w Ochothnicy związanych z budowniczym i cieślą Reinfussem.

 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 W □	 W □	 W □	 W □	 W □
 P □	 P □	 P □	 P ■	 P □	 W □	 W □	 P □	 P □	 P □	 P □
 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 W □	 W □	 P □	 P □	 W □	 W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☒
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Śródulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU OCHOTNICA GRN., POTOK JASZCZE, OSIEDLE ZAGRONIÓWKA	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 52' 47,63" N 20° 21' 18,75" E	OCENA WARTOŚCI
---	--------------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dom Gołdynów. Przykład samotniczej zagrody, położonej wysoko w masywie Magurek. Budynek o stosunkowo wczesnym pochodzeniu (początek XX wieku) prezentuje kilka pierwotnych, lecz większość wtórnych cech, których punktem wyjścia było dziedzictwo wołoskie. Układ budynku zbliżony do symetrycznego, z komorą, bardzo wydłużony. Dach ze szczytami bez przyczółków i znacznych okapów o niezbyt dużym kącie nachylenia, pierwotnie kryty gontem. Zachowane wylepienie gliną i bielienie pasów mszenia oraz malowanie ostateków. Obejście uzupełnione 2 domkami letniskowymi. Dom Gołdynów jesienią 1944 r. służył jako kwatery sztabowi IV Batalionu "Nowy Targ" 1 Pułku Strzelców Podhalańskich, dowodzonych przez kpt. Juliana Zapałę ps. "Lampart". Zespół o dużych wartościach krajobrazowych i historycznych.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☒
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU OCHOTNICA GRN., POTOK JASZCZE, OSIEDLE ZAGRONIÓWKA	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 52' 39,12" N 20° 20' 86,20" E	OCENA WARTOŚCI
---	--------------------------------	----------------------------	---	--------------------

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dom Hubiaka. Druga z samotniczych zagród, tworzących rozproszone osiedle Zagroniówka w masywie Magurek. Budynek o rzucie symetrycznym, z dachem bez przyczołków, z nadwieszonymi szczytami. Obiekt z końca wieku XIX wieku lub z pierwszego 10-lecia wieku XX. Prezentuje głównie przekształcone cechy wołoskie, należy jednak do najstarszej grupy zabudowy drewnianej w Ochotnicy Górnej. Dom częściowo przebudowany przez kilkadziesiąt lat użytkowania przez wynajmujących dom letników spoza Ochotnicy. Budynek w 1944 był kwaterą żołnierzy IV Batalionu 1 Pułku Strzelców Podhalańskich AK. Obiekt o dużej wartości lokalnej, jednak prezentujący głównie wtórne cechy, będące pochodnymi cech wołoskich.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☒
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Śródulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
OCHOTNICA GRN.,
POTOK FORENDÓWKI,
KURNYTOWA POLANA

GINA
OCHOTNICA DLN.

POWIAT
NOWY TARG

POZYCJA GPS
49° 51' 73,86" N
20° 18' 95,33" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Kurnytowa Koliba - unikatowy budynek mieszkalny, część samotniczego, śródgórskiego gospodarstwa, na izolowanej, wyrobionej polanie. Powstał więc w oparciu o najstarsze, wołoskie wzory gospodarowania. Najstarszy, niesakralny zabytek na terenie Górców. Za rok budowy podawany jest rok 1839. Budynek o rzucie zbliżonym do symetrycznego, z dachem o bardzo stromych przyczółkach. Cd karta 4b.

BODAKI

POWROŹNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI
POGÓRZAŃSKIEJ
SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SADECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK
ETNOGRAFICZNY

P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☒	W ☐	W ☐	W ☐	W ☐
P ☐	P ☒	P ☐	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	P ☒	P ☐	P ☐
							P ☐	P ☐	W ☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Śródulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
OCHOTNICA GRN.,
POTOK FORENDÓWKI,
KURNYTOWA POLANA

GINA
OCHOTNICA DLN.

POWIAT
NOWY TARG

POZYCJA GPS
49° 51' 73,86" N
20° 18' 95,33" E

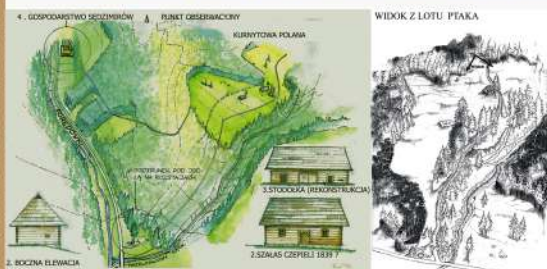
OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Kurnytowa Koliba - unikatowy budynek mieszkalny, część samotniczego, śródgórskiego gospodarstwa, na izolowanej, wyrobionej polanie. Powstał więc w oparciu o najstarsze, wołoskie wzory gospodarowania. Najstarszy, niesakralny zabytek na terenie Górców. Za rok budowy podawany jest rok 1839. Budynek o rzucie zbliżonym do symetrycznego, z dachem o bardzo stromych przyczółkach. Cd karta 4b.

- BODAKI
- POWROŹNIK
- WIERCHOMLA
- SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK
- OCHOTNICA D.
- OCHOTNICA G.
- TYLMANOWA
- ŁAPSZE NIŻNE
- ŁAPSZE WYŻNE
- CZARNA GÓRA
- TRYBSZ
- SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY
- ZUBRZYCA
- LIPNICA M.
- LIPNICA WLK.
- KICZORY
- ZAWOJA
- SKAWICA
- BIAŁKA
- ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY

P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☒	W ☐	W ☐	W ☐	W ☐
P ☐	P ☒	P ☐	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	P ☒	P ☐	P ☐
							P ☐	P ☐	W ☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

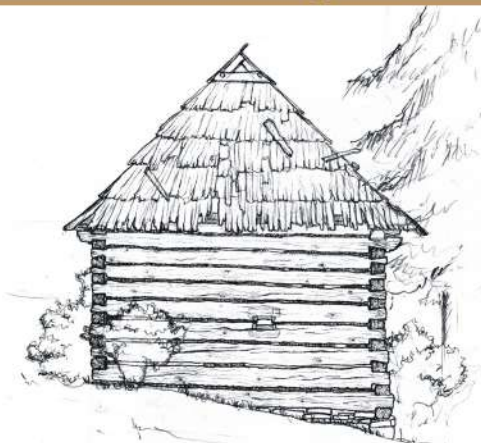
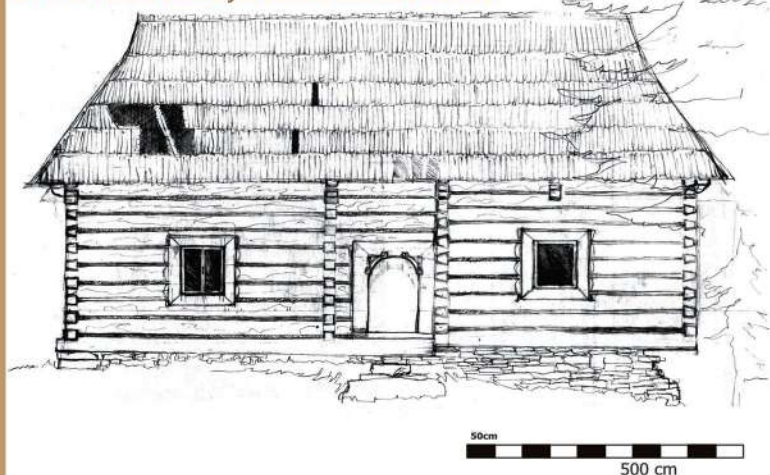
KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

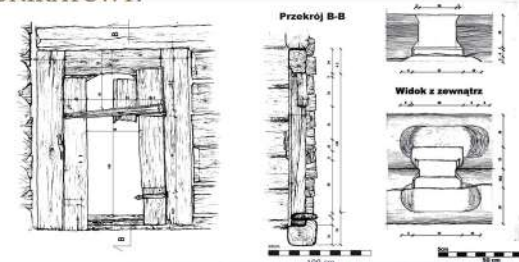
NAZWA WSI, NUMER DOMU OCHOTNICA GRN., POTOK FORENDÓWKI, KURNYTOWA POLANA	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 51' 73,86" N 20° 18' 95,33" E	OCENA WARTOŚCI
---	--------------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek reprezentuje archaiczne cechy, mogące być wprost traktowane jako kontynuacja wołoskiego sposobu budowania i gospodarowania. Do niedawna budynek kurny, obecnie przebudowywany bez nadzoru konserwatorskiego przez właściciela spoza Ochotnicy. W grudniu 1944 była to kwatery sztabu IV Batalionu 1 PSP AK, tu m.in. znaleźli schronienie lotnicy USA uratowani przez partyzantów. Zabytek UNIKATOWY!

 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 P ■	 W □	 W □	 W □	 W □
 P □	 P ■	 P □	 P □	 P □	 W □	 W □	 P ■	 P □	 P □
 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 W □	 W □	 P □	 P □	 W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☒
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU OCHOTNICA GRN., POTOK JASZCZE, POD MAGURKĄ	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 52' 64,18" N 20° 21' 02,71" E	OCENA WARTOŚCI
---	--------------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Koliba Królczyków pod Magurką. Stodółka i stajnia na polanie, pochodząca z ostatniej ćwierci XIX wieku. Prezentuje wyjątkowo czyste, pierwotne cechy, mogące być traktowane jako wprost jako kontynuacja dziedzictwa wołoskiego. Strome przyczółki, duże okapy, asymetryczny rzut, zadaszenie, w typie tzw. "pidgania", deskowanie "w jodelkę" w niewielkich szczytach to cechy tego UNIKATOWEGO zabytku, odnowionego stylowo przez Gospodarzy.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☒
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU OCHOTNICA GRN., POLANA NA GRZBIECIE MAGUREK	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 52' 97,53" N 20° 18' 54,82" E	OCENA WARTOŚCI
--	--------------------------------	----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Koliba Królczyków na Magurce. Współczesny budynek, wzniesiony przez prowadzącego wykasanie i wypas na Magurkach Józefa Królczyka. Koliba zaprojektowana i zrealizowana w sposób najbardziej zbliżony do formy pierwotnych szałasów gorczańskich, w bardzo dobry sposób prezentuje i utrwala dawne cechy wołoskie. Jej wartość podnosi położenie, jedno z najpiękniejszych w całych polskich Karpatach i możliwość obserwacji z wieży widokowej.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☒
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

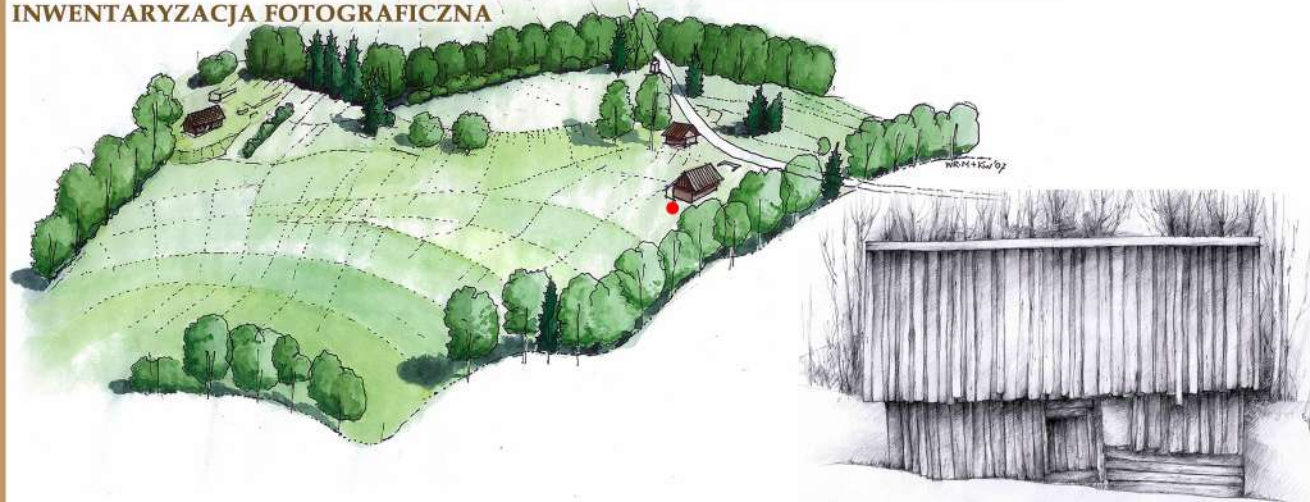
KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
OCHOTNICA GRN., POLANA NA ZONIOWSKIM	OCHOTNICA DLN.	NOWY TARG	49° 53' 24,13" N 20° 22' 31,34" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Jedna z kilku kolib na Polanie Zoniowskiej w masywie Skalistego Gronika nad doliną potoku Jaszczce. Pochodzi być może jeszcze z końca wieku XIX, lecz prezentuje stosunkowo późne cechy, spotykane w zabudowie drewnianej Ochothnicy Dolnej. Dach zamknięty szczytami bez przyczółków, okapy oparte na krokwiach, nie zaś na rysiach. Obiekt położony w wyjątkowo pięknym i malowniczym miejscu, nieopodal żółtego szlaku turystycznego, w okolicy kapliczki dziękczynnej i niestety rozpadającego się, stylowego gospodarstwa Mikołajczyków.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☒
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
UCHOTNICA GRN., POLANA NA PRZECHYBIE	UCHOTNICA DLN.	NOWY TARG	49° 53' 59,39" N 20° 22' 03,55" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Jedna z kilku kolib na Polanie na Przechybie, pomiędzy dolinami potoków Jaszce i Jamne, w masywie Skalistego Gronika, nieopodal szlaku żółtego, wiodącego na Przysłop. Koliba, być może jedna z najstarszych zachowanych w Ochotnicy Górnej (pochodzi być może z ostatniej ćwierci XIX w.), znakomicie prezentuje archaiczne, wołoskie cechy - dach o znacznym kącie nachylenia, ze stromymi przyczółkami, oparty na rysiach, asymetryczny układ, rzut o niewielkim wydłużeniu, drzwi oparte na "wrotolu". Dach pokryty wtórnie kwadratowym eternitem, mogło to stać się w okresie międzywojennym, lub jeszcze przed I wojną światową (materiał teb trafił do Ochotnicy ok. 1910 r.). Niepozorny, a jeden z najcenniejszych zabytków architektury polaniarskiej w Gorcach.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
UCHOTNICA D.	☐
UCHOTNICA G.	☒
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU OCHOTNICA GRN., POTOK FORENDÓWKI	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 51' 54,43" N 20° 19' 45,20" E	OCENA WARTOŚCI
--	-------------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dom Rodziny Królów. Najpóźniejsza forma ewolucji architektury drewnianej w Ochothnicy Górnej i Dolnej. W stylowy i harmonijny sposób łączy cechy wtórne i echa pierwotnych, wołoskich cech architektury Krapat. Symetryczny rzut domu z dużą werandą i facjatką, wyraźne wpływy tzw. "stylu zakopiańskiego" oraz zdobienie laubzegowe z podhalańskimi motywami dziewięciśłów, serc i parzenic uzupełnione są deskowaniami w jodełkę w szczytach. Jeden z najefektowniejszych i najpiękniej utrzymanych domów drewnianych w Ochothnicy.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☒
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	W ☐	W ☒
P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	W ☒	W ☐	P ☐	P ☒	P ☐
							P ☐	P ☐	W ☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

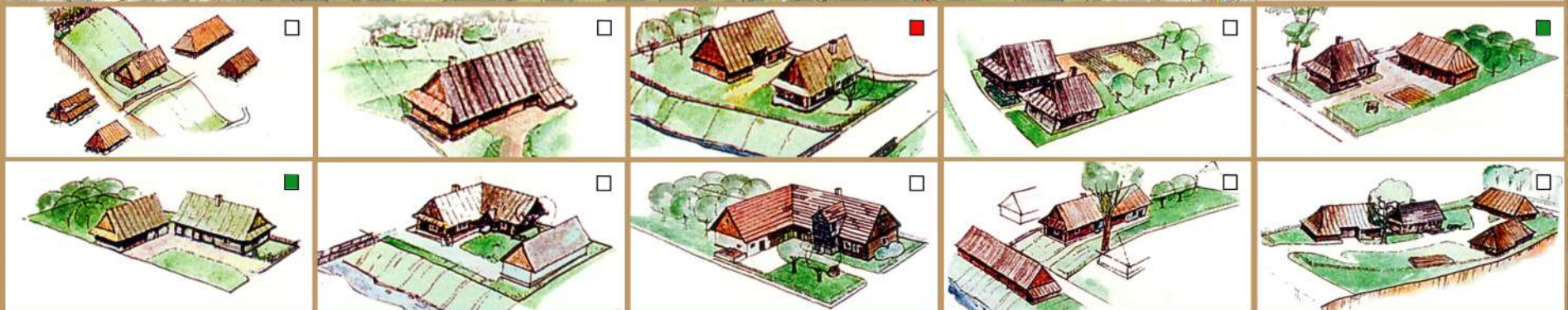

NAZWA WSI TYLMANOWA	GMINA OCHOTNICA DOLNA	POWIAT NOWY TARG	TYP WSI łańcuchówka, układ mieszany, z izolowanymi osiedlami	OCENA WARTOŚCI
------------------------	-----------------------------	---------------------	--	--------------------

OPIS
Wies założona przez Piotra Tylmana w 1336. Wies rozciąga się na przestrzeni kilku kilometrów w dolinie Dunajca, przy drodze Nowy Targ-Krościenko-Nowy Sącz. Położona pomiędzy gorczańskim pasmem Lubania i Beskidem Sądeckim. W miejscowości znajdują się kościoł drewniany z 1756 oraz dwór z 1840. Tylmanowa jest wsią o innej genezie niż osadnictwo wołoskie. Jednak w jej części południowo-wschodniej, leżącej po stronie Beskidu Sądeckiego odnaleźć można cenne zespoły architektury drewnianej, prezentujące w malowniczy sposób wtórne cechy karpackie - są to osiedla Klempy i Króle. Architektura ta zagrożona jest przekształceniami. Owe "gniazda" architektury drewnianej powinny podlegać ochronie i stanowić powinny element Szlaku Kultury Wołoskiej.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☒
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU TYLMANOWA, OSIEDLE KLĘPY	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 50' 73,20" N 20° 40' 36,07" E	OCENA WARTOŚCI
--	-------------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Wyjątkowo cenny zespół zabudowy drewnianej w osiedlu Klępy, po wschodniej części Dunajca, a więc już w obrębie Beskidu Sądeckiego. Położone w bliskim sąsiedztwie budynki prezentują mieszanie pierwotnych oraz licznych wtórnych cech architektury o ogólnokarpaccich, wołoskich korzeniach. Wszystkie budynki oparte na archaicznym, asymetrycznym rzucie. Zachowują wylepione gliną i bielone na inensywnie niebieski kolor mszenia, jednak bez bielenia ostatków. Dachy bez przyczółków, zamknięte nadwieszonymi szczytami - to późniejsze, wtórne cechy. Zespół nie objęty żadną formą ochrony szybko przekształca się i niebawem zaniknie.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W ■ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □
							P □ 	P □ 	W □

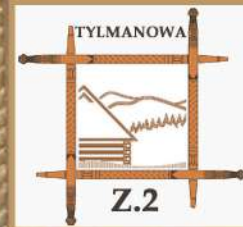
BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☒
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU TYLMANOWA Nr. 49, OSIEDLE KLĘPY	GMINA OCHOTNICA DLN.	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 50' 72,23" N 20° 40' 14,49" E	OCENA WARTOŚCI
---	-------------------------	---------------------	---	--------------------

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY
Położony w centralnej części wyjątkowo cennego zespołu architektury drewnianej budynek nr 49 i jego otoczenie w znakomity sposób ukazują cechy zabudowy głównie o późniejszych wtórnych cechach o źródłach wołoskich. Wraz z kilkoma budynkami gospodarczymi, usytuowanymi wzdłuż koryta potoku, tworzą niezwykle cenny i malowniczy zespół, niestety aktualnie przekształcany i zanikający.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☒
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	W ☒	W ☐	W ☐	W ☐
P ☐	P ☒	P ☐	P ☒	P ☐	W ☐	W ☐	P ☐	P ☐	P ☐
							P ☒	P ☐	W ☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
TYLMANOWA, OSIEDLE KRÓLE	OCHOTNICA DLN.	NOWY TARG	49° 51' 54,43" N 20° 19' 45,20" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Położone po wschodniej stronie Dunajca osiedle Króle składa się m.in. z kilku zespołów zabudowy drewnianej. Prezentują one cenne, lecz wtórne cechy wynikające z wołoskiego dziedzictwa. Domy o rzutach niesymetrycznych i o mszeniu w kolorze białym, mają dachy o niewielkim kącie nachylenia połaci i szczytach bez przyciółków, zdobionych na szwajcarski sposób. Cenne, lecz szybko przekształcający się zespół architektury drewnianej.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W ■ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	W ■ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☒
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

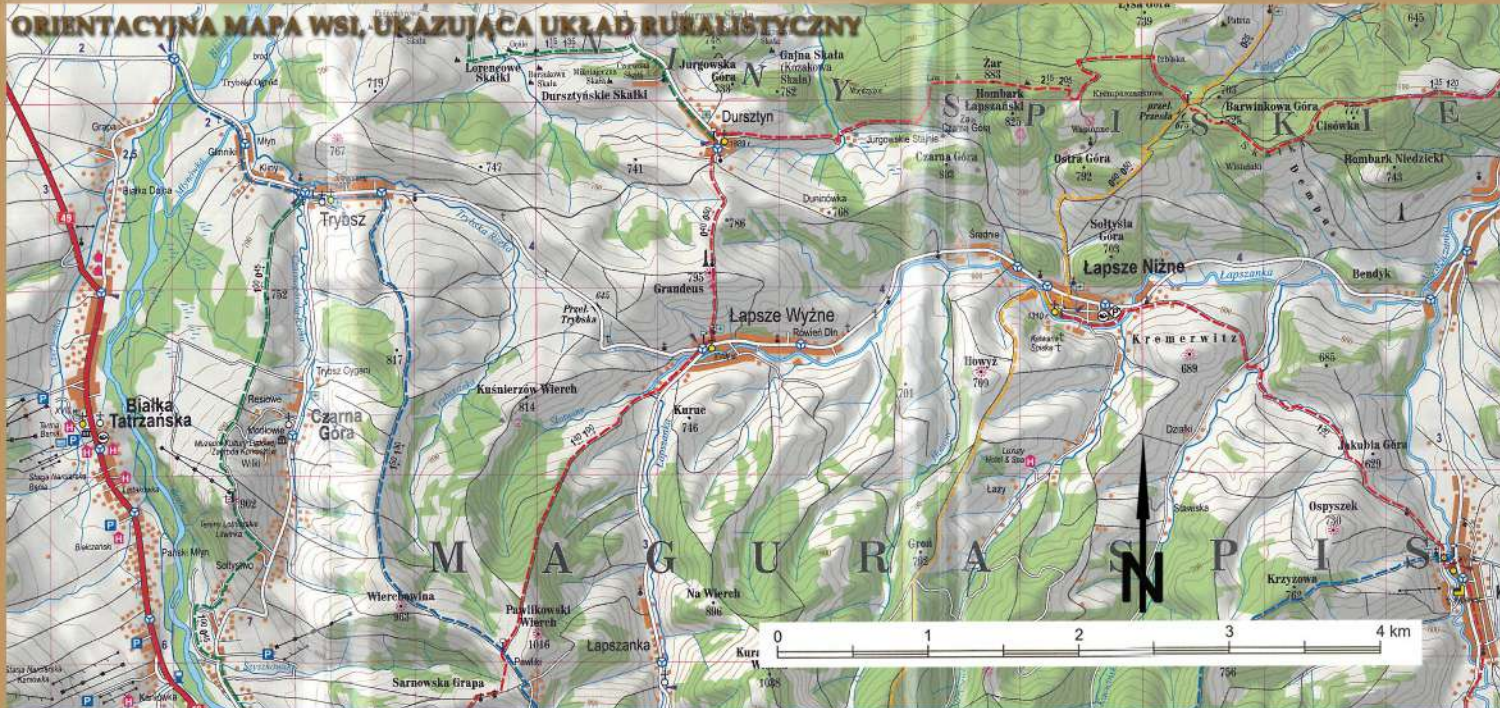
SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

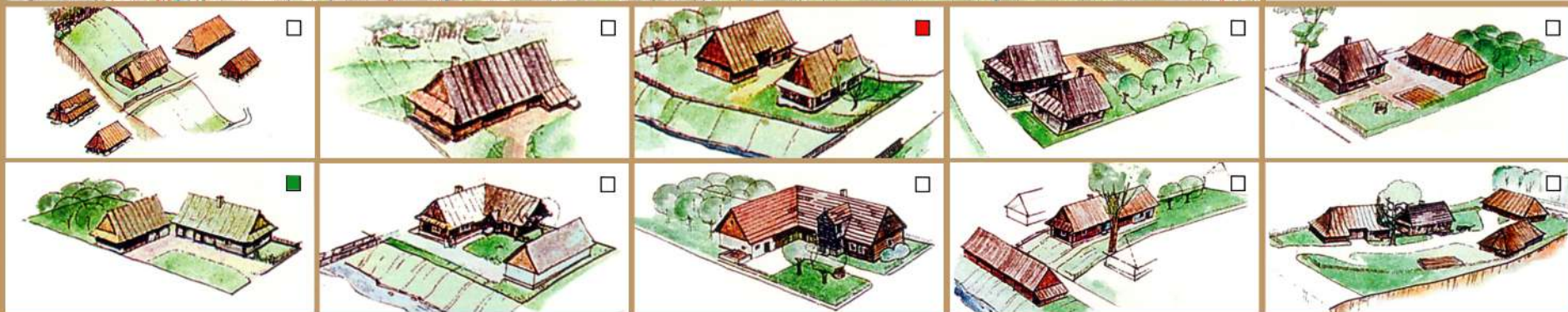

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
ŁAPSZE NIŻNE	ŁAPSZE NIŻNE	NOWY TARG	Układ złożony zbliżony do owalnicy ze śladami zapewne średnio-wiecznego podziału na kwartały	

OPIS

Wieś, a właściwie miasteczko Łapsze Niżne posiada średnio-wieczny rodowód. Wzmianki pochodzą z lat 1340, 1463 i 1469. Wieś założona została na początku XIV wieku przez Kokosza Berzewiczego, który ok. 1314 roku przekazał ją polskiemu zakonowi bożogrobców z Miechowa. Ok. 1310 roku z fundacji Kokosza Berzewiczego powstał kościół pod wezwaniem św. Kwirynta. Nazwa wsi ma pochodzenie węgierskie; słowo *łapos* oznacza mokradło, jednak według innych źródeł nazwa ta mogła mieć zmienione znaczenie przez Wołochów - w języku używanym przez Wołochów *łapsy* oznacza upływ. W cennym historycznym, czytelnym układzie urbanistycznym, wcześniejszym, niż osadnictwo wołoskie, istnieją zachowane przykłady zabudowy drewnianej, będące odbiciem cech wołoskich.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☒
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ŁAPSZE NIŻNE, ul. Długa 104, d. 106	ŁAPSZE NIŻNE	NOWY TARG	49° 39' 87,80" N 20° 24' 02,89" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dom Rodziny Repiscoków z 1934 r. Jest to rozwinięta forma budynku o niesymetrycznym rzucie, zachowująca niektóre cechy, mogące być traktowane jako wynik dziedzictwa wołoskiego. Jest to przede wszystkim bryła budynku. Wykończenie, forma okien i dachu są wtórne. Wewnątrz na belce stropowej - tradycyjny napis fundacyjny i ogólnokarpacki znak rozety.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☒
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ŁAPSZE NIŻNE, ul. Długa 189	ŁAPSZE NIŻNE	NOWY TARG	49° 39' 82,66" N 20° 24' 79,41" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Późny (prawdopodobnie lata 50. XX wieku) lecz zachowujący wiele wartościowych cech wcześniejszego budownictwa drewnianego, okazały jednodachowy zespół mieszkalno-gospodarczy. Dom, będący rozwinięciem chałupy niesymetrycznej, o układzie okien 2+1 - (tutaj nastąpiło ich zdwojenie - 1+2+2) łączy się ze stodołą i stajnią. Jest ewolucją jednodachowych "chałup długich" - te zaś zaliczyć można do odmian pierwotnego dziedzictwa wołoskiego. Proporcjonalny dach z niewielkimi przyciółkami, stylowe okna i perfekcyjne oszalowanie domu z gęstym listwowaniem, zamkniętym pasami wyrzynanych jakby fryzów arkadkowych dopełnia ją malowniczość tego zespołu, dokumentującego ostatni etap ewolucji cech karpaccich i "żywego" budownictwa drewnianego na Spiszu, przed jego załamaniem, spowodowanym wprowadzeniem przepisów przeciwpożarowych.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☒
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ŁAPSZE NIŻNE, ul. Długa 102	ŁAPSZE NIŻNE	NOWY TARG	49° 39' 89,27" N 20° 23' 97,77" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Późny (choć mogący liczyć już do 100 lat) budynek, wywodzący się ze starej formy niesymetrycznej chałupy, pierwotnie jednoizbowej z komorą. Tutaj izby ułożone są obok, dostępne przez sień, a ta z kolei przez wejście w szczycie (układ okien zbliżony do 2+1). Opisana dyspozycja przestrzenna domów występuje także na Orawie, jest jednak praktycznie nieznana na Podhalu, u Zagórzan czy w obrębie penetracji sądeckich Lachów. Staranne wykonawstwo, odkryte ozdobne msznie, bielone węglów i bardzo dobry stan utrzymania podnosi wartość tego przykładu ewolucyjnego zachowania części dawnych cech, mogących być uważane za wołoskie.

P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	P ■ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □ 	
P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	W □ 	W □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	
								P □ 	P □ 	W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☒
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ŁAPSZE NIŻNE, ul. Długa 102	ŁAPSZE NIŻNE	NOWY TARG	49° 39' 89,27" N 20° 23' 97,77" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Późny (choć mogący liczyć już do 100 lat) budynek, wywodzący się ze starej formy niesymetrycznej chałupy, pierwotnie jednoizbowej z komorą. Tutaj izby ułożone są obok, dostępne przez sień, a ta z kolei przez wejście w szczycie (układ okien zbliżony do 2+1). Opisana dyspozycja przestrzenna domów występuje także na Orawie, jest jednak praktycznie nieznaną na Podhalu, u Zagórzan czy w obrębie penetracji sądeckich Lachów. Staranne wykonawstwo, odkryte ozdobne msznie, bielone węglów i bardzo dobry stan utrzymania podnosi wartość tego przykładu ewolucyjnego zachowania części dawnych cech, mogących być uważane za wołoskie.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☒
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
ŁAPSZE NIŻNE,
ul. Długa 171

GMINA
ŁAPSZE NIŻNE

POWIAT
NOWY TARG

POZYCJA GPS
49° 39' 81,31" N
20° 24' 56,79" E

OCENA WARTOŚCI

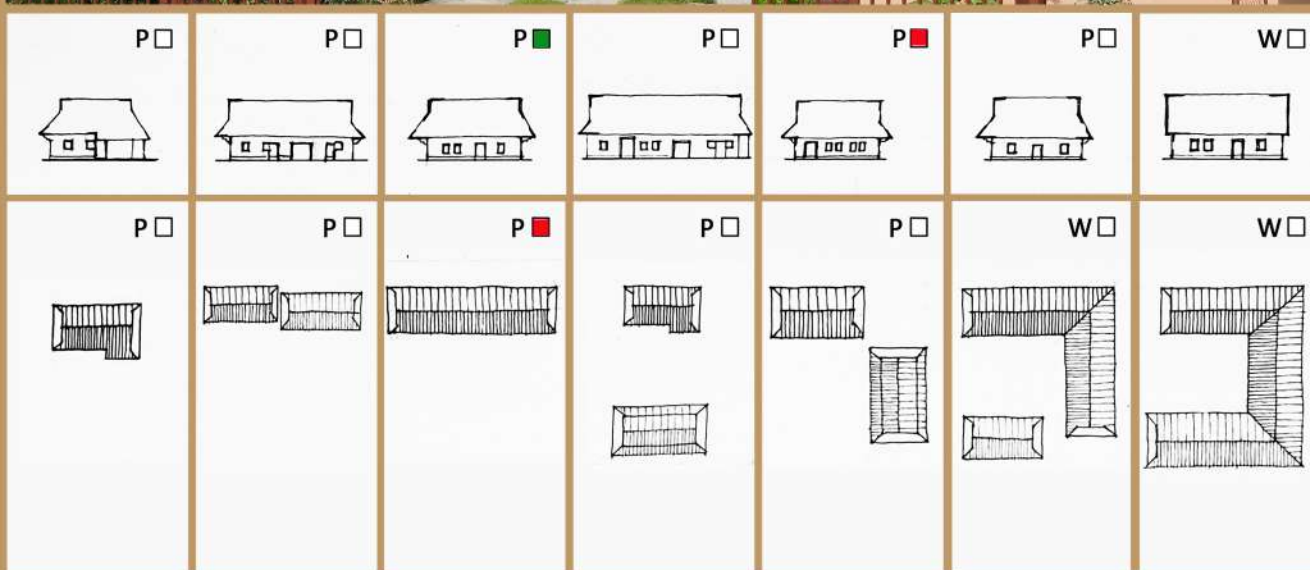

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Wyjątkowo piękny i znakomicie utrzymany przyład późnego, zapewne pochodzącego z lat 50. XX w. zespołu, uwidaczniającego wiele zmetamorfizowanych, starszych cech budownictwa, mogących być traktowanymi jako wołoskie. Jednodachowy zespół zbliżony cechami do budynku przy ul. Długiej 189 (Karta Łapsze Niżne Z.2), lecz dostosowany do wąskiej, długiej działki, prostopadłej do drogi. Dom o układzie wywodzącym się z niesymetrycznej chałupy z komorą, o przechodnim układzie izb, z układem okien i drzwi w dłuższej elewacji zbliżonym do 2+2+1, jednak zdwojone okna, znane np. z Orawy, zostały tu zastąpione późnymi oknami trójdzielnymi (wpływ modernizmu). Wyjątkowo starannie zdobienie ścian pasami pionowego listwowania z wyrzynanymi arkadowymi fryzami; ozdobny fryz z motywem "lelui", daleko nadwieszony przyczołek, motyw słońca w szczycie.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☒
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

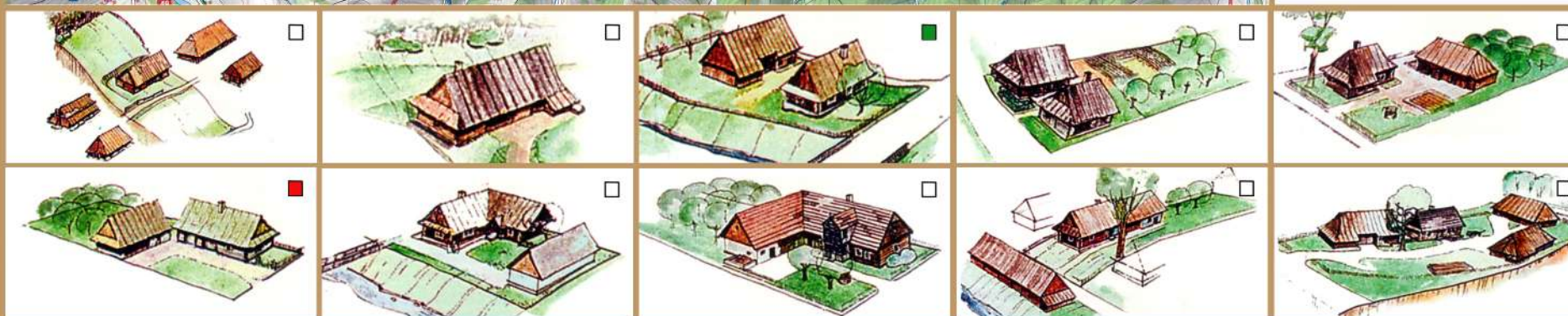
NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
ŁAPSZE WYŻNE	ŁAPSZE NIŻNE	NOWY TARG	Układ złożony zbliżony ulicówki, będący być może dogęszczoną łańcuchówką wołoską	

OPIS

Łapsze Wyżne były wsią założoną przez Wołochów. Opuścili ją z niewyjaśnionych przyczyn z końcem XVII w. Dzisiejsza postać układu i zabudowy wsi to wynik repolonizacji (i remadziaryzacji) wsi. Dowodzi tego dogęszczenie zabudowy w mieszanym, szczytowym i kalenicowym układzie. W większości są one wynikiem wymiany zabudowy po roku 1920, gdy wielki pożar, który zniszczył 80 domów. Wielu mieszkańców wsi wtedy wyemigrowało. W centrum Łapsz Wyżnich, zachowanych jest kilka dość późnych budowli, prentujących jednak przekształcone cechy "wołoskie". Łapsze Wyżne i Niżne powinny znaleźć się na trasie Szlaku Kultury Wołoskiej, ukazując ewolucyjne formy architektury drewnianej, pod warunkiem jej zachowania.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☒
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
ŁAPSZE WYŻNE,
ul. św. Floriana 20

GMINA
ŁAPSZE NIŻNE

POWIAT
NOWY TARG

POZYCJA GPS
49° 39' 48,61" N
20° 19' 20,74" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Przykład późnego domu, opartego jednak na archaicznym wzorze krótkiej, pierwotnie niesymetrycznej chałupy, dostosowanej w tym przypadku do zabudowy szczytowej. Budynek jest po remoncie i adaptacji, ma wtórną kolorystykę, współczesne pokrycie dachu i szczytów, lecz stanowi stosunkowo cenny element w zespole centralnej części Łapsz Wyżnich, głównie bryłą przywołując pierwotne cechy wołoskie.

BODAKI

POWROŹNIK

WIERCHOMLA

SKANSEN WSI
POGÓRZAŃSKIEJ
SZYMBARK

OCHOTNICA D.

OCHOTNICA G.

TYLMANOWA

ŁAPSZE NIŻNE

ŁAPSZE WYŻNE

CZARNA GÓRA

TRYBSZ

SADECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

ZUBRZYCA

LIPNICA M.

LIPNICA WLK.

KICZORY

ZAWOJA

SKAWICA

BIAŁKA

ORAWSKI PARK
ETNOGRAFICZNY

P ☒	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	W ☐	W ☐
P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☒	W ☐	W ☐	P ☒	P ☐	P ☐
							P ☒	P ☐	W ☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ŁAPSZE WYŻNE, ul. św. Floriana 55	ŁAPSZE NIŻNE	NOWY TARG	49° 39' 48,73" N 20° 19' 13,86" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dom oparty na asymetrycznym rzucie, dostosowanym do zabudowy szczytowej. Oprócz proporcji bryły prezentuje jedynie niektóre i to mocno przekształcone i wtórne - w stosunku do wołoskich pierwowzorów - cechy budownictwa drewnianego. Dach bez przyczółków, zamknięty nadwieszonymi szczytami - od frontu z balkonem, spięty jest na szwajcarski sposób, ze skierowanym w dół pazdurem. Niestylowe okna - wynik przebudowy i wtórne malowanie uszlachetnione są jedynie bielaniem osłatek w węglach. Budynek odgrywa bardzo pozytywną rolę w krajobrazie centrum Łapsz Wyżnich, jednak jest przykładem jedynie odległych reminiscencji pierwotnych wzorców ogólnokarpaccich.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☒
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

P ☒	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	W ☐	W ☐	W ☐	W ☐
P ☐	P ☐	P ☐	P ☐	P ☒	W ☐	W ☐	P ☐	P ☐	P ☐
							P ☐	P ☐	W ☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU ŁAPSZE WYŻNE, ul. św. Floriana 161	GINA ŁAPSZE NIŻNE	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 23' 41,99" N 20° 12' 28,05" E	OCENA WARTOŚCI
--	----------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o późnej proveniencji (prawdopodobnie lata 50. XX wieku), oparty jednak na archaicznym, asymetrycznym rzucie, dostosowany do zabudowy kalenicowej w stosunku do drogi, z rytmem okien w elewacji frontowej 2+1. Dach bez przyczółków, z prostymi szczytami i niewielkich kątach nachylenia połaci. Przykład transmisji niektórych tylko cech, mogących być uważane za wołoskie, w wiek XX, jednak z przekształceniami; mimo tego u tak rzadki już przykład użytkowanego, drewnianego budynku mieszkalnego, nie poddanego radykalnym przeróbkom "gentryfikacyjnym".

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W ■ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □
							P ■ 	P □ 	W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☒
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU ŁAPSZE WYŻNE, ul. św. Floriana 40	GINA ŁAPSZE NIŻNE	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 39' 51,23" N 20° 19' 41,15" E	OCENA WARTOŚCI
---	----------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Najcenniejszy w centrum Łapsz Wyżnich budynek oparty na archaicznym rzucie, zbliżonym do jednoizbowego domu z komorą. Właściciel Franciszek Payerchin. Dach o znacznym kącie nachylenia połączy oraz dużymi okapami nie ma przyczółków, gdyż budynek dostosowany został do gęstej zabudowy kalenicowej. Wejście do budynku przez rodzaj międzucha, furta zwieńczona motywem łuku koszowego. Obiekt wymaga ochrony!

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☒
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU ŁAPSZE WYŻNE, ul. św. Floriana 87	GINA ŁAPSZE NIŻNE	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 39' 51,84" N 20° 19' 39,88" E	OCENA WARTOŚCI
---	----------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Cenny, prezentujący mieszany zestaw cech, budynek, w zabudowie szczytowej. Nawet w elewacji frontowej zachowuje charakterystyczny rytm okien 2+1, wywodzący się z niesymetrycznych domów, co jest zapewne jednym ze znaków wczesnego, wołoskiego dziedzictwa. Dom o konstrukcji zrębowej jest od frontu otynkowany na listwach; tynk uformowany w lizeny z pseudoboniowaniem pod belkami podtrzymującymi przycółtek. Także w tynku uformowane osobliwe podokienniki w postaci odwróconych osłich grzbietów oznaczone na zdjęciu i rysunku (!), co jest starą, znaną w Karpatach formą. Szczyt ozdobiony jest uproszczonym symbolem słońca. Budynek o charakterze małomiasteczkowym, z licznymi, zmetamorfizowanymi cechami, mogącymi być traktowanymi jako echa dziedzictwa wołoskiego.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☒
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU ŁAPSZE WYŻNE, ul. św. Floriana 32	GMINA ŁAPSZE NIŻNE	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 39' 49,04" N 20° 19' 32,88" E	OCENA WARTOŚCI
---	-----------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Malowniczy budynek w zabudowie szczytowej, o rzucie wywodzącym się z niesymetrycznego domu jednoizbowego. Forma dachu, szczytu, oszalowania zrębu wskazują na silne naleciałości szwajcarsko-tyrolskie, zaś forma domu zbliżona jest do XIX-wiecznej zabudowy małych miasteczek w Galicji i na Górnych Węgrzech; podobne domy występowały np. w rynku w Jordanowie. Dom po renowacji, w elewacji frontowej - niestylowe okno. Kolorystyka może być kontynuacją dość dawnego malowania olejnego. Przykład wtórnych cech zabudowy drewnianej.

P □	P □	P □	P □	P □	P □	W ■	W □	W □	W □
P □	P □	P □	P □	P ■	W □	W □	P ■	P □	P □
							P □	P □	W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☒
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

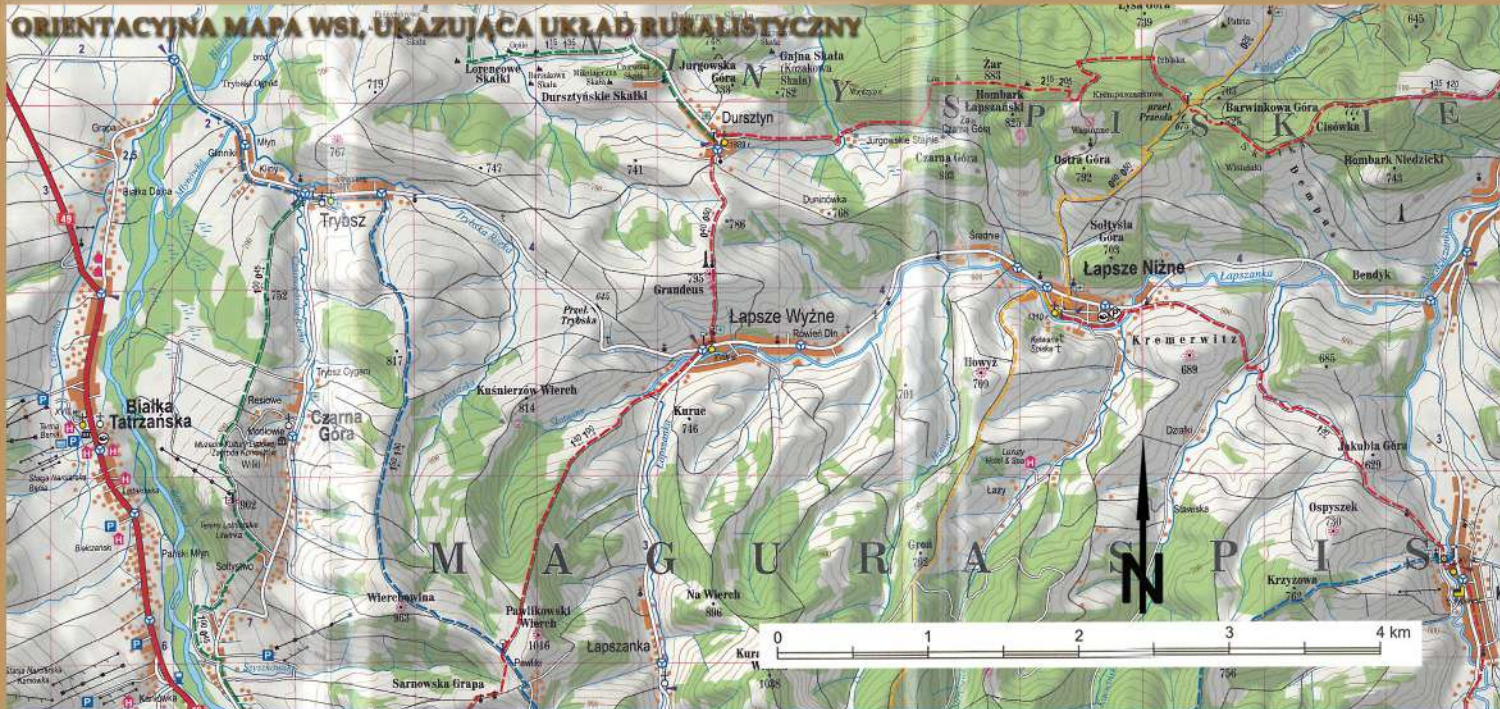
SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

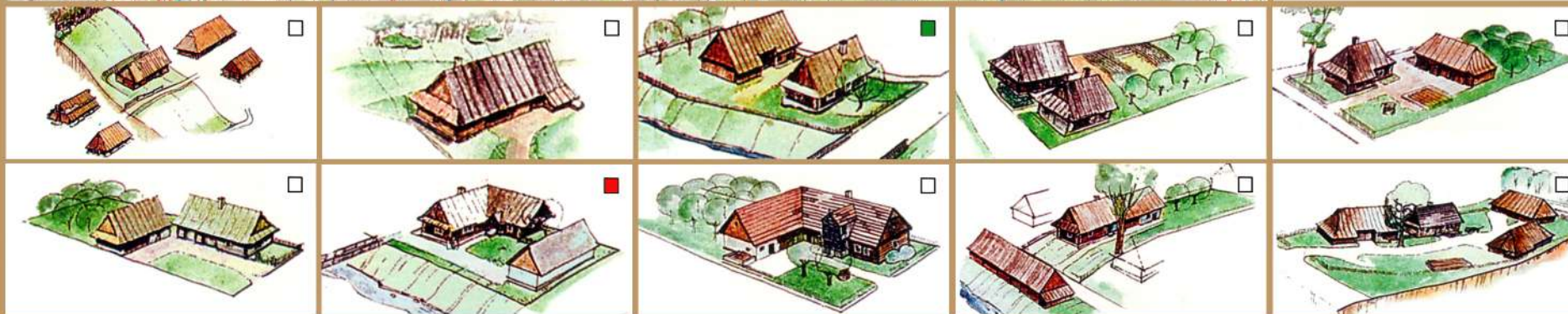
NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
CZARNA GÓRA	BUKOWINA TATRZAŃSKA	TATRZAŃSKI	ŁAŃCUCHÓWKA WOŁOSKA	

OPIS

Czarna Góra jest jedną z czterestu wsi Polskiego Spisza. Według przekazów ustnych pod koniec XV wieku przybyła tu grupa Wołochów. Z zachowanej najstarszej, księgi metrykalnej parafii Łąpsze Wyżne (z roku 1655) wynika, że oprócz rodzin bałkańskich osiedlali się w Czarnej Górze również przybysze z sąsiedniego Podhala, którzy stali się wkrótce grupą dominującą. Ważnym zajęciem mieszkańców było pasterstwo. Dzięki osiedlaniu się nowych osadników wieś powoli się rozrastała – w 1772 liczyła 64 gospodarstwa, w 1831 – 77 gospodarstw, w 1867 – 89 gospodarstw. Do dziś zachował się pasterski charakter wsi, widoczny jeszcze w zabudowie wsi, układzie pól oraz pozostałościach pasterskiej gospodarki rolnej, oraz kilka budowli, uzasadniający do włączenia do Szlaku Kultury Wołoskiej.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☒
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
CZARNA GÓRA,
os. Zagóra 86

GMINA
**BUKOWINA
TATRZAŃSKA**

POWIAT
TATRZAŃSKI

POZYCJA GPS
**49° 38' 68,12" N
20° 13' 29,30" E**

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Zagroda Korkoszów, oddział Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem. Wieloletapowo rozbudowywane od końca XIX w. do lat 40. XX w. gospodarstwo, założone przez zamożnego reemigranta z USA, Alojzego Korkosza. Zamknięty w trzy skrzydła okół z długim domem, wywodzącym się z niesymetrycznej chałupy z komorą, zawiera wiele wczesnych cech, będących odbiciem dziedzictwa wołoskiego. Zespół wyjątkowo cenny, choć reprezentujący w istocie horyzont kulturowy początków XX wieku.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☒
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU CZARNA GÓRA, os. Zagórą 90	GMINA BUKOWINA TATRZAŃSKA	POWIAT TATRZAŃSKI	POZYCJA GPS 49° 38' 67,90" N 20° 13' 29,65" E	OCENA WARTOŚCI
--	---	-----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek mieszkalny, o charakterze chałupy symetrycznej, z "bogatym" układem okien w elewacji frontowej: 2+1+2, z bystrym, łamanym, pohalańskim dachem, z motywami słońc na szczytach, ze ścianami oszalowanymi deskami "w jodełkę" (co jest jednym ze starszych motywów, mogących być uważanym za wczesny, wołoski), z artykułowanym cokołem w postaci pionowego listwowania, zamkniętego wrzynanym "fryzem arkadkowym". Budynek o wysokich walorach architektonicznych, lecz stosunkowo późny, reprezentujący silne naleciałości, w tym "stylu zakopiańskiego", przykład ewolucji i uwtórnienia starych cech o charakterze ogólnokarpackim. Obiekt w złym stanie technicznym.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☒
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU CZARNA GÓRA, ul. Nadwodna 157	GMINA BUKOWINA TATRZAŃSKA	POWIAT TATRZAŃSKI	POZYCJA GPS 49° 22' 06,11" N 20° 07' 21,61" E	OCENA WARTOŚCI
---	---	-----------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Późny budynek mieszkalny prezentujący wtórne cechy, mogące być uważane za pochodne dziedzictwa wołoskiego, jednak oparty na rzucie niesymetrycznym, wywodzącym się z dawnej chałupy jednoizbowej z komorą. Zrąb oszalowany w uproszczonym układzie klepek, dach z niesymetrycznymi przyczółkami - większy od strony zachodniej. Część gospodarcza wyburzona. Dom porzucony, w złym stanie technicznym.

P □	P □	P ■	P □	P □	P □	W □	W □	W □	W □
P □	P □	P □	P □	P □	W □	W ■	P ■	P □	P □
P □	P □	P □	P □	P □	W □	W ■	P ■	P □	W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☒
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

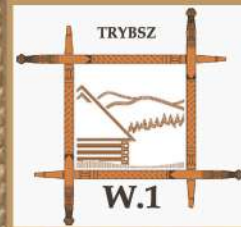

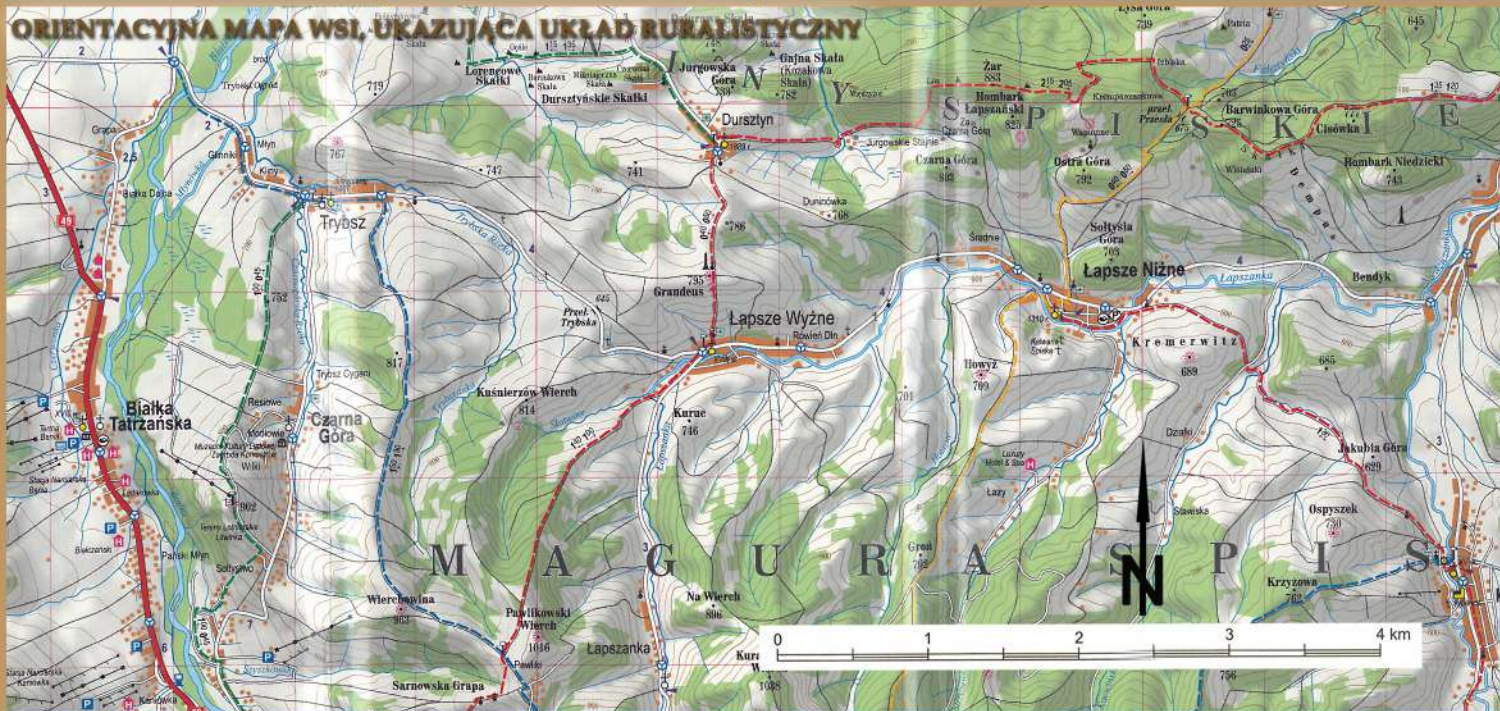
SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

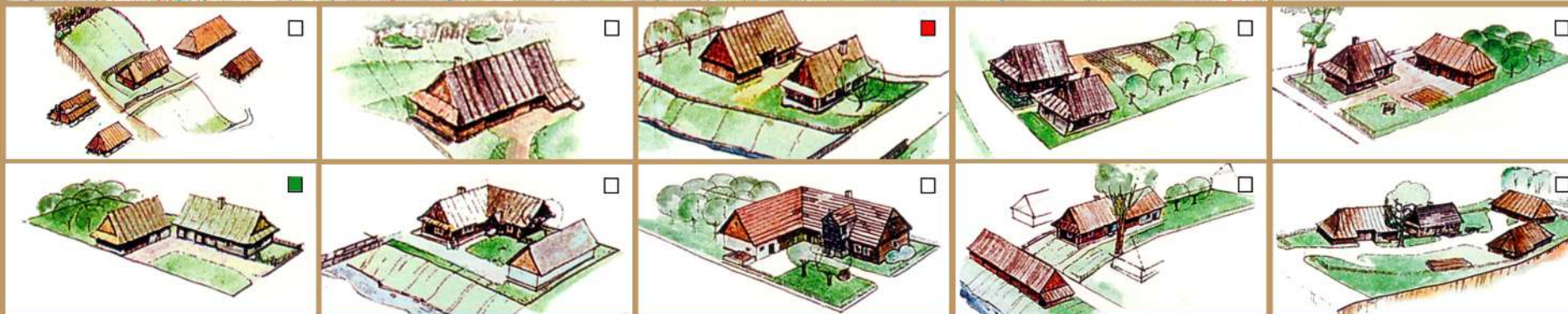
Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
TRYBSZ	ŁAPSZE NIŻNE	NOWY TARG	ULICÓWKA	

OPIS
 Trybsz wzmiankowany jest od XVI wieku, kiedy to należał do właścicieli zamku Dunajec (obecnie Niedzica). Wieś założona została przez spolonizowanych osadników z Frydmana. Posiada charakter zwartej ulicówki, nie zaś łańcuchówki wołoskiej. Jednak poszczególne gospodarstwa zachowują wołoskie cechy - w swym układzie i strukturze. Trybsz posiada prawdziwą perłę architektury sakralnej na polskim Spiszu - drewniany kościółek pod wezwaniem św. Elżbiety Węgierskiej, wybudowany najprawdopodobniej w 1567 roku. Oprócz kościoła św. Elżbiety, niejako samoistnie aplikującego Trybsz do Szlaku Kultury Wołoskiej, odnaleźć można na terenie wsi kilka budynków drewnianych; najciekawszy to obiekt przy ul. Św. Elżbiety 30, znajdujący się jednak w stanie rozpoczynającej się destrukcji.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☒
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

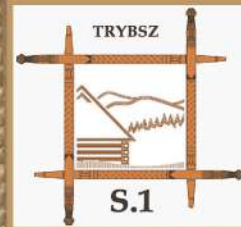

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
TRYBSZ	ŁAPSZE NIŻNE	NOWY TARG	49° 40' 83,91" N 20° 13' 86,62" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Kościół św. Elżbiety Węgierskiej powstał około 1567 r. Jest to budowla o cechach gotyckich, z jednolitą kalenicą nad nawą i prezbiterium, o konstrukcji zrębowej, dach i ściany kryte gontem. Podczas prac remontowych w 1924 r. rozebrano wieżę o konstrukcji izbicowej. Wewnątrz na ścianach i stropach znajduje się późnobarokowa polichromia z 1647 r. w tym Wniebowzięcia i Koronacji Matki Boskiej na stropie prezbiterium, namalowana na tle Panoramy Tatr.

 K.1	 K.2	 K.3	 K.4	 K.5
 C.1	 C.2	 C.3	 C.4	 C.5
 C.6	 C.7	 C.8	 C.9	 C.10

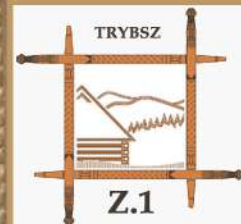
BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☒
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
TRYBSZ, ul. Św. Elżbiety,
obok nr 59

GINA
ŁAPSZE NIŻNE

POWIAT
NOWY TARG

POZYCJA GPS
49° 24' 31,00" N
20° 08' 42,06" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Stosunkowo późny budynek, prezentujący jednak kilka cennych cech, mogących być uważanymi za pierwotne, wołoskie. Asymetryczny rzut, dach z przyczółkami i okapami o dość znacznym kącie nachylenia połaci. Widoczne niewielkie "rysie" podtrzymujące przyczółki dachu.

P □	P □	P ■	P □	P □	P □	W □	W □	W □	W □
P □	P □	P □	P □	P ■	W □	W □	P ■	P □	P □
							P ■	P □	W □

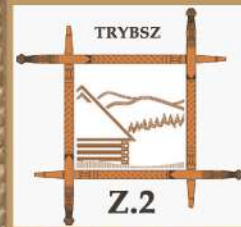
BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☒
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
TRYBSZ ul. Św. Elżbiety 30 (70 wg starej numeracji)	ŁAPSZE NIŻNE	NOWY TARG	49° 40' 89,89" N 20° 14' 61,84" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Bardzo cenny, lecz zaniedbany zespół. Budynek mieszkalny o rozwiniętym, lecz asymetrycznym rzucie i rytmie okien 2+2+1 oraz wejściu od strony wschodniego szczytu, osłoniętym zadaszeniem, stanowiącym przedłużony okap przyczółka (w typie tzw. "pidgania"). Cechy mogące być uważane za kontynuację cech pierwotnych, wołoskich. Wielkie budynki gospodarcze u dołu działki, nad rzeką.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	W □ 	W □ 	P ■ 	P □ 	P □
							P ■ 	P ■ 	W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☒
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	GINA NOWY SĄCZ	POWIAT NOWY SĄCZ	POZYCJA GPS 49° 61' 48,83" N 20° 73' 29,18" E	OCENA WARTOŚCI
--	-------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Chałupa z Obidzy z lat 1850-90 w zagrodzie przysiółkowej. Chałupa długa, jednodachowa o układzie asymetrycznym; mogąca być mieszanina form o cechach wołoskich i wpływu z regionu krakowskiego. Dach kryty strzechą, co jest cechą pogórzy, szczyty bez przyciółków. Budynek wywodzący się z chałupy jednoizbowej. Budynek o układzie zbliżonym do archaicznej chałupy Krzyśków z Osiedla Chrycyki w Dolinie Potoku Gorcowego w Ochotnicy Dolnej, jednak pokryty zupełnie innym dachem.

P □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	W □ 	W □ 	W ■ 	W □
P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □
							P □ 	P □ 	W □

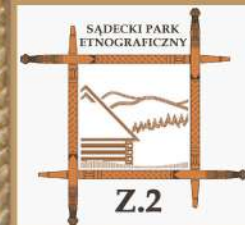
BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	GINA NOWY SĄCZ	POWIAT NOWY SĄCZ	POZYCJA GPS 49° 61' 48,83" N 20° 73' 29,18" E	OCENA WARTOŚCI
--	-------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Chałupa w zabudowie kątovej (L-kształtna) wraz z warsztatem tkacza, z 1869 r. Wywodzi się z archaicznego, jednoizbowego wzoru, jednak z dachem szczytowym, bez przyciółków. Układ bryły domu zbieżny z najstarszymi wzorami, mogącymi być uważane za wołoskie. Jednak pokrycie dachowe typowe dla pogórzy, będące wynikiem późniejszych naleciałości.

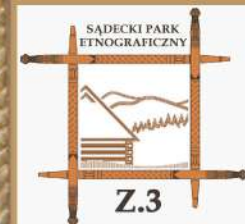
BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
SĄDECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

GINA
NOWY SĄCZ

POWIAT
NOWY SĄCZ

POZYCJA GPS
49° 61' 48,83" N
20° 73' 29,18" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Chatupa, tzw. "biedniacka" (pochodzenia nie udało się ustalić) o wyjątkowo cennych wczesnych cechach wołoskich - jednoizbowy, asymetryczny układ "domu z komorą", węglami z wyraźnie zaakcentowanymi "ostatkami" i stylowym dachu z wielkimi przczókami oraz okapami, opartymi na wysuniętych "rysiach". Mszenie części mieszkalnej wylepione gliną i bielone. Mimo skromnych wymiarów - jeden z najcenniejszych i najczystszych przykładów karpackiej, wołoskiej architektury w Małopolsce.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
SADECKI PARK
ETNOGRAFICZNY

GINA
NOWY SĄCZ

POWIAT
NOWY SĄCZ

POZYCJA GPS
49° 61' 48,83" N
20° 73' 29,18" E

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Chałupa, długa, jednodachowa, przeniesiona z Wierchomli Wielkiej. Pochodzi z lat 1893-99, posiada dach przyczółkowy za daleko nadwieszonymi okapami, opartymi jednak na wypuszczonych krokwiach, nie na rysiach. Szczyt posiada rodzaj niewielkiego naczółka - tzw. "koszyczek". Budynek posiada bardzo dużo cech mogących być uważane za wołoskie, jednak oparcie dachu jest odmienne.

P □	P ■	P □	P □	P □	P □	W □	W □	W □	W □
P ■	P □	P ■	P □	P □	W □	W □	P ■	P □	P □
							P □	P □	W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

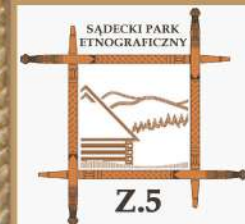

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	GMINA NOWY SĄCZ	POWIAT NOWY SĄCZ	POZYCJA GPS 49° 61' 48,83" N 20° 73' 29,18" E	OCENA WARTOŚCI
--	--------------------	---------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Chałupa jednoizbowa z komorą, o krótkim rzucie, z dachem czterospadowym, pochodząca z połowy XIX wieku. Posiada wiodące cechy archaicznej budowli o pierwotnych, ogólnokarpaccich, wołoskich cechach, oprócz jednej - pokrycia dachu strzechą. Wyraziste ostatki, konstrukcja zrębu z niewielkich belek, nieduże wymiary wskazują na dawny sposób budowania, utrwalany później w tzw. "chałupach biedniackich". Wg danych Sądeckiego Parku Etnograficznego przeniesiony z Lipnicy Wielkiej.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

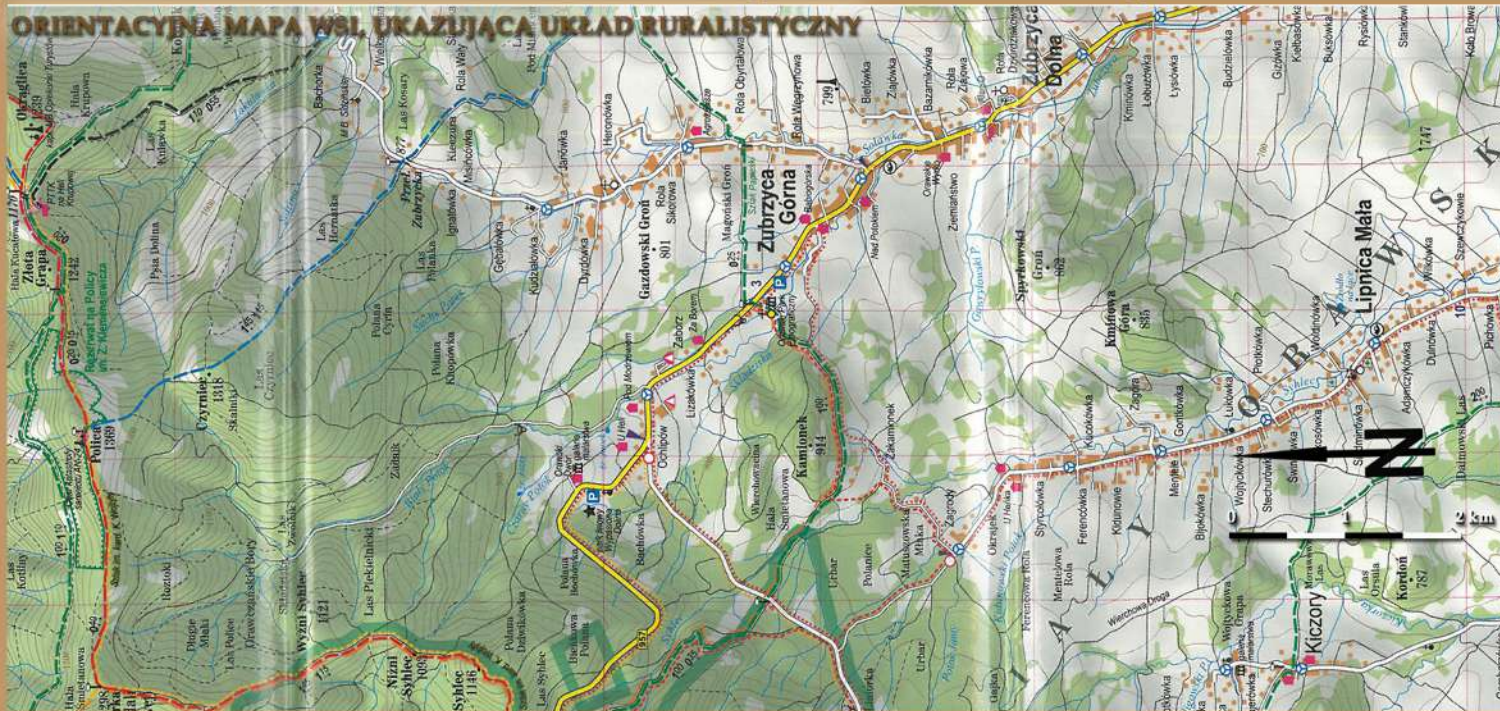
SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

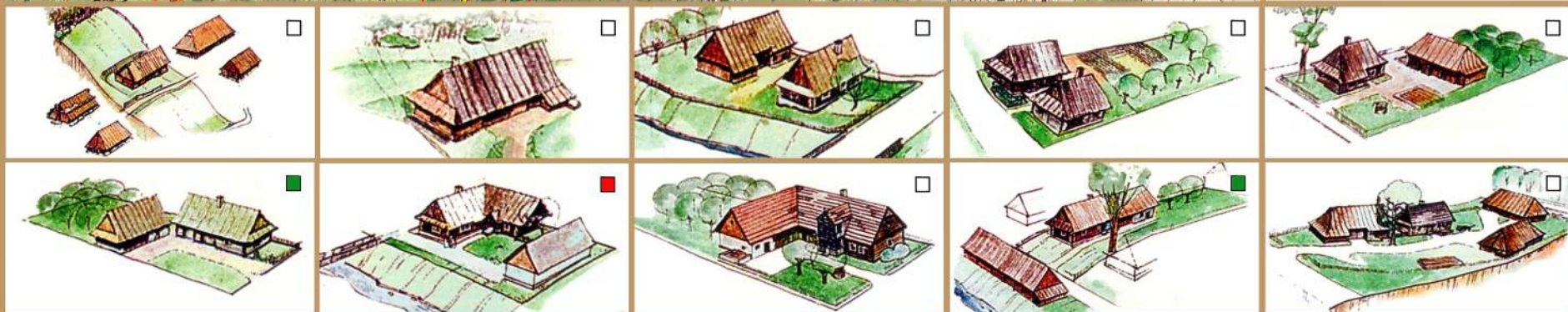

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	ŁAŃCUCHÓWKA WOŁOSKA	

OPIS

Czarna Góra jest jedną z czterestu wsi Polskiego Spisza. Według przekazów ustnych pod koniec XV wieku przybyła tu grupa Wołochów. Z zachowanej najstarszej, księgi metrykalnej parafii Łapsze Wyżne (z roku 1655) wynika, że oprócz rodzin bałkańskich osiedlali się w Czarnej Górze również przybysze z sąsiedniego Podhala, którzy stali się wkrótce grupą dominującą. Ważnym zajęciem mieszkańców było pasterstwo. Dzięki osiedlaniu się nowych osadników wieś powoli się rozrastała – w 1772 liczyła 64 gospodarstwa, w 1831 – 77 gospodarstw, w 1867 – 89 gospodarstw. Do dziś zachował się pasterski charakter wsi, widoczny jeszcze w zabudowie wsi, układzie pól oraz pozostałościach pasterskiej gospodarki rolnej, oraz kilka budowli, uzasadniający do włączenia do Szlaku Kultury Wołoskiej.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☒
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU ZUBRZYCA GÓRNA 402	GMINA JABŁONKA	POWIAT NOWY TARG	POZYCJA GPS 49° 56' 89,70" N 19° 63' 87,52" E	OCENA WARTOŚCI
--	-------------------	---------------------	---	--------------------

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Ginące, cenne gospodarstwo - zagroda w zabudowie kątowej z budynkiem mieszkalnym asymetrycznym, z rytmem okien 1+2+2, z wysokim dachem z okapami. Zespół stosunkowo późny, zapewne z lat 30. XX w., eksponujący jednak wiele cech, zarówno ogólnokarpaccich, jak i regionalnych. Niestety absolutna większość typowych, dawnych gospodarstw na terenie Zubrzycy (po za Orawskim Parkiem Etnograficznym) znajduje się w podobnym stanie, lub zostało radykalnie przebudowanych. Wykonanie zdjęcia elewacyjnego było tu niemożliwe. Stan zespołu ilustruje rzeczywistość, ostatnią fazę egzystencji nawet najmłodszej chronologicznie zabudowy drewnianej w tkankach wsi małopolskich.

P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	P ■ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W ■ 	W □ 	P ■ 	P □ 	P □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☒
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

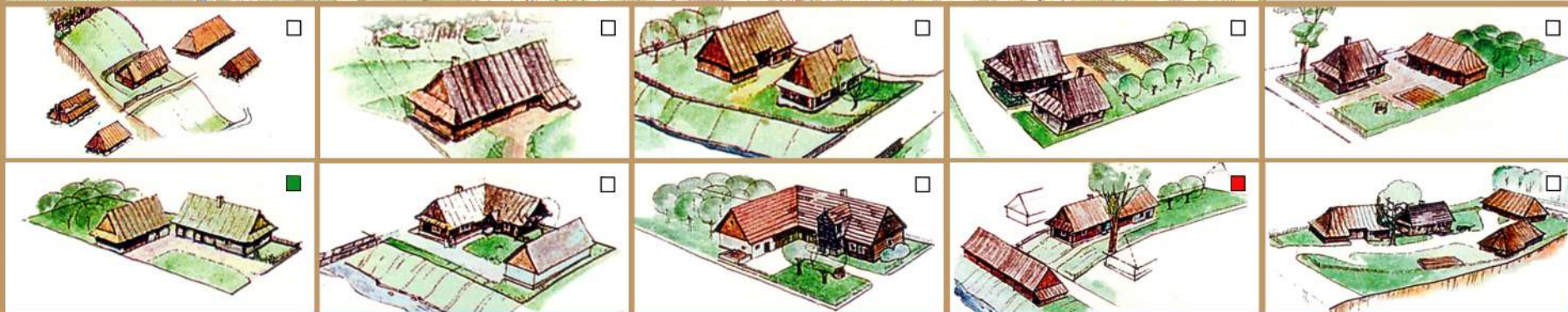
Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
LIPNICA MAŁA	JABŁONKA	NOWY TARG	ŁAŃCUCHÓWKA WOŁOSKA	

OPIS
Lipnica Mała, (węg. Felső-Lipnicza) - wieś w gminie Jabłonka niedaleko Babiej Góry, na terenie Orawy, o modelowym układzie łańcuchówki wołoskiej. Powstała jako osiedle rozwojowe Lipnicy Wielkiej, jednak osiągnęła wielkość i układ niemal identyczny jako Lipnica Wielka, oddzielona od niej niskim działem Kociego Zamku. Działy lipnickie zostały niemal w całości wylesione, jednak układ dróg nadal rysuje pierwotny układ agrarny wsi. W Lipnicy Małej charakterystyczny układ zabudowy - szczytowy, na wąskich działkach prostokątnych do drogi. Unikatowy jest zespół starych budowli w z bardzo dobrze zachowanym, wymagającym ochrony konserwatorskiej budynkiem nr 119. Wraz z Lipnicą Wielką i Kiczorami powinna być elementem Szlaku Kultury Wołoskiej.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☒
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
LIPNICA MAŁA 119	LIPNICA WIELKA	NOWY TARG	49° 49' 94,02" N 19° 64' 53,53" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Świetnie zachowana jednodachowa chałupa ze stodołą i oborą, o wysokim, przyczółkowym dachu, krytym gontem, wspartym na rysiach, z wydatnymi, podpartymi słupkami okapami, z pełnym zestawem pięknych detali. Okna zdobione szerokimi bielonymi obramieniami, z jakby klasycyzującymi nadprożami, w rytmie 2+2, bielone końcówki płazów. Budynek być może jeszcze z końca XIX w., lub nieco młodszy, prezentujący przegląd późniejszych, jednak rdzennych cech, "wołoskich". **Jeden z najcenniejszych, nieskansenowych zabytków architektury drewnianej w Małopolsce! Niezbędna natychmiastowa ochrona konserwatorska!**

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☒
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
LIPNICA MAŁA 121	LIPNICA WIELKA	NOWY TARG	49° 49' 95,61" N 19° 64' 52,14" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Jeden z cennych długich, jednodachowych budynków, zachowny w swej bryle, proporcjach i dyspozycji, niestety utracił część swych cech na skutek, skądinąd korzystnej dla jego stanu adaptacji. Wtórne pokrycie czerwoną blachą fałdową a szczególnie zastąpienie zrębu ścian rodzajem wtórnej boazerii ze sztucznym mszeniem i fałszywymi proporcjami ostateków a także wtórna forma okien zmniejszają wartości tego obiektu. Jednakże współtworzy on stylowy, niezwykle cenny zespół zabudowy szczytowej długich chatup w centrum Lipnicy Małej.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☒
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
LIPNICA MAŁA 26	LIPNICA WIELKA	NOWY TARG	49° 48' 90,85" N 19° 64' 79,69" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Mocno przekształcony budynek, być może sprzed 1914 r. o czym świadczyć może stare pokrycie eternitowe, wprowadzane w krajach Monarchii Austro-węgierskiej od ok. 1910 r. Budynek w typie chałupy długiej, jednak nie kryjącej części gospodarczej, a powstałej poprzez zwiększanie wymiarów klasycznego, dwuizbowego, asymetrycznego domu, z oknami w rytmie 2+2+1, przy zachowaniu szerokości traktu warunkowanej długościami płazów tartacznych. Budynek tynkowany na trzcinie, nałożonej na belki zrębu. Przykład ewolucji i kontynuacyjnych przemian cech wywodzących się w znacznej części z ogólnokarpaccich, "wołoskich" źródeł. Mimo przekształceń, wywołanych przez wprowadzanie nowych budynków - zespół budowli i gospodarczych zachowuje rzadko już spotykany charakter intensywnie zabudowanego osiedla długich budowli mieszkalno-gospodarczych.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☒
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

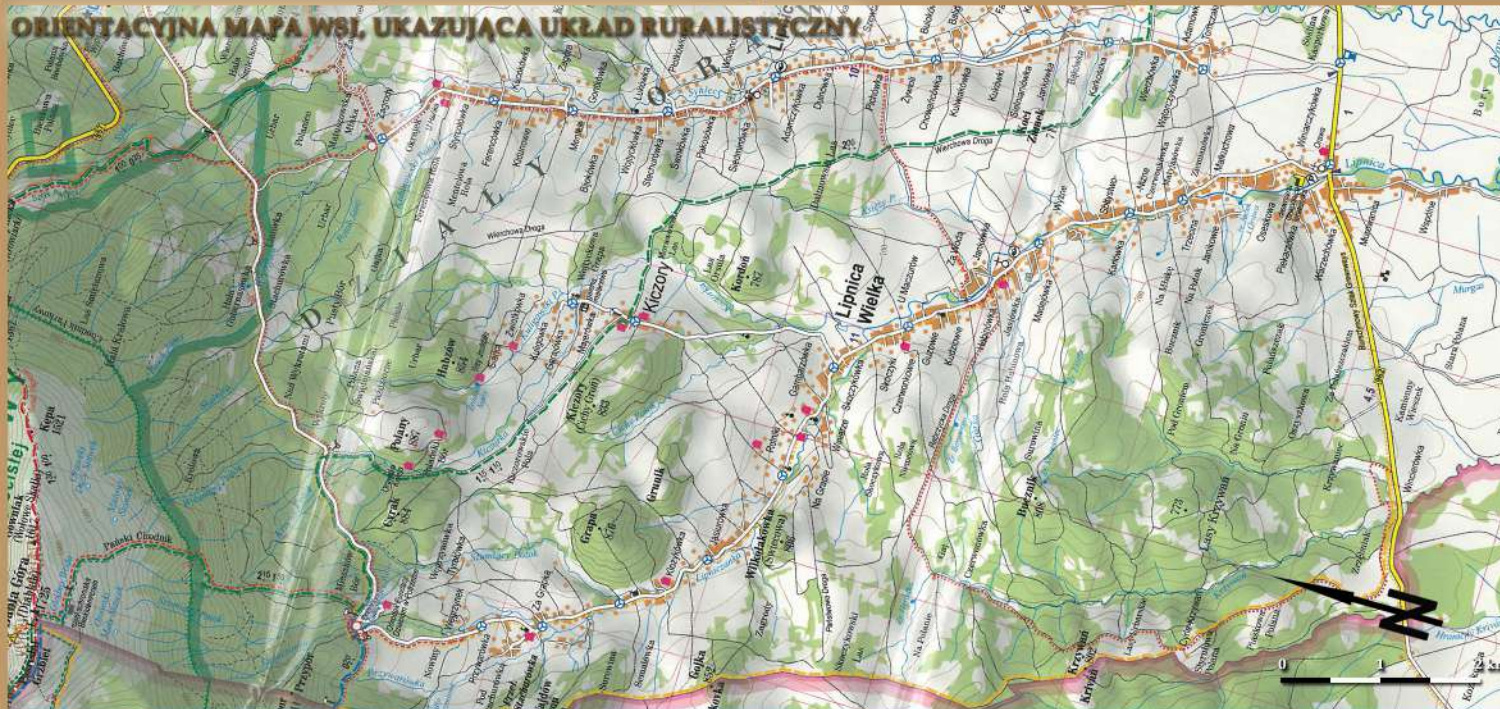
SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

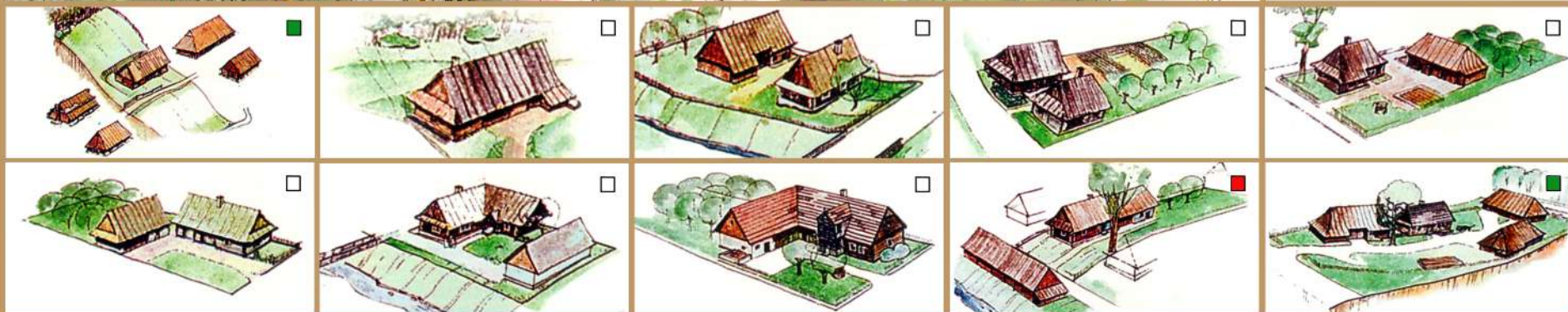
Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
LIPNICA WIELKA	JABŁONKA	NOWY TARG	ŁAŃCUCHÓWKA WOŁOSKA	

OPIS
Lipnica Wielka to wieś założona na prawie wołoskim w 1606 roku przez sołtysa Michała Śmietanę wraz z 9 wołoskimi osadnikami. Miał on wypasać 400 owiec. Do Polski przyłączona dopiero w 1924, na zasadzie wymiany terytoriów - Polska oddała wsie Głodówka (Hładovka) i Sucha Góra (Sucha Hora). Na pastwiskach użytkowanych przez wieś wg urbarza z 1619 roku, w Lipnicy hodowano 1800 szt. owiec. Elementem wsi była wielka polana Stańcowa, Oprócz Stańcowej obecnie są na tym terenie małe polanki śródleśne: Wolarki Wyznie, Wolarki Niżnie, i inne. Układ wsi dokumentuje wołoską genezę. Wymieniona zabudowa wiejska zachowuje historyczny, szczytowy układ zabudowy i scalone, jednolite budynki. Wieś powinna być włączona do Szlaku Kultury Wołoskiej.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☒
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
LIPNICA WIELKA	LIPNICA WIELKA	NOWY TARG	49° 50' 76,68" N 19° 59' 92,19" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dom w którym mieszkał Karol Wójciak "Heródka", rzeźbiarz i muzyk ludowy, nazywany "Orawskim Nikiforem" (1892-1969). Piękny przykład późno utrwalonych, ale bogatych i czytelnych cech, mogących być uważanymi za wołoskie. Niesymetryczny układ budynku z elewacją ze zdwojonymi oknami i skrajnie usytuowanymi drzwiami w rytmie 2+2+1, spotykany na Orawie i Spiszu, a więc w obrębie dawnych Górnych Węgier. Jest to sukcesja dawnego niesymetrycznego, jednoizbowego domu z komorą. Bielone ostatki w węglach i w płaszczyznach ścian wewnętrznych poprzecznych oraz pięknie zdobione w wyrzynane lilie obramienia okien (będące być może reminiscencją bielienia wokół okien w starych budowlach) to dziedzictwo starszych, karpackich cech zdobienia. Dach o niewielkich przyczółkach z późnymi, podhalańskimi motywami słońca. Stylowy, choć późny (prawdopodobnie z początku XX w.), zadbanej budynek, najcenniejszy w Lipnicy Wielkiej.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☒
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
LIPNICA WIELKA 694	LIPNICA WIELKA	NOWY TARG	49° 50' 35,41" N 19° 60' 43,45" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Przykład później, rozwiniętej, jednodachowej chałupy długiej (być może z lat 20. XX w.) z częścią mieszkalną wywodzącą w postaci niesymetrycznego dwuizbowego domu z rytmem okien 1+2+2. Wysoki dach przyczółkowo-naczółkowy, z niewielkimi okapami. Obiekt w wyjątkowy sposób zadbane, mimo niestylowego pokrycia dachu świetnie utrwała cechy późnego, lecz kontynuacyjnego budownictwa drewnianego. W Lipnicy Wielkiej zachowany jest tradycyjny sposób zabudowy szczytowej na wąskich działkach przydrożnych i utrwała się wiele cennych cech w nowoczesnej tkance wsi.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☒
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

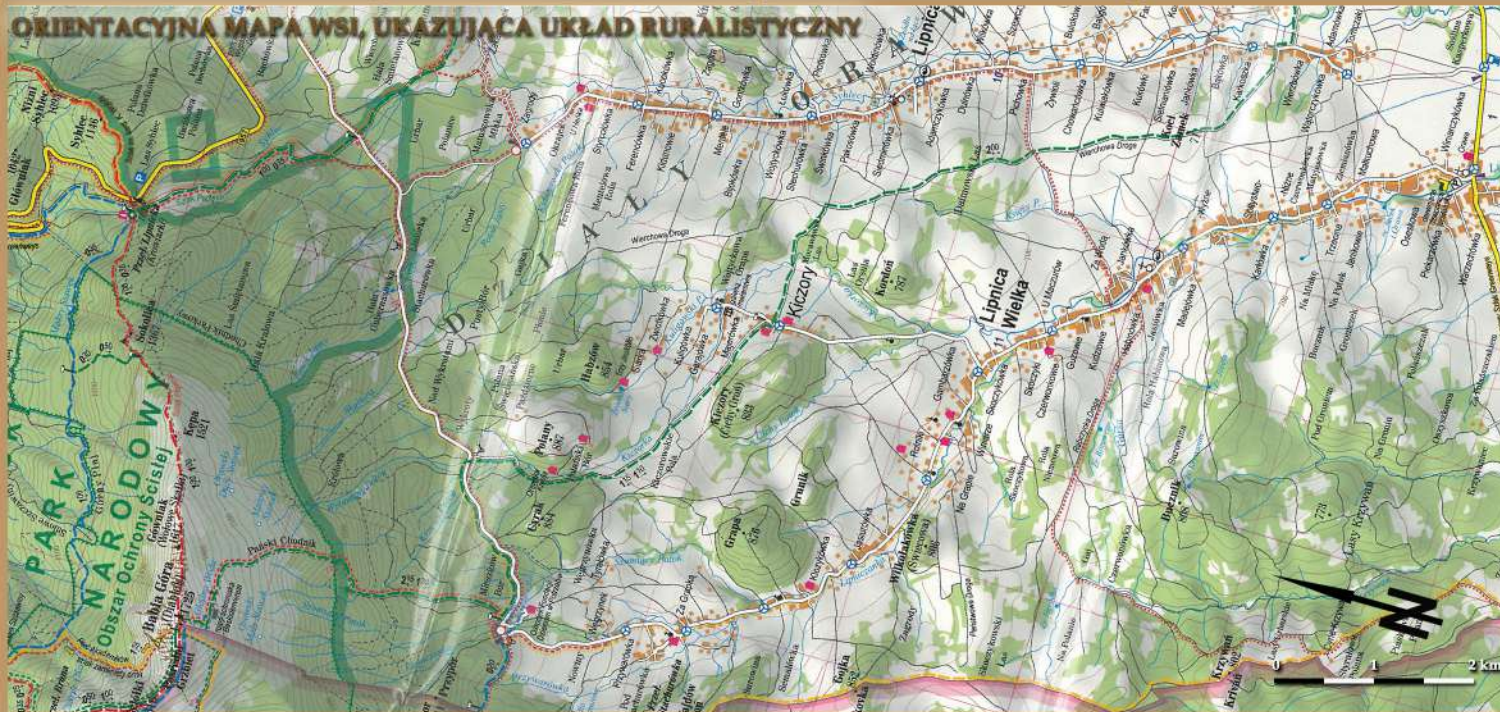
SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

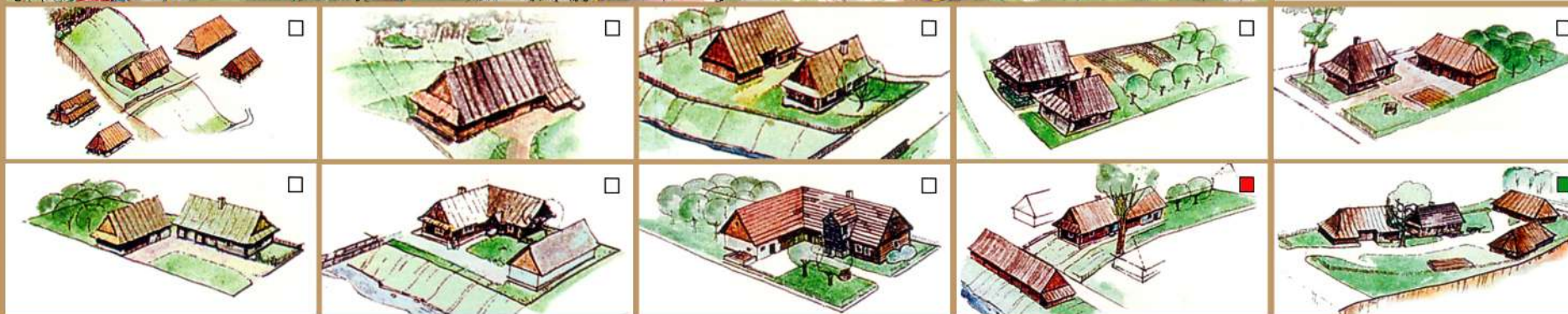
NAZWA WSI KICZORY	GMINA LIPNICA WIELKA	POWIAT NOWY TARG	TYP WSI PRZYSIÓŁEK ŁAŃCUCHÓWKI, WIEŚ SAMOTNICZA	OCENA WARTOŚCI
----------------------	-------------------------	---------------------	--	----------------

OPIS

Kiczory to wieś w Polsce położona w wojew. małopolskim, w powiecie nowotarskim, w gminie Lipnica Wielka. Nazwa pochodzi od słowa chic: "włosy, zarost"; chicera to "zarośnięta góra"; nazwa występuje często w Karpatach od Siedmiogrodu aż po morawską Wołoszczyznę. Wieś leży u południowych podnóży masywu Babiej Góry, w dolinie potoku Kiczorka. Do kwietnia 1991 r. Kiczory były częścią Lipnicy Wielkiej. We wsi zachowało się kilka reliktywów drewnianego budownictwa ludowego: chałupy mieszkalne, zabudowania gospodarcze, w formie długich, jednodachowych budowli, jest tam stara kuźnia oraz dzwonnica loretańska. Układ wsi zbliżony do osady samotniczej w centrum olbrzymiej, śródgórskiej polany. Kiczory z uwagi na cechy krajobrazu powinny znaleźć się na Szlaku Kultury Wołoskiej.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
ŚADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☒
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
KICZORY	LIPNICA WIELKA	NOWY TARG	49° 52' 94,05" N 19° 59' 16,43" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Późny (prawdopodobnie lata 50. XX wieku), lecz prezentujący niektóre cechy wcześniejszego budownictwa drewnianego, okazały jednodachowy zespół mieszkalno-gospodarczy. Dom - rozwinięcie chałupy niesymetrycznej, o układzie okien 2+1 - (tutaj nastąpiło ich zdwojenie - 1+2+2) łączy się ze stodołą i stajnią. Jest ewolucją jednodachowych "chałup długich" - wczesnego dziedzictwa wołoskiego. Niski dach z niewielkimi przyczółkami i perfekcyjne oszalowanie domu z gęstym listwowaniem cokołu oraz elementy podhalańskie (słońce) w szczytach to późne naleciałości. Przykład ostatniej fazy ewolucji drewnianej architektury Orawy.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☒
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
KICZORY	LIPNICA WIELKA	NOWY TARG	49° 53' 45,67" N 19° 59' 20,72" E	

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Późny (lata 30-50. XX wieku) jednodachowy zespół mieszkalno-gospodarczy, zachowujący niektóre cechy wcześniejszego budownictwa drewnianego. Dom, będący rozwinięciem chałupy niesymetrycznej, o układzie okien 2+1 (być może najpierw zdwojonych, a później zamienionych na okna trójdzielne) łączy się ze stodołą i stajnią. Jest ewolucją jednodachowych "chałup długich" - wczesnego dziedzictwa wołoskiego. Niski dach z niewielkimi przyczółkami. Ściany zrębu częściowo malowane, z wylepieniem mszenia pobieloną gliną. Budynek być może starszy, z początków XX wieku, rozbudowany i przekształcony. Przykład ostatniego etapu organicznej ewolucji architektury drewnianej Orawy.

P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	P ■ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	P ■ 	P □ 	P □
							P □ 	P □ 	W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☒
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

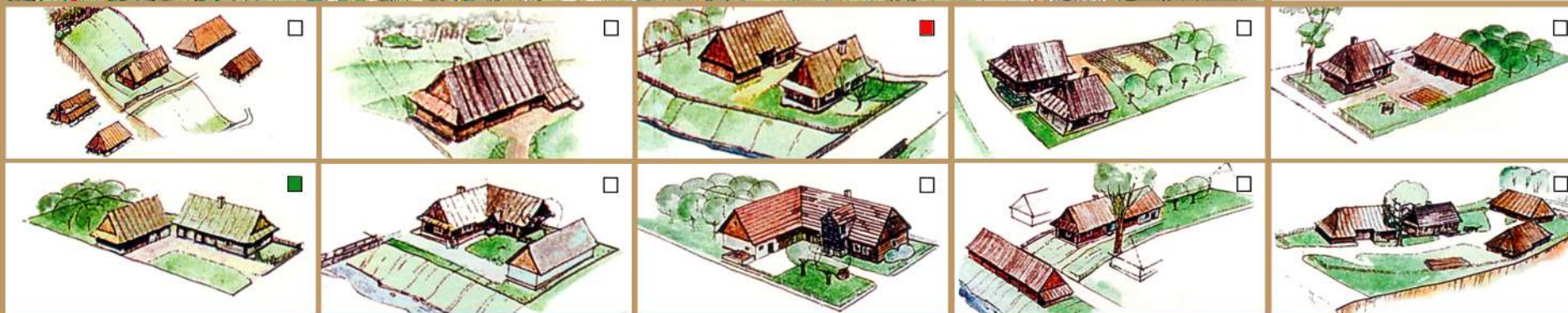
Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Śródulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
ZAWOJA	ZAWOJA	SUCHA BESKIDZKA	ŁAŃCUCHÓWKA, CZĘŚCOWO O CECHACH ULICÓWKI	

OPIS
Zawoja, Skawica i Białka to wsie, tworzące niemal ciągłą linię zabudowy wzdłuż potoków Jaworzyna i Skawica. Cenny zespół wsi, osiedli i przysiółków o tradycyjnym układzie w niezwykle cennym, "wołoskim" krajobrazie kilku pasm górskich - Babiej Góry, Policy i Jałowca, z powracającym wypasem na Hali Barankowej wymaga do włączenia do Szlaku Kultury Wołoskiej. Zabudowa nie została w całości wymieniona - w Zawoji, Skawicy i Białce zachowało się co najmniej 40 budynków drewnianych, część z nich ciągle jest zamieszkałych, niektóre są dostosowane do funkcji letniskowych. Kilka starszych budynków zachowuje cechy uznane za "wołoskie", nawet te starsze, archaiczne. Grupy i poszczególne egzemplarze starszej zabudowy znajdują się w rozproszeniu, wymagają oznaczenia i połączenia szlakiem.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☒
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

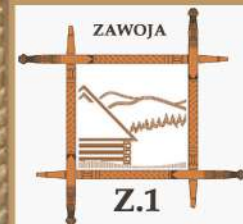

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU ZAWOJA numer NN	GMINA ZAWOJA	POWIAT SUCHA BESKIDZKA	POZYCJA GPS 49°67' 62,40" N 19°60' 28,96" E	OCENA WARTOŚCI
---	------------------------	----------------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o charakterze tzw. "chałupy długiej", w zabudowie jednodachowej. Układ jest jedną z alternatywnych cech pierwotnych zabudowy wołoskiej. Część mieszkalna o rzucie i elewacji niesymetrycznej (rytm okien 2+1) z oszkloną werandą, z dachem o wtórnych cechach - nadwieszenie, listwowanie, zdobienie laubzegowe. Dach domu o dość dużych przyczółkach. Ściany odeskowane. Część gospodarcza murowana. Całość zespołu reprezentuje nawarstwienie cech pierwotnych i wtórnych.

 P □	 P □	 P □	 P ■	 P □	 P □	 W □	 W ■	 W □	 W □
 P □	 P □	 P ■	 P □	 P □	 W □	 W □	 P □	 P □	 P ■
 P □	 P □	 P ■	 P □	 P □	 W □	 W □	 P □	 P □	 W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☒
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

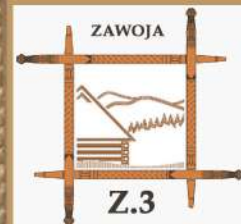

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU
**ZAWOJA,
FUJACY**

GINA
ZAWOJA

POWIAT
SUCHA BESKIDZKA

POZYCJA GPS
**49° 67' 03,58" N
19° 58' 62,88" E**

OCENA WARTOŚCI

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o cechach wtórnych, nawiązujących do ogólnokarpackiego, wołoskiego dziedzictwa. Układ rzutu i elewacji niesymetryczny, z rytmem okien 2+1, jednak okapy nie są daleko nadwieszane, brak wraźnych "rysiów", zrąb budynku obity listwowaniem malowanym olejno - nie widać mszenia ani bielonych ostatków. Natomiast zdobienie szczytów budynku oraz kilku obiektów sąsiednich w jodełkę, przypominających wołoskie "wilcze zęby". Stosunkowo późny budynek z cechami ujawniającymi trwałość niektórych wzorców o korzeniach wołoskich.

 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 W ■	 W □	 W □	 W □
 P □	 P □	 P □	 P ■	 P □	 W □	 W □	 P □	 P □	 P ■
 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 P □	 W □

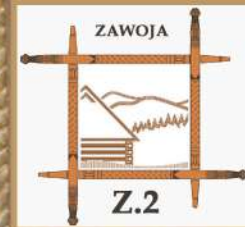
BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☒
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU ZAWOJA, FUJACY	GMINA ZAWOJA	POWIAT SUCHA BESKIDZKA	POZYCJA GPS 49° 67' 08,03" N 19° 58' 74,00" E	OCENA WARTOŚCI
--	------------------------	----------------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o licznych, lecz wtórnych cechach architektury karpackiej. Asymetryczny układ rzutu i elewacji i proporcje bryły nawiązują wyraźnie do wczesnej formy jednoizbowego domu z komorą, mogącego być uważany za ślad dziedzictwa wołoskiego. Jednakże szczyty bez przyczółków i niewielki ganek to wyraźne naleciałości wtórne - ganek, zapewne z krakowskiego, zaś łuki i listwowanie - z architektury habsburskich leśniczówek i rzadcówek, napływających tu z żywieczonej. Z kolei deskowanie w jodełkę w szczytach to znów echo ogólnokarpaccich, wołoskich motywów. Zespół o dużych wartościach krajobrazowych, lecz mieszanych cechach pierwotnych i wtórnych.

P □	P □	P □	P □	P □	P □	W ■	W ■	W □	W □
P □	P □	P □	P □	P ■	W □	W □	P □	P □	P ■
P □	P □	P □	P □	P □	P □	P □	P □	P □	W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☒
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

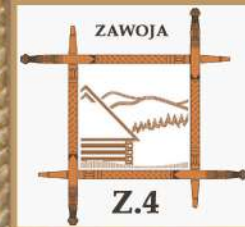

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU ZAWOJA nr NN	GINA ZAWOJA	POWIAT SUCHA BESKIDZKA	POZYCJA GPS 49° 66' 46,46" N 19° 57' 47,02" E	OCENA WARTOŚCI
---------------------------------------	----------------	---------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek stosunkowo późny (zapewne z ok. pierwszej dekady XX wieku), prezentujący jednak wyjątkowo archaiczne cechy pierwotnej chałupy długiej (w zabudowie jednodachowej). Niewielka asymetryczna część mieszkalna, szerokie wrota na boisko oraz mała, zrębowa stajenka; bielone, wyklejone gliną mśnienie i znaczne okapy - to cenne pierwotne, ogólnokarpaccie cechy. Z kolei proste szczyty bez przyczółków i szerokie, dwuskrzydłowe "pańskie" drzwi - to wyraźne cechy nawarstwione. Być może kryty eternitem - dach (eternit wprowadzony został jeszcze w okresie Monarchii Austro-Węgierskiej) to wynik przebudowy wcześniejszej formy dachu o wołoskich cechach. Obiekt o dużej wartości dokumentacyjnej, jednak porzucony, w pogarszającym się stanie technicznym.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☒
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

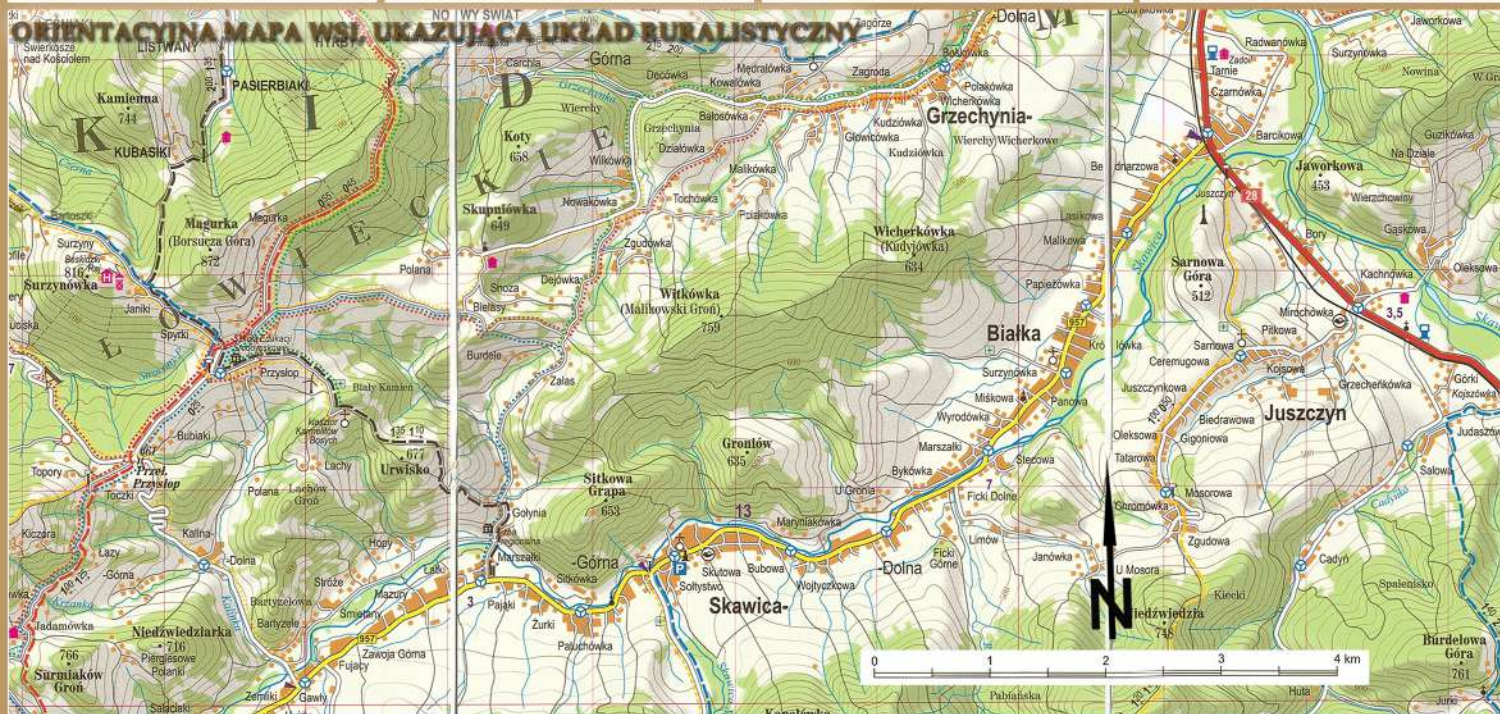
SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
SKAWICA	ZAWOJA	SUCHA BESKIDZKA	ŁAŃCUCHÓWKA, CZĘŚCOWO O CECHACH ULICÓWKI	

OPIS

Zawoja wraz z wsią Skawica, położone są w dolinie Skawicy niosącej wody spod Babiej Góry do Skawy, powstały one w wyniku naporu osadniczego torującego sobie drogę w pierwotnej puszczy karpackiej. Pierwsze wzmianki o Skawicy, jako o wsi istniejącej, pochodzą sprzed 1593. Przez długi czas wsie Zawoja i Skawica traktowane były jako jedna i określane mianem Skawica. Wsie należały do starostwa lanckorońskiego i pozostały we władaniu kolejnych dzierżawców królewskich. Dziś Skawica to wieś o strukturze zwartej łańcuchówki, położonej w przełomie rzeki Skawica pomiędzy masywami Sitkowej Grapy i Groniów a Kanelówką. Wieś zawiera rzadkie już ale cenne przykłady zabudowy o "wołoskich" cechach; zasługuje na włączenie do Szlaku Kultury Wołoskiej.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☒
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
SKAWICA 324	ZAWOJA	SUCHA BESKIDZKA	49° 40' 43,97" N 19° 37' 45,92" E	

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o wtórnych cechach beskidzkiej architektury drewnianej symetryczny, z centralnie usytuowaną werandą, ze szczytami z nadwieszonym dachem z niewielkimi przyczółkami i ze zdobieniem w wyrzynanych deszczułkach. Mimo wyraźnych cech wtórnych, z uwagi na zwartą, krótką bryłę, nawiązującą do jednobryłowych budowli o krótkich elewacjach oraz na dobry stan zachowania o zadbania, stanowi rzadki, choć późny i przekształcony przykład odległych wpływów wołoskich.

P □	P □	P □	P □	P □	P □	W □	W □	W ■	W □
P □	P □	P □	P ■	P □	W □	W □	P □	P □	P ■
P □	P □	P □	P □	P □	W □	W □	P □	P □	W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☒
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU SKAWICA numer nn	GMINA ZAWOJA	POWIAT SUCHA BESKIDZKA	POZYCJA GPS 49° 40' 44,7" N 19° 38' 51,27" E	OCENA WARTOŚCI
---	-----------------	---------------------------	--	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o wyrazistych cechach, które mogą być uważane za odwzorowanie pierwotnych cech wołoskich. Rzut asymetryczny, dach z mocno nadwieszonymi, stromymi przyczółkami, daleko wysunięte okapy. Pokrycie dachu starym eternitem kwadratowym, stosowanym już ok. 1910 r. Ściany obite pionowymi deskami, brak widocznego zrębu. Zachowany koloryt - ciemne ściany i białe ramy okienne, będące nawiązaniem do dawnego zwyczaju bielenia okolic okien. Dom w dobrym stanie technicznym i atrakcyjnym, choć przekształconym, otoczeniu.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☒
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU SKAWICA 412	GMINA ZAWOJA	POWIAT SUCHA BESKIDZKA	POZYCJA GPS 49° 67' 76,66" N 19° 62' 53,40" E	OCENA WARTOŚCI
---	------------------------	----------------------------------	---	--------------------

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o wtórnych cechach wynikających z wołoskiego dziedzictwa, przekształcony, ostatnio remontowany, w dobrym stanie technicznym. Rzut i elewacje asymetryczne, widoczny zrąb z bielonym mszeniem. Szczyty z nadwieszonym dachem, bez przyczółków. Współczesne okna i dach. Bryła i kolorystyka budynku nawiązuje do cech pierwotnych, struktura i otoczenie - w znacznie mniejszym stopniu.

P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W ■ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	W □ 	W □ 	P □ 	P □ 	P □
							P □ 	P □ 	W □

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☒
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

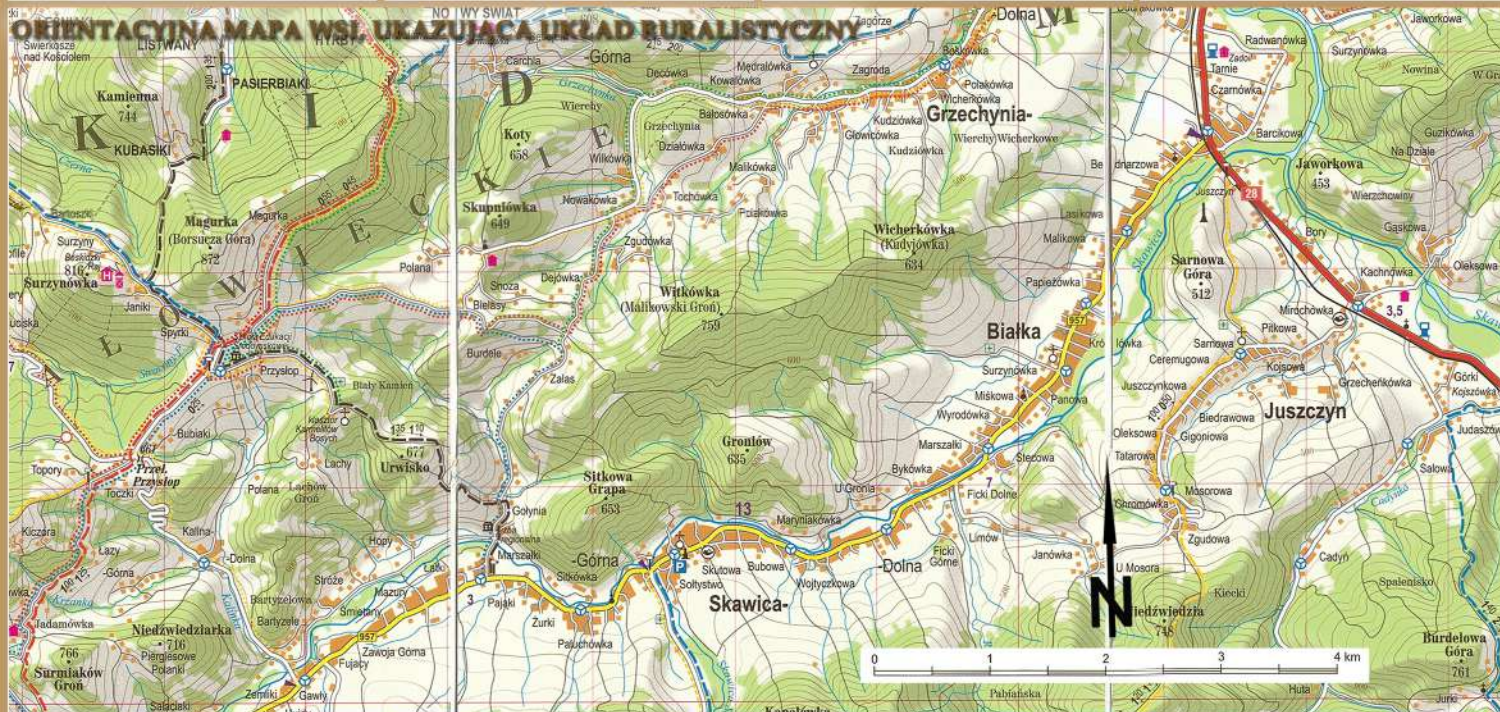
SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - UKŁAD WSI

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

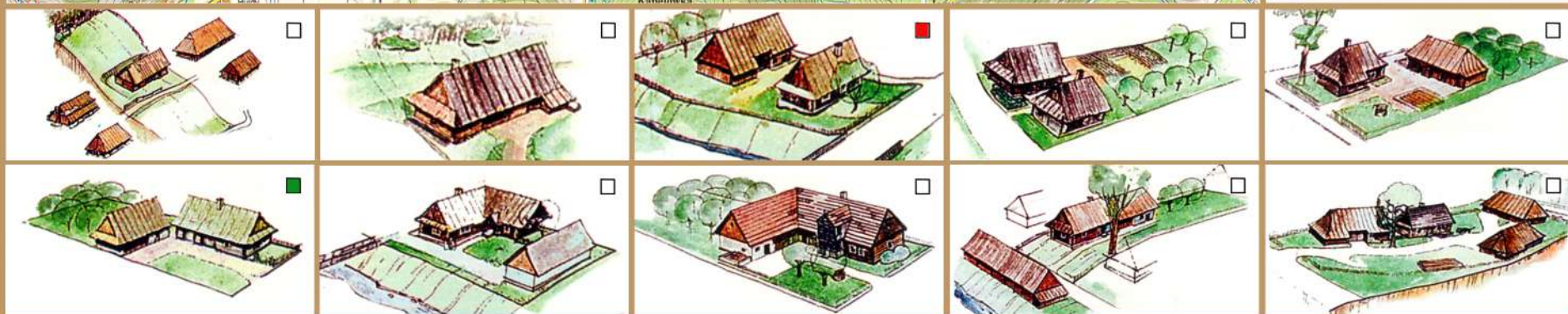

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	TYP WSI	OCENA WARTOŚCI
BIAŁKA	MAKÓW PODHALAŃSKI	SUCHA BESKIDZKA	ŁAŃCUCHÓWKA, CZĘŚCIOWO O CECHACH ULICÓWKI	

OPIS
 Wieś założona w XV w. jako jedna ze wsi starostwa lanckorońskiego. Wcześniej występująca pod nazwą Zabiela lub Biała. Pierwsze wzmianki o niej pochodzą z 1564 r. gdy została wymieniona w opisie lustracji dokonanej przez starostę Stanisława Wolskiego. Po rozbiorach wieś przeszła, podobnie jak okoliczne wsie, na własność rządu austriackiego. W 1839 wystawił ją na sprzedaż jako tzw. klucz makowski. Zakupił ją hrabia Saint-Genois. W latach 70. XIX w. wieś odkupili Habsburgowie z Żywca. W przeszłości mieszkańcy wsi utrzymywali się głównie z pasterstwa i rolnictwa. Obecnie wielu z nich zajmuje się produkcją galanterii drzewnej. Wieś zachowuje układ zwartej łańcuchówki, często o cechach ulicówki; zachowuje też klasyczny układ rozłogu pól i granicy rolno-leśnej na dziale Wicherkówki i Groniów.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☒
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

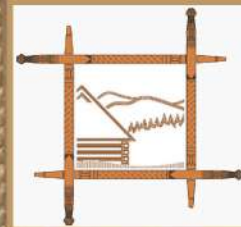

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
BIAŁKA 217	MAKÓW PODH.	SUCHA BESKIDZKA	49° 42' 26,52" N 19° 41' 30,3" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o licznych, wyrazistych cechach, mogących być uznany za pierwotne, o wołoskim, ogólnokarpackim charakterze. Asymetryczny układ rzutu i elewacji bez wtórnych naleciałości (werand, ganków), dach o wyraźnych, daleko nadwieszonych przyczółkach i okapach opartych na "rysiach". Bielone mszenie, jednak bez bielienia ostatków. Osobliwością są "pańskie" drzwi płycinowe o pseudoklasycystycznej artykulacji i ornamentach.

☐ P 	☐ P 	☒ P 	☐ P 	☐ P 	☐ P 	☐ W 	☐ W 	☐ W 	☐ W
☐ P 	☐ P 	☐ P 	☒ P 	☐ P 	☐ W 	☐ W 	☒ P 	☐ P 	☐ P
☐ P 	☐ P 	☐ P 	☐ P 	☐ P 	☐ W 	☐ W 	☒ P 	☒ P 	☐ W

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☒
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
BIAŁKA, BEDNARZÓWKA	MAKÓW PODH.	SUCHA BESKIDZKA	49° 42' 24,44" N 19° 40' 59,17" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek o mieszanej konstrukcji, późny, zapewne z początków XX w. Układ tzw. zabudowy jednodachowej z niektórymi cechami pierwotnymi i wtórnymi, interpretowanymi jako dawne, ogólnokarpackie cechy wołoskie. Układ części mieszkalnej niesymetryczny, wsparcie dachu na "rysiach". Ceglana część stajenna być może dostawiona później. Nieduże przyczółki, dach kryty starym eternitem, zapewne sprzed I wojny światowej. Pośrednia prezentacja cech wołoskich, niezadawalający stan techniczny.

 P □	 P □	 P □	 P ■	 P □	 P □	 W □	 W □	 W □	 W □
 P □	 P □	 P ■	 P □	 P □	 W □	 W □	 P ■	 P □	 P □
 P □	 P □	 P ■	 P □	 P □	 W □	 W □	 P ■	 P ■	 P ■

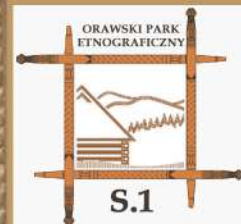
BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☒
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	49° 57' 04,98" N 19° 63' 29,53" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Kościół pod wezwaniem Matki Boskiej Śnieżnej przeniesiony z Tokarni w roku 2007, złożony w 2008. Zbudowany został w 1. poł. XVIII w., jako kaplica dworska, przebudowany, w 1806, w 1877 przedłużony. Ostania rozbudowa nastąpiła w latach 1964-68. Jest to świątynia konstrukcji zrębowej. Kościół na zewnątrz oszalowany i nakryty dachami dwuspadowymi, pobitymi gontami. Nad prezbiterium - wieżyczka na sygnaturkę z latarnią, z baniastym hełmem. Obok kościoła dzwonnica, wzniesiona w 1970 r. według projektu J. Smólskiego, konstrukcji słupowej o pochyłych ścianach, nakryta baniastym hełmem z latarnią. Kościół prezentuje późnobarokową formę architektoniczną, transponowaną w drewnianej strukturze. Charakterystyczna jest wielobryłowość: nawy, kruchty, prezbiterium i kaplic oraz wolnostojąca dzwonnica - udana anastyloza. W całości - niezwykle wartościowy sakralny zespół krajobrazowy, prezentujący cechy dość późne, zaistniały już po zakończeniu migracji wołoskich. Dzięki długiemu okresowi powstawania, a także dzięki osobistej pieczy nad czystością architektury zespołu ze strony ś.p. ks. rektora Jana Macha (1923-1998, w Tokarni od 1961) kościół ogniskuje najcenniejsze cechy nowożytniej, rzymskokatolickiej, drewnianej świątyni karpackiej.

 K.1	 K.2	 K.3	 K.4	 K.5
 C.1	 C.2	 C.3	 C.4	 C.5
 C.6	 C.7	 C.8	 C.9	 C.10

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	49° 57' 00,69" N 19° 63' 60,24" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dom mieszkalny Wontorczyka z Lipnicy Małej, z ok. 1858, budynek gospodarczy Solawy z Zubrzyca Dolnej. Wyjątkowo cenny przykład zachowanych cech pierwotnych, mogących być uważanymi za wołoskie. Układ domu mieszkalnego na rzucie niesymetrycznym o układzie okien 2+2, dach o wielkich, stromych przyczółkach, praktycznie czterospadowy, na wielkich rysiach. Bielone ostatki. Wzór zachowania ogólnokarpaccich cech budownictwa.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	49° 57' 00,69" N 19° 63' 60,24" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dom Świetlaka z Zubrzyca Górnej, tzw. "Ochlipowa", z lat 40. XX w. Późny budynek współdachowy; część mieszkalna oparta na rozwiniętym archetypie niesymetrycznej chałupy, z przechodnimi izbami (dawny układ okien 1+2, rozwinięty do 1+2+2). Zadaszenie wejścia w typie dawnego "pidgania". Mszenie wylepione gliną i bielone, w tym samym kolorze obramienia okien i słupki międzyokienne oraz ostatki w węglach. Piękna eksplikacja licznych, lecz w większości późniejszych cech, będących dziedzictwem wołoskim.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	49° 57' 00,69" N 19° 63' 60,24" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dom Świetlaka z Zubrzyca Górnej, tzw. "Ochlipowa", z lat 40. XX w. Późny budynek współdachowy; część mieszkalna oparta na rozwiniętym archetypie niesymetrycznej chałupy, z przechodnimi izbami (dawny układ okien 1+2, rozwinięty do 1+2+2). Zadaszenie wejścia w typie dawnego "pidgania". Mszenie wylepione gliną i bielone, w tym samym kolorze obramienia okien i słupki międzyokienne oraz ostatki w węglach. Piękna eksplicacja licznych, lecz w większości późniejszych cech, będących dziedzictwem wołoskim.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	49° 57' 00,69" N 19° 63' 60,24" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Zespół Joanny Moniak z Zubrzyca Górnej z początków XX w. Późny budynek współdachowy, prezentujący wspaniale wczesne, zachowane cechy architektury Karpat; część mieszkalna oparta na rozwiniętym archetypie niesymetrycznej chałupy, z rytmem okien 2+2. znaczne okapy oparte na olbrzymich rysiach, przyczółkowy dachy ze szczytami zdobionymi deskowaniem "w jodełkę". Mszenie wylepione gliną i bielone, w tym samym kolorze bogate obramienia okien. Jeden z najpiękniejszych przykładów sumy cech wołoskich w późnej, rozwiniętej postaci.

P □ 	P □ 	P □ 	P ■ 	P ■ 	P □ 	W □ 	W □ 	W □ 	W □
P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	P □ 	P ■ 	P □
							P ■ 	P ■ 	W ■

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	49° 57' 00,69" N 19° 63' 60,24" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Zespół rodziny Miraj z Jabłonki, z pierwszej połowy XX w. Budynek jednodachowy, wczesne, zachowane cechy wołoskie; część mieszkalna oparta na rozwiniętym wzorze niesymetrycznej chałupy, z rytmem okien 1+2+2. znaczne okapy oparte na potężnych rysiach, przyciółkowy dach o mieszanym pokryciu ze szczytami o pionowym deskowaniu Bielone ostatki węglów i ścian poprzecznych. Archaiczne formy okien. Budynek dokumentuje większość cech uważanych za pierwotne i przekształcone cechy wołoskie.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	49° 59' 00,69" N 19° 63' 60,24" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Zagroda Czarniaków z Zubrzyicy Górnej, z 1930 r. Cenny zespół zabudowy, obejście zestawione w trójskrzydłowy okół, prezentujący jednak mocno przekształcone cechy, mogące być traktowane jako wołoskie. Dom mieszkalny na rozwiniętym układzie niesymetrycznej z układem okien 2+1, okna zdwojone, wejście osłonięte gankiem z dwuspadowym dachem, uważanym za naleciałość rodem z regionu krakowskiego, dach przyczółkowo-naczółkowy.

P □ 	P □ 	P ■ 	P □ 	P □ 	P □ 	W □ 	W □ 	W ■ 	W □
P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	P □ 	W □ 	W ■ 	P □ 	P □ 	P □
							P ■ 	P □ 	W □

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	49° 57' 00,69" N 19° 63' 60,24" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Dawna szkoła z Lipnicy Wielkiej z 2 połowy XIX wieku. Budynek prezentujący mieszaninę kilku wczesnych oraz bardzo przekształconych cech, mogących być uważanymi za wołoskie. Rzut oparty na zasadzie niesymetrycznego rzutu, z układem okien na elewacji 1+2, drzwi osłonięte gankiem z dwuspadowym daszkiem, będącym późniejszą naleciałością, tak jak i przyczółkowo-naczółkowy dach, oparty jednak na archaicznych, dużych rysiach.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	49° 57' 00,69" N 19° 63' 60,24" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek kuźni z Zubrzyicy Górnej z XIX w., prezentujący niektóre pierwotne cechy, mogące być uważane za wołoskie. Dach o wielkich, stromych naczórkach, małych szczytach, zbliżony do proporcji dachu brogowego. Oparty był na daleko wysuniętych rysiach. Nieduży obiekt rzemiosła i inżynierii wiejskiej daje pojęcie o rozmiarach i proporcjach wczesnych domów mieszkalnych z czasów osadnictwa wołoskiego, choć powstał później i dla innych celów.

 P	 P	 P	 P	 P	 P	 W	 W	 W	 W
 P	 P	 P	 P	 P	 W	 W	 P	 P	 P
 P	 P	 P	 P	 P	 W	 W	 P	 P	 W

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SĄDECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	49° 57' 00,69" N 19° 63' 60,34" E	

INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek gospodarski, stajna, stodoła z boiskiem i komorą. Nawiązuje do łączenia kilku funkcji pod jednym dachem. Budynek ze stromym dachem, dużymi okapami i przycółkami, opartymi na rysiach. Rozwinięte cechy, mogące być uważane jako pierwotne, wołoskie.

BODAKI	☐
POWROŹNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒

SZLAK KULTURY WOŁOSKIEJ

KARTA INWENTARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - ARCHITEKTURA

Wykonano na Politechnice Krakowskiej, w Instytucie Architektury Krajobrazu, autorzy: dr hab. inż. arch. Jadwiga Środulska-Wielgus, dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

NAZWA WSI, NUMER DOMU	GMINA	POWIAT	POZYCJA GPS	OCENA WARTOŚCI
ZUBRZYCA GÓRNA	JABŁONKA	NOWY TARG	49° 57' 00,69" N 19° 63' 60,24" E	

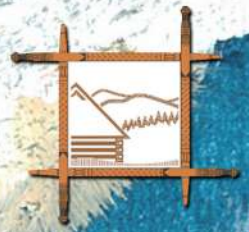
INWENTARYZACJA FOTOGRAFICZNA

KOMENTARZ OPISOWY I GRAFICZNY

Budynek gospodarski, prezentujący szereg wczesnych cech karpaccich, wołoskich. Oparty na niesymetrycznym rzucie, z potężnym czterospadowym dachem, z wielkimi okapami, opartymi na daleko wysuniętych rysiach.

BODAKI	☐
POWROŃNIK	☐
WIERCHOMLA	☐
SKANSEN WSI POGÓRZAŃSKIEJ SZYMBARK	☐
OCHOTNICA D.	☐
OCHOTNICA G.	☐
TYLMANOWA	☐
ŁAPSZE NIŻNE	☐
ŁAPSZE WYŻNE	☐
CZARNA GÓRA	☐
TRYBSZ	☐
SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY	☐
ZUBRZYCA	☐
LIPNICA M.	☐
LIPNICA WLK.	☐
KICZORY	☐
ZAWOJA	☐
SKAWICA	☐
BIAŁKA	☐
ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY	☒

Dziękujemy Tym, z Którymi mieliśmy honor i przyjemność wędrować wspólnie przez stronicie tego katalogu i tym samym prze setki domostw, świątyń, kolib i polan, w których wciąż dostrzec można cienie wołoskiego budowania i gospodarowania. Prosimy, potraktujcie naszą pracę jedynie jako wstęp do Waszego własnego wędrowania Wołoskim Szlakiem, z aparatem fotograficznym i szkicownikiem, z otwartym umysłem i sercem, tam, gdzie między nową zabudową wsi o wołoskich korzeniach tkwią jeszcze, coraz częściej opuszczone i niepotrzebne, budowle - jako ostatnie już przesłania z zamierzchłych czasów. Po to udostępniamy ich adresy i lokalizację GPS. Inne, jeszcze ciekawsze, znajdziecie sami.

Tylko, prosimy, spieszcie cię. Szybko znikają...

Jadwiga i Krzysztof z Kosarzysk, z Ochotnicy Górnej, z Gorców

Ďakujem tým, s ktorými sme mali tú česť a potešenie, aby sme sa spoločne prešli stránkami tohto katalógu, a teda stovkami domov, chrámov a chát, v ktorých stále môžete vidieť tiene valašskej budovy a správy. Zaobchádzajte s našou prácou iba ako s úvodom k vlastnému putovaniu po Valašským Chodníku, s kamerou a skicárom, s otvorenou myslou a srdcom. Nájdete ich tam stále viac opustených a nepotrebných budov medzi novými budovami dedín s valašskými koreňmi - sú to posledné správy zo staroveku. Preto zdieľame ich adresy a polohu GPS. Iní, ešte zaujímavejšie, ocitnete sa.

Prosim, poponáhľajte sa. Miznú rýchlo ...

Jadwiga a Krzysztof z Kosarzysk, z Ochotnice Górnej, z Gorcov

